ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

Buddhist Administrative Management Prototype of Provincial Buddhism Dissemination Centers in Thailand

พระณปวร โทวาท

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม

พุทธศักราช 2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสยาม

ใบรับรองดุษฎีนิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการ คณะบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

(ภาษาอังกฤษ) Buddhist Administrative Management Prototype of Provincial Buddhism Dissemination Centers in Thailand

นามผู้วิจัย (ภาษาไทย) พระณปวร โทวาท

(ภาษาอังกฤษ) Phra Noppavorn Towat

คณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ได้ให้ความเห็นชอบดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว

ประธานกรรมการ ..... เมื่อวันที่ 27 / ส.ค. / 2560

(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี)

กรรมการ .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ศิริกายะ)

กรรมการ .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยนันท์ ปัญญาศิริ)

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์)

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

(ดร.พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากโร))

บัณฑิตวิทยาลัยฯ มหาวิทยาลัยสยาม อนุมัติให้รับดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสยาม

.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยนันท์ ปัญญาศิริ)

ผู้ช่วยคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยด้านการจัดการและรัฐประศาสนศาสตร์

ปฏิบัติหน้าที่แทนคณบดีฯ

วันที่ 27 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2560

บทคัดย่อ

เรื่อง : ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

โดย : พระณปวร โทวาท

ชื่อปริญญา : ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชา : การจัดการ

อาจารย์ที่ปรึกษาประจำตัวนักศึกษา : .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์)

.....

(ดร.พระสุธีรัตนบัณฑิต)

29 / ส.ค. / 60

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อตอบวัตถุประสงค์การบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย โดยกำหนดกรอบแนวคิด 8 มิติ เพื่อทำการศึกษา ดังนี้ การวางแผน การจัดองค์กร การพัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่และการนำนโยบายการเผยแผ่ไปปฏิบัติ วิธีการเผยแผ่ เทคโนโลยี สภาพแวดล้อมองค์กรและความสัมพันธ์ทางสังคม ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย 4 ศูนย์นำข้อมูลมาวิเคราะห์และอธิบายตามกรอบแนวคิดทั้ง 8 มิติ

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย มีโครงสร้างองค์กร ปฏิบัติงานตามแผน มีการพัฒนาทักษะบุคลากรให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานและการสร้างค่านิยมร่วมภายในองค์กรให้บุคลากรมีความสามัคคีกัน ข้อจำกัดที่พบ คือ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและฐานข้อมูลที่มีอยู่ยังขาดประสิทธิภาพ การสร้างทัศนคติของบุคลากรที่มีต่อองค์กรยังไม่ประสบผลสำเร็จ

การกำหนดแนวทางการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ประกอบด้วย 1. การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด ค่านิยม เป้าหมาย รวมถึงวิธีการปฏิบัติงาน 2. การสร้างความเข้าใจให้บุคลากรทุกระดับเพื่อให้เกิดการยอมรับและมี

ส่วนร่วม 3. มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสนับสนุนด้านฐานข้อมูล การสร้างบุคลากรในองค์กรให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ 4. มีการตรวจสอบ ประเมินผล การปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารงานสมัยใหม่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายขึ้น โดยให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรม เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยสยาม SIAM UNIVERSITY

ABSTRACT

Title : Buddhist Administrative Management Prototype of Provincial Buddhism Dissemination Centers in Thailand

By : Phra Noppavorn Towat

Degree : Doctor of Philosophy

Major Field : Management

Thesis Advisors: .....

(Associate Professor Dr. Sunya Sunyavivat, Ph.D.)

.....

(Dr. PhraSutheerattanabundit, Ph.D.)

27 / Aug / 17

This is a qualitative research to answer the objectives of managing the dissemination of Buddhism by the provincial centers for Buddhism dissemination in Thailand. The conceptual framework were constructed upon eight dimensions, including : planning, organizing, potential development of the disseminators, policy implementation, method of dissemination, technology, organizational environment and social relations. The tool for collecting the data were an interview forms. The key sources of informant are four Buddhism dissemination centers in Thailand.

The finding data were analyzed and explained according to framework comprised of eight dimensions. The result of the study concluded that the provincial Buddhism dissemination centers in Thailand organizations' structure and planning have been well implemented. There also have staffs' skill development and organization shared value uniting all them together Nevertheless, incompetency of Information Technology and data base also existed as well as the limitationon staffs' work attitude and understanding.

Recommendations for managing the mission of the provincial center for Buddhism dissemination includes : 1. A shift in the perspective, value, attitude, goals and work practice in

implementing the plans. 2. An environment of understanding among staffs of all levels, this will lead to trust and participation. 3. New technologies to accumulate the database and management capacity building for organizational staffs and 4. Continuality of work performance assessment and monitoring. In addition, modernizing work system best fit with the changing context of innovation and technologywill lead to a sustainability of Buddhist knowledge dissemination.

มหาวิทยาลัยสยาม SIAM UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์ในการให้คำปรึกษาแก้ไข ช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ซึ่งทางผู้วิจัยขอเจริญพรขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. สัญญา สัญญาวิวัฒน์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ดร.พระสุธีรัตนบัณฑิต อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่ได้ให้ความกรุณาในการสละเวลา ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางในการดำเนินการวิจัย รวมทั้งตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องจนดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี

ขอเจริญพรและขอบพระคุณคณะกรรมการในการสอบดุษฎีนิพนธ์อันประกอบไปด้วยรองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ศิริกายะ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยนันท์ ปัญญาศิริ กรรมการดุษฎีนิพนธ์ที่ได้ให้คำแนะนำตรวจสอบและชี้แนะแนวทางในการแก้ไขเพื่อให้ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้มีความเรียบร้อยและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอเจริญพรขอบพระคุณ ผู้อำนวยการส่วนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตลอดจนถึงประธานศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษและพระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนา ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมถึงผู้เข้าร่วมการสนทนาแบบกลุ่มเฉพาะและนักวิชาการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการองค์การซึ่งได้ช่วยเหลือในการให้ข้อมูลและเอกสารต่างๆ รวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการวิจัยและใช้ในการจัดทำดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณพระมหาชวลิต ชาตเมธี เพื่อนผู้ให้คำปรึกษาและลงพื้นที่ทำการวิจัยร่วมกันจนสำเร็จ เจริญพรขอบคุณโยมพ่อสังข์ทอง-โยมแม่วงษ์ โทวาท โยมพี่มงคล โทวาท ที่ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาตลอดหลักสูตร ขอเจริญพรขอบคุณร้านก็อปปี้ปริ้นเซ็นเตอร์ ที่ให้ความอุปถัมภ์ในการปริ้นเอกสารจนจบการศึกษา ตลอดจนถึงเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยที่ให้ความช่วยเหลือด้วยดีตลอดมา อนึ่งคุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงมีของการวิจัยฉบับนี้ต่อผู้สนใจศึกษา ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

พระณปวร โทวาท

9 สิงหาคม 2560

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ซ
สารบัญภาพ	
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาของปัญหา	1
1.2 ความสำคัญของปัญหา	3
1.3 ปัญหาการวิจัย	7
1.4 วัตถุประสงค์	7
1.5 ขอบเขตการวิจัย	7
1.6 ระยะเวลาในการศึกษา	8
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
1.8 นิยามศัพท์	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	11
2.2 แนวคิดการบริหารจัดการในทางพระพุทธศาสนา	31
2.3 องค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ	41
2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	87
2.5 กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ	93
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 รูปแบบของการวิจัย	95
3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	97
3.3 เครื่องมือในการวิจัย	100
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	101
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอ	101

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 4 ผลการวิจัย

4.1 ผลการวิจัยลักษณะการบริหารจัดการศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด-ในประเทศไทย 103

4.2 ผลการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา-อย่างมีประสิทธิภาพ 147

4. 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระ-พุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย 162

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย 174

5.2 อภิปรายผลการวิจัย 179

5.3 ข้อเสนอแนะ 186

บรรณานุกรม 190

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ตัวอย่างหนังสือขอความอนุเคราะห์โดยการสัมภาษณ์ข้อมูล 202

ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ข้อมูล 206

ภาคผนวก ค ภาพการสัมภาษณ์เชิงลึก 209

ภาคผนวก ง ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2550 214

ประวัติผู้วิจัย 221

สารบัญตาราง

แผนภาพที่ 2.1 กระบวนการของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 47
แผนภาพที่ 2.2: แสดงความสัมพันธ์ของหน้าที่ในการบริหารขั้นพื้นฐาน 4 ประการ 68
แผนภาพที่ 2.3 แบบจำลองการสื่อสารของวิลเบอร์แชรมม์ 75
แผนภาพที่ 2.4 แนวคิดของแชรมม์ปรากฏในแบบจำลอง 76
แผนภาพที่ 2.5 แบบจำลองของวิลเบอร์ แชรมม์ 76
แผนภาพที่ 2.6 แบบจำลองทฤษฎีการสื่อสารของเบอร์โล 78
แผนภาพที่ 4.1 แสดงแผนยุทธศาสตร์ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ 104
แผนภาพที่ 4.2 แสดงแผนยุทธศาสตร์ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา 105
แผนภาพที่ 4.3 แสดงแผนยุทธศาสตร์ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี 106
แผนภาพที่ 4.4 แสดงแผนยุทธศาสตร์ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช 107
แผนภาพที่ 4.5 ยุทธศาสตร์ที่ 1 แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำจังหวัดในประเทศไทย 110
แผนภาพที่ 4.6 ยุทธศาสตร์ที่ 2 แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำจังหวัดในประเทศไทย 111
แผนภาพที่ 4.7 ยุทธศาสตร์ที่ 3 แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำจังหวัดในประเทศไทย 112
แผนภาพที่ 4.8 ยุทธศาสตร์ที่ 4 แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำจังหวัดในประเทศไทย 113
แผนภาพที่ 4.9 แสดงโครงสร้างการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ 114
แผนภาพที่ 4.10 แสดงโครงสร้างการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำจังหวัดนครราชสีมา 115
แผนภาพที่ 4.11 แสดงโครงสร้างการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี 116
แผนภาพที่ 4.12 แสดงโครงสร้างการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช 117
แผนภาพที่ 4.13 แบบจำลองโครงสร้างการจัดองค์การศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำจังหวัดในประเทศไทย 118
แผนภาพที่ 4.14 ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่ พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย 172

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเข้าสู่สังคมไทยตั้งแต่ครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชส่งสมณะทูตเข้ามายังดินแดนสุวรรณภูมิ จนมาถึงปัจจุบันนี้ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานทางความเชื่อ ความคิด วิถีชีวิตมีผลต่อวัฒนธรรมของคนไทย มีวัดเป็นศูนย์กลางในการอบรมสั่งสอนฝึกฝนอบรมพุทธศาสนิกชนให้เป็นคนดีโดยใช้พุทธศาสนาช่วยพัฒนาจิตใจ จึงทำให้พระพุทธศาสนาอยู่คู่กับสังคมไทยมานาน วิถีชีวิตของชาวไทยส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ชาวไทยประมาณร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนาได้นำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตจนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์มรดกของชาติไทย แต่จากสภาพสังคมปัจจุบันได้มีปัญหาเกิดขึ้นมากมายหลายประการ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และปัญหาด้านอื่นๆ เมื่อปัญหาเกิดขึ้นมาทำให้พุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยเกิดความวิตกกังวลทุกข์กายทุกข์ใจ จึงหันมาสนใจหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนามากขึ้นเพื่อนำหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาไปแก้ปัญหาต่างๆ และเพื่อต้องการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่ถึงพร้อมด้วยความดี

พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นหนึ่งในบริษัท 4 ได้แก่ พระภิกษุ พระภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา พระสงฆ์จึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้นำทางปัญญาของชาวพุทธ นอกจากนั้นบทบาทหน้าที่หลักของพระสงฆ์ คือ การศึกษาพระธรรมวินัย ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้แก่พุทธศาสนิกชน สอดคล้องกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2550:4) ได้กล่าวไว้ว่า วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญแก่ประชาชนและสังคมมาตลอด ไม่ว่าจะเป็นแหล่งให้การศึกษา การอาชีพ การรักษาโรค การพิจารณาตัดสินความ การให้คำแนะนำสั่งสอนและปรึกษา สร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่รวมอยู่ในวัด

ต่อมาบทบาทดังกล่าวได้ลดน้อยลงตามสภาพความเจริญและการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการแบ่งความรับผิดชอบกิจกรรมบางอย่างที่วัดเคยมีบทบาทออกไป เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล ประกอบกับวิถีชีวิตของประชาชนที่รับเอาอารยะธรรมทางตะวันตกมากขึ้น กระทั่งความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ทำให้บุคคลที่เคยเข้ามาร่วมในกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดลดลงไปด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและพระสงฆ์กับประชาชนก็ห่างกัน ขาดการส่งเสริมการให้ความร่วมมือในกิจกรรมการทำนุบำรุงดูแลรักษาวัดและกิจการในพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร ส่งผลให้โอกาสของประชาชนที่จะได้ศึกษารับรู้หลักธรรมทางศาสนาน้อยลง มีผลให้คุณธรรมจริยธรรมในสังคมเสื่อมลง ประกอบกับมีวัดหลายแห่งได้มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านวัตถุมีการก่อสร้างที่ใหญ่โตสวยงาม ใช้งบประมาณจำนวนมากทำให้เกินความจำเป็นและไม่สอดคล้องกับสภาพชุมชนเศรษฐกิจและการใช้งาน เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมของวัด มุ่งหารายได้เข้าวัดมากเกินไป พระสงฆ์ไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน รวมทั้งการปฏิบัติและเผยแผ่แก่ประชาชน ทำให้เกิดวิกฤติศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีแนวทางดำเนินการ เพื่อให้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ วัด พระสงฆ์ ตลอดถึงพุทธศาสนิกชน ได้มีการฟื้นฟู พัฒนา กำหนดแนวทางดำเนินกิจการพระศาสนาให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ เป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและช่วยชี้แนวทางที่ถูกต้อง และการที่พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ที่มีความรู้ ความสามารถ ในการอบรมแนะนำพร่ำสอนให้ประชาชน ได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างถูกต้องนั้นมีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับจำนวนของพระภิกษุสามเณรที่มีอยู่ในปัจจุบัน ประกอบกับหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นพระพุทธเจ้าทรงได้มอบหน้าที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนากับพระสงฆ์ให้แพร่หลายมั่นคงดังพระพุทธดำรัสของพระพุทธเจ้าว่า พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539 : 39)

“ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้ว จากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลาย จำพวกที่มีธุลี คือกิเลสในจักษุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม ย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม”

ส่วน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2544 : 36-37) ได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนาตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งหลักคำสอนและหลักประพฤติปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนานั้น มีการศึกษาและปฏิบัติเป็นลำดับเป็นขั้นตอน เพื่อการอยู่โดยสงบสุข และการขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้นจนพัฒนาไปสู่อริยชนหรือผู้ประเสริฐ โดยมนุษย์จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์หรือเป็นผู้มีปัญญาได้นั้นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง สามารถเรียนรู้ฝึกฝน และพัฒนาตนเองจนเกิดประโยชน์สูงสุด

การศึกษาต้นแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด จึงมีความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอันเนื่องด้วยการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม กล้าเสนอแนะในสิ่งที่เห็นว่าเป็นปัญหาของส่วนรวมทั้งทางโลกและทางธรรม ที่จะต้องรีบแก้ไขให้ถูกต้อง การที่พระสงฆ์ได้แสดงความคิดเห็นเรื่องที่เกี่ยวกับเหตุการณ์การบ้านเมืองมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด หรือในฐานะนักเผยแผ่ที่มีความจำเป็นในการแสดงบทบาทเพื่อชี้แนะทางออกให้ผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง ได้มองเห็นปัญหาและแก้ไขโดยความชอบธรรม

1.2 ความสำคัญของปัญหา

จากการที่สังคมในยุคปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นสังคมแห่งยุคข้อมูลข่าวสารและการติดต่อที่รวดเร็ว พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นบุคลากรทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันหนึ่งในสามของประเทศไทย บทบาทหน้าที่ประการหนึ่งของพระสงฆ์คือการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาให้แก่พุทธศาสนิกชนให้เข้าใจหลักธรรมคำสอนและนำไปปฏิบัติการตาม การที่พระสงฆ์ในประเทศไทยจะเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพได้นั้นประเด็นสำคัญอยู่ที่การแสวงหาความรู้ของพระสงฆ์ได้มีการเรียนรู้มากจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่นๆในทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งพระสงฆ์ในประเทศไทยยังได้มีหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีมีการสอบวัดผลเป็นประจำทุกปี

นอกจากนั้นพระภิกษุสงฆ์ยังได้มีมหาวิทยาลัยของสงฆ์เป็นจำนวน 2 มหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอกการแสวงหาความรู้ของพระสงฆ์ไทยจึงมีหลากหลายและจึงเป็นเครื่องยืนยันได้ระดับหนึ่งว่าพระภิกษุสงฆ์ในประเทศไทยนั้นมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีโดยส่วนมาก แต่การที่จะนำความรู้ภายใน (Tacit knowledge) ที่มีลักษณะของความรู้ที่อยู่ภายในส่วนตัวของแต่ละบุคคลนำมาสร้างความรู้ใหม่หรือประยุกต์เพื่อนำมาเผยแผ่ให้สอดคล้องกับยุคสมัยได้อย่างไร

พระสงฆ์เป็นจำนวนมากยังขาดกระบวนการบริหารจัดการความรู้ที่มีอยู่ในตัวของพระสงฆ์เองนำมาสร้างองค์ความรู้ จัดเก็บความรู้ และถ่ายทอดเผยแผ่สั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนให้สามารถเข้าใจได้ จะทำอย่างไรที่จะนำเอาความรู้ภายในให้เป็นลักษณะความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge) มีความเป็นระบบ สามารถแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำมาเผยแผ่ได้อย่างง่ายและถูกต้อง การจัดการความรู้ของคณะสงฆ์ไทยจึงน่าจะยังมีปัญหาอยู่ในบางประการจะทำยังไงให้กระบวนการจัดการความรู้ในนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถ่ายทอดความรู้และสร้างความรู้ใหม่ๆให้เกิดขึ้น

ภายใต้กรอบของหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่อยู่ที่เป็นความรู้แฝงนำมาเผยแพร่สู่สาธารณชนได้ เรื่องดังกล่าวได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหานิมิต สิขรสุวณฺโณ (2545) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า ในปัจจุบันนี้ปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประการหนึ่งนั้น คือการขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ในการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอและถูกวิธีเพราะส่วนมากยังยึดธรรมเนียมนิยมแบบเก่า คือเทศน์ตามคัมภีร์ เป็นการเทศน์ตามแบบพิธีกรรม นับว่าไม่เกิดผลเท่าที่ควร แม้จะมีพระนักเทศน์แบบใหม่ คือ เทศน์แบบปฏิภาณโวหารอยู่บ้าง ส่วนใหญ่ก็ยังขาดความรู้ทักษะและประสบการณ์ ในการใช้ภาษา ที่จะสื่อความหมายของหลักธรรมต่อสาธารณชน ใช้ศัพท์ภาษายากแก่การเข้าใจของประชาชน ขาดการกำหนดหัวข้อธรรมที่เหมาะสมกับผู้ฟัง ไม่มีการวิเคราะห์ผู้ฟังซึ่งเป็นเป้าหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา บางทีนิทานหรือตัวอย่างที่นำมาประกอบในการเทศน์หรือบรรยาย ไม่ค่อยเหมาะกับกาลสมัย ไม่อาจนำมาเปรียบเทียบกับสังคมในยุคปัจจุบันได้ เมื่อผู้เผยแผ่ไม่ปรับปรุงแก้ไขเทคนิควิธีการเทศน์ ไม่ประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับสังคมหรือวิถีชีวิตในยุคปัจจุบัน การเผยแผ่หลักธรรมจึงไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงกลายเป็นเรื่องที่ไกลตัวทำให้คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจต่อพระพุทธศาสนาและหลักคำสอนในศาสนาน้อยมาก แสดงให้เห็นว่าประสิทธิภาพและสถานภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนารวมถึงการอบรมพัฒนาจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร และประกอบกับตามกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 15 (พ.ศ.2535) ข้อที่ 4 ได้กล่าวถึงกิจการที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ 6 ด้าน ดังนี้ (1) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม หรือการปกครอง (2) การศาสนศึกษา (3) การศึกษาสงเคราะห์ (4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (5) การสาธารณูปการ และ (6) การสาธารณสงเคราะห์

วิธีดำเนินงานการทั้ง 6 ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคมแต่บางการคงเป็นไปตามจารีต คือ ปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2545:15) จะเห็นได้ว่าบทบาทภารกิจที่เป็นกิจการของคณะสงฆ์ในข้อที่ 4 ว่าด้วยเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญมากแต่จะทำอย่างไรให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีต้นแบบกระบวนการ การบริหารจัดการเพื่อเพิ่มความสามารถและประสิทธิภาพในการนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในตัวของพระภิกษุสงฆ์และอยู่ในสถาบันพระพุทธศาสนานำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ใหม่และนำออกมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชนได้ได้มากที่สุด

ทั้งนี้เป็นที่ทราบกันดีว่า ประชาชนพุทธศาสนิกชนชาวไทยได้รู้จัก เข้าใจ และเข้าถึงหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง พร้อมทั้งสามารถนำหลักพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนอย่างเชื่อมั่นศรัทธา

โดยพร้อมที่จะทำนุบำรุงอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงดำรงอยู่คู่ชาติไทยได้อย่างยั่งยืน เพราะการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในรูปแบบการประกาศหลักพระธรรมคำสั่งสอนอันประเสริฐของพระพุทธเจ้าที่หลากหลายวิธี เช่น วิธีการเผยแผ่แบบพระธรรมทูตที่นำหลักธรรมะไปสู่ประชาชนถึงถิ่นที่อยู่ วิธีการเผยแผ่ในฐานะพระนักเทศน์ที่แสดงธรรมสั่งสอนประชาชนในพิธีบำเพ็ญบุญกุศลทั่วไป เป็นต้น

ในการนี้เพื่อเป็นการสนับสนุนส่งเสริมและตระหนักถึงความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหนึ่งในภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะที่เป็นหน่วยงานของรัฐที่รับสนองงานคณะสงฆ์และพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา ได้จัดตั้งงบประมาณอุดหนุนงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่องมา โดยจัดตั้งเป็นโครงการอุดหนุนตามรูปแบบและวิธีการเผยแผ่ที่พระสงฆ์ดำเนินการอยู่

ดังนั้น พระภิกษุบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาฝึกอบรม จึงมีทั้งพระธรรมทูต พระนักเทศน์ พระวิปัสสนาจารย์ รวมถึงพระจริยานิเทศพระปริยัตินิเทศ และครูสอนพระปริยัติธรรมทุกแผนก ซึ่งต่างรูปต่างๆ ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบาทและหน้าที่ของตนประจำอยู่ในภูมิภาคต่างๆ โดยมีลักษณะเฉพาะไม่เป็นเอกภาพ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 15 ตรี และมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มหาเถรสมาคมวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดนโยบายและแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาบุคลาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีอุดมการณ์ ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และวิธีการในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาชีพและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติมีสำนักงานตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานกลางประจำจังหวัด อำนวยความสะดวก เป็นที่ปรึกษา พัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ และปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์ และอื่น ๆ ตามที่ศูนย์การเผยแผ่

พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดหรือมอบหมาย ให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีสำนักงานตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

ระเบียบมหาเถระสมาคมกำหนดให้มีศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลและพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งส่วนกลางและประจำจังหวัด สำหรับเป็นแนวทางขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ให้เป็นไปในเชิงรุกมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาและอำนวยประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนผู้ได้รับการเผยแผ่

ในเบื้องต้นทำให้พบว่าพระสงฆ์ในประเทศไทยยังมีปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการที่จะนำความรู้ที่เป็นนามธรรมมาเผยแผ่ให้เป็นรูปธรรม เพราะเหตุว่าประเทศไทยมีจำนวนพระสงฆ์ที่สังกัดมหานิกาย และธรรมยุต จำนวน 289,131 รูป (ที่มา: ข้อมูลพระภิกษุ, จากสำนักงานเจ้าคณะจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2556)

จะเห็นว่าพระสงฆ์ในประเทศไทยมีมาก แต่พระภิกษุสงฆ์ที่มีความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาสู่พุทธศาสนิกชนยังมีจำนวนน้อยไม่เพียงต่อต่อจำนวนประชากรในประเทศไทยมีประชากร 65,926,261 คน และเป็นพุทธศาสนิกชน 61,561,933 คน (ที่มา : ประเทศไทยมีประชากร, พุทธศาสนิกชน รายงานผลล่วงหน้า สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2553 สำนักงานสถิติแห่งชาติ) จากปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมองเห็นปัญหาว่าสาเหตุใดพระสงฆ์ในประเทศไทยส่วนมากมีความรู้ความเข้าใจในทางพระพุทธศาสนาแต่พระภิกษุสงฆ์อีกจำนวนมากยังขาดการแสวงหาความรู้ หรือที่มีความรู้อยู่แล้วไม่สามารถนำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำมาถ่ายทอดเผยแผ่ให้ผู้อื่นได้รับรู้ร่วมกันและเข้าใจได้ จากเหตุผลดังกล่าวจึงน่าจะมีปัญหาในบางประการที่ทำให้พระสงฆ์ไทยยังไม่สามารถนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในทางพระพุทธศาสนามาผ่านกระบวนการบริหารจัดการภายในองค์กรของพระสงฆ์เองอย่างเต็มศักยภาพ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย เพื่อที่จะนำตัวความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับพระสงฆ์ในประเทศไทย

การศึกษาครั้งนี้จึงมีความสำคัญและก่อให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการในการต่อยอดองค์ความรู้ด้านประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่ดี เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์และศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดต่อไป

1.3 ปัญหาการวิจัย

ต้นแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย มีลักษณะเป็นอย่างไร

1.4 วัตถุประสงค์

ในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายหลัก คือ การแสวงหาความรู้ด้านหลักการวิจัยเชิงประจักษ์ เพื่อสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และบูรณาการองค์การให้มีประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่ดีควรเป็นอย่างไร ในภารกิจของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย โดยแบ่งประเด็นในการศึกษาดังนี้ คือ

1. เพื่อศึกษาลักษณะการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

2. ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

3. เพื่อเสนอต้นแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

1.5 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยดังกล่าวเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาถึงต้นแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจังหวัดในประเทศไทย โดยมีขอบเขต ดังนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัยวิจัย

ด้านพื้นที่การศึกษาลักษณะของกระบวนการการบริหารจัดการและปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยเลือกจากศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ซึ่งเป็นสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดที่มีการบริหารจัดการที่ดีและมีผลงานดีเด่น ซึ่งประเมินโดยคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยเฉพาะศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ภูมิภาคละ 1 ศูนย์ ดังนี้

1. ภาคเหนือ ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่
2. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา
3. ภาคกลาง ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี
4. ภาคใต้ ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจังหวัดนครศรีธรรมราช

1.5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย โดยเนื้อหาส่วนใหญ่มาจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้แก่ นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แนวคิดกระบวนการการบริหารจัดการ แนวคิดองค์การ การพัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา วิธีการเผยแผ่ เทคโนโลยี สภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์ทางสังคม และเสนอต้นแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

1.5.3 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ได้แก่

1. ส่วนผู้บริหารระดับสูงของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้แก่ ผู้อำนวยการกลุ่มเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 1 คน

2. ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติในการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ประกอบไปด้วย

1. เจ้าคณะจังหวัดหรือผู้ที่เจ้าคณะจังหวัดมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ จำนวน 1 รูป

2. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด จำนวน 1 ท่าน

3. นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ จำนวน 1 ท่าน

3. ระดับบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด คือ พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ในรูปแบบต่างๆ ได้แก่

1. พระบัณฑิต จำนวน 1 รูป

1.6 ระยะเวลาในการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ 2 ปี คือ ระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2558 - เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาต้นแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย จะช่วยให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในการเสนอต้นแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพขององค์กรที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ผลที่ได้จาก

การศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาองค์กรในด้านต่างๆ และการศึกษาดังกล่าวยังสามารถจำแนกประโยชน์อื่นๆ ได้ คือ

1. เกิดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้และลึกซึ้งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งส่งผลถึงลักษณะรูปแบบองค์การที่เปลี่ยนแปลงไป อันนำมาสู่การปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพและเติบโตได้อย่างยั่งยืน

2. สามารถนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการองค์การ ทั้งในส่วนบุคคล การกำหนดนโยบาย เป็นต้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์การที่มีประสิทธิภาพที่ดีมากขึ้น

3. ทำให้เกิดแนวคิด และมุมมองใหม่ๆ ด้านรูปแบบองค์การและการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยต่อไป

1.8 นิยามศัพท์

การบริหารจัดการ หมายถึง รูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมในการบริหารจัดการศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นตัวอย่างการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด หมายถึง สำนักงานที่ทำหน้าที่บริหารจัดการกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำกรุงเทพมหานคร และจังหวัดในส่วนภูมิภาค และเป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการจังหวัด

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การนำเอาหลักธรรมคำสอนอันประเสริฐอันเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ที่เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติตามเพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรมประกอบด้วยคุณธรรมมีเมตตา เป็นต้น เกิดความสงบสุขทั้งชาติปัจจุบันและภพหน้า จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยยึดเอาอุดมคติ อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ตรัสไว้

บุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น เลขานุการเจ้าคณะจังหวัด เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ พระธรรมทูต พระนักเทศน์ พระวิปัสสนาจารย์ พระจริยานิเทศก์

พระปริยัตินิเทศ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม – บาลี ครูสอนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และครูพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา

มหาวิทยาลัยสยาม SIAM UNIVERSITY

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาต้นแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย” ผู้วิจัยขอนำเสนอแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดกรอบความคิด ดังนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.1.1 อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.1.2 ความหมายของการเผยแผ่พุทธธรรม

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.1.4 พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.1.5 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

2.2 แนวคิดการบริหารจัดการในทางพระพุทธศาสนา

2.2.1 ความหมายของการบริหารในทางพระพุทธศาสนา

2.2.2 การบริหารกิจการคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล

2.2.3 หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการ

2.3 ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ

2.3.1 ภาวะผู้นำ

2.3.2 วัฒนธรรมองค์การ

2.3.3 การบริหารจัดการ

2.3.4 ประสิทธิภาพการบริหารงาน

2.3.5 การสื่อสาร

2.3.6 แรงจูงใจ

2.3.7 ความสัมพันธ์ทางสังคม

2.3.8 สภาพแวดล้อมองค์การ

2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5 กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.1.1 อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจเป็นพระบรมศาสดาประกาศเผยแผ่ศาสนธรรมที่ตรัสรู้ เริ่มตั้งแต่ทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดพระปัญจวัคคีย์ ทรงโปรดยสกุลบุตรพร้อมสหาย จนมีพระอรหันตพุทธสาวกเกิดขึ้นในโลกจำนวน 60 องค์ (คือ พระปัญจวัคคีย์ 5 พระยสะพร้อมพระที่เป็นสหายอีก 55) จึงทรงมีพระพุทธประสงค์ที่จะส่งพระอรหันตสาวกเหล่านั้นไปประกาศพระศาสนายังหมู่บ้าน ตำบล หรือนิคมชนบทต่างๆ ของชมพูทวีป โดยก่อนจะทรงส่งไปนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงรับสั่งให้ประชุมพระอรหันตสาวกจำนวน 60 องค์ แล้วทรงประทานโอวาทซึ่งถือเป็นอุดมคติในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา

"ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายพวกที่มีกิเลสธุลีในจักษุน้อยก็มีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์เหล่านั้นย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมได้จักมีอยู่"

จากพระพุทธพจน์นี้เป็นเครื่องชี้ชัดถึง อุดมคติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นบทบาทสำคัญของการทำหน้าที่ประกาศศาสนธรรม ส่งเสริมสัมมาปฏิบัติของพระภิกษุพุทธสาวกทั้งมวลนับจากอดีตสู่ปัจจุบัน ซึ่งมุ่งให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล และประโยชน์สุขแก่ประชาชนชาวโลกอย่างแท้จริง หาได้มุ่งเพื่อประโยชน์ให้คนมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก หรือมุ่งเพื่อประโยชน์ของผู้เผยแผ่เองแต่อย่างใดไม่ นอกจากนี้การส่งพระอรหันตสาวกรุ่นแรกไปประกาศพระศาสนาทั่วชมพูทวีปนี้ ยังถือว่าเป็นจุดกำเนิดการดำเนินงานพระธรรมทูตอีกด้วย

ในคราวประชุมพระอรหันตสาวกครั้งใหญ่ (มหาสันนิบาตแห่งพระสาวก) ซึ่งเรียกการประชุมในคราวนั้นว่า **จาตุรงคสันนิบาต** หรือการประชุมที่ประกอบด้วยเหตุอัศจรรย์ 4 ประการ คือ

1. วันนั้นเป็นวันอุโบสถขึ้น 15 ค่ำ เดือนมาฆะ (วันเพ็ญเดือน 3)
2. พระสาวกจำนวน 1,250 องค์ มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย
3. พระสาวกเหล่านั้นล้วนแต่เป็นพระอรหันตขีณาสพผู้ได้อภิญญา 6
4. พระสาวกเหล่านั้นล้วนแต่เป็นเอหิภิกขุ ที่พระพุทธองค์ทรงประทานการอุปสมบทให้

เหตุอัศจรรย์ 4 ประการนี้เกิดขึ้นครั้งแรกและครั้งเดียวในพระพุทธศาสนา ณ เวลาบ่ายของวันเพ็ญเดือน 3 (วันมาฆบูชา) ขณะที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน เขตกรุงราชคฤห์

แคว้นมคธ ภายหลังจากที่ตรัสรู้แล้วได้ 9 เดือน โดยเมื่อพระพุทธองค์เสด็จกลับจากถ้ำสุกรขาตา (ภายหลังจากที่ทรงทราบว่าพระสารีบุตรสำเร็จเป็นพระอรหันต์เพราะฟังพระธรรมเทศนาเวทนาปริคคหสูตรที่ทรงแสดงแก่ ทีฆนขปริพาชก) เสด็จถึงพระวิหารเวฬุวันแล้ว ได้ทอดพระเนตรเห็นพระอรหันตพุทธสาวกจำนวนมากต่างมาประชุมพร้อมกันรอเฝ้ารับเสด็จโดยมิได้นัดหมายแต่ประการใด ทรงทราบถึงเหตุอัศจรรย์แห่งจาตุรงคสันนิบาต จึงทรงประทานพระโอวาทสำคัญเพื่อให้เป็นแนวปฏิบัติในการจาริกไปทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระโอวาทสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในวันนั้น เรียกว่า **โอวาทปาติโมกข์** (หรือเขียนว่า โอวาทปาฏิโมกข์) คือ ประมวลคำสอนหลักที่แสดงถึงอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่ศาสนธรรมของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงแสดงเป็นพระคาถา (คือคำร้อยกรองในภาษามคธหรือภาษาบาลี) จำนวน 3 พระคาถาครึ่ง ดังนี้

พระคาถาที่ 1 : อุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา

ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา
น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี สมโณ โหติ ปรํ วิเหฐยนฺโต.

ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นธรรมสำหรับเผาบาป (ตบะ) ที่ยอดยิ่ง ท่านผู้รู้ทั้งหลายกล่าวสรรเสริญพระนิพพานว่าเป็นธรรมอันยอดเยี่ยม ผู้ที่ยังฆ่าผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้ที่ยังเบียดเบียนผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นสมณะเลย

พระคาถาที่ 2 : หลักการของพระพุทธศาสนา

สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

การไม่ทำความชั่ว การทำความดีให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว (หลักการทั้งสาม) นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

พระคาถาที่ 3 : วิธีการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนา

อนูปวาโท อนูปฆาโต ปาติโมกฺเข จ สํวโร
มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ ปนฺตญฺจ สยนาสนํ
อธิจิตฺเต จ อาโยโค เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

การไม่ว่าร้ายใคร การไม่ทำร้ายใคร การสำรวมในพระปาติโมกข์ การรู้จักประมาณในอาหาร การนอนการนั่งในที่สงัด การประกอบความเพียรในอธิจิต (สมาธิขั้นสูง) (วิธีการทั้งหก) นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย *(ดูพระไตรปิฎกภาษาไทย ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม 10 ข้อ 90 หน้า 64-65)*

2.1.2 ความหมายของการเผยแผ่พุทธธรรม

การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาขยายกว้างขวางออกไป เผยแผ่กว้างขวางออกไปทำให้เป็นที่แพร่หลายเป็นที่รักต่อสาธารณชน

ราชบัณฑิตยสถาพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 ได้กล่าวว่าการเผยแผ่ หมายถึง การทำให้ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (2540 น. 148-155) ได้กล่าวไว้ในกองแผนงานกรมการศาสนาที่เกี่ยวกับการเผยแผ่ดังนี้ 1) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาทคำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์ 2) แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ 3) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทโร) (2547 น.41) ได้กล่าวว่าการเผยแผ่ หมายถึง การสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสยำเกรงในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้นเพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล

พิสิฐ เจริญสุข (2539 น. 3-4) ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิผลโดยสรุปมีอยู่ 2 วิธี คือ 1) การเผยแผ่ทางกายได้แก่การปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่างเวลายืนเดินนั่งนอนเป็นไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยมีสติสำรวมระมัดระวังแสดงท่าทางของผู้สงบเยือกเย็น 2) เผยแผ่ทางวาจาได้แก่พูดธรรมะให้ผู้อื่นฟังด้วยวิธีที่เรียกว่าบรรยายปาฐกถาธรรมแสดงธรรมที่เรียกว่าธรรมกถึกแปลว่าผู้กล่าวธรรมผู้สอนธรรมแสดงให้ผู้อื่นฟังอย่างมีศิลปะ

สนิทศรี สำแดง (2544 น.86) ได้กล่าวถึงการเผยแพร่พระศาสนามีเป้าหมายหลักคือการสร้างสันติภาพให้เกิดแก่ชาวโลกพระสงฆ์คือ “สื่อ” แห่งสันติภาพโลกเพราะตัวพระสงฆ์ (อริยสงฆ์) เป็นผู้สงบทั้งทางกายทางวาจาและทางใจเป็นแบบอย่างของผู้มีสันติปราศจากความเห็นแก่ตัวการทำงานของพระสงฆ์เป็นการทำงานเพื่อให้มิใช่เพื่อเอาจึงไม่แฝงไว้ด้วยความขัดแย้ง

สรุปได้ว่าความหมายของ การเผยแผ่ หมายถึง การติดต่อสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสยำเกรงในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้นเพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกเป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ.2542 ให้ความหมายดังนี้ คำว่า เผยแผ่ เป็นคำกริยา หมายถึง ทำให้ขยายออกไป หรือ ขยายออกไป ส่วนคำว่า เผยแพร่ เป็นคำกริยา หมายถึง โฆษณาให้แพร่หลาย

ในพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ ชุด..คำวัด ของพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9, ราชบัณฑิต) ได้ให้ความหมายว่า

"**เผยแผ่** ในคำวัดใช้เป็นหลักในความหมายว่า ทำให้แพร่หลายในลักษณะติดแน่น ซึมซาบกระจายไป เช่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เผยแผ่พระธรรม องค์การเผยแผ่ ส่วน **เผยแพร่** ใช้ในความหมายว่า ประกาศ โฆษณา ทำให้แพร่หลายในลักษณะกระจายให้เป็นรูปธรรมหรือให้สัมผัสทางตา หู เป็นต้น เช่นใช้ว่า การเผยแผ่ศาสนาสามารถทำได้หลายวิธี เช่น เผยแพร่ไปตามสื่อต่างๆ หรือเผยแพร่ทางวิทยุทีวี เป็นต้น"

โดยนัยนี้ จึงสรุปได้ว่า คำว่า "เผยแผ่" และคำว่า "เผยแพร่" มีความหมายต่างกัน กล่าวคือ คำว่า เผยแผ่ หมายถึง การเปิดเผยสิ่งที่ปกปิดอยู่ให้คนได้รู้ได้เห็น แต่เป็นการเปิดเผยสิ่งที่ดี ที่ประเสริฐ สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตจิตใจของคนเรา เช่น เปิดเผยประกาศหลักพระธรรมคำสอนอันประเสริฐบริสุทธิ์ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าที่บุคคลทั่วไปยังไม่รู้จักให้ได้รู้จัก ยังไม่เข้าใจให้ได้เข้าใจ และยังไม่เข้าถึงให้ได้เข้าถึง เป็นต้น ซึ่งตรงกันข้ามกับคำว่า ตีแผ่ ซึ่งใช้ในทำนองประจาน คือ เปิดเผยสิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่อื้อฉาวที่ถูกปกปิดหรือเปิดโปงสิ่งที่ลึกลับซับซ้อนซ่อนงำอำพรางความชั่วร้ายให้คนได้รู้ได้เห็น ส่วนคำว่า แผ่ มักใช้กับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่นคำว่า แผ่เมตตา แผ่ความสุข ช่วยเหลือเผื่อแผ่ เป็นต้น

ส่วนคำว่า เผยแพร่ หมายถึง การทำให้ขยายหรือการทำให้กระจายออกไปในวงกว้าง คือ สิ่งนั้นไม่ได้ปกปิด แต่มีอยู่ในขอบเขตจำกัด เมื่อต้องการจะขยายออกไปในวงกว้าง ก็จะใช้คำว่า เผยแพร่ และคำนี้มักใช้กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น แพร่ภาพ แพร่ข่าว แพร่เชื้อ เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อจะประกาศเปิดเผยหลักพระธรรมวินัย หรือพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นหลักปฏิบัติดีหลักปฏิบัติชอบที่ทำให้คนเราได้รับประโยชน์สุขทั้งในอัตภาพชาตินี้และอัตภาพชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งคือ พระนิพพาน จึงสมควรอย่างยิ่ง ที่ใช้คำว่า "เผยแผ่พระพุทธศาสนา" ซึ่งเหมาะสมกว่าใช้คำว่า "เผยแพร่พระพุทธศาสนา"

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในที่นี้ หมายถึงการนำเอาหลักธรรมคำสอน อันประเสริฐอันเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ที่เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้ และน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติตามเพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรมประกอบด้วยคุณธรรมมีเมตตา เป็นต้น เกิดความสงบสุขทั้งชาติปัจจุบัน

และภพหน้า จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยยึดเอาอุดมคติ อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ตรัสไว้

ในสถานการณ์ปัจจุบัน การที่จะหาทางให้คนเรานับถือศาสนาหนึ่งศาสนาใดเป็นเรื่องที่ต้องใช้วิธีการเผยแพร่ชักจูงหรือมีผลประโยชน์เข้าล่อ จึงจะมีคนนิยมหันมานับถือกันมากขึ้นๆ แต่พระพุทธศาสนาก็ยังคงใช้วิธีการเผยแผ่รคือการประกาศแต่สิ่งที่ดีที่ชอบให้ทราบ โดยไม่คำนึงว่าจะมีใครหันมานับถือ ให้เป็นเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคล จึงมีพุทธศาสนิกชนบางท่านเป็นห่วงในเรื่องนี้ต้องการและพยายามใช้วิธีการเผยแพร่แทนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ศาสนาต่างๆ ส่วนใหญ่เผยแพร่โดยวิธีการชักจูง บังคับ ขู่ หรือเอาผลประโยชน์เข้าล่อ เช่น การจัดการศึกษาให้ ให้การสงเคราะห์ต่างๆ เพื่อให้คนนิยมเห็นดีเห็นงามหันมานับถือ หรือมีความเกรงกลัวหันมานับถือ แม้ในปัจจุบันจะมีลัทธิใหม่ๆ ที่ไม่ใช้วิธีการขู่บังคับให้คนเรานับถือ แต่ก็ไม่พ้นที่จะใช้วิธีการโฆษณาชวนเชื่อ วิธีการตลาด ให้ความสนุกสนานบันเทิงต่างๆ โดยผู้เผยแพร่เข้าไปหาถึงตัวถึงบ้าน พูดเซ้าซี้ให้ยอมรับนับถือบ้าง ซึ่งทำให้มีคนหันไปยอมรับนับถือเป็นจำนวนมากขึ้นๆ เช่นกัน แต่พระพุทธศาสนายังคงรักษารูปแบบการประกาศหลักธรรมอันเป็นสัจจะแห่งชีวิตให้ทราบ สุดแล้วแต่อุปนิสัยของแต่คนว่าจะรับนับถือทำตามหรือไม่ทำตาม ซึ่งตรงกับความหมายของคำว่าการเผยแผ่ จึงเป็นเหตุให้ผู้ที่มีอุปนิสัยตื้นชอบตื่นตามการโฆษณาชวนเชื่อ และผลประโยชน์ที่เข้าล่อ ละทิ้งพระพุทธศาสนา หันไปนับถือศาสนาที่เผยแพร่ด้วยรูปแบบนั้นๆ ไปเป็นจำนวนมาก แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นว่า การใช้วิธีการโฆษณาชวนเชื่อก็ดี การเอาผลประโยชน์มาล่อก็ดี เป็นวิธีการแยบยลแอบแฝงหวังผลตอบแทน เพราะในโลกนี้เป็นไปไม่ได้เลยที่คนเราซึ่งยังเป็นปุถุชน ที่หนาแน่นด้วยกิเลสจะให้อะไรแก่ใครเปล่าๆ โดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ซึ่งไม่ใช่วิสัยปุถุชน ถึงแม้ว่าองค์การศาสนาหรือลัทธินั้นๆ จะร่ำรวยมีทุนทรัพย์มากมหาศาล ถ้าเอาสิ่งของมาแจกให้คนจำนวนมากและตลอดไปโดยไม่หวังผลตอบแทนก็คงจะเป็นไปไม่ได้ อาจจะมีบ้างที่บางคนยอมรับนับถือศาสนาหรือลัทธิต่างๆ ไปด้วยความหลง พอรู้สึกตัว พอรู้ความจริง ก็ถอยหนี บางครั้งก็เกิดการทะเลาะก่อการวิวาททำร้ายกันในระหว่างผู้นับถือศาสนาหรือลัทธิเดียวกัน ก็เพราะในตอนที่เผยแพร่ไม่ได้ใช้เหตุผลทั้งผู้เผยแพร่และผู้รับนับถือนั่นเอง

กล่าวสำหรับพระพุทธศาสนาซึ่งอุบัติขึ้นในโลกมีอายุยืนยาวมาได้ถึง 2553 ปี นับแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และประกาศพระศาสนาเผยแผ่พพุทธธรรม แม้ในบางคราวจะถูกย่ำยีจากการเผยแพร่ของศาสนาอื่น หรืออยู่ในยุคที่พวกคนต่างหลงไหลกระแสวัตถุนิยม จนลดจำนวนผู้นับถือลงไปแต่ด้วยอำนาจแห่งเหตุผลและสัจธรรมความจริงที่จริงแท้แน่นอนในพระพุทธศาสนา จึงทำให้พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาวได้นานกว่าหลายๆ ศาสนาในโลก

อย่างไรก็ตาม การจะทำให้คนที่ยังไม่นับถือให้หันมานับถือพระพุทธศาสนา หรือทำคนที่นับถืออยู่แล้วให้มีความศรัทธาเลื่อมใสมั่นคงยิ่งขึ้น จะต้องคงหลักการเผยแผ่ไว้ให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระพุทธศาสนา แต่อาจเปลี่ยนวิธีการปลีกย่อยๆ บางอย่างให้เหมาะสมกับบุคคล ภูมิประเทศ สภาพสังคม สภาพแวดล้อมต่างๆ เช่น ในการเทศน์การสอนศีลธรรมแก่เด็กนักเรียนชั้นประถม ควรมีอุปกรณ์ มีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมมาก แต่หากเทศน์กับนักเรียนมัธยม ควรเพิ่มด้านเหตุผลและเนื้อแท้ของหลักธรรมมากขึ้น กับนักเรียนนักศึกษาระดับสูงกว่ามัธยม ควรเน้นหลักเหตุผลและปรัชญาที่ลึกซึ้งมากขึ้นตามลำดับอายุและวุฒิภาวะของผู้เรียน ผู้รับการเผยแผ่หลักธรรมเป็นต้น ในการนี้ จึงต้องมีการส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ให้มั่นคงและแพร่หลายยิ่งขึ้น โดยควรถวายความอุปถัมภ์แด่พระสงฆ์ ให้มีความสะดวกในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง

แนวคิดของการเผยแผ่จัดเป็นกระบวนการเผยแผ่ (Propagating Process) เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในด้านการเรียนรู้ซึ่งมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติและการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตการเผยแผ่อาจกระทำได้ในหลายช่องทางได้แก่การพูดคุยการโฆษณาประชาสัมพันธ์การจัดอบรมการแจกเอกสารการนำสารการชักชวนให้เข้าร่วมกิจการการเทศนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและการบรรยายธรรมทางโทรทัศน์เป็นต้นซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2541 น. 97) ได้บรรยายเรื่องพุทธวิธีในการสอน สรุปได้ว่านักปราชญ์ทั้งหลายและพุทธศาสนิกชนทั้งหลายเคารพยกย่องและบูชาพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างยอดเยี่ยมในการอบรมสั่งสอนได้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีเพราะพระองค์มีคุณสมบัติผู้สอนเช่นด้านบุคลิกภาพคือพระวรกายสง่างามและพระสุรเสียงไพเราะโน้มน้าวให้ผู้ฟังอยากจะฟังด้านคุณธรรมพระองค์มีทั้งพระปัญญาคุณพระวิสุทธิคุณและพระกรุณาคุณและลีลาการสอนคือแจ่มแจ้งจูงใจหาญกล้าและร่าเริง

วิธีการสอนของพระองค์พระองค์ใช้วิธีสอนแบบต่างๆเช่น แบบสนทนาแบบบรรยายแบบตอบปัญหาและแบบวางกฎข้อบังคับส่วนกลวิธีและอุบายประกอบการสอนเช่นการยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบการเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมาการใช้อุปกรณ์การสอนการทำเป็นตัวอย่างการเล่นภาษาเล่นคำและใช้ในความหมายใหม่อุบายเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคลการรู้จักจังหวะและโอกาสความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการการลงโทษและให้รางวัลกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้าพุทธวิธีการสอนที่พระองค์นำมาใช้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปทั่วประเทศอินเดียเพราะสมัยที่พระองค์เสด็จอุบัติในยุคที่ชมพูทวีปเป็นถิ่นนักปราชญ์มีเจ้าลัทธิมากมายต่างก็ถือว่าลัทธิของตัวเองดีที่สุดทั้งนั้นเช่นครูทั้งหกเป็นต้นคำสอนของพระองค์ขัดแย้งกับ

คำสอนเดิมและความเชื่อถือของคนในยุคนั้นเช่นเรื่องวรรณะ 4 นอกจากนั้นขอบเขตการเผยแผ่คำสอนของพระองค์ก็กว้างขวางคือเสด็จไปสั่งสอนประชาชนซึ่งมีพื้นฐานที่แตกต่างกันตามแว่นแคว้นต่างๆทรงสอนคนเหล่านั้นให้เข้าใจและยอมเป็นศิษย์ของพระองค์นับแต่พระราชามหากษัตริย์ลงมาทีเดียว

พระครูวิวิธธรรมโกศล (2527 น.126) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของความเป็นนักเผยแผ่ว่าเป็นการเอาความรู้เอาแสงสว่างหรือเอาธรรมะไปแนะนำเขาที่เรียกว่า "ชี้ทางบรรเทาทุกข์ชี้สุขเกษมศานติ์ชี้ทางพระนฤพานอันพ้นโสกวิโยคภัย" การจะไปจูงจิตวิญญาณของชาวบ้านจะต้องศึกษาสื่อสารหลักการให้เข้าใจนักเผยแผ่ต้องมีข้อมูลประกอบโดยอาศัยหลักสูตรแห่งความสำเร็จคือ1) ต้องมีคำคมนิด2) ต้องมีสุภาษิตหน่อย3) ให้อร่อยต้องมีคำกลอน4) ไม่ง่วงนอนต้องมีคำขำขัน

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ) (2549 น.48) ได้รวบรวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับเผยแผ่พระพุทธศาสนาผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในบทความเรื่องพระพุทธศาสนากับการพัฒนาของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบันซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ความเปลี่ยนแปลงทำให้บทบาทของวัดเปลี่ยนไปคือเมื่อประเทศไทยได้มีการพัฒนาประเทศให้เท่าทันอารยธรรมตะวันตกในช่วง 100 ปีที่ผ่านมา ประเทศชาติได้พัฒนาตามตะวันตกความสำคัญของวัดก็เริ่มลดลงเรื่อยๆบทบาทเด่นๆของวัดเช่นการจัดการศึกษาเมื่อก่อนการศึกษาเริ่มที่วัดทั้งนั้นได้ถูกเปลี่ยนจากวัดเป็นผู้นำในการศึกษาบทบาทนี้กลายเป็นหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนเป็นผู้นำไปการรักษาพยาบาลการทำสมุนไพรเป็นหน้าที่ของสถานีอนามัยและโรงพยาบาลไปการตัดสินคดีข้อพิพาทต่างๆเป็นหน้าที่ของศาลยุติธรรมเป็นต้นทั้งๆที่บทบาทเหล่านี้ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้นำทั้งสิ้น

2) การฟื้นฟูบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันเมื่ออารยธรรมตะวันตกการศึกษาแผนใหม่การพัฒนาสมัยใหม่สื่อและการบันเทิงเพื่อการค้ามีการแพร่หลายในสังคมไทยสังคมก็เกิดผลกระทบทุกด้านและสังคมไทยมีวัฒนธรรมรับมากกว่าและนำมาใช้โดยไม่ปรับเปลี่ยนเข้ากับสภาพสังคมไทยบทบาทของพระสงฆ์ก็ถูกกระทบลดบทบาทที่มีอยู่ไปด้วยอย่างไรก็ตามวัดต่างๆก็พยายามแก้ปัญหาและได้แก้ไขปัญหาเหล่านั้นมี3ลักษณะคือ

1. แก้ด้วยกำลังและความพยายามของวัดเองเช่นวัดใหญ่ๆมีวัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุยวราชรังสฤษฎิ์ วัดไร่ขิง และวัดโสธรวรารามเป็นต้นด้วยการจัดการศึกษาเพื่อเยาวชนเช่นโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์การช่วยเหลือประชาชนด้านสังคมสงเคราะห์มอบทุนการศึกษาสร้างสาธารณประโยชน์ด้วยการอุดหนุนจากประชาชน

2. ร่วมมือกับรัฐเพื่อแก้ปัญหาได้แก่คณะสงฆ์ทำโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เช่นโครงการพระธรรมทูตโครงการพระธรรมจาริกโครงการสาธารณสุขมูลฐานโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองเป็นต้นโครงการเหล่านี้คณะสงฆ์ร่วมมือกับรัฐ

3. ได้ร่วมมือกับองค์กรเอกชนในการแก้ปัญหาเช่นร่วมกับมูลนิธิเอเชียในการจัดกลุ่มประสานงานการพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจัดอบรมตามโครงการอบรมพระสงฆ์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนร่วมมือกับมูลนิธิหมอชาวบ้านจัดอบรมพระสงฆ์ด้านอนามัยทั้งหนเหนือและหนกลางและจัดกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในท้องถิ่นชนบทร่วมกับมูลนิธิเผยแผ่ชีวิตอันประเสริฐเป็นต้น

3) พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่พัฒนาสังคมเมื่อประมวลแล้วมี3 ประการด้วยกันคือ

1. เป็นผู้นำทางด้านพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์บทบาทของพระสงฆ์เหล่านี้จะเห็นได้ชัดเจนคือการเกิดขึ้นของคณะธรรมทานไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อปีพ.ศ.2475โดยการนำของท่านพุทธทาสการเปิดวัดป่าในสายธรรมยุติกนิกายจนถึงสมัยอาจารย์มั่นภูริทตฺโตและสำนักปฏิบัติธรรมสายมหานิกายคือของหลวงพ่อชาวัดหนองป่าพงจังหวัดอุบลราชธานีการเกิดขึ้นของสำนักกรรมฐานแบบยุบหนอพองหนอซึ่งมีวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลางเมื่อปีพ.ศ.2493อันมีต้นแบบมาจากประเทศพม่าต่อมาก็มีการปฏิบัติธรรมกายแบบสัมมาอะระหังของหลวงพ่อสดวัดปากน้ำภาษีเจริญกรุงเทพมหานคร

2. เป็นผู้ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนสถาบันสงฆ์ได้ทำหน้าที่ด้านการศึกษามาตลอดโดยเฉพาะเปิดโอกาสให้เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาจากชนบทที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐก็ได้อาศัยการเพาะบ่มฝึกฝนอบรมจากสถาบันศาสนาเช่นการศึกษาที่คณะสงฆ์จัดได้แก่การศึกษาแผนกบาลี-นักธรรมและการศึกษาแผนใหม่ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์2แห่งคือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจึงทำให้เกิดผู้มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาได้เป็นกำลังของพระศาสนาและช่วยเหลือสังคมประเทศชาติเป็นอย่างมาก

3. เป็นผู้นำด้านการพัฒนาชนบทพระสงฆ์ทำหน้าที่ลักษณะเช่นนี้ทั่วประเทศแบ่งได้ 2 ประเภท

ก. การตั้งมูลนิธิศึกษาพระสงฆ์ได้อุทิศชีวิตเพื่อยกฐานะการศึกษาของชาวบ้านในชนบทมีจำนวนมากยกตัวอย่างเช่นพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟูอตฺตสิโว) วัดพระสิงห์จังหวัดเชียงใหม่ผู้ตั้งโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษาพระเทพกวี (ปัจจุบันพระพุทธพจนวราภรณ์วัดเจดีย์หลวง) วัดป่าดาราภิรมย์อำเภอแม่ริมจังหวัดเชียงใหม่ผู้ตั้งโรงเรียนเมตตาศึกษาและพระธรรมญาณมุนี (พระพุทธวร

ญาณ) วัดกวิศรารามจังหวัดลพบุรีได้ตั้งโรงเรียนการกุศลชื่อโรงเรียนวินิตศึกษาเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงโด่งดังการที่พระเถระได้ทำงานเหล่านี้ถือว่าเป็นการเผยแผ่เชิงรุกที่เรียกว่าศึกษาสงเคราะห์

ข. การรวมกลุ่มเพื่องานพัฒนาชุมชนงานส่วนนี้พระสงฆ์ในภาคต่างๆได้ช่วยเหลือประชาชนเป็นอย่างมากเช่นพระพุทธพจนวราภรณ์วัดเจดีย์หลวงได้ตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบทเพื่อเป็นการขยายโครงการเกษตรพัฒนาและเมตตานารีเพื่อเตรียมคนพัฒนาชนบทกลุ่มพระสงฆ์พัฒนาเช่นพระสมุห์เฉลิมฐิตสีโลผู้สร้างหมู่บ้านปลอดอบายมุขที่โนนเมืองอำเภอขามสะแกแสงจังหวัดนครราชสีมากลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนาเพื่อช่วยเหลือการพัฒนาชนบทเช่นพระครูพิพิธประชานาถวัดสามัคคีบ้านท่าสว่างจังหวัดสุรินทร์เป็นแกนนำชาวบ้านด้วยการตั้งสหกรณ์ร้านค้าธนาคารข้าวและเกษตรแบบผสมผสานพร้อมกับพัฒนาจิตใจชุมชนไปด้วยกิจกรรมลักษณะพัฒนาชนบทเช่นนี้พระสงฆ์ในชนบททำกันมากประชาชนทั่วไปทราบน้อยและท่านทำเองเงียบๆรู้เฉพาะกลุ่มงานที่ท่านทำเป็นส่วนใหญ่งานลักษณะเช่นนี้ทางคณะสงฆ์ถือว่าเป็นงานเผยแผ่เชิงรุกประเภทสาธารณสงเคราะห์

ประเวศ วะสี (2540) (น.73-74) ได้กล่าวถึง ปัญหาในการเผยแผ่ธรรมของสถาบันสงฆ์ไทยไว้ในหนังสือพระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคมว่าพระสงฆ์และสามเณรส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อยไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งและไม่เข้าใจสภาพสังคมปัจจุบันจึงสื่อกับประชาชนไม่ได้ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนเป็นเพียงพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่การที่มีพระสงฆ์เข้าใจพุทธธรรมได้ลึกซึ้งเข้าใจชีวิตและสังคมในปัจจุบันและมีความสามารถในการสื่อสารมีความสำคัญต่อประเทศไทยและต่อโลกมากสมควรที่รัฐบาลและทางคณะสงฆ์จะให้ความสนใจต่อเรื่องนี้ให้มากและได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของสงฆ์ว่าควรเรียนรู้ใน3เรื่องใหญ่คือ 1) เรียนรู้พุทธธรรมให้ลึกซึ้งทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ 2) เรียนรู้เข้าใจสังคมปัจจุบันให้รู้เท่าทันสังคมในปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการสอน 3) เรียนรู้การติต่อสื่อสารให้เป็นที่สนใจของผู้คนให้จับใจคนให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือที่เรียกว่าอนุสาสนีปาฏิหาริย์นั่นเองในข้อนี้รวมทั้งการใช้เครื่องติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

สรุปได้ว่า แนวคิดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ กระบวนการสื่อสารข้อมูลข่าวสารคำสอนและการโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เข้าถึงสาระและสามารถปฏิบัติตนได้ซึ่งตามแนวทางของพระพุทธศาสนานั้นบุคคลสามารถทำได้โดยผ่านสื่อมวลชนสื่อบุคคลสื่อโทรทัศน์และสื่อกิจกรรมศาสนาที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อค่านิยมที่ลึกซึ้งการยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจเพราะฉะนั้นการเผยแผ่ต้องทำอย่างต่อเนื่องค่อยเป็นค่อยไปและรูปแบบวิธีการเผยแผ่ต้องเหมาะสมและทันสมัย

2.1.4 พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ศาสนพรหมจรรย์ (หลักการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ หรือหลักพระธรรมวินัย) ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าในระยะแรกตรัสรู้นั้น มีลักษณะเป็นการประกาศท้าทายเหล่ามหาบัณฑิตปัญญาชนในสมันนั้น ให้มาช่วยกันพิสูจน์อริยสัจธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบด้วยพระองค์เอง ซึ่งเป็นความจริงอันเที่ยงแท้แน่นอน เป็นความจริงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สอดคล้องกับหลักพระธรรมคุณที่ว่า “พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ดีแล้ว อันผู้บรรลุพึงเห็นได้ด้วยตนเอง ไม่ขึ้นกับกาลเวลา ควรแก่การเชิญชวนชักชวนให้มาพิสูจน์ทดสอบ ควรน้อมเข้าใส่ตน เป็นผลปฏิบัติที่วิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน”

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์พระบรมศาสดาของพระพุทธศาสนาทรงประสบความสำเร็จอย่างสูงยิ่งในการประกาศเผยแผ่ศาสนธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ ซึ่งทรงใช้เวลาเพียง 9 เดือน ก็สามารถประกาศศาสนธรรมก่อตั้งและประดิษฐานพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างมั่นคง ดำรงประโยชน์สุขแก่ประชาชนในดินแดนชมพูทวีป คือ ครบองค์ประกอบ 5 ประการของการก่อตั้งศาสนา ซึ่งได้แก่

1. มีองค์พระศาสดาผู้ก่อตั้งคือพระองค์เอง

2. มีศาสนธรรม คือ หลักธรรมคำสอนที่พระองค์ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง

3. มีศาสนบุคคล คือ พระพุทธสาวกเป็นประจักษ์พยานในการปฏิบัติตามศาสนธรรมและเป็นกำลังสำคัญช่วยประกาศเผยแผ่ โดยมีพระภิกษุปัญจวัคคีย์ กลุ่มพระยสะ พร้อมทั้งมีอุบาสก อุบาสิกา คือ บิดาของพระยสะ และอดีตภรรยาของพระยสะ เป็นต้น

4. มีศาสนสถาน คือ พุทธศาสนสถานหรือวัด ในสมัยนั้นได้แก่ พระวิหารเวฬุวัน หรือวัดเวฬุวัน ที่พระเจ้าพิมพิสาร จอมเสนามาคธราช บรมกษัตริย์แห่งแคว้นมคธ ทรงศรัทธาสร้างถวาย ณ พระราชอุทยานเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ

5. มีศาสนพิธี คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดเป็นแบบแผนให้ประพฤติปฏิบัติ โดยขณะนั้นมีพิธีการบวชประพฤติพรหมจรรย์เกิดขึ้น 2 แบบ คือ แบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา ที่พระพุทธองค์ทรงประทานบวชให้เอง และแบบติสรณคมนูปสัมปทา ที่ทรงอนุญาตให้พระสาวกบวชให้กุลบุตรได้ด้วยการรับไตรสรณคมน์ นอกจากนี้ยังมีพิธีการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับวายชนม์ โดยพระเจ้าพิมพิสารทรงจับพระเต้าทองเต็มด้วยน้ำหลั่งลงดิน เนื่องด้วยการถวายพระราชอุทยานเวฬุวัน

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังทรงอาศัยพระญาณอันเป็นกำลังของพระพุทธเจ้าที่ทำให้พระองค์สามารถบันลือสีหนาท ประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างองอาจมั่นคงดุจราชสีห์คำราม ซึ่งพระญาณดังกล่าวนั้น เรียกว่า ทสพลญาณ 10 ประการ คือ

2.1.4.1 ทสพลญาณ 10

1. ฐานาฐานญาณ (ปรีชากำหนดรู้ฐานะและอฐานะ) โดยคำว่า ฐานะ ในที่นี้หมายถึง ความเป็นไปได้ของสรรพสิ่ง เช่น สิ่งใดมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นมีความดับเป็นธรรมดา หรือกุศลกรรมย่อมให้ผลดี อกุศลกรรมย่อมให้ผลชั่ว (ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว) เป็นต้น ส่วนคำว่า อฐานะ หมายถึง ความเป็นไปไม่ได้ของสรรพสิ่ง เช่น สิ่งที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรดา สิ่งนั้นจักไม่ดับเลย หรือกุศลกรรมให้ผลชั่ว อกุศลกรรมให้ผลดี (ทำดีได้ชั่ว ทำชั่วได้ดี) เป็นต้น พระองค์ทรงใช้พระญาณนี้ประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างองอาจมั่นคง ทำให้พระสงฆ์สาวกมีความเข้าใจเนื้อหาและขอบเขตของกฎเกณฑ์ และหลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและที่จะนำมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน ตลอดจนรู้ขีดขั้นความสามารถของบุคคลที่มีพัฒนาการอยู่ในระดับต่างๆ

2. วิปากญาณ หรือ กัมมวิปากญาณ (ปรีชากำหนดรู้ผลแห่งกรรม) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้ผลแห่งกรรมของสัตว์ทั้งหลายผู้ทำกรรม ทั้งที่เป็นกุศลหรือเป็นบุญ ทั้งที่เป็นอกุศลหรือเป็นบาป ซึ่งต่างให้ผลสลับกันไปตามฐานะคือเหตุที่เป็นไปได้ ไม่หลงสันนิษฐานไปในอฐานะ ดังนั้นในการประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์จึงทรงใช้พระญาณนี้ตรัสพระธรรมเทศนาแบบจำแนกแยกแยะ แสดงความเชื่อมโยงกันระหว่างเหตุและผลว่าสิ่งนั้นๆ มีอะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผล ซึ่งตามปกติแล้วเหตุมักจะเป็นอดีต ยามที่ผลปรากฏในปัจจุบัน และผลจะเป็นอนาคตในกรณีที่เหตุเป็นปัจจุบัน

3. สัพพัตถคามินีปฏิปทาญาณ (ปรีชาหยั่งรู้ทางไปสู่ภูมิทั้งปวง) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้กรรมหรือข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่คติทั้งปวง คือ ทรงรู้ทั้งกรรมที่จะนำไปเกิดในสุคติ ภพภูมิที่ดี อันได้แก่ โลกมนุษย์ โลกสวรรค์หรือเทวโลกและพรหมโลก ทั้งกรรมที่จะนำไปเกิดในทุคติภพภูมิที่ชั่ว อันได้แก่อบายภูมิ 4 คือ ขุมนรก แดนเปรต พวกอสุรกายและกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน รวมทั้งข้อปฏิบัติที่จะนำให้พ้นจากสุคติและทุคติ (อมตธาตุนิพพาน) พระองค์ทรงรู้วิธีการและกลวิธีปฏิบัติต่างๆ ที่จะนำเข้าสู่เป้าหมายที่ต้องการได้อย่างแจ่มแจ้ง โดยทรงชี้ชัดว่า ใครทำอะไรอย่างไรแล้วต่อไปจะเป็นอย่างไร จะบังเกิดที่ไหนหลังจากตายไปแล้ว ที่เป็นอย่างนั้นเพราะเหตุอะไร พร้อมทั้งรู้เหตุที่ทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติไปบังเกิดในกำเนิดนั้นๆ

4. นานาธาตุญาณ (ปรีชากำหนดรู้ธาตุต่างๆ) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้สภาวะของโลกอันประกอบด้วยธาตุต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมเป็นอเนกอนันต์ ดังนั้น ในการประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์จึงทรงใช้พระญาณนี้ตรัสพระธรรมเทศนาแสดงให้รู้แยกสมมติออกเป็นขันธ์ อายตนะ และธาตุต่างๆ ของชีวิต เน้นให้รู้จักส่วนประกอบของสิ่งนั้นจากจุดใหญ่ไปหาจุดย่อยสุด จากจุดย่อยสุดไปหาจุดใหญ่สุดได้ตามความเป็นจริง

5. นานาธิมุตติกญาณ (ปรีชากำหนดรู้อธิมุตติคืออัธยาศัยของสัตว์ทั้งหลายอันเป็นต่างๆ กัน) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้อธิมุตติ คือ อัธยาศัยความโน้มเอียง ความเชื่อถือ แนวความคิด แนวความสนใจ เป็นต้น พระองค์ทรงใช้พระญาณนี้ ตรัสพระธรรมเทศนา ได้สอดคล้องต้องกันตามอัธยาศัย ความเชื่อถือ แนวความคิดความสนใจ ความโน้มเอียง ความถนัด ความสนใจของคนและสัตว์ทั้งหลายที่มีความแตกต่างกัน เป็นเหตุให้บุคคลผู้รับฟังพระธรรมเทศนาเกิดความประทับใจพลันเลื่อมใสและสามารถบรรลุธรรมได้เร็ว

6. อินทริยปโรปริยัตตญาณ (ปรีชากำหนดรู้ความยิ่งหรือหย่อนแห่งอินทรียธรรมของสรรพสัตว์) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรียธรรม ของสัตว์บุคคลทั้งหลาย โดยทรงรู้ว่าบุคคลนั้นๆ มีอินทรียธรรม คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญาแค่ไหนเพียงใด มีกิเลสมากหรือน้อย มีอินทรียธรรมอ่อนหรือแก่กล้า สอนง่ายหรือสอนยาก มีความพร้อมที่จะปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรม หลุดพ้นจากทุกข์หรือไม่ เป็นต้น พระพุทธองค์ทรงใช้พระญาณนี้ตรัสพระธรรมเทศนาที่ยากหรือง่ายแก่บุคคลต่างๆ ตามที่ทรงพิจารณาเห็นว่าบุคคลผู้รับฟังพระธรรมเทศนามีอินทรียธรรมแก่กล้าหรืออ่อนแค่ไหนเพียงใด สอนง่ายหรือสอนยาก มีความพร้อมที่จะเข้าสู่กระบวนการศึกษาปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาหรือพร้อมที่จะบรรลุธรรมหรือไม่ เป็นเหตุให้มีศรัทธาประชาชนได้รู้จัก เข้าใจ และเข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก

7. ฌานาทิสังกิเลสาทิญาณ (ปรีชากำหนดรู้เหตุที่จะทำให้ฌานวิโมกข์สมาธิ และสมาบัติเสื่อมหรือเจริญ) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้ความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว การออกจากฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติทั้งหลายว่าเกิดมีขึ้นได้เพราะเหตุนั้นๆ ดังนั้นในการประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์จึงทรงใช้พระญาณนี้ ตรัสพระธรรมเทศนาด้วยทรงรู้ความเศร้าหมองและความผ่องแผ้วของคุณธรรมทั้งหลาย มีฌาน สมาธิ วิโมกข์ เป็นต้น

8. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (ปรีชากำหนดระลึกชาติหนหลังได้) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้อันทำให้ระลึกภพที่เคยอยู่ในหนหลังได้ โดยระลึกชาติถอยหลังเข้าไปได้ตั้งแต่หนึ่งชาติ ไปจนถึงร้อยชาติ พันชาติ แสนชาติ ตลอดจนสังวัฏฏวิวัฏฏกัปเป็นอันมากว่า “ในภพชาติโน้นได้มีชื่อ มีโคตร มีผิวพรรณ มีอาหารอย่างนั้นๆ ได้เสวยสุขทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น จุติจากภพนั้นแล้วได้ไปเกิดในภพโน้น ได้เป็นอย่างนั้นๆ ครั้นจุติจากภพโน้น แล้วจึงได้มาเกิดในภพนี้” ดังนั้นในการประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระองค์จึงทรงใช้พระญาณนี้ ตรัสพระธรรมเทศนาสาธกยกเรื่องราวในอดีตชาติมาเล่าให้ผู้ฟังทราบถึงภูมิประวัติความเป็นมาต่างๆ ทั้งส่วนของพระองค์เองหรือของผู้อื่นได้อย่างแจ่มแจ้งจูงใจ

9. จตูปปาตญาณ (ปรีชากำหนดรู้จุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลายผู้เป็นต่างๆ กันโดยกรรม) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่หยั่งรู้จุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นไปตามกรรม โดยทรง

สามารถทอดพระเนตรเห็นการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลาย ทรงสามารถรู้ชัดหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมได้ว่า “หมู่สัตว์เหล่านี้ประกอบทุจริต ว่าร้ายพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฏฐิ หลังจากตายไปจึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก” หรือว่า “หมู่สัตว์เหล่านี้ประกอบสุจริต ไม่ว่าร้ายพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฏฐิ หลังจากตายไปจึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์” พระญาณนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่ “ทิพพจุกขุญาณ” คือสามารถรู้แจ้งด้วยทิพยจักษุ หรือความมีตาทิพย์ พระพุทธองค์จึงทรงใช้พระญาณนี้ ตรัสพระธรรมเทศนาจำแนกแยกแยะให้ผู้ฟังเข้าใจชัดเจนถึงการให้ผลของกรรมว่าทำกรรมใดแล้วย่อมได้รับผลกรรมนั้น หากใครทำกรรมดีกคือประพฤติปฏิบัติดี ก็ย่อมได้รับผลดี หากใครทำกรรมชั่วประพฤติปฏิบัติตนไปตามอำนาจกิเลสหรือความคิดเห็นที่ผิดๆ ก็ย่อมได้รับผลชั่วตอบสนองอย่างแน่นอน

10. อาสวักขยญาณ (ปรีชาหยั่งรู้ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย) หมายถึง พระองค์ทรงมีพระญาณที่ทรงรู้วิธีที่ทำให้พระทัยของพระองค์หลุดพ้นจากอาสาวกิเลสอย่างสิ้นเชิงอันเป็นพระญาณหลักสำคัญที่ทำให้พระองค์สมบูรณ์พร้อมด้วยปัญญา ความบริสุทธิ์ และความกรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ดังนั้น ในการประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์จึงทรงอาศัยพระญาณนี้เป็นหลักประกันความมั่นใจของพุทธสาวก หรือผู้ฟังพระธรรมเทศนาว่า พระองค์นั้นได้ตรัสรู้อริยสัจ 4 ประการ โดยรู้ประจักษ์ตามความเป็นจริงว่า “นี่ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เหล่านี้อาสวะ นี่เหตุเกิดอาสวะ นี่ความดับอาสวะ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะ” เพราะรู้เห็นโดยประจักษ์อย่างนี้ จิตหรือพระทัยของพระองค์ก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย มีพระญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว คือ สำเร็จเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยสมบูรณ์แล้ว ซึ่งหากใครก็ตามปฏิบัติตามหลักธรรมที่พระองค์ตรัสเทศนาสั่งสอนด้วยความเพียรพยายาม ก็จะสามารถบรรลุมรรคผลนิพพานได้เช่นกัน

การแสดงพระธรรมเทศนาประกาศพุทธธรรมเทศนาประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง แม้ที่เป็นเพียงธรรมกถาหรือการสนทนาทั่วไป ซึ่งมิใช่คราวที่มีความมุ่งหมายเฉพาะพิเศษ ก็จะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดี โดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะการสอนที่ดีตามแนวพุทธจริยาหรือตามหลักเทศนาวิธี 4 ประการ จึงเรียกว่า พุทธลีลาในการสอน 4 ส. ดังนี้

2.1.4.2 พุทธลีลาในการสอน 4 ประการ

1. สันทัสสนา (การชี้แจงให้เห็นชัด) คือ เมื่อพระองค์จะทรงสอนอะไร ก็จะทรงชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง รู้เรื่องราวที่พระองค์ทรงแสดงเหมือนจูงมือไปดูให้เห็นประจักษ์กับตา ทำให้ผู้รับการเผยแผ่เกิดความประทับใจ เพราะตามปกติแล้วจะเป็นใครก็ตาม เมื่อสามารถพูดให้คนอื่นรู้เรื่องในบางกรณีได้ ก็จะสร้างความมั่นใจให้กับ

ผู้ฟังว่า ผู้พูดผู้สอนมีความรู้ในเรื่องที่พูดที่สอนจริง เป็นเหตุให้เกิดความเคารพความเชื่อถือได้โดยง่าย

2. สมาทปนา (การชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ) คือ เมื่อทรงชี้แจงให้เห็นชัดแล้วก็จะตรัสพระวาจาจูงใจให้เห็นจริง เป็นความจริง ดีจริง ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและพร้อมที่จะนำไปปฏิบัติ โดยสิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำ ก็ทรงแนะนำหรือบรรยายให้เขาซาบซึ้งเห็นคุณค่ามองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับ อยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติโดยเร็วพลัน

3. สมุตเตชนา (การเร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า) คือ พร้อมกับที่จะตรัสพระวาจาจูงใจให้เห็นจริงนั้น พระองค์ก็จะตรัสเสริมเร้าใจให้แกล้วกล้า ปลุกเร้าใจผู้ฟังให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะมีกำลังใจเข้มแข็ง มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจงได้ สู้งาน ไม่หวั่นระย่อ ไม่กลัวต่อความเหนื่อยยากลำบากใดๆ

4. สัมปหังสนา (การปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง) คือ พร้อมกับที่ตรัสอธิบายให้เห็นชัดแจ้ง ตรัสจูงใจให้อยากปฏิบัติ ตรัสปลุกเร้าใจให้กล้าหาญที่จะปฏิบัติ พระองค์ก็ยังตรัสพระธรรมเทศนาในลักษณะทำบรรยากาศให้สนุก สดชื่น แจ่มใส เบิกบานใจ เป็นการบำรุงจิตใจของผู้ฟังให้แช่มชื่น ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง มองเห็นผลดีและทางสำเร็จอันเป็นคุณประโยชน์ที่จะได้จากการปฏิบัติอีกด้วย

จากพระพุทธลีลาการสอนทั้ง 4 ประการที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกหลายพระสูตรดังกล่าวนี้ เป็นอันชี้ชัดว่า พระพุทธองค์ทรงพิถีพิถันในการเทศน์ในการสอนประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก โดยพระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า พระพุทธลีลาการสอนข้อ 1 นั้นมีลักษณะปลดเปลื้องความเขลาหรือความมืดมัว ข้อ 2 มีลักษณะปลดเปลื้องความไม่ประมาท ข้อ 3 มีลักษณะปลดเปลื้องความอืดคร้าน และข้อ 4 มีลักษณะให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในเชิงปฏิบัติ จึงทำให้บุคคลผู้รับการเผยแผ่หรือผู้ที่พระองค์ทรงมุ่งหมายแสดงธรรมโปรดสามารถบรรลุรู้แจ้งธรรม หรือได้รับผลตามสมควรแก่การประพฤติปฏิบัติ สำหรับบุคคลที่ได้ฟังพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกและไม่ถึงกับบรรลุมรรคผลสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลในคราวนั้น ภายหลังจากที่พระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบลงแล้ว มีความเลื่อมใสขอนับถือพระพุทธศาสนา ก่อนจะปฏิญาณตนเป็นอุบาสก อุบาสิกา หรือเป็นพุทธมามกะ ก็จะเปล่งวาจาแสดงความยกย่องชื่นชมโสมนัสในพระภาษิตของพระพุทธองค์ ซึ่งสรุปเป็น**ลักษณะการประเมินผลพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ได้ 4 ลักษณะ** คือ

1. เหมือนการหงายของที่เขาคว่ำเอาไว้

2. เหมือนการเปิดของที่เขาปิดเอาไว้

3. เหมือนการบอกทางแก่คนที่เขากำลังหลงทาง

4. เหมือนการส่องประทีปในที่มืดเพื่อให้คนที่มีตาดีจะได้เห็นแสงสว่าง

2.1.4.3 รูปแบบและประเภทของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในการประกาศพุทธธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงสามารถสร้างความสนใจ ความศรัทธาให้เกิดแก่ผู้ฟังหรือกลุ่มเป้าหมายด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายในทุกสถานการณ์ ไม่จำกัดตายตัวเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ซึ่งแม้แต่การสำรวมพระอิริยาบถให้สงบเรียบร้อยงดงาม ก็ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังเช่น เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมุ่งไปยัง ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเพื่อทรงแสดงธรรมโปรดพระปัญจวัคคีย์ มีนักบวชอาชีวกผู้หนึ่งชื่อว่าอุปกะ เดินสวนทางมา เพียงพบเห็นพระพุทธองค์เสด็จดำเนินด้วยพระพุทธลีลามีพระอาการสงบเรียบร้อยไปตามปกติเท่านั้น เขากลับเกิดความประทับใจตรงเข้าไปสนทนาด้วย เขาไปใช้ชีวิตฆราวาสแต่งงานมีครอบครัวแล้วเกิดเบื่อหน่าย ได้กลับมาขอบวชประพฤติธรรมกับพระพุทธองค์และบรรลุธรรมได้ในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รูปแบบหรือวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นแม้จะมีหลายรูปแบบ แต่เมื่อรวบรวมตามที่ปรากฏโดยส่วนมากแล้ว นับจำนวนได้ 7 วิธี ด้วยกันดังนี้

1. อุปนิสินนกถา แปลว่า “ถ้อยคำของผู้เข้าไปนั่งใกล้” หมายถึง การนั่งคุยสนทนาอย่างกันเองโดยสอดแทรกหลักธรรมเข้าไปในการสนทนากันนั้น เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่ใช้สำหรับการสนทนาปราศรัยกับบุคคลผู้ไปมาหาสู่ หรือการต้อนรับแขก ผู้มาเยือน เป็นการพูดคุยกันตามสมควรแก่เหตุการณ์ กาละเทศะและบุคคลผู้ฟัง เพื่อตอบคำซักถาม แนะนำชี้แจงให้คำปรึกษา เป็นต้น ไม่เป็นแบบแผนพิธี ตรงกับที่ท่านโบราณาจารย์กล่าวว่า นั่งจับเข่าคุยกัน บรรยากาศเป็นกันเอง โดยไม่มีการเตรียมตัวมาก่อน ซึ่งนิยมพูดกันว่า เป็นการเทศน์ธรรมาสน์เตี้ย

2. ธัมมีกถา (หรือ ธรรมกถา) แปลว่า “ถ้อยคำที่กล่าวถึงธรรม” หมายถึง การบรรยายหรืออธิบายธรรม เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักพระธรรมวินัยอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เป็นงานเป็นการ เป็นเรื่องเป็นราวในปัจจุบัน ได้แก่ การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม การบรรยายธรรม เป็นต้น

3. โอวาทกถา แปลว่า “ถ้อยคำที่กล่าวสอน” หมายถึง การใช้คำแนะนำตักเตือนให้ละเว้นชั่วประพฤติดี เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงประทานเป็นพระพุทธพจน์หรือพระโอวาทสั้นๆ เป็นพระดำรัสเตือน ทรงสั่งสอน โดยเฉพาะเจาะจงเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสังวรระวัง ไม่ทำชั่ว ให้ละความชั่ว ให้ทำแต่ความดี และให้รักษาความดีเอาไว้ เช่น พระโอวาทปาติโมกข์ 3 ที่ทรงแสดงถึงอุดมการณ์ หลักการ วิธีการของพระพุทธศาสนาหรือพระปัจฉิม

วาจา อันเป็นโอวาทสุดท้าย เมื่อจวนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เอาละ บัดนี้เราขอเตือนพวกเธอว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด” เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม 10 ข้อ 218 หน้า 202)

4. อนุสาสนีกถา แปลว่า “ถ้อยคำที่กล่าวสอนให้เห็นจริง” หมายถึง คำกล่าวสอนในลักษณะซ้ำๆ ครั้งแล้วครั้งเล่า ย้ำเตือนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความจำได้ เกิดความชินหู เป็นรูปแบบการเผยแผ่อีกวิธีหนึ่งซึ่งพระพุทธองค์ทรงนำมาใช้ตรัสพร่ำสอนโดยเฉพาะแก่บรรดาพุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิตหรือสหธรรมิก 5 คือ ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี รวมทั้งนักบวชที่อยู่ใกล้ชิด เนื้อหาโดยสารธรรมโดยส่วนมาก จะเป็นคำสอนประเภทความไม่ประมาท ความสามัคคี ความเพียรพยายาม สติสัมปชัญญะ ความอดทน ซึ่งพระพุทธองค์ทรงย้ำเตือนพุทธบริษัทอยู่เนืองๆ

5. ธัมมสากัจฉากถา แปลว่า “ถ้อยคำที่สนทนากันในทางธรรม” หมายถึง การสนทนาธรรมเป็นทำนองแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน บางครั้งมาในรูปแบบคำถาม เพื่อแสดงหาความถูกต้องหรือปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงใช้บางโอกาส เพื่อทรงรับรองความคิดเห็นของผู้ฟังบ้าง เพิ่มเติมบ้าง ปรับปรุงบ้าง ปฏิเสธบ้าง ตามควรแก่กรณี ปัจจุบันนอนจากจะเรียกว่า การสนทนาธรรมแล้ว อาจเรียกว่า การอภิปราย การเสวนาธรรม โดยผลัดกันพูดผลัดกันฟังอีกด้วย

6. ปุจฉาวิสัชนากถา แปลว่า “ถ้อยคำที่ถาม-ตอบ” หมายถึง รูปแบบการเผยแผ่ที่ขึ้นต้นด้วยการถาม ตอบ โดยอาจถามนำเพื่อกระตุ้นผู้ฟังให้ตอบ เป็นการทดสอบความรู้ความเข้าใจภายหลังจากที่ได้อธิบายธรรมนั้นๆ ให้ฟังหรือระหว่างที่สนทนาธรรมกัน เพื่อกระตุ้นเร้าใจให้ผู้สนทนาเกิดความตื่นตัวอยู่เสมอ เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงใช้ประกอบกับการแสดงพระธรรมเทศนาอื่นๆ ภายหลังจากที่ตรัสอธิบายความหมายของธรรมนั้นๆ แล้ว เพื่อทดสอบความเข้าใจของผู้ฟังด้วย

7. ธัมมเทสนากถา แปลว่า “ถ้อยคำที่แสดงธรรม” คือ การเทศน์ หรือการแสดงพระธรรมเทศนานั่นเอง เป็นการแสดงธรรมสั่งสอน ชี้แจงเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ เพื่อให้ละชั่ว ประพฤติดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ดาษดื่นในพระสุตตันตปิฎก

2.1.5 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีหลายรูปแบบหลากหลายวิธี เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยก็ต้องอาศัยเทคโนโลยีเข้ามาช่วย การเผยแผ่หลักพุทธธรรมไม่เฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ต้อง

ครอบคลุมกับผู้ฟังทุกกลุ่ม เข้าใจง่าย ฟังสนุก และนำไปปฏิบัติได้จริง ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ) ได้กล่าวไว้ในเอกสาร "เค้าโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา" ไว้ว่า

คำว่า การเผยแผ่นั้น จะทำได้อย่างสมบูรณ์ต้องประกอบด้วย

1. เผยแผ่ด้วยการให้ได้ยินได้ฟังทุกวิถีทาง (หลักปริยัติธรรม)

2. เผยแผ่ด้วยการทำสิ่งที่ดีและทำยากให้เขาดู (หลักปฏิบัติธรรม)

3. เผยแผ่ด้วยการเป็นผู้มีความสุขให้เขาดู (หลักปฏิเวธธรรม)

ซึ่งทั้งสามประเภทนี้ อาจจำแนกเป็นรายละเอียดได้ในแต่ละประเภทๆ ได้ดังนี้

1. เผยแผ่ด้วยการให้ได้ยินได้ฟังทุกวิถีทาง (หลักปริยัติธรรม) ด้วยการกระทำดังต่อไปนี้

- พิมพ์โฆษณาสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ขึ้นให้แพร่หลาย กระทั่งมีหนังสือธรรมะฉบับวางบนรถไฟหรือโฮเต็ล (โรงแรม) ดังที่ชาวคริสเตียนเขาทำกัน
- ทัศนศึกษา ด้วยการแสดงให้เข้าใจในเรื่องราวด้วยภาพ ด้วยสิ่งของและอื่นๆ
- การจาริกสั่งสอน ด้วยคำสอนและบุคคลที่เหมาะสมแก่กาละเทศะ
- เปิดห้องสมุด หรือห้องอ่านหนังสือประชาชน ทั้งที่ประจำและเคลื่อนที่
- ใช้บริการทางวิทยุกระจายเสียง กระทั่งมีสถานีวิทยุของตนเองโดยเฉพาะ
- เปิดงานแสดงต่างๆ ซึ่งเป็นการโปรประกาศพระศาสนาโดยเฉพาะ
- ใช้ศิลปะบริสุทธิ์ เช่น ดนตรี นาฏกรรม นวนิยาย ฯลฯ เป็นสื่อ
- ใช้ของเล่นหรือรูปภาพและอื่นๆ ทำนองเดียวกันสำหรับเด็ก
- ปาฐกถาและการแสดงพระธรรมเทศนา
- สมาคมสนทนาธรรม ค้นคว้าอรรถธรรม
- การถ่ายทอดพระพุทธวจนะออกสู่ภาษาต่างๆ
- การจัดตั้งโรงเรียนสามัญและวิสามัญศึกษาของทางฝ่ายศาสนา
- บริการสงเคราะห์สาธารณกุศลต่างๆ เช่น โรงพยาบาล เป็นต้น

2. เผยแผ่ด้วยการทำสิ่งที่ดีและทำยากให้เขาดู (หลักปฏิบัติธรรม) มีการกระทำดังต่อไปนี้

- มีการเรียนจริงๆ และทันสมัย ให้เขาเห็นจนเกิดความเลื่อมใส
- ปฏิบัติธรรมและวินัยอย่างเคร่งครัดให้เขาดูจนเกิดความเลื่อมใส
- ปฏิบัติธรรมเป็นพิเศษ เพื่อมรรค ผล นิพพาน โดยตรงให้ปรากฏ
- ทำศาสนกิจให้บริสุทธิ์ เคร่งครัด และสมบูรณ์ทั้ง 4 องค์การให้ปรากฏ
- นำหน้าฆราวาสในการทำอะไรด้วยความเสียสละและเมตตาจริงๆ

- สงฆ์ไม่แตกสามัคคี มีระเบียบ และทันสมัย
- พระสามารถเป็นที่พึ่งได้ทุกกรณี ทั้งทางกายและทางใจ

3. เผยแผ่ด้วยการเป็นผู้มีความสุขให้เขาดู (หลักปฏิเวธธรรม) มีการกระทำดังต่อไปนี้

- สงฆ์แต่ละองค์ๆ มีอินทรีย์ผ่องใสและเอิบอิ่ม (แม้ผู้บวชใหม่)
- สงฆ์แต่ละคณะมีความสงบสุขเรียบร้อยน่าบูชาเลื่อมใสจริง
- พิสูจน์ถึงความที่ตนไม่ถูกไฟคือราคะ โทสะ โมหะ เผาในกรณีที่คนทั่วไปถูกเผา
- แสดงกำลังใจว่า อยู่เหนืออันตรายทั้งหลายทุกกรณีและทุกสถานการณ์
- มีอำนาจอยู่เหนือกรรมให้เขาดู
- มีจิตใจอยู่เหนือพิษสงของการเกิดแก่เจ็บตายให้เขาดู
- สะอาด สว่าง สงบ ถึงขีดสุดให้ดู

พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ. (2547 น. 50) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาดำเนินการมาตามลำดับโดยใช้อุปกรณ์ของแต่ละยุค แต่พอมาถึงปัจจุบัน เมื่อโลกเจริญมากขึ้นจึงมีพัฒนาการในการเผยแผ่โดยเพิ่มวิทยุโทรทัศน์และ เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามา จึงพอจะแบ่งออกเป็น 5 ยุค คือ

1. ยุคการสื่อสารโดยคำพูดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้วิธีมุขปาฐะ
2. ยุคการสื่อสารโดยการเขียนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเขียนตามผนังถ้ำ จารึกลงใบลาน
3. ยุคการสื่อสารโดยการพิมพ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎก คัมภีร์ ตำราทางพระพุทธศาสนา
4. ยุคการสื่อสารโดยสื่ออิเลคทรอนิคส์มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางวิทยุโทรทัศน์
5. ยุคการสื่อสารโดยโทรคมนาคมและดิจิตอลมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางดาว เทียมและอินเทอร์เน็ต

ในแต่ละยุคมีรูปแบบ กระบวนการและประสิทธิผลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันไป วิธีการบางอย่างอาจเหมาะสมกับคนในยุคสมัยนั้นๆ แต่พอความเจริญผ่านไปพระพุทธศาสนาก็ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อให้เหมาะสมกับคนในยุคสมัย ในแต่ละยุคมีประวัติรูปแบบ กระบวนการและประสิทธิผลของการใช้วิธีการตามยุคสมัย

2.1.5.1 วิธีการนำเสนอและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

1. การเผยแผ่ธรรมะในยุคข้อมูลข่าวสาร

ยุคข้อมูลข่าวสาร เป็นการให้ความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักการที่ชัดเจนถูกต้อง เกิดความรู้ความเข้าใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร พระสงฆ์ต้องมีคุณสมบัติที่พร้อมที่จะใช้ประโยชน์จากข่าวสารข้อมูลนั้น รวมทั้งสภาพของสถาบันพระพุทธศาสนา เพราะว่าพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้เข้าใจหลักพระพุทธศาสนาอย่างดีและมีความรู้ความเข้าใจจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนกระทั่งที่เกิดภาวะที่เรียกว่า "ทิฏฐิสามัญญตา" ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญในการดำรงสถาบันสงฆ์และพระพุทธศาสนา

ประการที่ 1 คือ นอกจากรู้หลักพระพุทธศาสนาดีแล้ว ก็จะต้องรู้สภาพการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคม ของโลกว่ามีความเป็นไปอย่างไร จึงจะนำพระพุทธศาสนามาสื่อสารให้เกิดประโยชน์

ประการที่ 2 คือ ตัวสถาบันสงฆ์ ได้แก่ พระภิกษุ สามเณร จะต้องดำรงตนให้เป็นที่ศรัทธา และถ้าสามารถดำรงไว้ได้ให้เป็นภาพรวมที่ดีอย่างนี้แล้ว จะเกิดอาการที่ว่าเผยแผ่ธรรมะโดยไม่ต้องพูด

ประการที่ 3 คือ ถ้ามีความรู้พร้อมแล้วก็รู้จักใช้ระบบการสื่อสารต่างๆ เป็นช่องทางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งในแง่หลักธรรม คือ คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เป็นที่รู้จักและเข้าใจในทางที่ถูกต้อง ถ้าหากมีความพร้อมแล้วจะเดินหน้าโดยไม่มีสิ่งที่มาเป็นอุปสรรค คือต้องมีพื้นฐานมั่นคง โดยเฉพาะสิ่งที่ทำให้สถาบันสงฆ์หรือวงการพระพุทธศาสนามีเอกภาพ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2. สารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

โลกตามอุปมาแห่งธรรม คือ กายของเรา ยาววา หนาคืบ อันสมเด็จพระบรมศาสดาแนะแนวทางให้เพียรเพ่งพิจารณาเพื่อความถึงที่สุดแห่งการสิ้นทุกข์

ข่าวในส่วนของวิชาสื่อมวลชน เป็นศาสตร์ที่เพิ่งเกิดขึ้นในโลกตะวันตก มองด้วยบรรทัดฐานพระธรรมวินัยวิชานี้มิใช่วิชาแห่งพระปริยัติธรรม และเมื่อพิจารณาสภาพสื่อมวลชนโดยหักออกจากความรู้สึกที่เป็นอิฏฐารมณ์ และอนิฏฐารมณ์ พึงเข้าใจสาระสำคัญบางประการในเรื่องต่อไปนี้

1. ข่าว หมายถึง ข้อมูล ข้อเท็จจริง การนำเสนอข่าวต้องไม่มีความเห็น หนังสือพิมพ์หรือสื่อแขนงอื่นๆ นอกจากเสนอข่าว ย่อมอาจเสนอความคิดเห็นผ่านการเสนอบทความ บทวิจารณ์ซึ่งเป็นทัศนะ หรือความรับรู้ ฉลาดรอบคอบ ผู้รับสารต้องใช้ดุลพินิจพิจารณา มิใช่ให้ความเชื่อถือโดยปราศจากปัญญา

2. ข้อเท็จจริง หมายความว่า ข้อมูลนั้นอาจจะมีด้านที่เป็นเท็จและด้านที่จริง หรือมีเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง การรับพิจารณาต้องยึดหลักกาลามสูตร และติดตามศึกษาเปรียบเทียบแหล่งข้อมูลอื่นติดตามความเคลื่อนไหวของข่าวว่ามีความคืบหน้าอย่างไรต่อไป

3. การแก้ข่าว เมื่อเกิดข่าวหนึ่งขึ้นนักข่าวมักสืบข่าวจากผู้ที่เกี่ยวข้องในวันเดียวกันหรือเวลาต่อมา เพื่อให้ข่าวนั้นเป็นข้อเท็จจริงการเสนอข่าวมีผลต่อผู้ที่เกี่ยวข้องหากมีปัญหาใดๆ ควรที่จะรีบ

ชี้แจงโดยเร็วเพื่อขจัดการขยายตัวปัญหา การอยู่ในโลกของข้อมูลข่าวสารจะต้องใช้ข้อมูลข่าวสารเป็น ซึ่งในปัจจุบันผู้ใดรู้ข่าวสารที่ถูกต้องก็จะได้เปรียบกล่าวบุคคลอื่นๆ

ข้อมูล คือ ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

สารสนเทศ คือ การนำข้อมูลมาจัดระบบ นำมาประมวลผล เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้รับและผู้ส่ง สามารถใช้งานได้สะดวกและมีประสิทธิภาพ

เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT: Information Technology) คือ ความรู้ในผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีโทรคมนาคมในการจัดระบบสารสนเทศโดยใช้คอมพิวเตอร์ และในการสื่อสารคือการเชื่อมโยงการใช้งานจากคอมพิวเตอร์เข้ากับระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ระบบสื่อสารผ่านดาวเทียมและระบบเครือข่ายอินเตอร์เน็ต

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ดำเนินการอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ มุ่งให้บุคคลพึงละเว้นกรรมชั่ว ประกอบสัมมาอาชีวะ คือ อาชีพสุจริต แม้จะเป็นอาชีพที่มีเกียรติน้อย แต่ก็เป็นอาชีพที่มีความสุขปราศจากโทษ พระสงฆ์มักพูดสอนเกี่ยวกับเงินร้อนอันเป็นคำสั่งสอนที่ว่าได้เงินมาด้วยอาชีพทุจริตย่อมอยู่ได้ไม่นาน คือ ได้มาแล้วหมดเร็วไม่สามารถทำให้ตั้งตัวได้ บางคนมักใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย หรือจ่ายไปในทางการพนัน พระสงฆ์จึงได้สั่งสอนให้ประชาชนประกอบอาชีพในกรอบแห่งศีลธรรม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ไม่ให้ประกอบอาชีพที่เป็นภัยหรืออันตรายต่อผู้อื่นหรือแม้กระทั่งตนเองและครอบครัว มิจฉาชีพเช่นว่านั้น ได้แก่ การค้าขายของเถื่อน การค้าขายอาวุธสงคราม การค้ายาเสพติด การปล้นจี้ลักขโมย การล่อลวงหรือหลอกลวงหรือแม้กระทั่งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมต่างๆ แต่สอนให้มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจ ปฏิบัติหน้าที่การงานให้มีความสมัครสมานสามัคคีกัน ให้ละเว้นสิ่งที่เป็นโทษทั้งแต่ตนและผู้อื่น

หลักพุทธธรรมที่พระสงฆ์นำมาเผยแผ่อบรมสั่งสอนประชาชน เพื่อส่งเสริมทำให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจของบุคคลและสังคม การสอนให้ใช้ **หลักอิทธิบาท 4** ในการประกอบอาชีพการงาน 1.) ฉันทะ ให้มีความรักความชอบในการงานที่ทำและพร้อมที่จะลงมือทำการงานนั้นด้วยความเต็มใจ 2.) วิริยะ ให้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบอาชีพการงาน 3.) จิตตะ ให้มีความตั้งใจและสนใจในหน้าที่การงาน 4.) วิมังสา ให้มีการหมั่นพิจารณาตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่อง และประเมินตนเองเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพการงานอยู่เสมอ

2.2 แนวคิดการบริหารจัดการในทางพระพุทธศาสนา

2.2.1 ความหมายของการบริหารในทางพระพุทธศาสนา

นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ ดังนี้

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า เป็นการดำเนินไปได้แห่งกิจการที่กระทำด้วยปัญญา กระทำด้วยความหวังและต้องทำเพื่อสังคมหรือน้อยที่สุดทำเพื่อตัวเอง ต้องมีการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุปสรรคด้วยสติปัญญา

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2541 : น. 2-3)ได้กล่าวสรุปไว้ว่า การบริหารหมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น และนักบริหารมีหน้าที่วางแผนจัดองค์กร แต่งตั้งบุคคลอำนวยการ และควบคุมทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทางเดียวกัน เพื่อสู่เป้าหมายที่วางไว้ ส่วนความหมายของการบริหารในทางธรรม คือ วิธีการบริหารต่างๆที่ใช้กันทั่วไป พอสรุปได้ 3 ลักษณะ แต่ที่ดีที่สุด คือ แบบถือธรรมหรือหลักการเป็นสำคัญโดยยึดเอาความสำเร็จเป็นพื้นฐานทำให้งานสำเร็จ ไม่เอาความขัดแย้งส่วนตัวมาเกี่ยวข้อง และยินดีรับคำแนะนำจากทุกฝ่าย เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสแสดงความสามารถ จะได้ทั้งน้ำใจคนและผลของงาน วิธีนี้เรียกว่า “ธรรมาธิปไตย” คือ ใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) (2548 : น.26) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึง การปกครอง (Government) การดูแลรักษาหมู่คณะและการดำเนินหรือการจัดการ (Management) กิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย (Policy) ขององค์กรนั้นๆ ด้วยดี มีประสิทธิภาพ (Efficiency)

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) (2550 : น. 25-32) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์การ

พระพยอม กลฺยาโณ (ได้กล่าวว่า การบริหารต้องใช้หลักธรรม ผู้บริหารต้องถือศีลธรรมอยู่ในหัวใจ มีความรู้ มีความกล้าหาญ มีความขยัน รู้จักละที่ส่วนตัวบุคคล แล้วไปเพิ่มแก่ส่วนรวมและสังคมให้เกิดประโยชน์สุข

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส. ศิวลักษ์) (2538 : น. 3) ได้แสดงทรรศนะการบริหารงานในเชิงพุทธศาสนาไว้ว่า การบริหารงานทั้งหมด คือ การบริหารตนเอง เป็นการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน และพัฒนางาน การพัฒนาตนต้องรู้เท่าทัน ความโลภ ความโกรธ และความหลง สำคัญต้องมีสติ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความเห็นของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาในเรื่องการบริหารนั้นเหมือนกับนักวิชาการทั่วไปให้ไว้ แต่ในทางพระพุทธศาสนาจะเน้นการนำหลักธรรมมาใช้ร่วมและเสริมในการบริหาร

สรุปได้ว่า การบริหารในทางพระพุทธศาสนา ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการที่จะร่วมมือกันทำกิจการขององค์กรให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยใช้กระบวนการดำเนินงานซึ่งสืบเนื่องและใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จ การบริหารแบบใหม่ไม่ได้ยกเลิกการใช้ทฤษฎีหรือหลักการในยุคการจัดการแบบวิทยาศาสตร์หรือยุคการบริหารแบบมนุษย์สัมพันธ์แต่กลับนำเอาหลักการและทฤษฎีเหล่านั้นมาทำการทดลองและวิจัยเพิ่มเติม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดความรู้และความคิดที่ชัดเจนขึ้น ส่วนนักวิชาการทางพระพุทธศาสนามีความเห็นในเรื่องการบริหารเหมือนกับนักวิชาการทั่วไป ต่างกันที่ว่าทางพระพุทธศาสนาจะเน้นการนำธรรมะมาใช้ร่วมและส่งเสริมในการบริหาร

2.2.2 การบริหารกิจการคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล

พระพุทธองค์ได้ทรงบริหารกิจการคณะสงฆ์มีลักษณะเป็นธรรมเทศนา คือ กองทัพธรรมโดยพระองค์เป็นองค์พระประมุขผู้เป็นพระธรรมราชา และมี พระสาลีบุตร พระอัครสาวกเบื้องขวา ผู้เลิศด้านปัญญา เป็นพระธรรมเสนาบดี พร้อมทั้งมี พระมหาโมคคัลลานะเถระ พระอัครสาวกเบื้องซ้าย ผู้เลิศด้านอิทธิฤทธิ์ เป็นแม่ทัพธรรม และมีพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เป็นดุจทหารในกองทัพธรรม

ในการขับเคลื่อนกองทัพธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประสบความสำเร็จมีผู้นับถือจำนวนมากนั้น ลำดับแรก พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนให้พระภิกษุพุทธสาวกต้องพยายามฝึกฝนพัฒนาให้ก้าวถึงจุดสูงสุด คือ สำเร็จเป็นพระอรหันต์ผู้มีความบริสุทธิ์เป็นยอดภิกษุในพระพุทธศาสนา เพื่อจะได้เป็นผู้สมควรต่อการรับทักษิณาของทำบุญ เหมาะสมต่อการเคารพนบไหว้สักการบูชาของชาวบ้าน และเป็นเนื้อนาบุญที่ยอดเยี่ยมของโลก โดยพระภิกษุที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์นั้น นับว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติเพียบพร้อมที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพราะเป็นผู้มีคุณธรรมสูงส่งมีคุณสมบัติที่ดียอดเยี่ยมเฉกเช่นคุณสมบัติของทหารหรือนักรบอาชีพที่คู่ควรเป็นองครักษ์พิทักษ์พระเจ้าแผ่นดิน 4 ประการ คือ ฉลาดในฐานะ (มีหลักมั่นคง) ยิงได้ไกล ยิงได้เร็ว และทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสอุปมาเปรียบเทียบไว้ในโยธาชีวสูตร พระไตรปิฎกเล่มที่ 21 ความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพผู้ประกอบด้วยองค์ 4 ประการ เป็นผู้ควรแก่พระราชาเหมาะที่จะรับใช้พระราชา นับว่าเป็นพระวรกายของพระราชาได้ทีเดียว องค์ 4 ประการ คือ 1. นักรบอาชีพในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในฐานะ (อยู่ในชัยภูมิที่ดี) 2. เป็นผู้ยิงได้ไกล 3. เป็นผู้ยิงได้เร็ว 4. เป็นผู้ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้ ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม 4 ประการ ก็เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ เป็นผู้ควรแก่ของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของชาวโลกที่ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม 4 ประการ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

เป็นผู้ฉลาดในฐานะ เป็นผู้ยิงได้ไกล เป็นผู้ยิงได้เร็ว เป็นผู้ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้ *(พระไตรปิฎก ภาษาไทย อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต เล่ม 21 ข้อ 181 หน้า 281-283)*

พร้อมทั้งตรัสอธิบายขยายความ โดยสรุป ดังนี้

1. เป็นผู้ฉลาดในฐานะ (ฐานกุสโล) คือ มีหลักมั่นคง หมายถึง เป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยศีล สมาทานเคร่งครัดอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เปรียบเหมือนทหารผู่อยู่ในชัยภูมิที่ดี

2. เป็นผู้ยิงได้ไกล (ทูเรปาตี) หมายถึง เป็นผู้สามารถพิจารณาเห็นไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริงในเบญจขันธ์ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ หรือร่างกายและจิตใจของคนเรา) และสามารถมองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริงด้วยภาวนาปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฝึกปฏิบัติ)

3. เป็นผู้ยิงได้เร็ว (อักขณเวธี) หมายถึง เป็นผู้บรรลุรู้แจ้งอริยสัจ 4 คือ เป็นผู้รู้ประจักษ์ตามความเป็นจริงว่านี้ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ข้อปฏิบัติให้บรรลุถึงความดับทุกข์

4. เป็นผู้ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้ (มหากายปทาเลตา) หมายถึง เป็นผู้ทำลายกองอวิชชา (ความไม่รู้สภาพจริง) กองใหญ่ได้ คือ ละกิเลสต่างๆ อันมีอวิชชาเป็นมูลได้หมดสิ้น

เพราะพระพุทธองค์ทรงได้พระภิกษุที่ล้วนแต่สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอรหันต์เป็นกำลังสำคัญ ช่วยพระองค์ประกาศเผยแผ่พุทธธรรมในระยะแรก แห่งการก่อตั้งประดิษฐานพระพุทธศาสนา จึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบผลสำเร็จ มีผู้หันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก

2.2.3 หลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการที่ดีมีคุณธรรม จะต้องอาศัยหลักพุทธธรรมเข้ามาสนับสนุน เพื่อให้การบริหารจัดการนั้นสำเร็จตามประสงค์ จะต้องมีผู้นำที่ดี มีคุณธรรมและจริยธรรม สัปปุริสธรรม 7 ประการ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการที่ดีมีคุณธรรมได้ ดังต่อไปนี้

หลักสัปปุริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัปปุริสชน คือ คนดีหรือคนที่แท้ ซึ่งมีความเป็นคนที่สมบูรณ์ และถือเป็นคุณธรรมที่สำคัญของการเป็นผู้นำที่สมบูรณ์ 7 ประการ

1. ธัมมัญญุตา คือ รู้หลักการ

ธัมมัญญุตา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กติกาที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน กล่าวคือ นักบริหารนั้นจะต้องรู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้กฎ กติกาเหล่านี้ให้ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า ธัมมัญญูตา *(องฺ.สตฺตก, (ไทย), 23/68/143)* หมายถึง การรู้ธรรม ดังความที่ปรากฏในธัมมัญญูสูตร ว่า “ภิกษุที่เป็นผู้รู้เหตุ รู้เรื่องนวังคสัตถุศาสน์ คือ คำสั่งสอนของพระศาสดาอันศาสนธรรม มีองค์ประกอบอยู่ 9 ประการ

หรือที่เรียกว่ารู้ธรรมคำสั่งสอนในพระไตรปิฎก คือ หลักปริยัติธรรมนั่นเอง ซึ่งได้แก่ การรู้เรื่องของพระสูตร พระวินัยและพระอภิธรรม พระธรรมวินัย ภิกษุรูปใดมีความนอบรู้ในหลักธรรมคำสอนดังกล่าวมาแล้วนี้ ภิกษุนั้นชื่อว่าเป็นผู้รู้จัดธรรมหรือเหตุแห่งความเจริญ หลักธรรมอันเป็นคำสั่งสอนที่สำคัญ คือ นวังคสัตถุศาสน์ 9 ประการ ได้แก่

1. สุตตะ คือ พระสูตรต่างๆ
2. เคยยะ คือ พระสูตรที่ประกอบด้วยคาถา
3. เวยยากรณะ คือ พระอภิธรรมทั้งหมด
4. คาถา คือ พระธรรมบท เถรคา เถรีคาถา
5. อุทาน คือ พระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานด้วยความโสมนัส
6. อิติวุตตกะ คือ พระสูตรที่ขึ้นต้นด้วยคำว่าสมจริงดังคำที่พระองค์ตรัสไว้
7. ชาดก คือ พระสูตรที่แสดงเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า
8. อัพภูตธรรม คือ พระสูตรที่ประกอบด้วยปาฏิหาริย์
9. เวทัลละ คือ พระสูตรที่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายถามแล้วได้รับความรู้และถามยิ่งๆ ขึ้นไป เป็นต้น

2. อัตถัญญุตา คือ รู้จักผล รู้จุดหมาย

อัตถัญญุตา คือ รู้จักผล รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล กล่าวคือ ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักจุดหมายหรือเป้าหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์องค์กรว่าจะไปทางไหนเพื่อประโยชน์อะไร เพื่อให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างถูกต้องตามเป้าหมายนั้น พระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า อัตถุญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้อรรถ รู้จักจุดหมาย รู้ประโยชน์ ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในธัมมัญญูสูตร *(องฺ. สตฺตก,(ไทย),23/65/143.)* ว่าภิกษุที่เป็นผู้รู้จักผลว่า ภิกษุในพระพุทธศาสนานี้ เป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องเนื้อความใจ ความมุ่งหมายและประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงภิกษุที่เป็นผู้รู้จักผลว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้รู้ความหมายแห่งภาษิต คือ ถ้อยคำที่เป็นประโยชน์นั้น นี้เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้

จะเห็นได้ว่า ผู้นำนั้นมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม หากผู้นำเป็นผู้รู้เหตุ รู้ผลหรือรู้จุดมุ่งหมาย จะทำอะไรต้องมีแผนการหรือเป้าหมาย ย่อมจะทำให้หมู่คณะดำเนินไปได้โดยสวัสดิภาพ การวางแผนงานได้ก่อนแล้วเดินตามลำดับของงาน ผลก็คือ จะไม่มีข้อผิดพลาด ไม่ติดขัดในการทำงาน หรือในการทำงานเป็นคณะ ทุกคนร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียง งานก็จะประสบกับความสำเร็จได้ผลดี มีประสิทธิภาพ ผู้นำเกิดความสบายใจที่มีส่วนช่วยให้งานส่วนรวมประสบผลสำเร็จ

3. อัตตัญญุตา คือ รู้ตน

อัตตัญญุตา คือ รู้ตน รู้ว่าตนเองมีคุณสมบัติ มีความสามารถอย่างไร และต้องรู้จักพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ผู้นำที่ดีนั้นจะต้องสำรวจอยู่เสมอว่าตนเองมีจุดอ่อน จุดแข็งอะไร แล้วดำเนินการปรับปรุงจุดอ่อนของตน ในขณะเดียวกันก็พัฒนาจุดแข็งของตนให้ดีขึ้นด้วย กล่าวคือ ผู้นำที่ดีควรมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงแห่งโลกอย่างแท้จริง เพื่อให้สามารถนำพามวลชนและองค์กรไปสู่จุดหมายได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า อัตตัญญุตา หมายถึง การรู้จักตนเกี่ยวกับศรัทธา ศีล จาคะ สุตะ ปัญญา เป็นต้น ดังที่ปรากฏในธัมมัญญูสูตร*(องฺ.สตฺตก,(ไทย) 23/65/143)* ว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักตน คือ รู้ว่าตนเองนั้นมีศรัทธาความเชื่อ มีศีลมีระเบียบวินัย มีสุตตะคือการศึกษาเล่าเรียน ได้ยินได้ฟัง มีจาคะ แบ่งปัน การปล่อยวาง มีปัญญาความรู้ความสามารถ อยู่ประมาณเท่าใดบ้างแล้ว วางตนให้เหมาะสมกับฐานะ ภาวะ ความรู้ความสามารถของตนเอง ไม่ทำให้เกินความรู้ ความสามารถของตนเอง ดังนี้เรียกว่าเป็นผู้รู้จักตนเอง

4. มัตตัญญุตา คือ รู้จักประมาณ

มัตตัญญุตา คือ รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี กล่าวคือ ต้องรู้จักขอบเขตความพอเหมาะในการทำงานในเรื่องต่างๆ ดังนั้นผู้นำที่ดีนั้นจะต้องรู้จักความพอเหมาะพอควรในการที่จะทำกิจการทุกอย่างให้ลุล่วงไปด้วยดีตามเป้าหมายที่วางไว้ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า มัตตัญญุตา หมายถึง รู้จักประมาณในการรับปัจจัย 4 ดังที่ปรากฏในธัมมัญญูสูตร ว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักประมาณในการบริโภคปัจจัย 4 ในการเลี้ยงชีพ เช่น การรู้จักประมาณในการรับประเคน หรือการใช้สอยจีวร การรับอาหารบิณบาตและบริโภคอาหารให้พอเหมาะพอประมาณแก่อัตตภาพของตนไม่มากไม่น้อยเกินไป การใช้เสนาสนะที่อยู่อาศัย ให้พอสมควรเหมาะสมกับสมณะสารูป ยารักษาโรคและบริขารอื่นๆ ที่ภิกษุเข้าไปเกี่ยวข้อง ต้องให้รู้จักความพอดีแก่ตนเอง หากภิกษุไม่รู้จักประมาณในการรับปัจจัย 4 จึงเรียกเธอว่า เป็นมัตตัญญู *(องฺ.สตฺตก,(ไทย) 23/65/143)* การรู้จักประมาณ ตามหลักมัตตัญญุตา ย่อมทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติมีความสุขความเจริญพอเหมาะแก่ฐานะของตน โดยรู้จักความพอดีในการดำเนินชีวิตทุกอย่างได้ถูกต้องเหมาะสม ด้วยเหตุนี้ ผู้นำที่ดีตามหลักมัตตัญญุตา ย่อมนำมาซึ่งความพอเหมาะพอควรในการดำเนินกิจการงานต่างๆ ทำให้สามารถนำพามวลชนหมู่คณะ ไปสู่ความสุขสงบ ปลอดภัย และความเจริญอย่างแท้จริง

5. กาลัญญุตา คือ รู้จักเวลา

กาลัญญุตา คือ รู้จักเวลา รู้จักเวลาที่ควรประกอบกิจการงานต่างๆ หรือทำงานให้ทันเวลาเหมาะกับเวลาและรู้คุณค่าของเวลา ผู้นำที่ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องเป็นผู้รู้จักการบริหารเวลาหรือวางแผนให้เหมาะสมกับเวลาอย่างถูกต้อง ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึง กาลัญญุตา ไว้ว่า

การรู้จักแนวปฏิบัติอันเหมาะสมกับกาลเทศะ ดังปรากฏในธัมมัญญสูตร *(องฺ.สตฺตก.(ไทย) 23/65/144)* ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ประกอบไปด้วยความรู้ว่า เวลานี้เป็นเวลาควรศึกษา ควรถาม เวลานี้ควรเป็นเวลาทำความเพียร ควรหลีกเร้นจากหมู่ คือ รู้จักการปฏิบัติให้สอดคล้องกับกาลเทศะให้เหมาะสมกับสมณะ รู้คุณค่าของเวลา เมื่อภิกษุมีความรู้ความเข้าใจในการใช้เวลาย่อมจะเป็นผู้มีความเจริญในพระพุทธศาสนา เพราะทำให้ถูกกับกาลเวลา

6. ปริสัญญุตา คือ รู้ชุมชน

ปริสัญญุตา คือ รู้ชุมชน รู้สังคม ตั้งแต่ขอบเขตที่กว้างขวางจากสังคมโลก สังคมประเทศชาติว่าสอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอย่างไร จะได้สามารถเข้าใจความต้องการของสังคมนั้นได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด นอกจากนั้นยังต้องรู้เข้าใจในระเบียบกฎเกณฑ์ วัฒนธรรมประเพณีของสังคมนั้นๆ ได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงสถานการณ์ต่างๆ ของสังคมนั้นๆ ได้อย่างถูกต้อง จะได้สามารถนำความสงบสุข สันติสุข ความก้าวหน้ามาสู่มวลชนหมู่คณะและสังคมได้ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าว ปริสัญญุตา หมายถึง การรู้จักบริษัท และแนวทางปฏิบัติของบริษัท ดังปรากฏในธัมมัญญสูตร *(องฺ.สตฺตก.(ไทย) 23/65/145.)*

7. ปุคคลปโรปรัญญุตา คือ รู้จักบุคคล

ปุคคลปโรปรัญญุตา คือ การรู้บุคคล รู้ประเภทของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องด้วยรู้ว่าควรจะปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผลอย่างไร ดังนั้นผู้นำที่ดีย่อมต้องรู้บุคคลรู้ประเภทบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน ในการบริหารงานทุกๆ ด้านเพื่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าแก่ผู้ปฏิบัติงานทุกคน ตลอดจนสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับหมู่คณะและองค์กรได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึง ปุคคลปโรปรัญญุตา คือ การรู้บุคคลและลักษณะความต้องการของบุคคล ดังปรากฏในธัมมัญญสูตร *(องฺ.สตฺตก.(ไทย) 23/65/145.)* ว่า ภิกษุผู้ที่มีความรู้เรื่องบุคคลของภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักบุคคล 2 จำพวก ได้แก่

1. รู้ลักษณะบุคคลผู้ที่เป็นบัณฑิต รู้บุคคลที่มีความต้องการจะพบ บุคคลผู้เป็นพระอริยะหรือผู้ที่เป็นบัณฑิต เป็นคนดีมีศีลธรรม สนใจใจคำสั่งสอน แล้วนำมากระทำตามคำสอนนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น

2. รู้ลักษณะของบุคคลที่ไม่ใช่บัณฑิต ไม่ต้องการเห็นบุคคลที่เป็นบัณฑิตหรือพระอริยะและไม่ต้องการจะฟังธรรมคำแนะนำสั่งสอนจากท่านผู้รู้ ในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่าการรู้จักคบบุคคลผู้เป็นบัณฑิตย่อมนำมาซึ่งประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น แต่หากคบคนพาลย่อมนำไปสู่ความหายนะทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นด้วย ดังนั้นผู้นำที่ดีจึงควรเลือกคบบุคคลที่ดี เพื่อให้สามารถนำความเจริญมาสู่ตนเองและหมู่คณะได้ตลอดไป

สรุปได้ว่า ผู้นำที่ดีตามหลักปุคคลปโรปรัญญุตานั้นจะต้องรู้บุคคล ประเภทของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องด้วยโดยเฉพาะผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมปฏิบัติงานและดำเนินการไปด้วยกัน เพื่อให้สามารถปฏิบัติต่อเขาอย่างถูกต้องเหมาะสมและได้ผล ตลอดจนสามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน ในการบริหารกิจการงานทุกๆ ด้านก็เพื่อทำให้เกิดประโยชน์และความเจริญก้าวหน้าทั้งแก่ผู้ปฏิบัติงาน หมู่คณะและองค์กรตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักเลือกบุคคลผู้เป็นคนดี ผู้เป็นบัณฑิต เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง หมู่คณะและสังคม และการเลือกคบคนไม่ดี หรือคนพาล ย่อมนำมาซึ่งความหายนะแก่ตนเองและหมู่คณะได้เช่นกัน

หลักสัปปุริสธรรม เท่าที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีจำนวนมากซึ่งล้วนแต่เป็นคุณธรรมสำหรับคนดี และในขณะเดียวกันก็เป็นคุณธรรมสำหรับการเป็นผู้นำด้วย และพระพุทธศาสนาก็เป็นศาสนาที่มุ่งเน้นในการส่งเสริมผู้นำที่เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มาปกครองหมู่คณะ สังคม ประเทศชาติ เพื่อให้เกิดความสงบสุข การพัฒนาหมู่คณะ สังคม ประเทศชาติ ให้มีศักยภาพที่มั่นคงและก้าวหน้าตลอดไป ในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ความสำคัญของสัปปุริสธรรม 7 ต่อการบริหารจัดการ

หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ คือ ธรรมของสัตบุรุษ ในการบริหารงานในองค์การต่างๆ ถ้าองค์การใดมีบุคคลากรที่เป็นสัตบุรุษก็ย่อมจะสร้างความเจริญความสามัคคีให้แก่หน่วยงานหรือองค์การนั้นๆ เพราะบุคคลากรหรือผู้บริหารที่รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตนเอง รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักชุมชม และรู้บุคคล ย่อมทำให้การบริหารจัดการของหน่วยงานประสบความสำเร็จตามนโยบายที่ได้วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย โดยการนำหลักสัปปุริสธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและเพื่อความเจริญก้าวหน้าขององค์การตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่ได้กล่าวไว้ว่า สัปปุริสธรรม 7 ประการ แปลว่า ธรรมของสัตบุรุษ ได้แก่ คนดี มีความประพฤติ ทางกาย วาจา ถูกต้องเรียบร้อยไม่มีโทษ มี 7 ประการ ดังนี้

1. ธัมมัญญุตา (การรู้จักเหตุ) คือ การรู้จักวิเคราะห์สาเหตุของสถานการณ์และความเป็นไปของชีวิตหรือรู้จักหลักความจริง จะคิดจะทำอะไรก็มีหลัก รู้ว่าเมื่อกระทำสิ่งนี้จะได้ผลตอบแทนเป็นความสุข แต่ถ้ากระทำอีกอย่างหนึ่งจะได้ผลเป็นความทุกข์ เช่น ถ้าหมั่นขยันศึกษาเล่าเรียนก็จะได้รับความรู้ความเข้าใจในวิชาการต่างๆ เมื่อถึงเวลาสอบก็จะสามารถสอบได้คะแนนดี เป็นต้น

2. อัตถัญญุตา (การรู้จักเหตุ) หมายถึง เมื่อมีเหตุก็ย่อมมีผล เมื่อมีปัญหาอันใดเกิดขึ้นเราจะต้องใช้หลักเหตุผลมาพิจารณาปัญหาเหล่านั้น เพราะผลเกิดจากเหตุเสมอ การรู้จักเปรียบเทียบเหตุผล จะทำห้เราเป็นคนใจกว้างยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น

3. อัตตัญญุตา (การรู้จักตน) หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักตนเองโดยฐานะ ภาวะ เพศ วัย ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมอื่นๆ มีศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญา เป็นต้น แล้วประพฤติตนให้เหมาะสมแก่ภาวะของตน และเมื่อรู้ว่า บกพร่องในเรื่องใด ก็ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

4. มัตตัญญุตา (การรู้จักประมาณ) หมายถึง ความพอดี ความพอเหมาะพอควร การรู้จักประมาณ คือ การรู้จักทำทุกสิ่งทุกอย่างหรือดำเนินชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม เป็นต้น การรู้จักประมาณนี้เป็นทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลต่างๆได้ประพฤติปฏิบัติกันมา

5. กาลัญญุตา (การรู้จักกาล) หมายถึง การรู้จักเวลาที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมต่างๆ และรู้จักปฏิบัติตนให้ถูกกับกาลเทศะ กล่าวคือ รู้ว่าในเวลาเช่นไรควรจะทำอะไร การรู้จักกาลเวลาจะทำให้ไม่ดำรงตนอยู่ในความประมาท ไม่ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์

6. ปริสัญญุตา (การรู้จักชุมชน) คือ การรู้จักหมู่คณะหรือกลุ่มชนว่าดีหรือไม่ดี ควรคบหาสมาคม ควรเข้าไปอยู่ด้วยหรือไม่ เมื่ออยู่ในชุมชนหรือที่ประชุมนั้นๆ ควรวางตัวอย่างไร ควรทำอะไร ควรพูดอย่างไร เช่น เมื่อเข้าหาผู้ใหญ่ควารแสดงอาการนอบน้อมมีสัมมาคารวะ เมื่อเข้าวัดควรสำรวมกาย วาจา ใจ ไม่แสดงอาการตลกคึกคะนอง เป็นต้น ความเป็นผู้รู้จักบริษัท คือรู้จักชุมชนและสังคม รู้กริยาที่จะพึงปฏิบัติ แล้วประพฤติตนให้เหมาะสมต่อชุมชนและสังคมนั้นๆ

7. ปุคคโลปรปรัญญุตา (การรู้จักบุคคล) ได้แก่ การรู้จักประเภทบุคคลแต่ละคนว่าฉลาดหรือโง่ เป็นคนพาลหรือเป็นบัณฑิต มีความสามารถหรือไม่ มีคุณธรรมหรือไม่ แล้วเลือกคบหาให้เป็นคุณประโยชน์ เลือกใช้ให้เหมาะสมกับกิจการ

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ได้ตรัสว่า สัปปุริสธรรม ธรรมของสัตบุรุษหรือคนดี หรือธรรมของมนุษย์ผู้มีความเป็นมนุษย์สมบูรณ์มี 7 ประการ ศึกษาให้รู้ให้เข้าใจ แล้วปฏิบัติให้ได้ ก็จักสามารถรักษาคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ทุกประการได้ สัปปุริสธรรม 7 ประการ คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักประชุมชน และรู้จักบุคคล

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2448 : 170) ได้กล่าวถึง สัปปุริสธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คือ คุณธรรมหรือคุณสมบัติของคนดี เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนดี เป็นผู้ควรแก่การยกย่องนับถือ เป็นคนที่สามารถให้การแนะนำในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องด้วยความปรารถนาดีมี 7 ประการ ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึง คุณสมบัติของผู้นำในความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานที่ไปด้วยกันนั้น คือ คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นผู้นำ บุคคลที่เป็นผู้นำจะต้องมีธรรมะหรือคุณสมบัติในตัวของผู้นำ 7 ประการ ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล

สัปปุริสธรรม 7 ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติรของคนดี ธรรมของคนดี

1. ธัมมัญญุตา ความรู้จักธรรม รู้หลักหรือรู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุรู้ว่าหลักธรรมข้อนั้นๆ คืออะไร มีอะไรบ้าง พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าหลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุอันนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ๆ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการอันนั้นๆ เป็นต้น

2. อัตถัญญุตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือรู้จักผล คือ รู้ความหมายรู้ ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาษิตข้อนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไรเมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง ดังนี้ เป็นต้น

3. อัตตัญญุตา ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถ ความถนัดและคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

4. มัตตัญญุตา ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่นภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น

5. กาลัญญุตา รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น

6. ปริสัญญุตา ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

7. ปุคคลัญญุตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญุตา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น

ดังนั้นหลักสัปปุริสธรรม เป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้ตระหนักในเหตุผล การวางตัวเหมาะสมพอดีทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ จึงมีความสำคัญต่อการ

บริหารจัดการโดยมีการประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารจัดการในทุกด้าน ทั้งการวางแผน การจัดการบุคลากรด้านประสานงาน ด้านรายงาน ด้านงบประมาณ จึงทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี

2.3 องค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ

2.3.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

2.3.1.1 ความหมายของผู้นำ

จากการศึกษาพบว่ามีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับผู้นำ และภาวะผู้นำไว้หลากหลาย ดังนี้

Franklin Covey (1999, p. 8-11) ได้ให้ความหมายว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับการเชื่อถือจากผู้อื่นทั้งภายในและภายนอกองค์กร และเป็นผู้กำหนดทิศทางขององค์กร ประสานความร่วมมือกับบุคคลในองค์กร เพื่อให้องค์กรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมายของวิสัยทัศน์ที่วางไว้

Bass (1990, p. 20) ได้ให้ความหมายของไว้ว่า ผู้นำ คือ ผู้ที่มีความสามารถในการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อคนในกลุ่ม และเป็นผู้ที่การกระทำของตนเองมีผลต่อสมาชิกในกลุ่มมากกว่าที่คนอื่นจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรม หรือความคิดของตนเอง

Plunket (1992, P. 325) ได้ให้ความหมายของผู้นำไว้ว่า ผู้นำ คือ ผู้ที่สามารถชักจูงให้ผู้อื่นทำงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของตนเองที่กำหนดไว้ โดยได้รับการนับถือ ความไว้วางใจ การยอมรับ ความจงรักภักดี และความเต็มใจที่จะร่วมมือทำงานจากผู้อื่น

กวี วงศ์พุฒ (2535, น. 14-15) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำไว้ 5 ประการ คือ

1. ผู้นำ หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่ม เปรียบเสมือนแกนของกลุ่ม เป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง

2. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งนำกลุ่ม หรือพากลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์หรือสู่จุดหมายที่วางไว้ แม้แต่เพียงชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางก็ถือว่าเป็นผู้นำทั้งนี้รวมถึงผู้นำที่นำกลุ่มออกนอกลู่นอกทางด้วย

3. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่คัดเลือกหรือยกให้เขาเป็นผู้นำของกลุ่มซึ่งเป็นไปโดยอาศัยลักษณะทางสังคมมิติของบุคคลเป็นฐาน และสามารถแสดงพฤติกรรมของผู้นำได้

4. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะบางอย่างคือสามารถสอดแทรกอิทธิพลบางประการอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มได้มากที่สุด

5. ผู้นำ หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งสามารถนำกลุ่มไปในทางที่ต้องการ เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมความเป็นผู้นำ

วิภาดา คุปตานนท์ (2544, น. 237) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้นำ (Leader) หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการที่จะทำให้องค์กรดำเนินไปอย่างก้าวหน้าและบรรลุเป้าหมาย โดยการใช้อิทธิพลเหนือทัศคติและการกระทำของผู้อื่น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, (2550, น. 3) ได้ให้ความหมายของคำว่าผู้นำไว้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่สามารถประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโดยการที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ดีงาม

Yukl (1994, p 47) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำคือกระบวนที่มีอิทธิพลต่อผู้ตาม วัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือองค์การ กิจกรรมขององค์กร แรงจูงใจของผู้ตามที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ การรักษาความสัมพันธ์และการทำงานเป็นทีม

Kotter (1996, p. 95) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถในการเผชิญหน้ากับภาวะการเปลี่ยนแปลงได้ โดยผู้นำเป็นผู้สร้างวิสัยทัศน์ให้เป็นตัวกำกับทิศทางขององค์กรในอนาคต จากนั้นจึงจัดวางคนพร้อมทั้งสื่อความหมายให้เข้าใจวิสัยทัศน์และสร้างแรงบันดาลใจแก่คนเหล่านั้นให้สามารถเอาชนะอุปสรรคเพื่อไปสู่วิสัยทัศน์ดังกล่าว

Fullan (2001, p.1) ได้ให้ความหมายของ ภาวะผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำคือ คำที่บ่งบอกถึงบุคคลที่เหนือกว่าบุคคลธรรมดาในการทำงาน คำว่าผู้นำและภาวะผู้นำเหมือนกับมืออร่ารอบๆ ตัว คำว่าผู้นำคือ กระบวนการของการไล่ตามจุดมุ่งหมายที่ผู้นำสร้างขึ้น และแบ่งปันให้ผู้ตามได้

Marquis & Huston (2006, p. 61) ได้ให้ความหมายภาวะผู้นำว่า เป็นกระบวนการชักชวนและมีอิทธิพลต่อกลุ่มในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย และประกอบด้วยหลายบทบาท

Rue & Byars (2007, p. 243) ได้ให้ความหมาย ภาวะผู้นำคือผู้ที่มีความสามารถมีอิทธิพลต่อผู้ตามในการปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ หรือศรัทธาในการตัดสินใจ และการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

Daft (2008, p. 4-5) ได้ให้ความหมาย ภาวะผู้นำ หรือการเป็นผู้นำเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำและผู้ตามที่มีความตั้งใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ และการเปลี่ยนแปลงนั้นสะท้อนจุดมุ่งหมายที่มีร่วมกันระหว่างผู้นำและผู้ตาม

ประเวศ วะสี (2540, น. 52) ได้ให้ความหมาย ภาวะผู้นำว่า เป็นภาวะที่ก่อให้เกิดศรัทธาที่เป็นที่ยอมรับและเกิดจุดมุ่งหมายร่วมกันในสังคมนั้นๆ

ติน ปรัชญพฤทธิ์ (2543, น. 618) ได้สรุปความหมายว่าภาวะผู้นำ หมายถึง การที่บุคคลหนึ่ง (ผู้นำ) พยายามที่จะใช้กำลังสมอง กำลังกาย และกำลังใจ เพื่อจูงใจหรือดลใจให้ผู้ตามกระทำการ

อย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตน และเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม และการจูงใจหรือดลใจเช่นนั้น จะไม่เป็นการบังคับ ตลอดจนต้องได้รับความยินยอมจากผู้ตามด้วย

อุดม ทุมโฆสิต (2544, น. 230) กล่าวว่า ภาวะผู้นำคือ การะบวนการใช้อำนาจและอิทธิพลที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งขององค์กร

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2550, น. 4) ได้ให้ความหมาย ภาวะผู้นำคือคุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานงานกันและพาไปสู่จุดหมายที่ดีงาม

เสน่ห์ จุ้ยโต (2551, น.114) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำคือ กระบวนการที่บุคคลในกลุ่มสมาชิกคนใดคนหนึ่งที่พยายามให้พฤติกรรมมีอิทธิพลเหนือสมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่มเดียวกัน ภาวะผู้นำคือกระบวนการที่บุคคลทำให้บุคคลอื่นยอมรับทั้งในแง่ความรู้ ความสามารถในทางวิชาการ สุขภาพจิตจิตใจดีและเป็นบุคคลที่สามารถดลใจ ดึงดูดใจและชักจูงใจให้ผู้อื่นยินดีที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ โดยเขามิได้ถูกบังคับให้กระทำแต่อย่างใด

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550, น. 5) ให้ความหมายภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเปลี่ยนแปลง การใช้กระบวนการ วิธีการ คุณลักษณะส่วนตัวที่บุคคลในฐานะผู้นำองค์กรใช้ในการจูงใจ มีอิทธิพลต่อผู้อื่นให้ร่วมมือทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ และการเปลี่ยนแปลงองค์กรไปสู่ระดับที่ดีขึ้น

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำคือ คุณสมบัติของบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีศักยภาพ และมีบารมี สามารถใช้ศาสตร์และศิลปะในการกระตุ้น โน้มน้าวใจให้ผู้อื่นยอมรับและปฏิบัติตามจนบรรลุเป้าหมายขององค์กรที่ตั้งเอาไว้

2.3.1.2 แนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำ

Bass (1990) ได้สรุปรวบรวมความหมายของภาวะผู้นำตามที่มีให้ไว้และได้จำแนกความหมายของภาวะผู้นำออกเป็น 12 กลุ่ม ดังนี้ (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2548)

1. ภาวะผู้นำที่เน้นกระบวนการของกลุ่ม (Leadreship as a fo group processes)
2. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นบุคลิกภาพและผลของบุคคลิกภาพ (Leadreship as a personality and its effects)
3. ภาวะผู้นำในฐานะเป็นการกระทำหรือพฤติกรรม (Leadreship as an act or behaviour)
4. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมาย (Leadreship as an instrument of goal achievement)

5. ภาวะผู้นำในฐานะเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ (Leadreship as an emerging effect of interaction)
6. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นความแตกต่างของบทบาท (Leadreship as a differentiated role)
7. ภาวะผู้นำในฐานะที่มุ่งด้านโครงสร้าง (Leadreship as the intiation structure)
8. ภาวะผู้นำในฐานะเป็นศิลปะที่ก่อให้เกิดการยินยอมตาม (Leadreship as the art of inducing compliance)
9. ภาวะผู้นำในฐานะเป็นการใช้อิทธิพล (Leadreship as the exercise of influence)
10. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นรูปแบบของการจูงใจ (Leadreship as a from of persuasion)
11. ภาวะผู้นำในฐานะความสัมพันธ์ของอำนาจ (Leadreship as a power relationship)
12. ภาวะผู้นำในฐานะเป็นการผสมผสานขององค์ประกอบต่างๆ (Leadreship as a combination of elements)

กล่าวโดยสรุป "ภาวะผู้นำ" เป็นกระบวนการอิทธิพลทางสังคมที่บุคคลหนึ่งตั้งใจใช้อิทธิพลต่อผู้อื่นให้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ตามที่กำหนด รวมทั้งการสร้างสัมพันธ์ระหว่างบุคคลขององค์การ ดังนั้นภาวะผู้นำจึงเป็นกระบวนการอิทธิพลที่ช่วยให้กลุ่มบุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนด จากคำนิยามที่กล่าวมานี้ยังมีความแตกต่างกันในประเด็นต่างๆ เช่น ใครเป็นผู้ใช้อิทธิพล วัตถุประสงค์ของการใช้อิทธิพลคืออะไร ลักษณะ วิธีการใช้อิทธิพลเป็นอย่างไร และผลลัพธ์ของการใช้อิทธิพลคืออะไรเป็นต้น ไม่มีคำนิยามใดผิดหรือถูกเพียงนิยามเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการเลือกคำนิยามนั้นไปใช้อธิบายเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำในแต่ละกรณี ซึ่งจะสังเกตได้ว่าภาวะผู้นำเป็นกระบวนการ ไม่ใช่ตัวบุคคล

พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2552, น.172-173) ได้กล่าวสรุปแนวทางการศึกษาภาวะผู้นำในปัจจุบันว่ามี ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำมีจำนวนมากมาย สามารถจำแนกเป็นแนวทางการศึกษาหลักได้ 4 แนวทาง คือ

1. แนวทางคุณลักษณะ (Trait Approach) แนวนี้เน้นการหาคุณลักษณะทั่วไปของผู้นำเพื่อเปรียบเทียบกับบุคคลที่ไม่ใช่ผู้นำ

2. แนวทางพฤติกรรมนิยม (Behavior Approach) แนวทางนี้จำแนกประเภทผู้นำจากพฤติกรรมที่แสดงออกมา

3. แนวทางทวิปฏิสัมพันธ์ (Dyadic Approach) ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม

4. แนวทางสถานการณ์ (Contingency Approach) ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของภาวะผู้นำกับลักษณะทางสถานการณ์

นอกจากแนวทางหลักทั้ง 4 แนวทางแล้ว การศึกษาภาวะผู้นำในยุคปัจจุบันได้ขยายออกไปสู่การศึกษาที่เน้นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ซึ่งเป็นการใช้ผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ในการปฏิบัติงานขององค์กรให้เอื้ออำนวยต่อการบรรลุประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น มงคล วิริยะพินิจ (2556, น. 122-123) ได้กล่าวถึงผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทในการสร้างความคิดริเริ่มและการบริหารความเปลี่ยนแปลงไว้ว่า กระบวนการจัดการความรู้ และองค์กรแห่งการเรียนรู้ผลพลอยได้ของการจัดการความรู้และการเรียนรู้ก็คือ นวัตกรรมหรือองค์ความรู้ใหม่นำมาปรับใช้ในการทำงาน ผู้นำองค์กรที่มีความกระตือรือร้น สร้างระบบการทำงานในรูปแบบที่สนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถคิดริเริ่มอะไรใหม่ๆ ถ้าสิ่งนั้นเป็นสิ่งดี ก็สนับสนุนให้สร้างการเปลี่ยนแปลง ในการเปลี่ยนแปลงนั้น ส่วนใหญ่มักจะมีปัญหาเนื่องจากบุคคลบางคนในองค์กรมักไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง มักคุ้นชินกับการที่จะทำอะไรแบบเดิมๆ และไม่ต้องการที่จะเรียนรู้อะไรใหม่ๆ ผู้นำจึงต้องมีบทบาทในการที่ต้องสื่อสารกับบุคคลภายในองค์กรให้ร่วมกันเข้าใจและยอมรับให้มีความคิดริเริ่มและการเปลี่ยนแปลงเป็นค่านิยมเพื่อในองค์กร ทำให้บุคคลในองค์กรสามารถเรียนรู้ที่จะปรับตัวและเปลี่ยนแปลงไปข้างหน้าได้อย่างต่อเนื่อง

ฉะนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำเอาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับการบริหารจัดการที่เน้นผู้นำในการส่งเสริมการปฏิบัติงานและการกระตุ้นเตือนทางปัญญาโดยเลือกภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ของแบสส์และอโวลิโอ (Bass&Avolio) และของเบนนิสและมานัส (Bennis & Nanus) มาใช้ในการศึกษา ดังนี้

2.3.1.3 แนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership)

ภาวะผู้นำ (Leadership) มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการความรู้ให้ประสบผลสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (จิรประภา อัครบวร,จารุวรรณ ยอดระฆัง และอนุชาติ เจริญวงศ์มิตร, 2552 น. 60-64) ได้กล่าวว่าการจัดการความรู้ในมุมมองการพัฒนาองค์กรนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องคำนึกถึงระบบอื่นๆ ที่สนับสนุน (Supporting System) ให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ เช่น ภาวะผู้นำ... ฉะนั้นการจัดการความรู้จะประสบผลสำเร็จอย่างดีนั้นจะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร โดยผู้บริหารจะต้องเข้าใจแนวคิดและตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับจาการจัดการความรู้ เพื่อให้ผู้บริหารสามารถสื่อสารและผักดันให้มีการจัดการความรู้ในองค์กร อีกทั้งยังเป็นตัวอย่างที่ดีในการแบ่งปันความรู้ และเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ตลอดเวลา นอกจากนี้ผู้นำในการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และภาวะผู้นำในการสร้างทีม (Team Leadership) เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่จะทำให้การบริหารจัดการ

ประสบผลสำเร็จและปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์การแห่งการบริหารจัดการในที่สุด ดังนั้นจะได้กล่าวถึงแนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของนักวิชาการต่างๆ ดังต่อไปนี้

Bass (1985, p. 20-22) ได้เสนอทฤษฎีภาวะผู้นำที่ขยายมาจากแนวคิดของ Burns เพื่ออธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงในองค์กร พฤติกรรมของผู้นำตามทฤษฎีของแบสส์ แบ่งออกเป็น 2 แบบใหญ่ๆ ได้แก่ พฤติกรรมของผู้นำแบบการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) กับพฤติกรรมของผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership)

1. พฤติกรรมของผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) ระยะแรกแบสส์ได้ระบุพฤติกรรมไว้เพียง 2 องค์ประกอบ ได้แก่

1.1 การให้รางวัลตามสถานการณ์ (Contingent reward) หมายถึง พฤติกรรมของผู้นำในการกำหนดความชัดเจนของงานที่ใช้เป็นเกณฑ์ที่สมควรได้รับรางวัลเพื่อใช้เป็นเครื่องจูงใจแก่ผู้ตาม

1.2 การบริหารแบบวางเฉยเชิงรับ (Passive management by exception) ได้แก่พฤติกรรมของผู้นำที่ใช้ลงโทษตามสถานการณ์ เพื่อให้ผู้ตามเกิดการปรับปรุงแก้ไขในกรณีที่ผลงานเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานที่กำหนด

2. พฤติกรรมผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership)แบสส์ขยายแนวคิดของเบิร์นโดยมุ่งเน้นผลกระทบของผู้นำต่อผู้ตามโดยการใช้ทฤษฎีแรงจูงใจมาอธิบายมโนทัศน์ของผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้ชัดเจนขึ้น ว่าเป็นผู้นำที่ให้ผู้ตามให้ความไว้วางใจ เสื่อมใสและจงรักภักดีต่อผู้นำ มีความรู้สึกชื่นชม ให้ความจงรักภักดีและเคารพนับถือต่อผู้นำ ดังนั้นแบสส์จึงมีความเห็นว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงคือ คำเดียวกับบารมี (Charisma) ที่สามารถส่งผลให้เกิดแรงจูงใจทำงานให้มีประสิทธิผลมากกว่าความคาดหวังเดิมที่กำหนดเอาไว้ซึ่งผู้นำจะทำการจูงใจผู้ตามด้วยวิธีการดังนี้ 1) ทำให้ผู้ตามนึกถึงความต้องการ ตระหนักในความสำคัญและคุณค่าของผลงานที่เกิดขึ้น 2) โน้มน้าวจิตใจของผู้ตามให้คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม องค์กรและหมู่คณะมากกว่าประโยชน์ตน 3) กระตุ้นให้ผู้ตามยกระดับความต้องการที่สูงขึ้นกว่าเดิม (Higher order needs) ตามความต้องการลับขั้นของมาสโลว์ (Maslow, 1970, p. 78-79) ได้แก่ ความต้องการทางด้านร่างกาย ด้านความปลอดภัย ด้านความรัก ด้านความภูมิใจในตนเอง และด้านความประสบความสำเร็จในชีวิตของตนเองดังแสดงในภาพที่ 2.1

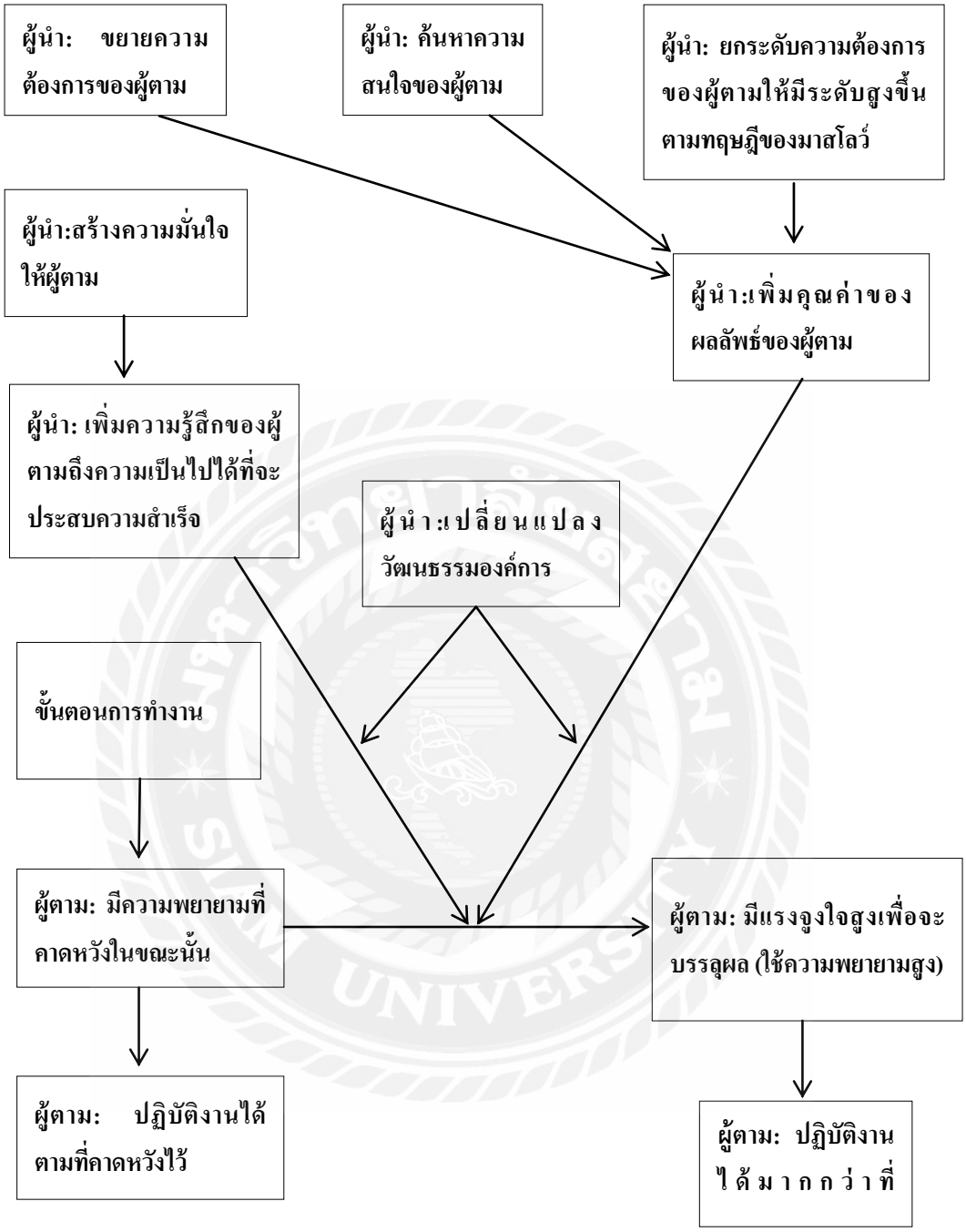

แผนภาพที่ 2.1 กระบวนการของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership)
ที่มา: ดัดแปลงจาก Bass, B.M.(1985). *Leadership and performance beyond expectation*. New York: The Free Press. P. 31

แบสส์เชื่อว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะส่งเสริมแรงจูงใจและผลงานของผู้ตามได้มากกว่าผู้นำแบบอื่น นอกจากนั้นแบสส์มีมุมมองความแตกต่างของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) กับผู้นำโดยเสน่หา (Charismatic Leadership) ว่าภาวะผู้นำการ

เปลี่ยนแปลงมีลักษณะเด่นที่แตกต่างไปจากผู้นำเสน่หา (Bass, 1999, p.11) นั่นคือความเสน่หา (Charisma) เป็นเพียงองค์ประกอบที่จำเป็นอย่างหนึ่งของผู้นำการเปลี่ยนแปลง และทฤษฎีผู้นำโดยเสน่หาอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะเกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้ เพราะถึงแม้ว่าผู้ตามจะชื่นชมศรัทธาลอกเลียนแบบพฤติกรรมและบุคลิกภาพของผู้นำโดยเสน่หาแล้วก็ตามแต่ยังไม่เกิดแรงจูงใจที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงความยึดติดจากผลประโยชน์ของตนไปเป็นการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมได้ สำหรับสิ่งที่ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเหมือนกับภาวะผู้นำโดยเสน่หาคือ การมีอิทธิผลต่อผู้ตามด้วยการปลุกเร้าอารมณ์และทำให้เกิดการลอกเลียนแบบอย่างของผู้นำต่อผู้ตาม จุดเด่นผู้นำของการเปลี่ยนแปลงจะใช้วิธีการยกระดับผู้ตามด้วยการมอบอำนาจความรับผิดชอบการตัดสินใจ (Empower) ให้แก่ผู้ตามในขณะที่ผู้นำโดยเสน่หาใช้วิธีการที่ทำให้ผู้ตามอ่อนแอโดยการสอนให้พึ่งพาและถูกหล่อหลอมซึมซับให้จงรักภักดีต่อผู้นำมากกว่ายึดมั่นต่ออุดมการณ์ขององค์กร แต่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนผู้ตามให้ตระหนักและเห็นคุณค่าและเห็นความสำคัญในผลลัพธ์ของงานหรือยกระดับความต้องการของผู้ตามให้สูงขึ้นโดยการชัดจูงให้พวกเขาเห็นแก่องค์กรมากว่าความสนใจตนเอง

นอกจากนั้นแบสส์แสดงทัศนะว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลงพบได้โดยทั่วไปในองค์กรไม่ว่าแบบใด และไม่ว่าระดับตำแหน่งใด ในทางตรงกันข้ามผู้นำโดยเสน่าหาเป็นสิ่งที่หาพบได้ยากมากในภาวะที่องค์กรมีปัญหาอำนาจที่เป็นทางการไม่สามารถใช้เพื่อแก้ปัญหาวิกฤติที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะปัญหาที่บ่อนทำลายต่อประเพณีความเชื่อและค่านิยมดีงามของส่วนรวม บุคคลส่วนใหญ่จะถามหาผู้นำโดยเสน่หาเพื่อให้ช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าแต่ความเสน่หาเป็นสิ่งที่มีสองขั้วที่อยู่สุดทั้งสองข้างคือผู้นำโดยเสน่หาจะมีทั้งกลุ่มคนที่รักมาก และกลุ่มคนที่เกลียดชังมากและเป็นเหตุผู้นำโดยเสน่หาจึงมากถูกลอบปลงชีวิต ซึ่งจะเกิดขึ้นกับผู้นำการเปลี่ยนแปลงน้อย

Bass (1985, p.43) แมสส์ จึงได้เสนอแนวคิดองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วย 3 ประการ) ได้แก่

1. การมีบารมีหรือการมีอิทธิพลด้านอุดมการณ์ (Charisma) คือความมีบารมีเป็นองค์ประกอบสำคัญของผู้นำการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สามารถกระตุ้นความรู้สึกด้านอารมณ์ของผู้ตามให้สูงขึ้นก่อให้เกิดการเลียนแบบและผูกพันต่อผู้นำ หากผู้ใต้บังคับบัญชารับรู้ว่าผู้นำมีความสามารถและประสบความสำเร็จก็มีแนวโน้มที่จะเลียนแบบพฤติกรรมผู้นำมากขึ้น ดังนั้นพฤติกรรมการสร้างบารมีของผู้นำสามารถส่งเสริมการปฏิบัติของผู้ตามและทำให้การปฏิบัติงานภายในองค์กรดีขึ้น (Marrine, 1993, p. 114)

2. การกระตุ้นการใช้ปัญญา (Intellectual stimulation) คือพฤติกรรมของผู้นำในการทำความเข้าใจต่อปัญหาได้ดีจนสามารถทำให้ผู้ตามมองเห็นปัญหาดังกล่าวจากมุมมองใหม่จากตนเองได้

โดยการทำให้ผู้ร่วมงานตื่นตัวและเปลี่ยนแปลงในการตระหนักถึงปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ซึ่งเป็นการทำให้ผู้ร่วมงานเกิดมโนทัศน์ เข้าใจและใช้ดุลพินิจในการมองเห็นธรรมชาติของปัญหาและแนวทางการแก้ไข

3. การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individual consideration) คือพฤติกรรมของผู้นำที่เกี่ยวกับการให้การสนับสุนน การกระตุ้นให้กำลังใจ และการเป็นพี่เลี้ยงสอนแนะแก่ผู้ตาม ช่วยเหลือให้ผู้ตามพัฒนาระดับความต้องการให้สูงขึ้น ให้ความสนใจในความสำเร็จและโอกาสก้าวหน้าของผู้ตามเป็นรายบุคคล ส่งเสริมความมั่นใจให้แก่ผู้ตาม เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้ใต้บังคับบัญชาต่อผู้นำและสมรรถนะของผู้ใต้บังคับบัญชา

นอกจากนั้น Bass&Avolio (1994, p. 132-135) ได้ศึกษาและปรับปรุงทฤษฎีใหม่โดยวิเคราะห์องค์ประกอบที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นอีก 1 องค์ประกอบ นั้นคือ การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational motivation) ดังนั้นองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดของ แบสส์และอโวลิโอ จึงมี 4 องค์ประกอบ และใช้ชื่อย่อว่า 4I's (Four I's) คือ

1. อิทธิพลตามอุดมคติ (IdealizedInfluence) หรือการสร้างบารมี (Charisma) ซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษในตัวผู้นำ สอดคล้องกับแนวคิดของยุค (Yukl, 1994, p. 317) ที่กล่าวว่าการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์เป็นรูปแบบอิทธิพลที่ไม่ได้มาจากอำนาจตำแหน่ง (Formal authority) หรือตามประเพณี แต่สังเกตได้จากการรับรู้ของผู้ตามว่าผู้นำไปสู่การชนะอุปสรรคได้ เกิดความจงรักภักดี นับถือ ศรัทธา ให้ความเคารพ ประทับใจเมื่ออยู่ใกล้ชิด นิยมชมชอบ กระตือรือร้นในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายและเป็นผู้ที่มีเป้าหมายในการปฏิบัติงานและแบสส์ (Bass,1997, 130-139) ได้อธิบายว่า ผู้นำบารมีจะแสดงออกถึงความเชื่อและค่านิยมเกี่ยวกับหลักการที่ตนเองยึดถือต่อสมาชิกอย่างชัดเจน ค่านิยมที่สำคัญเช่นความซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา และการยึดมั่นในความยุติธรรม เป็นต้นผู้นำเน้นความสำคัญของเป้าประสงค์ วิสัยทัศน์ พันธกิจความผูกพันธ์ และผลสืบเนื่องเชิงจริยธรรมในการตัดสินใจ เสนอค่านิยมที่สำคัญที่สุดในการปฏิบัติงานแก่สมาชิก เน้นการสร้างความเชื่อถือศรัทธาโดยแสดงให้ผู้ตามเห็นถึงการมีมาตรฐานทางจริยธรรมที่สูงของตนเองและทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ตาม แสดงออกถึงความกล้าหาญทางจริยธรรมและจุดยืนอย่างชัดเจนต่อปัญหาที่เกิดขึ้นรวมทั้งเสียสละตนเองเพื่อประโยชน์ของกลุ่มหรือองค์กร

จากพฤติกรรมที่แสดงออกมาทำให้ผู้นำได้รับความชื่นชมและศรัทธาจากผู้ตามในฐานะที่เป็นแบบอย่างที่ผู้ตามปรารถนาปฏิบัติตาม ทำให้ผู้ตามเกิดความภาคภูมิใจที่อยู่ภายใต้การนำของผู้นำ เกิดความจงรักภักดีต่อตัวผู้นำ มีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำและทิศทางที่ผู้นำได้ชี้นำพวกเขา และผู้ตามจะปฏิบัติงานในแนวทางที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าประสงค์ร่วมขององค์การ

2. การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration)เป็นลักษณะสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งมีผลต่อความพึงพอใจที่ผู้บังคับบัญชามีต่อผู้นำ (Bass,1985, p.82) เป็นการดูแลเอาใจใส่ผู้ตามเป็นรายบุคคลทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่าและมีความสำคัญโดยผู้นำให้การสนับสนุนส่งเสริมผู้ตาม ยอมรับความแตกต่างของผู้ตามแต่ละบุคคล มอบหมายงานตามความรู้ ความสามารถและศักยภาพของผู้ตาม การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลจะเน้นที่การจัดการแบบมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผู้นำจะพัฒนาศักยภาพของผู้ตามและเพื่อนร่วมงานให้สูงขึ้น ส่งเสริมการสื่อสารแบบสองทาง ฟังอย่างมีประสิทธิภาพ และพฤติกรรมของผู้นำที่แสดงถึงการคำนึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Bass,1985, p.85-91) มี 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การคำนึงถึงการพัฒนาโดยการประเมินผลการปฏิบัติงานในปัจจุบันและตำแหน่งในอนาคตที่ต้องรับผิดชอบมากกว่า มอบหมายงานตามความสามารถโดยให้ความช่วยเหลือ เพิ่มเติมความสามารถในการปฏิบัติงานให้ดูเป็นตัวอย่าง และการสนับสนุนให้ผู้ตามได้รับการอบรม การพัฒนาความรู้ ความสามารถ

2. ความคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลโดยการ

2.1) ส่งเสริมพบปะอย่างเป็นกันเอง โดยมีการนิเทศแบบเดินดูรอบมีการติดต่อกันแบบ 2 ทางทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้ผู้ตามได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ยอมรับความแตกต่างของผู้ตามและละบุคคล

2.2) การที่ผู้ตามแต่ละคนได้รับหรือให้ข้อมูลข่าวสารตามที่ต้องการด้วยตนเอง จะทำให้ผู้ตามมีโอกาสซักถามให้เข้าใจมากขึ้น และเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสนใจของผู้นำที่มีต่อผู้ตาม

2.3) ให้ความสนใจในความแตกต่างของผู้ตามแต่ละบุคคล จะทำให้ผู้ตามมีความรู้สึกว่าตนมีคุณค่า ได้รับการยอมรับจากผู้นำ ทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะทำงานให้ดีที่สุด

2.4) ให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล ผู้นำให้ความช่วยเหลือรับฟังปัญหาทั้งเรื่องส่วนตัวและเรื่องการปฏิบัติงาน แสดงความเห็นใจ เข้าใจความรู้สึกของผู้ตาม ให้คำแนะนำและค้นหาทางเลือกที่ดีให้แก่ผู้ตาม

3. การเป็นพี่เลี้ยง (Monitoring) หมายถึง การที่ผู้บริหารอาวุโสให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลแก่ผู้บริหารใหม่ (Haynor, 1994, P. 31) กล่าวว่าผู้มีประสบการสูงกว่าเป็นแบบอย่างในการชี้แนะให้คำแนะนำแก่บุคคลที่มีอาวุโสน้อยกว่า การเป็นพี่เลี้ยงเป็นบทบาทที่สำคัญสำหรับผู้บริหาร โดยพี่เลี้ยงใช้ประสบการณ์ และตำแหน่งหน้าที่ของตน เพื่อพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาความสำคัญของการเป็นพี่เลี้ยงคือ กระบวนการสอนและการเรียนรู้ การดูแล (Caring) ประโยชน์ที่ผู้นำได้รับจากการเป็นพี่เลี้ยวคือการเพิ่มความเป็นวิชาชีพ เพิ่มความคงอยู่สมรรถนะการผลิตที่สูงขึ้นและเพิ่มความพึงพอใจในงานของบุคลากร

3. การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation)หมายถึง การที่ผู้นำกระตุ้นให้ผู้ตามเกิดการเปลี่ยนแปลง แสดงความคิดเห็นและเหตุผล ตระหนักถึงปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาใหม่ๆ เพื่อให้ดีกว่าเดิมและทำให้เกิดสิ่งใหม่และสร้างสรรค์โดยใช้ความคิด ความเชื่อ จินตนาการ และค่านิยม ทำให้ผู้ตามเกิดความรอบคอบ เข้าใจ มองเห็นปัญหาและรู้สึกว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ท้าทาย ผู้นำจะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าสามารถชนะอุปสรรคได้ และเป็นโอกาสที่ดีที่จะคิดกันแก้ปัญหา แบสส์ได้ศึกษาวิจัยและยืนยันว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน มีผลงานดีเด่น มีความผูกพัน (Commitment) ต่องานและต่อองค์กร ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตามจะเชื่อถือ ศรัทธา ภูมิใจ และเชื่อในความสามารถของผู้นำที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยปัญญา ผู้ตามเห็นว่าผู้นำทำให้ตนมีความกระตือรือร้นต่องานที่ได้รับมอบหมาย ดลใจให้เกิดการภักดี ผู้นำมีพรสวรรค์ที่จุดประกายอุปสรรคเป้าหมายให้ผู้ตามเห็นช่องทางในการนำไปสู่เป้าหมายนั้น (Bass, 1985, p. 43-45)

โดยการกระตุ้นเตือนทางปัญญาของแมสส์นั้น (Bass, 1985, 110) ได้เสนอแนวทางการกระตุ้นเตือนทางปัญญาไว้ 4 วิธี ได้แก่

1. การใช้หลักเหตุและผล (Rationally) ผู้นำจะเน้นหนักโครงสร้างงานที่เป็นทางการ มีระเบียบการแก้ไขอย่างเป็นขั้นตอน เน้นการจูงใจในด้านความสำเร็จ ความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ใช้ข้อมูลเพียงเล็กน้อยในการตัดสินใจ

2. การเน้นที่การอยู่รอด (Existentially) ผู้นำต้องคำนึงถึงความมั่นคง ปลอดภัยความไว้วางใจและการสร้างทีมในองค์กร เพิ่มความมั่นคงและความเชื่อถือ มีการแก้ปัญหาที่ใช้ข้อมูลจำนวนมากและวิธีหลากหลายทาง เน้นในกระบวนการที่ไม่เป็นทางการ และคิดว่าความรู้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

3. การใช้ประสบการณ์และการสังเกต (Empirically) ผู้นำจะเน้นการแก้ปัญหาอาศัยข้อมูลจากประสบการณ์ในการแก้ปัญหาแบบหลายขั้นตอน เพื่อให้ได้คำตอบที่ดีที่สุดในการปรับปรุงความมั่นคง ความปลอดภัยและการดำรงอยู่ขององค์กร

4. การมุ่งเน้นความเป็นเลิศ (Idealistically) ผู้นำจะให้ความสำคัญของการปรับตัวการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลง เน้นความเจริญก้าวหน้า ความหลากหลายในความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะเกิดกับองค์กรมีความยืดหยุ่นและข้อมูลน้อยในการตัดสินใจ แต่จะรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องกล้าเสี่ยงและคิดค้นสิ่งใหม่อยู่เสมอ

ในขณะที่ Quinn &Hall (1983) ได้เสนอวิธีการที่ผู้นำใช้ในการกระตุ้นปัญญาสี่ประการคือ ประการแรกการใช้เหตุผลซึ่งผู้นำจะโน้มน้าวจูงใจให้สมาชิกใช้ความคิดอย่างเป็นอิสระ มีตรรกะและเหตุผลในการปรับปรุงวิธีการทำงาน การจัดการความขัดแย้งหรือปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในองค์กร ประการที่สอง การใช้ความสัมพันธ์อย่างเพื่อนมนุษย์ ในกรณีนี้ผู้นำพยายามกระตุ้นให้ผู้

ตามใช้ความคิดเชิงสังเคราะห์ที่สร้างสรรค์ โดยการนำเสนอทางเลือกหรือทางแก้ปัญหาที่เป็นไปได้หลายทางในระหว่างที่เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ประการที่สาม การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้นำจะสนับสนุนให้ผู้ตามแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารอย่างรอบด้านในการวิเคราะห์ปัญหาและเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดจากข้อมูลข่าวสารเหล่านั้น และประการที่สี่ การใช้วิจารณญาณภายใน ในกรณีมีเรื่องที่ต้องตัดสินใจภายใต้เวลาและข้อมูลที่จำกัด ผู้นำจะสนับสนุนให้ผู้ตามใช้ปัญญาญาณ (Intuition) และความต้องการที่อยู่ในจิตใต้สำนึก ผนวกกับข้อมูลที่มีอยู่เพื่อวิเคราะห์และหาข้อสรุป

นอกจากนั้น พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2552, น. 209) ได้กล่าวถึง การใช้ภาวะผู้นำเพื่อเป็นแนวทางการกระตุ้นและสร้างปัญญาให้แก่สมาชิกในองค์กรว่า การที่สมาชิกในองค์กรมีความสามารถในการคิด ใช้เหตุผล และสติปัญญาเพิ่มขึ้นจะเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กร และทำให้องค์กรนั้นมีศักยภาพที่กลายเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในอนาคต ซึ่งหากองค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้โอกาสในกระกระทำเรื่องผิดพลาดก็เกิดขึ้นน้อยและยังสามารถรับมือกับความไม่แน่นอนของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำควรใช้ภาวะผู้นำเพื่อกระตุ้นทางปัญญาและการเรียนรู้ของผู้ตาม ดังนี้

1. สนับสนุนและจัดตั้งกลุ่มเพื่อการติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภายนอกด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี รวมทั้งการติดตามแนวคิด และวิธีการจัดการใหม่ๆ และถ่ายทอดให้กับสมาชิกภายในองค์กรและชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

2. สร้างบรรยากาศให้เกิดความรู้สึกในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระ โดยสนับสนุนให้มีการอภิปราย การเสวนาอย่างไม่เป็นทางการในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับการทำงานและประเด็นอื่นๆ ที่มีผลกระทบกับองค์กรและชุมชน และชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งทางความคิดเป็นสิ่งธรรมดาที่เกิดขึ้น หากทุกคนมีจิตเปิดกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันก็สามารถทำงานกันได้อย่างสร้างสรรค์ได้

3. สนับสนุนการริเริ่มทั้งจากบนลงล่างและจากล่างขึ้นบน และให้ทำการทดลองใช้ความคิดและแนวทางการปฏิบัติใหม่ๆ สังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานของผู้ตาม กระตุ้นความคิดผู้ตามโดยการตั้งคำถามเกี่ยวกับความเชื่อและวิธีการทำงานแบบเดิมๆ ถามเหตุผลของการใช้วิธีการทำงานแบบเดิมวิธีการทำงานเช่นนี้สามารถปรับปรุงได้หรือไม่ มีวิธีการอื่นอีกหรือไม่ที่อาจนำมาใช้แทนวิธีการแบบเดิม และเปิดโอกาสให้มีความหลากหลายในกระบวนการและวิธีการปฏิบัติงาน

4. สนับสนุนการใช้ทัศนคติในเชิงบวกในการมองปัญหาและการปฏิบัติงานโดยใช้ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นเป็นโอกาสในการเรียนรู้ อย่าให้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่ทำงานผิดพลาดโดยไม่เจตนาคิดว่าตนเองมีความเสี่ยงสูงในการถูกลงโทษ เมื่อความล้มเหลวเกิดขึ้นให้ตั้งคำถามในทำนองที่ว่าเราสามารถเรียนรู้อะไรจากสิ่งเหล่านี้ เพื่อนำไปปรับปรุงในการทำงานในอนาคต

5. สนับสนุนให้มีการจัดการความรู้ภายในองค์กร การรวบรวมและประมวลความรู้ การแยกแยะจำแนกประเภทความรู้ การสร้างแหล่งคลังความรู้ การถ่ายทอด แบ่งปัน และการกระจายความรู้ให้แก่สมาชิกในองค์กรและชุมชนทุกระดับ

4. การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Motivation)หมายถึง การที่ผู้นำใช้คำพูดและการกระทำที่ปลุกปลอบใจ ให้กำลังใจ เร้าอารมณ์ ทำให้ผู้ตามเกิดความกระตือรือร้น ทุ่มเทความพยายามเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากว่าส่วนตัว และความผูกพันกับจุดมุ่งหมายของผู้นำ (Bass, 1985, 66)ในขณะที่ (Tichy & Devanna, 1990, p.19-32) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า จุดเริ่มต้นของการสร้างแรงบันดาลใจในการเปลี่ยนแปลงองค์กร เกิดจากความรู้สึกไม่พอใจในสภาพปัจจุบัน โดยผู้นำได้กำหนดเป้าหมายใหม่ในอนาคตที่ดีกว่าเดิม สร้างการรับรู้และความตระหนักของสมาชิกในความจำเป็นและโอกาสที่องค์กรจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด

Bennis & Nanus (1985, p. 25) ได้ทำการวิจัยรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดยใช้เวลาในการศึกษามากว่า 5 ปี กับผู้นำที่มีชื่อเสียงในองค์กรภาครัฐและเอกชน 90 ราย พบว่าผู้นำส่วนใหญ่มีลักษณะของผู้นำเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาสรุปเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้นำการเปลี่ยนแปลงใน 3 ประเด็น

1. การพัฒนาวิสัยทัศน์ (Developing a Vision) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ ผู้สร้างช่องทางให้เกิดการใช้พลังกลุ่มของสมาชิกในองค์กรเพื่อการไปสู่วิสัยทัศน์ร่วมกัน เบนนิสและมานัส ได้พบว่า ผู้นำทุกคนล้วนมีวิสัยทัศน์ที่มีความเป็นไปได้ในอนาคตขององค์กรที่ตนรับผิดชอบ อยู่ในระดับน่าพอใจ ส่วนใหญ่เขียนชัดเจนในลักษณะพันธกิจขององค์กร ผู้นำเหล่านี้สามารถสร้างจิตสำนึกแก่ผู้ตามของตนได้ในระดับสูง เช่น เรื่องค่านิยมเกี่ยวกับเสรีภาพ ความอิสระ ความยุติธรรม และมุ่งความสำเร็จในตนเอง

การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและการใช้วิสัยทัศน์เพื่อดึงดูดใจผู้ตามมีความสำคัญ เพราะวิสัยทัศน์ทำหน้าที่ประการแรก ช่วยสร้างแรงบันดาลใจของผู้ตาม เนื่องจากวิสัยทัศน์สามารถทำให้งานที่ทำมีความหมายยิ่งขึ้นและทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกิจการ ประการที่สองวิสัยทัศน์ช่วยให้การตัดสินใจ การริเริ่มสิ่งใหม่และการมีอิสระในการคิดของผู้ตามทุกระดับสามารถทำได้ง่ายขึ้นเนื่องจากทุกคนรู้เป้าหมายและวัตถุประสงค์หลักขององค์กร ทำให้รู้ว่าสิ่งใดผิดหรือถูก สอดคล้องหรือขัดแย้งได้ชัดเจน นอกจากนี้เบนนิสและนานัสได้อธิบายการเกิดของวิสัยทัศน์ของผู้นำจากการวิจัยพบว่า ความจริงมีผู้นำน้อยมากที่เป็นบุคคลแรกในการสร้างจินตนาการให้เกิดวิสัยทัศน์ขององค์กรขึ้น แต่เนื่องจากผู้นำเป็นบุคคลที่มีเครือข่ายการติดต่อกับบุคคลต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกมากที่สุด จึงมีโอกาสรับรู้และรับฟังความคิดเห็นของบุคคลเหล่านั้นเกี่ยวกับความคาดหวังขององค์กรที่มากความคิดเห็น ดังนั้นความคาดหวังเหล่านี้จึงถูกหล่อหลอมและสังเคราะห์เป็นวิสัยทัศน์

ในที่สุด ผู้นำที่ชาญฉลาดจึงต้องทำให้วิสัยทัศน์ดังกล่าวเป็นภาษาหรือเป็นสิ่งที่เข้าใจง่าย เห็นได้ชัดเจนมีความสนใจมากพอที่จะดึงดูดความสนใจของผู้ตามให้เกิดความผูกพัน มีความน่าเชื่อถือในแง่ของความเป็นจริงที่สามารถบรรลุได้ วิสัยทัศน์ที่จะมีประสิทธิผลต้องเหมาะสมกับกาลเวลา สอดคล้องเหมาะสมกับองค์กร และเหมาะสมต่อบุคคลผู้ต้องปฏิบัติให้บรรลุผลอีกด้วย

2. การพัฒนาความผูกพันและความไว้วางใจ (Developing commitment and trust) เบนนิสและมานัสเห็นว่า เมื่อพัฒนาวิสัยทัศน์ที่สวยงามขององค์กรแล้ว ขั้นสำคัญต่อไปคือ การทำวิสัยทัศน์ให้ฝังรากลึกจนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมองค์กร นั่นคือวิสัยทัศน์ควรถูกถ่ายทอดไปสู่บุคคลต่างๆ ภายในองค์กรด้วยวิธีการชวนเชิญและการดลใจมิใช่ประกาศบังคับและข่มขู่เพื่อให้ยอมรับหรือปฏิบัติตาม ผู้นำที่มีประสิทธิผลต้องรู้จักผสมผสานเทคนิควิธีการจูงใจด้วยการใช้วาทะที่ประทับใจ การอุปมา อุปมัย การใช้คำขวัญ สัญลักษณ์ และพิธีการต่างๆ เพื่อให้วิสัยทัศน์น่าสนใจ ต้องสื่อสารวิสัยทัศน์บ่อยๆ ในโอกาสต่างๆ และทั่วถึงทุกระดับขององค์กร ตั้งแต่ลักษณะที่ค่อนข้างเป็นนามธรรม จนกระทั่งเป็นกิจกรรมรูปธรรมที่ปรากฏอยู่ในแผนงานและนโยบายขององค์กร วิสัยทัศน์จะต้องถูกนำไปใช้ในการตัดสินใจและการปฏิบัติงานของผู้นำ จะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการบริการจัดการองค์กรให้สอดคล้องเข้ากับค่านิยม และวัตถุประสงค์ของวิสัยทัศน์ใหม่ กระบวนการสร้างความผูกพันต่อวิสัยทัศน์ควรเริ่มที่ทีมงานระดับสูงสุดขององค์กรก่อน เพราะต้องมีส่วนร่วมในการปรับวัฒนธรรมใหม่ขององค์กรให้วิสัยทัศน์รวมอยู่ด้วย ขั้นตอนนี้ถือเป็นการบริหารที่เป็นความรับผิดชอบของผู้นำที่สำคัญมากและมิอาจมอบหมายผู้อื่นได้

นอกจากนั้นยังพบว่า ความผูกพันต่อวิสัยทัศน์จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความไว้วางใจที่ผู้ตามมีต่อผู้นำโดยตรง เป็นไปได้ยากมากที่ผู้นำซึ่งผู้ตามขาดความไว้วางใจ จะสามารถทำให้ผู้ตามเกิดความผูกพันต่อวิสัยทัศน์ขององค์กรได้สำเร็จ ความไว้วางใจนอกจากเกิดจากผู้ตามยอมรับในความเชี่ยวชาญของผู้นำแล้ว ยังมีสิ่งที่สำคัญกว่าคือ การแสดงออกที่คงสันคงวาของผู้นำทั้งคำพูดและการกระทำ ผู้นำที่เปลี่ยนจุดยืนของตนบ่อยและมีพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับค่านิยมขององค์กรจะทำลายความไว้วางใจและการขาดความเชื่อมั่นของผู้ตามที่มีต่อผู้นำอย่างมาก เพราะความไม่คงเส้นคงวาเป็นตัวลดความชัดเจนของวิสัยทัศน์ลง การการขาดความเชื่อมั่นในผู้นำจะลดหรือดึงดูดใจที่มีต่อวิสัยทัศน์ของผู้ตามลงด้วย ดังนั้น การแสดงความผูกพันต่อค่านิยมของผู้นำด้วยการกระทำทางพฤติกรรมอย่างเสมอต้นเสมอปลาย จะช่วยเสริมแรงแก่ผู้ตามให้แสดงพฤติกรรมทำนองเดียวกันกับผู้นำ

3. การสร้างการเรียนรู้ภายในองค์กร (Facilitating organization learning) จุดเด่นของเบนนิกและนานัสคือ ความสำคัญของการเรียนรู้ของรายบุคคลและขององค์กร ผู้นำที่มีประสิทธิผลจะ

ใช้วิธีการต่างๆ เพื่อพัฒนาทักษะของตนและรู้จักหาความรู้เพิ่มขึ้นจากประสบการณ์การทำงานทั้งที่สำเร็จและล้มเหลว ผู้นำยอมรับในความจำเป็นที่ต้องรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเหตุการณ์ไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาผู้นำบังคับตนเองให้สนใจในการตั้งสมมติฐานขึ้น เพื่อทดสอบความคิดของตนเองโดยการดูจากปฏิกิริยาของเพื่อนร่วมงานและผู้เชี่ยวชาญภายนอก ผู้นำจะสร้างเครือข่ายข้อมูลข่าวสารและการริเริ่มการศึกษากรณีพิเศษต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการจัดทำแผนกลยุทธ์ ผู้นำจะใช้วิธีการปฏิบัติโดยการทดลองเพื่อทดสอบผลผลิตและกระบวนการใหม่ ตลอดจนริเริ่มประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้น ผู้นำจะทบทวนความผิดพลาดที่เกิดขึ้นโดยถือว่าเป็นขั้นตอนปกติของการทำงานเพื่อใช้โอกาสของการเรียนรู้และพัฒนาต่อไป นอกจากนั้นผู้นำยังสนับสนุนการเรียนรู้ของสมาชิกอื่นขององค์กรในลักษณะดังกล่าวหรือโดยวิธีอื่น เช่น สนับสนุนการจัดตั้งโครงการพัฒนาบุคลากรระยะ 5 ปี โดยมีกองทุนสนับสนุนจากองค์กร Bennis & Nanus (1985, p. 59)

2.3.1.4 แนวคิดภาวะผู้นำในทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้แสดงคุณสมบัติสำคัญของผู้นำที่เรียกว่า ธรรมาธิปไตย แปลว่าถือธรรมเป็นใหญ่ ยึดเอาธรรมและเป็นสำคัญเชิดชูหลักการ และความถูกต้อง ประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อเห็นแก่ความเป็นจริงและความดีงาม พระพุทธศาสนาได้เน้นหนักและยึดถือเอาธรรมะใหญ่ในดำเนินชีวิต เป็นผู้นำบุคคลอื่น หรือแม้แต่บริหารจัดการองค์กรให้ประสบผลสำเร็จ ฉะนั้นจะกล่าวถึงหลักธรรมสำหรับผู้นำในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาพอจะนำมากล่าวไว้ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2549, น.5) ได้กล่าวว่าไว้ว่า ในทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับตัวผู้บริหารหรือผู้นำในการบริหารจัดการองค์กร โดยมีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้นำดังที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง เช่น หลักคุณธรรม 6 ประการ ดังนี้

1. ขมา มีความอดทน ผู้นำต้องมีความอดทนต่อการปฏิบัติงานมีใจหนักแน่น ไม่ยอมตกไปในความชั่ว ไม่เกรงกลัวหรือมีอคติ 4 เมื่อจะต้องตัดสินใจและไม่หวั่นไหวไปตามโลกธรรมทั้ง 8 ประการ

2. ชาคริยะ มีความตื่นตัว มีความตื่นตัวอยู่จลอดเวลา มีความระมัดระวังไม่ประมาทในการปกครองชีวิต หน้าที่ และการงาน

3. อุฏฐานะ มีความขยันหมั่นเพียร มีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่การงาน มีความระมัดระวังมีประมาท

4. สังวิภาคะ มีอัธยาศัยดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อผู้ร่วมงานเป็นมิตรที่ดีกับทุกคน

5. ทยา มีจิตใจที่น่าเอ็นดู รักใคร่ห่วงใจเอาใจใส่ดูแลผู้ร่วมงาน

6. อิกขนา เอาใจใส่ตรวจตรา การงานและหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (2549, น. 38-39) ได้กล่าวถึงลักษณะของภาวะผู้นำสำหรับนักบริหารไว้ว่า นักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ถ้ามีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ทุติยปาปณิกสูตร ดังนี้ 1) จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการไกล เช่น ถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าสินค้าที่ไหนได้ราคาถูก แล้วนำไปขายที่ไหนได้ราคาแพง ในสมัยนี้ต้องรู้ว่าหุ้นจะขึ้นหรือจะตก ถ้าเป็นนักบริหารทั่วไปต้องสามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คนคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill คือความชำนาญในการใช้ความคิด 2) วิธูโร หมายถึง จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น พ่อค้าเพชรต้องดูออกว่าเป็นเพชรแท้หรือเพชรเทียม แพทย์หัวหน้าคณะผ่าตัดต้องเชี่ยวชาญการผ่าตัด คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Technical Skill คือความชำนาญด้านเทคนิค 3) นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษย์สัมพันธ์ดี เช่น พ่อค้าเดินทางไปค้าขายต่างเมืองก็มีเพื่อนพ่อค้าในเมืองนั้นๆ ให้ที่พักอาศัยหรือให้กู้ยืมเงิน เพราะมีเครดิตดี นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ คุณลักษณะที่สามนี้สำคัญมาก “นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน ขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้” ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill คือความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2550, น. 24-27) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำ 7 ประการ ที่บุคคลจะเป็นผู้นำจะต้องรู้และเข้าใจบริบทของสิ่งแวดล้อมต่างๆดังนี้

1. รู้หลักการ รู้ตัวว่าดำรงตำแหน่ง มีฐานะ หรือจะทำอะไร ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์กติกาของรับ คือกฎหมาย ตั้งตนอยู่ในหลักการ ไม่ว่าจะเป็นชุมชน สังคม องค์กรหรือกิจการทุกอย่างถูก ก็ต้องหลักการ มีกฎ มีกติกา ผู้นำจะต้องรู้ชัดและตั้งมั่นอยู่ในหลักการนั้น

2. รู้จุดมุ่งหมาย ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จุดมุ่งหมาย ถ้าไม่รู้จุดมุ่งหมายก็ไม่สามารถนำคนและองค์กรไปให้ประสบความสำเร็จได้ ผู้นำต้องมีความชัดเจนและมีความแน่วแน่มุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงจุดหมายนั้น แม้มีอะไรมากระทบกระทั่งก็ไม่หวั่นไหว

3. รู้จักตน ผู้นำต้องรู้ว่าตนเองคือใคร มีภาวะเป็นอะไร มีบทบาทหน้าที่ในสถานะใด มีคุณสมบัติ ความพร้อม มีความถนัด สติปัญญาความสามารถอะไรบ้าง ต้องสำรวจตัวเองอยู่เสมอและพัฒนาปรับปรุงตัวเอง ให้มีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้นำบุคคลอื่นได้

4. รู้ประมาณ คือรู้จักพอดี มีขอบเขต พอเหมาะสมที่จะจัดการเรื่องนั้นๆ มีองค์ประกอบหรือปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้อง รู้ว่าทำได้แค่ไหนถึงจะเหมาะสม ความพอดีและมีความเหมาะสมจึงจะทำให้เกิดความสำเร็จ

5. รู้กาล คือรู้จักเวลา เช่น รู้จังหวะ โอกาส ความพอดีและเหมาะสมของเวลา รู้ว่าเรื่องนี้จะลงมือกระทำตอนไหน เวลาไหนจะกระทำอย่างไรให้เหมาะสม แม้แต่การพูดจาก็ต้องรู้จักเวลา เช่น รู้จักวางแผนให้สอดคล้องกับสถานการณ์และเวลา

6. รู้ชุมชน คือรู้จักสังคม ตั้งแต่ระดับสังคมโลก รู้สังคมระดับประเทศ และรู้ชุมชน ว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาและความต้องอย่างไร รู้ปัญหาและความต้องการของสังคม องค์กร และพร้อมเข้าไปช่วยเหลือแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามความเหมาะสม

7. รู้จักบุคคล คือรู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง ร่วมทำงานด้วยกัน รู้จักวิธีใช้วิธีสร้างความสัมพันธ์ การพูดจา สามารถพูดจาแนะนำตักเตือนบุคลากรในองค์กรยอมรับได้ รู้จักใช้บุคลากรให้ตรงกับความถนัดของงาน รู้ว่าบุคลากรมีความความเชี่ยวชาญ มีความสามารถแค่ไหน และจะพัฒนาให้มีความรู้ มีความสามารถเพิ่มขึ้นได้อย่างไร

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2553, น. 174) ได้กล่าวถึงหลักธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลมีความกล้าหาญเรียกว่าหลักเวสารัชชรธรรมคือ ทำที่ทำให้กล้าหาญ ประกอบไปด้วย

1. ศรัทธา ความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในหลักการที่ถือและการกระทำความดี

2. ศีล ความประพฤติถูกต้องดีงาม ไม่ผิดระเบียบวินัย ไม่ผิดศีลธรรม

3. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก

4. วิริยารัมภะ ปรารภความเพียรคือ การที่ได้เริ่มลงมือทำความเพียรพยายามในกิจนั้นๆอยู่แล้วอย่างมั่นคงจริงจัง

5. ปัญญา ความรอบรู้ เข้าใจชัดในเหตุผล ดี ชั่ว ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ รู้คิด รู้การวินิจฉัย และรู้ที่จะบริหารจัดการ

สรุปว่า หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เกื้อกูลและสนับสนุนสำหรับผู้นำในองค์กรนั้นมีหลายหลายหัวข้อธรรม ส่วนใหญ่จะเน้นถึงเรื่องธรรมที่เป็นคุณลักษณะ หรือธรรมที่เป็นคุณสมบัติของผู้นำ หรือผู้ปกครอง เช่น คุณสมบัติของความเป็นผู้นำจะต้องรู้และเข้าใจบริบทของสิ่งแวดล้อมต่างๆ, หลักคุณธรรมสำหรับผู้นำ หรือธรรมที่ส่งเสริมให้ผู้นำมีความกล้าหาญเป็นต้น การนำเอาหลักธรรมหมวดใดไปใช้ในการบริหารจัดการองค์กร หรือการจัดการความรู้ให้มีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับตัวผู้นำว่า สามารถนำเอาหลักธรรมเหล่านั้นประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์มากน้อยเพียงใด

2.3.2 แนวคิดและทฤษฎีวัฒนธรรมองค์กร

2.3.2.1 ความหมายของวัฒนธรรมองค์การ

นักวิชาการด้านองค์กรได้ให้นิยามความหมายของวัฒนธรรมองค์กรไว้อย่างหลากหลาย ตามมุมมองและความเข้าใจของแต่ละบุคคล สามารถสรุปรวมได้ดังนี้

Denison (1990, p.2) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมองค์กร หมายถึง ค่านิยม ความเชื่อ และหลักการพื้นฐานซึ่งทำหน้าที่ในฐานะที่เป็นรากฐานของกระบวนการจัดองค์กรและกลุ่มของการปฏิบัติและพฤติกรรมการจัดการซึ่งขยายและเสริมแรงหลักการพื้นฐานเหล่านั้น หลักการและการปฏิบัติการทั้งหลายดำงอยู่เพราะว่ามีความหมายต่อสมาชิกขององค์กร เป็นภาพตัวแทนยุทธศาสตร์สำหรับการอยู่รอดขององค์กรซึ่งดำเนินการได้ดีในอดีตและสมาชิกองค์กรเชื่อว่าจะดำเนินการได้ดีต่อไปในอนาคต

Daft (1992, p. 237) นิยามว่า วัฒนธรรมเป็นชุดของค่านิยม ความเชื่อ ความเข้าใจ และวิธีคิดร่วมกันของคนในองค์กรและถ่ายทอดให้แก่สมาชิกใหม่ วัฒนธรรมจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร เกิดความผูกพันและเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมและความเชื่อขององค์กร

Cameron & Quinn (1999, p. 14-15) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมองค์กร หมายถึง กลุ่มที่คงทนของค่านิยม ความเชื่อ ฐานคติพื้นฐาน ความคาดหวัง และความทรงจำซึ่งซึ่งกำหนดคุณลักษณะขององค์กรและสมาชิก ให้ความรู้สึกถึงความมีอัตลักษณ์แก่สมาชิก กำหนดบรรทัดฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรถึงวิธีการในการดำเนินงานภายในองค์กรและเพิ่มความมั่นคงเสถียรภาพของระบบสังคมภายในองค์กร วัฒนธรรมองค์กรแสดงออกมาทางค่านิยม ท่วงทำนองหลักของภาวการณ์นำ ภาษาและสัญลักษณ์ กระบวนการปฏิบัติงานประจำ และการนิยามของความสำเร็จที่ทำให้องค์กรมีลักษณะเฉพาะ

Robbins (2001) กล่าวว่า วัฒนธรรมองค์กร หมายถึง ระบบทุกอย่างที่ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในแนวทางปฏิบัติหรือแนวทาง ในการดำเนินงานขององค์กรและเปรียบเสมือนบุคลิกลักษณะขององค์กร

Schein (2004, p. 17) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมองค์กรไว้ว่า วัฒนธรรมองค์กร หมายถึง แบบแผนของฐานคติพื้นฐานร่วม ซึ่งได้รับจาการเรียนรู้จากองค์กรในฐานะที่เป็นสิ่งสามารถแก้ไขปัญหาของการปรับตัวให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมภายนอกและการบูรณาการสิ่งที่อยู่ภายในองค์กร เมื่อแบบแผนของฐานคติสามารถดำเนินไปได้อย่างดีจนกระทั่งได้รับการพิจารณาว่ามีความสมเหตุสมผล แบบแผนนี้จึงได้รับการถ่ายทอดแก่สมาชิกใหม่ขององค์กรในฐานะที่เป็นแนวทางที่ถูกต้องสำหรับการรับรู้ การคิด และความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเหล่านั้น

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2541, น.320) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมองค์กรว่า ค่านิยมที่สนับสนุนกิจกรรมขององค์กร เป็นปรัชญาที่ผู้ก่อตั้งองค์กรสร้างขึ้น โดยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับพนักงานหรือองค์กรกับลูกค้า โดยกิจกรรมที่องค์กรทำอยู่จะต้องมีรูปแบบความเชื่อ สัญลักษณ์ พิธีการ และเป็นแนวทางปฏิบัติมาช้านาน

วิรัช สงวนวงศ์วาน (2546, น. 20) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมองค์กรว่า ค่านิยม และความเชื่อที่มีร่วมกันอย่างเป็นระบบที่เกิดขึ้นในองค์กร และใช้แนวทางในการกำหนดพฤติกรรมของคนในองค์กรนั้น วัฒนธรรมองค์กรจึงเป็นเสมือน “บุคลิกภาพ” (personality) หรือ “จิตวิญญาณ” (Spirit) ขององค์กร

วิเชียร วิทยาอุดม (2547, น. 398) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมองค์กรว่า คือวิถีชีวิต การดำรงชีวิตในองค์กรและวิถีชีวิตโดยรวมของคนในองค์กร ซึ่งเป็นมาตรฐานสำหรับเอาไว้ให้พนักงานยึดเป็นหลักในการทำงาน และการใช้ชีวิตอยู่ในองค์กรร่วมกัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551, น. 67) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมองค์กรไว้ว่า แนวการดำเนินชีวิตและปฏิบัติงานขององค์กรสังคมโดยเฉพาะองค์การแบบสหจร (association) ซึ่งสมาชิกองค์การจะต้องเรียนรู้และยึดปฏิบัติตามตราบเท่าที่ทำงานในองค์กร

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมองค์กร หมายถึง รูปแบบของทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรมร่วมกันของสมาชิกในองค์กร ซึ่งสร้างและพัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของสมาชิกในองค์กรอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานของพฤติกรรมสำหรับการดำรงชีวิตและการทำงานอย่างปกติในองค์กร

2.3.2.2 แนวคิดลักษณะวัฒนธรรมองค์การ

คำว่า “วัฒนธรรม” มักจะเชื่อมโยงกับพฤติกรรมองค์กร กระบวนการทำงานในองค์กร จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมมิได้หมายรวมถึงทุกๆอย่างที่เกิดขึ้นในองค์กร ในอดีตมีการแปลความหมายของคำว่าวัฒนธรรมออกมา อย่างมากมาย ขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละบุคคลว่าจะมองในรูปแบบใด เช่น นักมานุษยวิทยาอาจมองว่า วัฒนธรรมเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาภายในกลุ่มชนกลุ่มหนึ่ง นักสังคมวิทยา อาจมองว่าเป็นความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานของสังคมหนึ่งๆ ที่มีผลต่อการกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ส่วนนักบริหารจัดการ อาจมองว่าวัฒนธรรมคือ กลยุทธ์ ลักษณะโครงสร้างขององค์กร และการควบคุมภายในองค์กร สำหรับแนวคิดลักษณะของวัฒนธรรมองค์กร ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้อธิบาย ไว้ดังนี้

Robbins (1997, p. 237, 2009, p. 585-586) ซึ่งเสนอว่าลักษณะของวัฒนธรรมองค์กรจะประกอบด้วยลักษณะดังนี้ คือ

1. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความกล้าเสี่ยง (Innovation and risk tolerance) เป็นระดับของการสนับสนุนให้พนักงานริเริ่มสิ่งใหม่ๆ ตลอดจนมีความกล้าเสี่ยงในการปฏิบัติงานหรือตัดสินใจในองค์กร มีความรับผิดชอบ อิสระ และเสรีภาพในการริเริ่มสิ่งใหม่ๆ ที่องค์กรเปิดโอกาสให้บุคคล

2. การให้ความสนใจในรายละเอียด (Attention to detail) คือการที่พนักงานให้ความสำคัญในรายละเอียดการดำเนินการในองค์กรเพียงใด กล่าวคือ องค์กรมุ่งหวังให้พนักงานปฏิบัติงานต่างๆ โดยให้ความสำคัญกับความถูกต้องในรายละเอียดต่างๆ

3. การมุ่งผลสำเร็จหรือผลงาน (Outcome orientation) ระดับของการที่ผู้บริหารในองค์กรให้ความสำคัญกับผลสำเร็จหรือผลงานขององค์กรมากกว่ากระบวนการหรือวิธีการในการบรรลุผล ดังกล่าวเป็นการพิจารณาว่าองค์กรเน้นผลงานหรือวิธีการทำงาน

4. การให้ความสำคัญกับบุคคล (People orientation) การตัดสินใจหรือการดำเนินการต่างๆ ในองค์กรพิจารณาถึงผลกระทบที่มีบุคคลในองค์กรมากน้อยเพียงใด เป็นการพิจารณาถึงลักษณะขององค์กรด้านการให้ความสำคัญกับบุคคล

5. การทำงานเป็นทีม (Team orientation) องค์กรมีการออกแบบงานหรือจัดรูปงานที่ให้การทำงานมีการร่วมกันทำงานในรูปทีมงานมากกว่าให้บุคคลแต่ละคนทำงานโดยอิสระหรือเน้นการทำงานรายบุคคล

6. การทำงานเชิงรุก (Aggressiveness) องค์กรให้ความสำคัญกับระดับของการแข่งขันและการปฏิบัติงานเชิงรุกของพนักงานในองค์กรมากน้อยเพียงใด องค์กรกระตุ้นหรือเน้นการแข่งขันมากกว่าการปล่อยให้ทุกอย่างดำเนินไปเรื่อยๆ มากน้อยเพียงใด

7. ความมีเสถียรภาพ (Stability) ระดับของการให้ความสำคัญกับการรักษาเสถียรภาพและสภาพเดิมขององค์กรมากน้อยเพียงใด

8. ทิศทางขององค์กร (Direction) การปฏิบัติงานขององค์กรมีการกำหนดเป้าหมายและผลการปฏิบัติงานไว้อย่างชัดเจนมากน้อยเพียงใด

9. บูรณาการในองค์กร (Integration) คือระดับของการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานย่อยๆ ในองค์กร การสนับสนุนให้มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานย่อย การปฏิบัติงานที่สอดคล้องกันของหน่วยงานย่อยในองค์กร

10. การสนับสนุนจากผู้บริหาร (Management support) ได้แก่ ระดับของการให้การช่วยเหลือและสนับสนุนต่อผู้ใต้บังคับบัญชาของผู้บริหาร

11. การควบคุม (Control) ได้แก่ การที่องค์กรมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ตลอดจนการบังคับบัญชาโดยตรง ในการควบคุมพฤติกรรมของพนักงาน

12. การเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร (Identity) คือระดับของการที่สมาชิกในองค์กรมีความเชื่อหรือเห็นว่าตนเป็นสมาชิกขององค์กรและมององค์กรทั้งองค์กรในภาพรวมมากกว่าการสนใจเฉพาะหน่วยงานของตน

13. ระบบการให้รางวัล (Reward system) ได้แก่ การที่องค์กรมีระดับของการให้รางวัลจากผลงานของพนักงานมากกว่าการให้รางวัลจากความระบบอาวุโสหรือความสัมพันธ์ส่วนตัว

14. การจัดการกับความขัดแย้ง (Conflict tolerance) คือระดับของการที่องค์กรสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถวิพากษ์วิจารณ์และจัดการความขัดแย้งอย่างเปิดเผย

15. รูปแบบการติดต่อสื่อสาร (Communication pattern) ได้แก่ ระดับของความเป็นทางการในการติดต่อสื่อสารตามสายการบังคับบัญชา

Cooke (1989, น. 16-23) ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมองค์กรว่า เป็นพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลในองค์กรที่มีการรับรู้ ยึดถือ และประพฤติปฏิบัติ บรรทัดฐานในการทำงาน การปฏิบัติตัวในองค์กร โดยแบ่งวัฒนธรรมองค์กรเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. ลักษณะสร้างสรรค์ (Constructive styles) หมายถึงองค์กรที่ให้ความสำคัญกับค่านิยมในการทำงานโดยมุ่งเน้นที่ความพึงพอใจของบุคลากรในองค์กร คือ ความต้องการความสำเร็จ ความต้องการไมตรีสัมพันธ์ รวมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรมีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกัน และมีลักษณะการทำงานที่ส่งผลให้บุคลากรในองค์กรประสบความสำเร็จกับการทำงาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 มิติคือ

1. มิติเน้นความสำเร็จ (Achievement) คือองค์กรที่มีภาพรวมในลักษณะการทำงานที่ดีมีค่านิยมและพฤติกรรมการทำงานของทุกคนในองค์กรที่มีลักษณะของการมีเป้าหมายของการทำงานร่วมกัน มีเหตุผลและหลักการ เป็นนักวางแผนที่มีประสิทธิภาพ มีความกระตือรือร้น มีความสุขกับงาน รู้สึกว่างานที่ทำนั้นมีความสำคัญและท้าทาย

2. มิติเน้นสัจการแห่งตน (Self-actualizing) คือองค์กรที่มีค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ เน้นความต้องการของบุคคลในองค์กรตามความนึกคิดและคาดหวังเป้าหมายของการทำงานอยู่ที่คุณภาพมากกว่าปริมาณงานที่ได้รับ รวมทั้งความสำเร็จของงานมาพร้อมๆ กัน กับความก้าวหน้าของพนักงานทุกคน ทุกคนมีความภูมิใจในงานของตน

3. มิติเน้นบุคคลและการกระทำ (Humanistic-encouraging) คือองค์กรที่มีค่านิยมและพฤติกรรมการทำงานโดยมีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและมุ่งเน้นบุคคลเป็นศูนย์กลางให้ความสำคัญกับพนักงาน ถือว่าพนักงานเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดขององค์กร การทำงานมีลักษณะการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ทำให้พนักงานมีความสุขและภูมิใจในการทำงาน และได้รับการสนับสนุนความก้าวหน้าจากการทำงานสม่ำเสมอ

4. มิติเน้นไมตรีสัมพันธ์(Affiliation) คือองค์กรที่มีค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกมุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทุกคนในองค์กรมีความเป็นกันเอง เปิดเผย และมีความรู้สึกของเพื่อนร่วมงานหรือทีม การแสดงออกของพนักงานในองค์กรจะเน้นการทำงานในลักษณะให้ความอบอุ่น ให้การยอมรับซึ่งกันและกัน มีการแบ่งปันและเข้าใจความรู้สึกซึ่งกันและกัน

2. ลักษณะตั้งรับ-เฉื่อยชา (Passive/defensive styles) หมายถึง องค์กรที่มีค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกที่มุ่งเน้นความต้องการความมั่นคงของพนักงาน และมีผู้นำที่เน้นบุคคลคล้อยตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ยึดถือกฎระเบียบแบบแผน พึ่งพาผู้บริหารและพยายามหลีกเลี่ยงการกระทำที่ต้องรับผิดชอบ ยอมรับการมอบหมายงานจากผู้บริหาร เน้นถึงความสัมพันธ์กับบุคคลในลักษณะปกป้องตนเองและตั้งรับ เพราะเป็นแนวทางที่ทำให้มั่นคง ปลอดภัย และก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 มิติคือ

1. มิติเน้นการเห็นพ้องด้วย (Approval) คือ องค์กรที่มีค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกที่บุคคลให้การยอมรับซึ่งกันและกัน หลีกเลี่ยงการขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น พฤติกรรมที่ถูกต้องในองค์กรคือ พยายามเห็นด้วยและคล้อยตามความคิดเห็น การปฏิบัติตัวเหมือนกับบุคคลส่วนใหญ่ในองค์กร ลักษณะคล้อยตามเป็นสิ่งที่พนักงานในองค์กรพึงพอใจ

2. มิติเน้นกฎระเบียบ (Conventional) คือองค์กรที่มีค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกลักษณะอนุรักษ์นิยม รักษาประเพณีแบบแผนการปฏิบัติงาน มีการควบคุมด้วยระบบราชการ คนในองค์กรต้องทำตามกฎระเบียบที่วางไว้อย่างเคร่งครัด

3. มิติเน้นการพึ่งพา (Dependent) คือ องค์กรที่มีค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกถึงสายการบังคับบัญชาศูนย์รวมการบริหารจัดการ การตัดสินใจอยู่ที่ผู้บริหารหรือผู้นำกลุ่ม ซึ่งทุกคนต้องปฏิบัติตามการตัดสินใจนั้น และทุกคนเชื่อว่าการตัดสินใจนั้นถูกต้อง ทุกคนไม่สนใจคุณภาพของงานหรือลักษณะงานที่ท้าทาย ไม่ทราบจุดมุ่งหมายการทำงานของตนเองและขององค์กร มุ่งการปกป้องตนเองโดยการปฏิบัติตามผู้บริหาร

4. มิติเน้นการหลีกเลี่ยง (Avoidance) คือ องค์กรที่มีค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกที่เน้นการลงโทษเมื่อทำงานผิดพลาด แต่เมื่อทำงานประสบความสำเร็จกลับไม่ได้รับรางวัลอะไร ทำให้พนักงานเกี่ยงความรับผิดชอบให้กับผู้อื่น และหลีกเลี่ยงการกระทำต่างๆ ที่อาจก่อให้เกิดความผิดพลาดในการทำงานและถูกตำหนิ พนักงานทุกคนจะรู้สึกผิด ตำหนิตัวเอง และรู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า เมื่อทำงานผิดพลาดทุกคนหลีกเลี่ยงการทำงานหรือการปฏิบัติตัวที่ก่อให้เกิดการขัดแย้งและความผิดต่างๆ พยายามหลีกเลี่ยงไปให้ผู้ร่วมงาน

3. ลักษณะตั้งรับ-ก้าวร้าว (Aggressive/defensive styles) คือ องค์กรที่มีค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกลักษณะมุ่งเน้นงานและเน้นความต้องการด้านความมั่งคงของพนักงานลักษณะการ

ทำงานแบบมุ่งเน้นอำนาจ เห็นตรงกันข้าม การแข่งขัน และการทำงานแบบสมบูรณ์แบบ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 มิติคือ

1. มิติเน้นการเห็นตรงกันข้าม (Oppositional) คือ องค์กรที่มีค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกของการเผชิญหน้าเป็นอย่างมาก โดยมีค่านิยมการบริหารที่เน้นการเจรจาต่อรองพนักงานรู้สึกว่ามีคุณค่าได้แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ขาดการวางแผนล่วงหน้า การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าก่อให้เกิดความขัดแย้งกับบุคคลอื่นในองค์กรอยู่เสมอๆ พนักงานจะแสดงถึงความขัดแย้งในลักษณะไม่ไว้วางใจบุคคลอื่น และการแสดงอาการตำหนิและต่อต้านการเปลี่ยนแปลงหรือต่อต้านความคิดเห็นของผู้อื่นอยู่เสมอ

2. มิติเน้นอำนาจ (Power) คือ องค์กรที่มีค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกที่มีโครงสร้างการบริหารแบบไม่มีส่วนร่วม โดยมีพื้นฐานแบบเน้นอำนาจหน้าที่และบทบาทของแต่ละคน อยู่ที่ตำแหน่งที่ควรดำรงอยู่ รางวัลที่ได้รับจากองค์กรคือ การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง ได้ควบคุมพนักงานที่มีระดับต่ำกว่า ทุกคนมีความต้องการที่จะได้ตำแหน่งที่สูงขึ้น และต้องการอำนาจเพื่อบำรุงรักษาความรู้สึกที่มั่นคง โดยการมุ่งเน้นที่ผลงานโดยการใช้อำนาจหน้าที่

3. มิติเน้นการแข่งขัน (Competitive) คือ องค์กรที่มีค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกของการแข่งขันที่ต้องการผลแพ้ชนะ พนักงานต้องการชนะและดีกว่าผู้อื่น ทุกคนมุ่งเน้นเพื่อรักษาความรู้สึกการมีคุณค่าของตนเองจากการแบ่งระดับในที่ทำงานและวัดผลสำเร็จที่การทำงานที่มีการแข่งขันและมีความเชื่อว่าการทำงานต้องมีการแข่งขันจึงจะประสบความสำเร็จ

4. มิติเน้นความสมบูรณ์แบบ (Perfectionist) คือ องค์กรที่มีค่านิยมและพฤติกรรมการแสดงออกลักษณะเน้นความเป็นระเบียบ การทำงานอย่างหนักและยึดมั่นในระบบการทำงานอย่างละเอียดถี่ถ้วน แต่ได้รับผลงานและผลผลิตขององค์กรน้อยมาก เน้นการทำงานที่มีระบบระเบียบอย่างละเอียด

2.3.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

2.3.3.1 ความหมายของการบริหารจัดการ

Hellriegal, Slocum, & Jackson (2004, p. 7) กล่าวว่า การบริหารจัดการ หมายถึง งานและกิจกรรม ซึ่งรวมถึงการกำกับองค์กรหรือหน่วยงานขององค์กร โดยใช้กระบวนการทางการจัดการประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การชี้นำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

Weihrich& Koontz (2005, p. 4) อธิบายว่า การบริหารจัดการ คือ กระบวนการของการออกแบบ และการรักษาสภาพแวดล้อม ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

เพื่อให้บรรลุ จุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถสรุปคำจำกัดความพื้นฐานของการจัดการได้ดังนี้

- ผู้บริหารจะต้องดำเนินการตามหน้าที่ทางการจัดการ 5 ประการ ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การชี้นำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)
- การจัดการสามารถประยุกต์ใช้ได้กับองค์กรทุกประเภท
- การจัดการสามารถประยุกต์ใช้ได้กับผู้บริหารทุกคน
- การจัดการเกี่ยวข้องกับผลิตผลโดยนัยของประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

Schermerhorn (2008, p. 17) กล่าวว่า การบริหารจัดการ คือกระบวนการที่จะทำให้องค์การบรรลุ เป้าหมายขององค์การ โดยเกี่ยวข้องกับหน้าที่ที่สำคัญด้านการวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้า ทำงาน การสั่งการ และการควบคุม

สมภพ ระงับทุกข์ (2554,น. 2) ได้ให้ความหมายการของการบริหารจัดการ คือ การติดตามการ ดำเนินการตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล โดยองค์การ หรือบุคคลที่ร่วมงาน กันเพื่อบรรลุเป้าหมาย ผู้จัดการมีบทบาทต่อความสำเร็จขององค์การ ซึ่งการเป็นผู้บริหารที่ได้รับการ ยอมรับนั้น ไม่ได้มาจากพรสวรรค์เพียงอย่างเดียว แต่สามารถฝึกฝนกันได้ เพราะการบริหารจัดการ คือ การให้คนทำงานให้สำเร็จตามที่กำหนด

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ (2542, น. 444) ให้ความหมาย การบริหารจัดการไว้ว่า คือกระบวนการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหาร คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การชี้นำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2549, น. 13) กล่าวว่า การบริหารจัดการ (Management) หมายถึง กิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ ประกอบด้วย การ วางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organization) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

พัชสิรี ชมภูคำ (2552, น. 5) ได้ให้ความหมายของ การบริหารจัดการไว้ว่า การบริหารจัดการ (Management) หมายถึง การดำเนินการในการวางแผนตัดสินใจ การจัดองค์การ การนำ และการควบคุมทรัพยากรพื้นฐานขององค์การ อันได้แก่ ทรัพยากร การเงิน สินทรัพย์ถาวร ข้อมูลและทรัพยากรมนุษย์เพื่อจะช่วยให้องค์การบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนั้น การจัดการจึงประกอบด้วยหน้าที่ทางการจัดการ 4 อย่าง ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Control)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการที่จะทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยมีการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหาร คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การชี้นำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

2.3.3.2 ความสำคัญของการบริหารจัดการ

การจัดการเป็นงานที่ต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ ในการดำเนินการ โดยเฉพาะวิธีการปฏิบัติด้านการจัดการนั้นเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากและซับซ้อน จำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์คอยดูแลเอาใจใส่ และใช้ความพยายามสนับสนุนกลุ่มบุคคลในองค์การเพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด ตามระเบียบแผนที่วางไว้เพื่อให้เกิดผลดีทางการจัดการ (วิลาวรรณ รพีพิศาล,2550,น. 32-33) ดังนี้

1. ทำให้เกิดประสิทธิภาพทางการบริหาร โดยหลักทั่วไปจะเห็นว่าการดำเนินการขององค์การจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด องค์การจำเป็นต้องมีกระบวนการปฏิบัติงานที่ดีไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางแผน จัดองค์การ จัดคนให้เข้าทำงาน การชี้นำและการควบคุม คือต้องทำให้งานต่างๆ ดำเนินไปตามเป้าหมายที่วางไว้และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างคุ้มค่า โดยใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด

2. ทำให้เกิดประโยชน์ในด้านเวลา หมายถึง การดำเนินงานขององค์การที่มีการวางแผนไว้ชัดเจน จะทำให้งานต่างๆ ขององค์การดำเนินไปอย่างราบรื่น รวดเร็ว สำเร็จตามระยะเวลาและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

3. เป็นวิธีทางการปฏิบัติงานอย่างหนึ่ง หมายถึง การจัดการเปรียบเสมือนเครื่องมือที่จะช่วยเสริมบุคลากรในองค์การให้เห็นความสำคัญต่องาน มีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน โดยจะต้องให้ทุกคนได้รับทราบถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจน สามารถปฏิบัติงานได้ด้วยความมั่นใจเกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด

4. ช่วยลดต้นทุนในการดำเนินงาน หมายถึง ในกรณีที่องค์การมีผู้บริหารและกระบวนการการจัดการที่ดีแล้ว ย่อมจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานได้ โดยเฉพาะในเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวกับการบริหารงาน เช่น คน เงินทุน วัสดุ-อุปกรณ์ เวลา เป็นต้น

5. ทำให้เกิดคุณค่าทางสังคม องค์การธุรกิจที่ได้พยายามบริหารงานให้มีประสิทธิภาพจนเป็นที่รู้จักและยอมโดยทั่วไป ย่อมสนองความต้องการของสังคมในด้านผลิตภัณฑ์และการบริการที่ดีได้ เช่น ปริมาณและคุณภาพของผลผลิต การบริการเพื่ออำนวยความสะดวกต่างๆ

2.3.3.3 หน้าที่ในการบริหารจัดการ (Functions of Management)

ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องตระหนักรู้ถึงปัญหาและโอกาสที่เกิดขึ้น โดยจะต้องดำเนินการตัดสินใจให้ดีที่สุดและดำเนินกิจการไปในทางที่เหมาะสม ผ่านทางกระบวนการจัดการหรือในหน้าที่ 4 ประการ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการปฏิบัติงาน (Shermerhorn, 2008, pp. 17-19) โดยมีรายละเอียดของหน้าที่ในการจัดการ ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เป็นกระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์และพิจารณาว่าสิ่งใดควรทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น หรือ หมายถึง การกำหนดเป้าหมายขององค์การและวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายนั้นๆ ผู้บริหารจะต้องวางแผนด้วยหลักเหตุผล 3 ประการ คือ

1.1 เพื่อกำหนดทิศทางสำหรับอนาคตขององค์การ เช่น ต้องการกำไรที่เพิ่มขึ้น การขยายส่วนครองตลาด และความรับผิดชอบต่อสังคม

1.2 เพื่อกำหนดทรัพยากรขององค์การให้บรรลุเป้าหมาย

1.3 เพื่อกำหนดงาน ซึ่งจะต้องมีการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย

2. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นกระบวนการตัดสินใจว่าใครทำงานอะไร และรายงานขึ้นตรงกับใคร เป็นการใช้บุคลากรได้อย่างเหมาะสม (Staffing) หรือหมายถึง กระบวนการออกแบบงาน การจัดสรรทรัพยากร และการประสานกิจกรรมการทำงาน

3. การนำ (Leading) เป็นการชักนำให้บุคคลอื่นปฏิบัติงาน โดยการจูงใจให้ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ซึ่งในเรื่องของการนำนี้ผู้บริหารจะต้องใช้หลักการจูงใจที่ดี และขณะเดียวกันก็ต้องมีการสั่งการที่เหมาะสมด้วย หรือหมายถึง การกระตุ้นจูงใจให้ใช้ความพยายามเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

4. การควบคุม (Controlling) เป็นขั้นตอนที่บุคคล กลุ่ม หรือองค์การ มีการติดตามการทำงานและปฏิบัติการแก้ไข หรือหมายถึง กระบวนการวัดผลการทำงานและการแก้ไข เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ การควบคุมมีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

4.1 การกำหนดมาตรฐานการทำงาน

4.2 การวัดผลการทำงานในปัจจุบันแล้วเปรียบเทียบกับมาตรฐาน

4.3 การปฏิบัติการแก้ไขสิ่งที่เบี่ยงเบนจากมาตรฐานที่กำหนดไว้

4.4 การปฏิบัติการแก้ไขมาตรฐานเท่าที่จำเป็น

วิลาวรรณ รพีพิศาล (2550, น. 42-43) กล่าวว่า หน้าที่ทางการจัดการหรือการบริหารถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญของงานแต่ละงานในองค์การ ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่จะเป็นผู้สร้างโอกาสในการปฏิบัติงานให้แก่คณะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงได้รับ

ความร่วมมือจากผู้ใต้บังคับบัญชา ที่สำคัญผู้บริหารจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญ มีประสบการณ์ในแง่มุมต่างๆ ของกระบวนการบริหารจัดการ โดยมีรายละเอียดของบทบาทหน้าที่ของกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เป็นงานขั้นแรกที่องค์การจะต้องลงมือกระทำก่อนที่จะไปจัดการในหน้าที่อื่นๆ ซึ่งงานที่เกี่ยวกับแผนนั้นจะเป็นเรื่องของการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานในขั้นต้น โดยจะต้องกำหนดเป็นโครงรูปของงานออกมาอย่างชัดเจนเพื่อเป็นการตัดสินใจว่า องค์การจะทำอะไรบ้าง อย่างไร ทำเมื่อใด และจะให้ใครเป็นผู้ปฏิบัติบ้างในงานแต่ละส่วนที่กำหนดขึ้น

2. การจัดองค์การ (Oganizing) เป็นงานที่ถูกจัดทำต่อจากแผนงานที่ได้ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในการจัดองค์การนั้นผู้บริหารจะต้องจัดรูปแบบโครงสร้างของงานออกมาให้ชัดเจนในเรื่องปริมาณที่จะต้องจัดทำไม่ว่าจะเป็นระบบการทำงาน การกำหนดลักษณะและตำแหน่งงาน วิธีการปฏิบัติงาน ขอบเขตอำนาจหน้าที่งานแต่ละงาน ตลอดจนการประสานสัมพันธ์ของงานแต่ละงาน เพื่อให้เป็นระเบียบแบบแผนของการปฏิบัติที่ดี และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์การมากที่สุด

3. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หลังจากที่องค์การมีแผนงานและจัดโครงสร้างของงานไว้เรียบร้อยแล้ว งานในขั้นนี้จะดูแลเกี่ยวกับการวางแผนเพื่อสรรหาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติงานในองค์การ ซึ่งกระบวนการนั้นจะถูกเริ่มต้นตั้งแต่การวางแผนเพื่อพิจารณาความต้องการกำลังคนด้วยการสรรหาคัดเลือก บรรจุ ฝึกอบรมและพัฒนา ประเมินผลการปฏิบัติงาน รวมไปถึงการกำหนดค่าตอบแทน จัดสวัสดิการ และการออกจากงาน

4. การชี้นำ (Leading) เมื่อองค์การได้ทำการคัดเลือกบุคลากรตามกระบวนการที่ถูกต้องและเป็นธรรมแล้ว ก็จะสรรหาบุคลากรที่มีความเหมาะสมตามความต้องการเข้ามาปฏิบัติงาน และในขั้นตอนนี้เองผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่ชักจูงให้บุคลากรฝ่ายต่างๆ ร่วมมือปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ การชี้นำหรือสั่งการถือว่าเป็นงานที่ต้องใช้ศิลปะค่อนข้างสูงที่จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาร่วมมือด้วยความเต็มใจ ดังนั้นในการชี้นำอาจจะใช้วิธีการออกคำสั่งแบบขอร้องให้คำแนะนำ โดยจะไม่ใช้วิธีการบังคับอย่างเด็ดขาด

5. การควบคุม (Controlling) ถือเป็นงานขั้นสุดท้ายของกระบวนการจัดการที่จะคอยดูแลตรวจสอบการดำเนินงานของบุคลากรแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร งานคืบหน้าไปถึงไหน มีปัญหาอุปสรรคอะไรเกิดขึ้นบ้าง ซึ่งวิธีการควบคุมนั้นผู้บริหารอาจจะใช้วิธีการสังเกตการปฏิบัติงานด้วยตนเอง หรือการตรวจสอบผลงานตามขั้นตอน ซึ่งแล้วแต่ความเหมาะสม ที่สำคัญคืออย่าให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกว่ากำลังถูกจับผิด หลังจากนั้นจะนำผลที่ได้จากการดูแลควบคุมมาดำเนินการแก้ไขต่อไป

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2549, น. 13) ระบุว่า หน้าที่ในการบริหาร ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ (1) การวางแผน (Planning) (2) การจัดองค์การ (Organization) (3) การนำ (Leading) และ (4)การควบคุม (Controlling) โดยทั้ง 4 ขั้นตอนนี้มีความสัมพันธ์กัน คือ เมื่อมีการวางแผนแล้วก็จะต้องมีการจัดสรรหน้าที่ว่ามีใครทำหน้าที่อะไรบ้าง แล้วขั้นตอนต่อไปจึงมีการสั่งการและชักนำให้พนักงานปฏิบัติตามแผน เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแล้ว ก็จะเป็นจะต้องมีขั้นตอนสุดท้ายคือการควบคุมให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ซึ่งขั้นตอนการบริหารทั้ง 4 ขั้นตอนดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับทรัพยากรต่างๆ ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ (Human resource) ทรัพยากรทางกายภาพ (Physical resource) ทรัพยากรข้อมูล (Information resource) ทรัพยากรทางการเงิน (Financial resource) ดังแผนที่ 2.2 ดังนี้

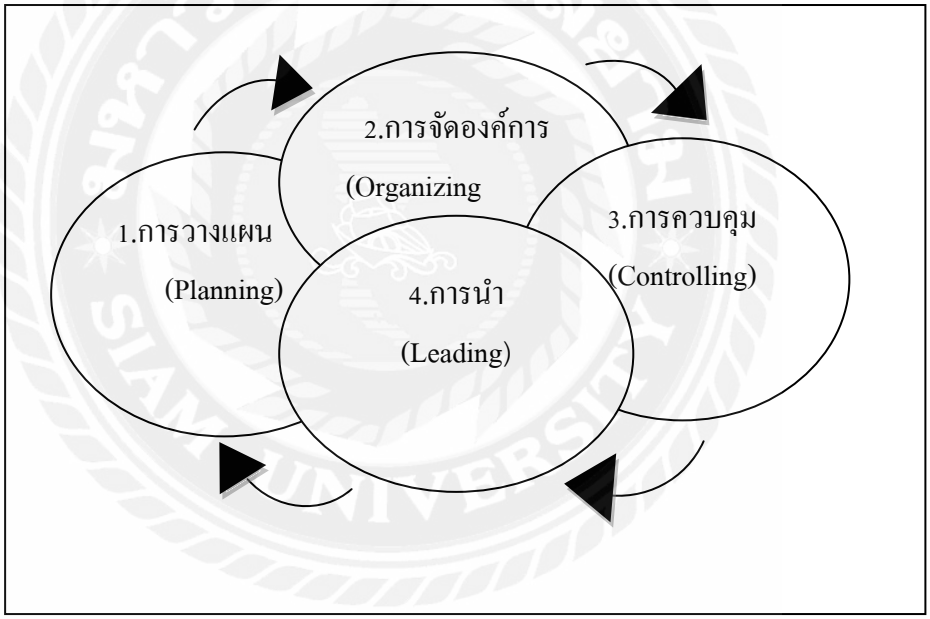

แผนภาพที่ 2.2: แสดงความสัมพันธ์ของหน้าที่ในการบริหารขั้นพื้นฐาน 4 ประการ (Basic Managerial Function) (ที่มา: Hellriegel, Slocum, & Jackson, 2004)

2.3.3.4 การจัดการตามหลักบริหาร (Administrative Management)

แนวคิดการจัดการตามหลักการบริหาร เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการจัดองค์การในภาพรวมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ โดยมองว่าผู้จัดการและผู้บริหารมีความรับผิดชอบในการประสานกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม และส่วนต่างๆ ของงาน ในองค์การ นักคิดที่สำคัญ ได้แก่ Henri Fayol (ค.ศ. 1841-1925) นักอุตสาหกรรมชาวฝรั่งเศส ผู้เขียนหนังสือชื่อ “General and Industrial

Management" ได้ดึงเอาประสบการณ์ของตนเองออกมาเผยแพร่เป็นวิถีการปฏิบัติทางด้านการจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้จัดการคนอื่นๆ ใช้เป็นแนวทางในการบริหาร โดยเขากล่าวว่าการดำเนินกิจกรรมใดๆ ก็ตามจะสำเร็จบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารเป็นสำคัญ ดังนั้นแนวคิดของเขาจึงให้ความสำคัญต่อบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร โดยเน้นกระบวนการบริหารขั้นพื้นฐานไว้ 5 ประการ หรือที่ใช้ชื่อย่อว่า POCCC (วิลาวรรณ รพีพิศาล, 2550, น. 34-35) ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

(1) Planning (การวางแผน) คือ การคาดคะเนเหตุการณ์ต่างๆ ไว้ล่วงหน้า ที่ถือว่าอาจจะเป็นผลกระทบต่อธุรกิจได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

(2) Organizing (การจัดองค์การ) คือ กระบวนการจัดโครงสร้างของคนและงาน โดยมีการแบ่งงานและกำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ

(3) Commanding (การบังคับบัญชา) คือ การวางหลักการบังคับบัญชาสั่งการให้สมาชิกในองค์การปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด

(4) Co-ordinating (การประสานงาน) คือ ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะคอยเชื่อมโยงงานต่างๆ ให้ดำเนินไปด้วยกัน

(5) Controlling (การควบคุม) คือ การกำกับดูแลงานที่มอบหมายให้การปฏิบัติงานดำเนินไปตามแผนที่วางไว้

นอกจากนี้ Fayol ยังได้คิดค้นหลักการจัดการ (A Principle of Management) 14 ข้อ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Dubrin& Ireland, 1993, p. 37) ซึ่งหลักการดังกล่าวประกอบด้วย

(1) การแบ่งงานกันทำ (Division of Work) โดยการเพิ่มการแบ่งงานกันทำตามความสามารถหรือความถนัดในงานแต่ละงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

(2) อำนาจหน้าที่ (Authority) ผู้บริหารมีสิทธิที่จะสั่งการและมีอำนาจที่จะบังคับให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามคำสั่งนั้นๆ

(3) เอกภาพการสั่งการ (Unity of Command) ผู้ใต้บังคับบัญชาควรรับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ที่เรียกกันว่าหลักการ One Man One Boss

(4) วินัย (Discipline) ผู้ใต้บังคับบัญชาให้ความเคารพและเชื่อฟังในข้อกำหนดและนโยบายขององค์การ

(5) เอกภาพในทิศทาง (Unity of Direction) งานแต่ละงานในแต่ละกลุ่มหรือแต่ละฝ่ายควรปฏิบัติงานภายใต้แผนและการอำนวยการเดียวกัน

(6) ผลประโยชน์ส่วนตัวขึ้นกับผลประโยชน์ส่วนรวม (Subordination of Individual Interests to the Genaral Interests) นั่นคือผลประโยชน์ทางสังคมควรมาก่อนเป็นลำดับแรก ผลประโยชน์ขององค์กรเป็นอันดับที่สอง และผลประโยชน์ของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนมาเป็นอันดับสุดท้าย

(7) ผลตอบแทน (Remuneration) คนงานควรได้รับค่าจ้างอย่างยุติธรรมผลตอบแทนนั้นต้องเป็นที่ยอมรับได้ทั้งคนงานและองค์การ

(8) รวมอำนาจ (Centralization) เพิ่มบทบาทของผู้ใต้บังคับบัญชาในกระบวนการตัดสินใจ คือ การกระจายอำนาจ (Decentralization) ในขณะที่หากลดบทบาทด้านนี้ลงจะเป็นการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง (Centralization) ดังนั้น ผู้บริหารที่มีความสามารถต้องตัดสินใจอย่างถูกต้องว่าสถานการณ์ใดควรรวมอำนาจและสถานการณ์ใดควรกระจายอำนาจ

(9) สายการบังคับบัญชา (Scalar Chain) ควรกำหนดสายบังคับบัญชาของแต่ละหน่วยงานในองค์การให้ชัดเจน ไม่เหลื่อมล้ำ ทับซ้อน หรือคลุมเครือ ซึ่งสายการบังคับบัญชานี้จะสัมพันธ์กับการสื่อสารในองค์การด้วย

(10) ระเบียบ (Order) ทุกสิ่งทุกอย่างควรมีระเบียบแบบแผน การบรรจุลูกจ้างเข้าทำงานควรคำนึงถึงคุณสมบัติ และองค์การควรต้องจัดให้บุคคลทำงานที่เหมาะสมกับตนเอง

(11) ยุติธรรม (Equity) ผู้บริหารควรบังคับบัญชาด้วยความเมตตากรุณาและยุติธรรมต่อผู้ใต้บังคับบัญชา

(12) ความมั่นคง (Stability of Tenure of Personnel) อัตราการออกจากงานสูงแสดงให้เห็นถึงความไดร้ประสิทธิภาพของผู้บริหารและองค์กร ผู้บริหารควรสร้างความรู้สึกในเรื่องความมั่นคงในหน้าที่การงานให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อลดอัตราการออกจากงานให้น้อยลง

(13) การริเริ่ม (Initiative) ผู้ใต้บังคับบัญชาควรได้รับโอกาสในการออกแบบและดำเนินการตามแผนด้วยตนเอง

(14) ความสามัคคี (Esprit de Corps) เพื่อให้การทำงานเป็นทีมประสบความสำเร็จการส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพื่อให้เกิดเอกภาพทั้งองค์กร

ต่อมา Gulick&Urwick ได้นำแนวคิดของ Fayol มาพัฒนาเพื่อให้มีความสอดคล้องกับงานมากขึ้น โดยเน้นให้เห็นว่าการจัดการจำเป็นต้องมีกระบวนการหรือขั้นตอนปฏิบัติและได้สรุปกระบวนการบริหาร ไว้ในหนังสือชื่อ “Papers on the Science of Administration” ซึ่งเขียนขึ้นในปี 1937 ว่า กระบวนการบริหารประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 7 ประการ โดยใช้ชื่อย่อว่า POSDCoRB (วิลาวรรณ รพีพิศาล, 2550, น. 37) ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. P - Planning (การวางแผน) เป็นการคาดคะเนเหตุการณ์การต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งต้องคำนึงถึงทรัพยากรภายในองค์การ และสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อให้แผนที่กำหนดขึ้นมีความรอบคอบและสามารถนำไปปฏิบัติได้

2. O - Organizing (การจัดองค์การ) เป็นการจัดองค์การที่เป็นส่วนราชการโดยจัดแบ่งตามความชำนาญเฉพาะอย่าง ออกเป็นกรม ฝ่าย แผนก จะพิจารณาปริมาณงานคุณภาพงาน ขนาดของการควบคุม และพิจารณาแบ่งสายงานหลัก และสายงานที่ปรึกษา โดยคำนึงถึงอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควบคู่กันไป

3. S - Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) เป็นการคัดเลือกบุคคลให้เข้ามาดำรงตำแหน่งภายในองค์การ โดยพิจารณาจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมให้ได้ในปริมาณที่เพียงพอจะทำให้งานสำเร็จได้

4. D-Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) เป็นการกำกับดูแล สั่งงานผู้ใต้บังคับบัญชาโดยอาศัยลักษณะความเป็นผู้นำ การจูงใจ ศิลปะการปกครองคน และการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ของผู้ใต้บังคับบัญชา

5. Co - Coordinating (การประสานงาน) เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดี กับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานทุกฝ่าย ทั้งในระดับสูงกว่า ต่ำกว่า และการสร้างมนุษย์สัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา

6. R - Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้บริหารระดับต่างๆ โดยมีการติดต่อสื่อสารแบบเป็นลายลักษณ์อักษร

7. B - Budgeting (การงบประมาณ) เป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการควบคุมการปฏิบัติงานโดยใช้วงจรงบประมาณ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ การเตรียมขออนุมัติงบประมาณ การเสนอให้ผู้บังคับบัญชาให้ความเห็นชอบ การดำเนินงานตามงบประมาณ การตรวจสอบ การใช้จ่ายงบประมาณตามแผนที่เสนอขอไว้

ต่อมา ศาตราจารย์ ดร.ชุบ กาจนประกร ได้เพิ่ม “PA” คือ นโยบาย (Policy) และอำนาจหน้าที่ (Authority) เข้าไป จึงกลายเป็น “PA-POSDCoRB” ประกอบด้วย P=Policy หมายถึง นโยบาย, A=Authority หมายถึง อำนาจหน้าที่, P=Planning หมายถึง การวางแผน, O=Organizing หมายถึง การจัดส่วนราชการหรือองค์การ, S=Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าทำงาน, D=Directing หมายถึง การสั่งการ, CO=Coordinating หมายถึง การประสานงาน, R=Reporting หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงาน และ B=Budgeting หมายถึง การรายงานงบประมาณ

2.3.4 แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงาน

2.3.4.1 ความหมายของประสิทธิภาพ

นักวิชาการและนักบริหารหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความหมายของคำว่า ประสิทธิภาพ แตกต่างกันออกไป ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 667) ได้ให้ความหมายของคำว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถที่ทำให้เกิดผลในการทำงาน

กฤษฎ์ อุทัยรัตน์ (2545 : 350) กล่าวว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ที่บรรลุแล้วโดยการเทียบกับทรัพยากรที่ใช้ไป

สวัสดิ์ กาญจนสุวรรณ (2542 : 4)) กล่าวว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง การใช้ทรัพยากรและเวลาน้อย แต่งานบรรลุเป้าประสงค์และมีคุณภาพมาก

ปีเตอร์ดรักเกอร์ (Peter Drucker1967, อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ และสัมพันธ์พันธ์พฤษ์, 2545 : 3) กล่าวว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการใช้ทรัพยากรในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุจุดหมายขององค์การได้ดี

ประเวศน์ มหารัตน์กุล (2542 : 113-114)) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง การใช้คนน้อยกว่างาน แต่สามารถทำงานให้สำเร็จไม่ว่าจะเป็นการบรรลุความสำเร็จในรูปแบบของภารกิจ นโยบาย เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ ก็แล้วแต่ ผลงานที่สำเร็จได้ใช้คนและทุนพอดีกับงาน และยิ่งผลงานที่สำเร็จได้ใช้คนและทุนต่ำมากเท่าใด ยิ่งถือว่าเกิดประสิทธิภาพได้มากเท่านั้น

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการดำเนินงานด้านต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

2.3.4.2 การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล (2542: 14-115) ได้กล่าวถึง การสร้างระบบบริหารที่มีประสิทธิภาพทั่วทั้งองค์การ ต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 7 ประการคือ

1. การจัดองค์กรที่มีความยืดหยุ่นสูง ไม่ผูกยึดเป็นกรอบที่ตายตัวว่าองค์กรจะต้องเป็นแบบหนึ่งแบบใด

2. ในเบื้องต้นมีโครงสร้างตำแหน่งรับงานครบถ้วนสมบูรณ์ และพร้อมที่จะขยายรับการเติบโตได้ตลอดเวลา

3. มีโครงสร้างเงินเดือน ที่สอดรับกับโครงสร้างตำแหน่ง

4. มีระบบการประเมินผลงานโดยยึดเอาเป้าหมายเป็นเกณฑ์วัดความสำเร็จของการทำงาน

5. มีการประยุกต์ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

6. เสริมสร้างบรรยากาศการทำงานบนความหลากหลายของวัฒนธรรม

7. ผู้บริหารมีเหตุผลและคุณธรรม โดยเฉพาะการประเมินผลงานนั้นต้องมีความเป็นธรรมไม่มีอคติ

สาโรจน์ โอพิทักษ์ชีวิน (2546: 87-91) ได้กล่าวถึง หลักการบริหารให้มีคุณภาพประสิทธิภาพซึ่งเป็นที่ยอมรับและรู้จักทั่วโลก ได้แก่ หลักการของการบริหารแบบเดมมิ่ง (principle of Daming management) ดังนี้

1. การปรับปรุงคุณภาพเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐศาสตร์ทั้งมวล
2. ลูกค้าต้องมาก่อนเสมอ
3. อย่าตำหนิบุคคล แต่แก้ไขระบบ
4. วางแผน ลองทำ ตรวจสอบ ทำจริง
5. ฝ่ายบริหารระดับสูง ต้องเปลี่ยนแนวคิดสู่ปรัชญาใหม่
6. ฝ่ายบริหารระดับกลาง ต้องมีการฝึกอบรมปรัชญาใหม่
7. ฝ่ายบริหารระดับล่าง หรือไม่ใช่ฝ่ายบริหารจัดสร้างทีมวินัยภายใน

อลิศรา ชูชาติ, นวรัตน์ สุวรรณผ่อง และ วิไลวรรณ โกยแก้วพริ้ง (2538: 37) ได้กล่าวถึง การทำงานให้มีประสิทธิภาพนั้นไม่สามารถเกิดจากการทำงานของบุคคลเดียว แต่ต้องร่วมมือกันระหว่างบุคคล โดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพดังต่อไปนี้

1. ลักษณะและภาวะความเป็นผู้นำที่เหมาะสม
2. ดำรงสถานะของการเป็นสมาชิกกลุ่ม
3. ข้อผูกพันที่มีต่อทีม
4. มีบรรยากาศที่สร้างสรรค์
5. มีความมุ่งมั่นที่จะให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ
6. มีบทบาทของความร่วมมือที่ชัดเจน
7. มีวิธีการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

สุรัฐ ศิลปอนันต์ (2545: 154-159) ได้อธิบายถึงการดำเนินงานปฏิรูปสถานศึกษาตามกระบวนการปรับปรุงที่มีประสิทธิภาพในระดับสถานศึกษาให้สำเร็จตามขั้นตอนต่อไปนี้การเตรียมการ

1. ปฐมนิเทศครูอาจารย์
2. ตั้งทีมปรับปรุงสถานศึกษา
3. กำหนดภารกิจของสถานศึกษาการวิเคราะห์
4. ทำการประเมินความต้องการการวางแผนและการปฏิบัติตามแผน

5. ตั้งความมุ่งหมายและจัดทำแผนยุทธศาสตร์ปรับปรุงสถานศึกษา

6. พิจารณารับรองแผนปรับปรุงสถานศึกษา

7. เผยแพร่แผนการปรับปรุงสถานศึกษา

8. ปฏิบัติตามแผนปรับปรุงสถานศึกษา

สมยศ นาวีการ (2545: 28) ได้ให้ข้อพิจารณาปัญหาบางอย่างที่ผู้บริหารควรพิจารณาในการออกแบบองค์การเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพดังนี้

1. การรวมกลุ่มกิจกรรมต่างๆในแต่ละระดับควรใช้หลักเกณฑ์อะไร

2. แต่ละหน่วยงานขององค์การควรจะมีขนาดของการควบคุมเท่าไรและในแผนงานที่สำคัญควรจะมีระดับการบริหารกี่ระดับ

3. องค์การควรมีการรวมอำนาจหน้าที่หรือกระจายอำนาจหน้าที่มากน้อยแค่ไหน

4. ตำแหน่งหน้าที่แต่ละระดับควรจะมีความเป็นระเบียบแบบแผนมากน้อยแค่ไหน

สรุปได้ว่า การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยหลักในการบริหาร การสร้างระบบการบริหารที่ผ่านการวางแผน การวิเคราะห์อย่างเป็นขั้นตอน นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ความพร้อมของทรัพยากรต่างๆในองค์การ แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งคือ ลักษณะภาวะความเป็นผู้นำของผู้บริหาร ที่พร้อมจะดำเนินกิจกรรม และพร้อมที่จะพัฒนาองค์การให้เจริญก้าวหน้า ทันต่อความเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นรวดเร็วและตลอดเวลาในสังคมปัจจุบัน

2.3.5 ทฤษฎีการสื่อสาร

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่นั้นผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีของนักปราชญ์คนสำคัญๆที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยซึ่งทฤษฎีการเผยแผ่นั้นมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการการสื่อสารที่คนเราจำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวันและการดำเนินชีวิตของคนเรานั้นย่อมเกิดปฏิสัมพันธ์ติดต่อสื่อสารอยู่เสมอการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารนั้นก็จำเป็นต้องทำความเข้าใจแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารวัตถุประสงค์ของการสื่อสารองค์ประกอบของการสื่อสารภาษาที่ใช้ในการสื่อสารตลอดจนการสื่อสารประเภทต่างๆซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการใช้ภาษาและนำมาประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆอย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการสื่อสารต่อไปและการสื่อสารเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของคนเราซึ่งเราอาจเรียกว่า “พฤติกรรมการสื่อสาร” (Communication Behavior) ซึ่งเป็นการแสดงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการใช้สัญลักษณ์และระบบสารซึ่งเป็นกระบวนการของการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารความรู้ความคิดความต้องการอารมณ์และความรู้สึกต่างๆของผู้หนึ่งเรียกว่า “ผู้ส่งสาร” ไปยังอีกผู้หนึ่งซึ่งเรียกว่า “ผู้รับสาร” โดยมีลักษณะเป็นทั้งการสื่อสารแบบตัวต่อตัวและสื่อสารแบบผ่านสื่อเป็นการกระทำที่ผู้ส่งสารและ

ผู้รับสารพยายามที่จะเข้าใจความหมายของสารที่ถ่ายทอดให้แก่กันการที่จะทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารเกิดความเข้าใจที่ตรงกันได้ผู้ส่งสารจะต้องมีวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่ชัดเจนและสามารถถ่ายทอดสารได้อย่างกระจ่างชัดและผู้รับสารสามารถเกิดการรับรู้และเข้าใจสารได้ตรงกับวัตถุประสงค์ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.5.1 ทฤษฎีแบบจำลองการสื่อสารของวิลเบอร์แชรมม์ (Wilbur schramm) ซึ่งวิลเบอร์แชรมม์ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของผู้ส่งสารและผู้รับสารโดยการเปรียบเทียบไว้ดังแผนภาพที่ 2.3

วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร	วัตถุประสงค์ของผู้รับสาร
1.เพื่อบอกหรือแจ้งให้ทราบ (To inform)	1.เพื่อทราบหรือเข้าใจ (To understand)
2.เพื่อสอนหรือให้การศึกษา(To teach or educate)	2.เพื่อเรียนรู้หรือศึกษา(To learn)
3.เพื่อสร้างความพึงพอใจหรือให้ความบันเทิง(To please or entertain)	3.เพื่อความพึงพอใจหรือรับความบันเทิง(To enjoy)
4.เพื่อเสนอหรือโน้มน้าวใจ(To propose or persuade)	4.เพื่อกระทำหรือตัดสินใจ(To dispose or decide)

แผนภาพที่ 2.3 แบบจำลองการสื่อสารของวิลเบอร์แชรมม์

จากแผนภาพที่ 2.3 แบบจำลองการสื่อสารของวิลเบอร์แชรมม์เมื่อเราพิจารณาและจะเห็นการพัฒนาแนวความคิดของแชรมม์ที่มีต่อกระบวนการสื่อสารเป็นการมองเชิงปฏิสัมพันธ์ตามแนวคิดของแชรมม์นี้การสื่อสารจะประกอบด้วยผู้ส่งสาร (Source) ผู้เข้ารหัส (Encoder) สัญญาณ (Signal) ผู้ถอดรหัส (Decoder) และผู้รับสาร (Destination)

ผู้เข้ารหัส (Encoder) หมายถึงบุคคลหรือเครื่องมือซึ่งทำหน้าที่ในการเปลี่ยนความคิดความรู้สึกหรือสิ่งที่เราต้องการจะสื่อสารให้อยู่ในรูปของสัญญาณหรือรหัสหรือสัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งใช้แทนความหมายของสิ่งที่เราต้องการจะสื่อได้และเรียบเรียงเป็นสาร (Message) เพื่อส่งผ่านไปยังผู้รับสารสัญญาณในที่นี้หมายถึงภาษาพูดภาษาเขียนภาษาท่าทางวัตถุสิ่งของฯลฯซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นหรือเลือกใช้เพื่อแสดงความหมายของสิ่งต่างๆรอบตัว

ผู้ถอดรหัส (Decoder) หมายถึงบุคคลหรือเครื่องมือซึ่งทำหน้าที่เปลี่ยนสารซึ่งอยู่ในรูปของสัญญาณหรือรหัสหรือสัญลักษณ์ให้เป็นความคิดความรู้สึกหรือสิ่งที่ผู้ส่งสารพยายามส่งมาเพื่อให้รับรู้และเข้าใจความหมายของสารนั้นโดยอาศัยการแปลความหมายของสารนั้นในการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นผู้ส่งสารและผู้เข้ารหัสรวมผู้รับสารและผู้ถอดรหัสอาจเป็นบุคคลเดียวได้ดังแผนภาพที่ 2.4

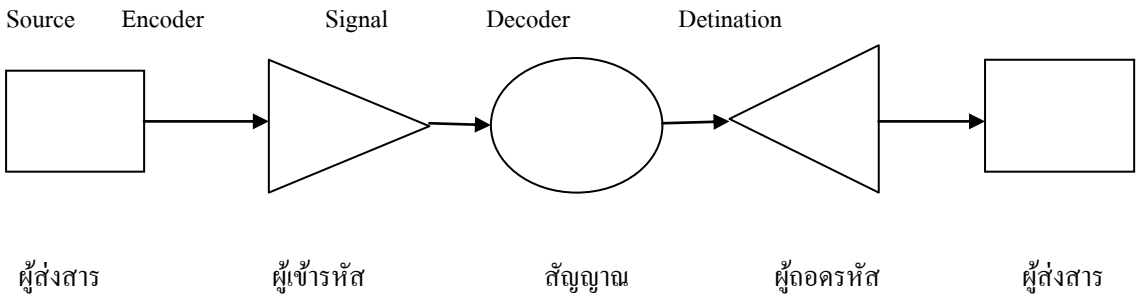

แผนภาพที่ 2.4 แนวคิดของแชรมม์ปรากฏในแบบจำลอง

จากแผนภาพที่ 2.4 แนวคิดของแชรมม์ปรากฏในแบบจำลองซึ่งแชรมม์ได้นำเสนอไว้นี้เป็นแบบจำลองที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากคล็อดอีแชนนันและชาร์ลล์ออสกูดกล่าวคือแชรมม์ผสมผสานความคิดของตนกับแนวคิดขิงแชนนันและออสกูดแล้วสร้างจำลองนี้ขึ้นมาดังนั้นรูปแบบการแสดงกระบวนการสื่อสารในแบบจำลองนี่จึงมีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากแบบจำลองของแชนนันคือมีลักษณะเป็นเอกวิถีหรืออีกนัยหนึ่งคือมองความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการสื่อสารเป็นเชิงเส้นตรงการให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนสารเป็นสัญญาณเพื่อส่งผ่านไปยังจุดหมายปลายทางรวมทั้งการแยกผู้ส่งสารจากผู้เข้ารหัสและผู้รับสารกับผู้ถอดรหัสสารออกจากกันส่วนแนวคิดที่ได้รับจากออสกูดได้แก่แนวคิดเรื่องการเข้ารหัสและการถอดรหัสสารแต่หากพิจารณาโดยรวมแล้วสาระสำคัญที่แชรมม์ต้องการนำเสนอในแบบจำลองนี้คือการแสดงให้เห็นว่ากระบวนการสื่อสารดำเนินไปอย่างไรดังนั้นแบบจำลองนี้จึงสามารถใช้อธิบายกระบวนการสื่อสารที่เกี่ยวกับอิเล็กทรอนิกส์และการสื่อสารของมนุษย์ได้ทั้งสองลักษณะดังแผนภาพที่ 2.4

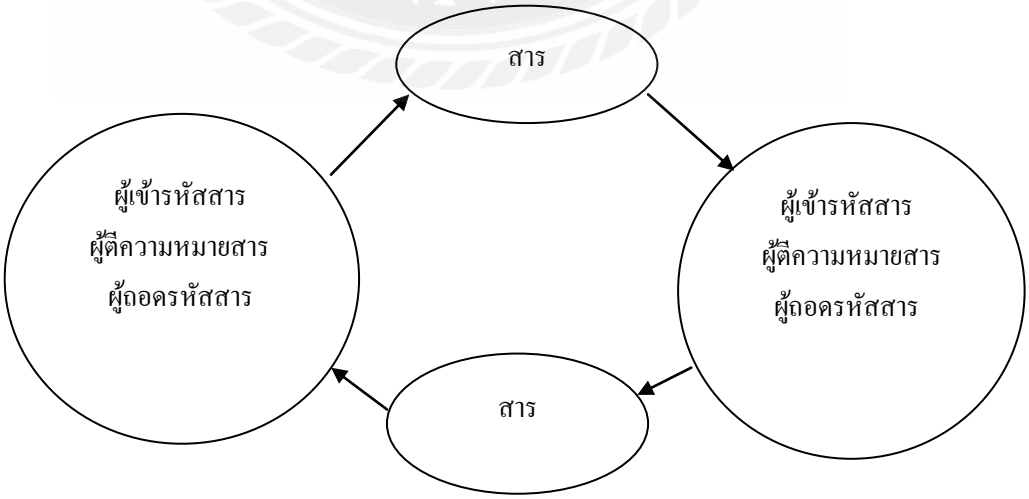

แผนภาพที่ 2.5 แบบจำลองของวิลเบอร์ แซรมม์

จากแผนภาพที่ 2.5 แบบจำลองของวิลเบอร์แชรมม์ซึ่งแชรมม์ได้สร้างขึ้นเมื่อปีค.ศ.1954 แบบจำลองนี้มีความแตกต่างจากแบบจำลองก่อนหน้านี้เนื่องจากเปลี่ยนมุมมองกระบวนการสื่อสารแบบเชิงเส้นตรงมาเป็นแบบวงกลมหรือเป็นแบบเชิงปฏิสัมพันธ์ซึ่งแชรมม์มองว่าการสื่อสารคือกิจกรรมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารนอกจากนั้นยังแสดงแนวคิดเรื่องปฏิกิริยาตอบกลับ (Feedback) ระหว่างคู่สื่อสารซึ่งถือว่าเป็นแนวคิดสำคัญในพฤติกรรมการสื่อสารในแบบจำลองที่แชรมม์ได้นำเสนอไว้นี้แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาการทางความคิดเรื่องการสื่อสารที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาเรื่องการสื่อสารในยุคต่อมาอย่างเห็นได้ชัดสรุปได้ว่าแบบจำลองการสื่อสารคือการใช้สัญลักษณ์เพื่ออธิบาย

2.3.5.2 ทฤษฎีการสื่อสารของเบอร์โลและโรเจอร์ ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการสื่อสารไว้ดังต่อไปนี้ซึ่งจากแบบจำลองของเบอร์โลและโรเจอร์จะเห็นว่าในกระบวนการสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 องค์ประกอบดังต่อไปนี้

1) ผู้ส่งสาร (Source) หมายถึงแหล่งกำเนิดของสารหรือผู้ที่เลือกสรรข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิดหรือเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นแล้วส่งต่อไปยังผู้รับสารผู้ส่งสารเป็นบุคคลเพียงคนเดียวหรือหลายคนหรืออาจจะเป็นหน่วยงานองค์กรต่างๆ

2) สาร (Message) หมายถึงผลผลิตของผู้ส่งสารที่ถ่ายทอดความคิดความรู้สึกความต้องการข่าวสารและวัตถุประสงค์ของตนที่ปรากฏออกมาในรูปรหัสเช่นเมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์สารก็คือข่าวข้อความภาพที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์

3) สื่อ (Channel) หมายถึงสิ่งที่นำหรือถ่ายทอดสารของผู้ส่งสารเช่นเมื่อเราพูดก็คือคลื่นเสียงในอากาศเมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์สื่อก็คือคลื่นแสงคลื่นเสียงและจอวิทยุโทรทัศน์

4) ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รับสารของผู้ส่งสารผู้รับสารอาจเป็นคนๆเดียวกันหรือหลายคนเช่นกลุ่มประชาชนหรือผู้นำชุมชนเพียงคนเดียว

5) ผล (Effects) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงหรือข้อแตกต่าง (Changes orDiscrepant) ซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอันเนื่องมาจากข่าวสารที่ได้รับผลของการสื่อสารมักจะปรากฏออกมาในรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงระดับความรู้เจตคติและพฤติกรรมในวงการพัฒนามีนักวิชาการหลายท่านเสนอว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมเกิดขึ้นเนื่องจากผลของการสื่อสาร

6) ปฏิกิริยาตอบสนอง (Feedback) หมายถึงวิธีการหรือปฏิกิริยาที่ฝ่ายผู้รับสารแสดงออกมาให้ผู้ส่งสารได้รับทราบทั้งนี้สืบเนื่องจากผลของการสื่อสารนับว่าเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ผู้ส่งสารสามารถหยั่งรู้ได้ว่าข่าวสารที่ส่งออกไปนั้นได้รับผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหรือไม่เพียงไรลักษณะป้อนกลับอาจเป็นไปโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้

2.3.5.3 ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิต เบอร์โล (David K.Berlo) ซึ่งเดวิต เบอร์โล ได้อธิบายถึงหลักการของการสื่อสารที่มนุษย์ใช้ติดต่อสื่อสารถือเป็นกระบวนการที่มีองค์ประกอบ (Ingredients) ที่สำคัญ 6 ประการดังต่อไปนี้

1. แหล่งสาร (Communication source)
2. ผู้เข้ารหัสสาร (Encoder)
3. เนื้อหาข่าวสาร (Message)
4. ช่องสาร (Channel)
5. ผู้ถอดรหัสสาร (Decoder)
6. ผู้รับสาร (Communication receiver)

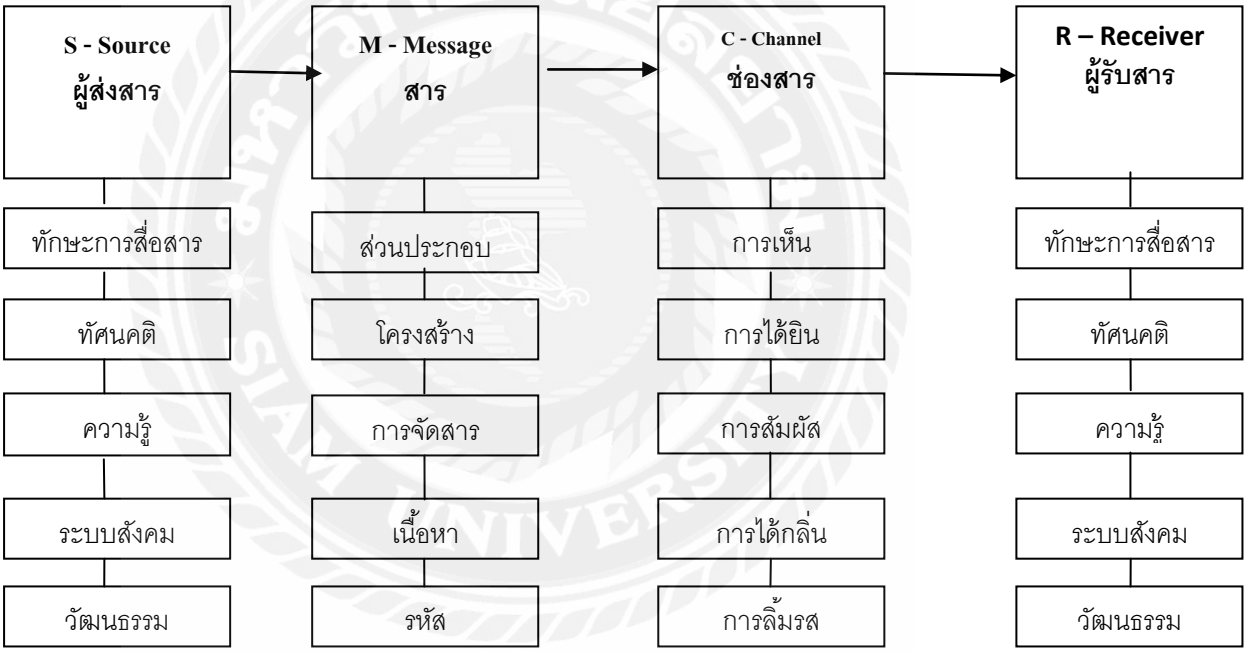

แผนภาพที่ 2.6 แบบจำลองทฤษฎีการสื่อสารของเบอร์โล

จากแผนภาพที่ 2.6 แบบจำลองทฤษฎีการสื่อสารของเดวิตเบอร์โลซึ่งเดวิตเบอร์โลได้กล่าวถึงประสิทธิภาพของการสื่อสารจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้นจะต้องมีองค์ประกอบ 4 ปัจจัยซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยของผู้ส่งสารประกอบด้วยทักษะการสื่อสารทัศนคติความรู้ระบบสังคม
2. ปัจจัยของสารประกอบด้วยรหัสเนื้อหาการจัดเสนอ
3. ปัจจัยช่องทางการสื่อสารประกอบด้วยการเข้ารหัสและการถอดรหัสสารสิ่งที่นำสารมีคลื่นแสงคลื่นเสียงวิทยุโทรทัศน์หนังสือพิมพ์และพาหนะของสิ่งนำสารมีอากาศช่องทางที่จะ

นำไปสู่ประสาทความรู้สึกหรือการถอดรหัสของผู้รับสารมีการเห็นได้ยินสัมผัสได้กลิ่นการลิ้มรส เป็นต้น

4. ปัจจัยของผู้รับสารประกอบด้วยทักษะการสื่อสารทัศนคติความรู้ระบบสังคมการวางแผน และการกำหนัดนโยบายนั้นมีหลักการที่สำคัญคือการใช้วิสัยทัศน์ในการกำหนดแนวทางฝ่ายต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายซึ่งมุมมองของผู้กำหนดนโยบายและนักวางแผนนั้นจำเป็นต้องมองทั้งในมุมกว้าง (Bird Eyes Views) และมุมแคบ (Worm Eyes view) การมองนั้นจะต้องมองให้รอบด้านว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและมีอิทธิพลต่อกันอย่างไรกล่าวคือหากองค์ประกอบตัวใดตัวหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปย่อมมีผลกระทบต่อองค์ประกอบในตัวอื่นๆด้วยการคิดในลักษณะดังกล่าวที่เราเรียกว่าการคิดในเชิงระบบ (System Theory)

2.3.6 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ

2.3.6.1 ทฤษฎีองค์การของฟรีเดอริส เฮอรซ์เบิร์ก (Frederick Herzberg) ซึ่งฟรีเดอริสเฮอรซ์เบิร์กได้สร้างทฤษฎีจูงใจในการทำงานซึ่งมีชื่อเรียกต่างๆกันไปเช่น Motivation maintenance theory หรือ Dual factors theory หรือ the motivation hygiene theory จุดมุ่งหมายในการศึกษาของเขาคือประโยชน์ในทางอุตสาหกรรมนั่นคือศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับงานเพื่อที่จะให้มีหนทางเพิ่มผลผลิตลดการขาดงานและสร้างความสัมพันธ์อันดีในการทำงานและเพื่อประโยชน์ทั่วๆไปสำหรับทุกๆคน ความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลต่างๆที่จะมีส่วนช่วยในการปรับปรุงขวัญและกำลังใจที่จะส่งผลให้ทุกคนมีความสุขกายสบายใจและมีความพึงพอใจมากยิ่งขึ้นฟรีเดอริสเฮอรซ์เบิร์ก (Frederick Herzberg) แยกปัจจัยทั้งหมดที่มีผลกระทบต่อการทำงานออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆคือ

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ดีและมีผลต่อความพอใจเกี่ยวกับงานที่ทำก็คือความสำเร็จ การยอมรับความรับผิดชอบความก้าวหน้าและลักษณะที่ดีของงานนั้นๆปัจจัยนี้เรียกว่าปัจจัยที่จูงใจ (Motivators)

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่มักจะมีแนวโน้มเป็นผลที่ไม่ดีที่มักจะเกิดขึ้นภายใต้เหตุการณ์ของงานที่ทำอยู่คือฐานะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับหัวหน้างานกับเพื่อนร่วมงานและกับลูกน้องเทคนิคในการบังคับบัญชานโยบายของบริษัทและการบริหารความมั่นคงในงานสภาพการทำงานและเรื่องราวส่วนตัวที่ถูกกระทบโดยสภาพของงานปัจจัยกลุ่มนี้ได้รับชื่อเรียกว่าปัจจัยที่เกี่ยวกับการบำรุงรักษาจิตใจ (Hygiene or maintenance factors) ที่เรียกเช่นนี้เพราะปัจจัยกลุ่มนี้ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจได้แต่อาจสกัดกั้นไม่ให้เกิดการจูงใจขึ้นได้ปัจจัยทั้ง 2 กลุ่มนี้ มีความสำคัญในการจูงใจคนงานและจะต้องได้รับความสนใจจากผู้บริหารฟรีเดอริสเฮอรซ์เบิร์ก (Frederick Herzberg) พยายามแก้ไขปัญหาในเรื่องการจูงใจโดยเริ่มหาวิธีเพิ่มคุณค่าของงานให้สูงขึ้น (Job

enrichment) ทำให้งานต่างๆมีความหมายมากขึ้นมีความสำเร็จในงานมากขึ้นมีทั้งการยอมรับมีความรับผิดชอบสูงขึ้นก้าวหน้ามากและส่งเสริมการเติบโตให้แก่แต่ละคนได้ซึ่งจะมีผลต่อการจูงใจเป็นอันมากซึ่งต่างกับ (Jobenlargement) ที่มีลักษณะเนื้อหาและค่าของงานยังคงเดิมที่ไม่อาจมีสิ่งจูงใจ

ข้อดีของทฤษฎีนี้ คือ 1) ให้ความสนใจกับมนุษย์มากขึ้น 2) พยายามกระตุ้นให้เกิดการเพิ่มของผลิตผลโดยการจูงใจ 3) ทุกกรณีของพฤติกรรมต่างก็จะมีเป้าหมายกำกับการชักจูงให้เกิดพฤติกรรมตามเป้าหมายย่อมทำได้โดยใช้ทฤษฎีการจูงใจให้ถูก

ข้อเสียของทฤษฎีนี้ คือ ยังพิจารณาแต่ปัจจัยภายในองค์การเท่านั้นเมื่อผู้รับสารมีการเลือกรับสื่อตามความต้องการของตนเช่นนี้ผู้สื่อสารจึงจำเป็นต้องสื่อเนื้อสารของตนให้ตรงกับความต้องการของเขามากที่สุดหรือเสนอในสิ่งที่เขาได้ยินได้ฟังแล้วแล้วเกิดความสนใจในอันเชื่อตามปฏิบัติตามเช่นพูดโน้มน้าวใจผู้ฟังเป็นต้นในอดีตโมเสสสามารถพูดโน้มน้าวใจให้ชาวยิวหลบหนีออกจากอียิปต์และให้ถือบทบัญญัติ 10 ประการของพระเจ้าได้ซึ่งมีผลทำให้เกิดความรักสามัคคีกันในหมู่คณะเมื่อเป็นเช่นนั้นก็ทำให้โมเสสสามารถปกครองหมู่คณะที่เป็นพี่น้องชาวยิวได้ง่ายขึ้นแม้จะมีผู้ตั้งข้อสันนิษฐานว่าโมเสสอาจจะบัญญัติบทบัญญัติทั้ง 10 ประการนั้นขึ้นเองแล้วอ้างว่าเป็นบัญญัติของพระเจ้าเพื่อประโยชน์แก่การปกครองหมู่ชาวยิวที่ตนพาหนีออกมาจากอียิปต์ให้มีกฎปฏิบัติเป็นอันเดียวกันง่ายต่อการปกครองอย่างไรก็ตามมองในมิติแห่งการสื่อสารถือว่าโมเสสประสบความสำเร็จในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

เทคนิคการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบต่างๆถือว่าเป็นการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดความสนใจในอันประพฤติปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเผยแผ่ควรจะได้รู้หลักในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท ได้สรุปลักษณะและอิทธิพลของการโน้มน้าวใจไว้ดังนี้

1. ผู้โน้มน้าวใจมีความตั้งใจที่จะมีอิทธิพลบางประการเหนือผู้ถูกโน้มน้าวใจ

2. โดยปกติผู้ถูกโน้มน้าวใจจะมีทางเลือกมากกว่าหนึ่งและผู้โน้มน้าวใจจะพยายามชักจูงผู้ถูกโน้มน้าวใจให้ยอมรับทางเลือกที่ตนเสนอ

3. สิ่งที่ผู้โน้มน้าวใจต้องการคือการเปลี่ยนแปลงหรือการสร้างหรือการดำรงไว้ซึ่งความเห็นทัศนคติค่านิยมและความเชื่อของผู้ถูกโน้มน้าวใจซึ่งจะส่งผลต่อปัจจัยอื่นได้แก่อารมณ์พฤติกรรมเป็นต้นการโน้มน้าวใจมีทั้งประสบความสำเร็จและล้มเหลวปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติความเชื่อและความต้องการของผู้ถูกโน้มน้าวใจดังนั้นจึงควรจะได้ศึกษาถึงปัจจัยดังกล่าวด้วย “ตามทัศนะของโรเซนเบิร์กและโฮฟแลนด์การโน้มน้าวใจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน

และภายนอกการเปลี่ยนแปลงภายในได้แก่การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ความรู้สึกความรู้ความสำนึกและพฤติกรรมส่วนการเปลี่ยนแปลงภายนอกได้แก่การแสดงออกทางกายและวาจา

การเปลี่ยนแปลงความรู้และจิตสำนึกคำว่า Cognitions รวมความถึงความคิดรวบยอด (Concept, Awareness) ความเชื่อที่เรามีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดคุณค่าที่เราให้ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือความเชื่ออย่างหนึ่งอย่างใดและโลกทรรศน์รอบตัวเราปกติการเปลี่ยนแปลงในความรู้และจิตสำนึกแสดงออกให้เห็นได้ทางวาจาซึ่งผู้รับสารแสดงออกมาหลังจากที่ได้ฟังสารที่โน้มน้าวใจแล้วแต่อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วการเปลี่ยนแปลงในความรู้ความคิดรวบยอดหรือโลกทรรศน์อาจจะไม่เกิดในทันทีแต่อาจจะเกิดจากการพูดคุยเพราะไปได้ข้อมูลเพิ่มขึ้นจากการพูดคุยกับเพื่อนร่วมงานการเปลี่ยนแปลงในการรับรู้อาจเกิดขึ้นได้เช่นกันเราอาจจะเคยพบบุคคลซึ่งเราไม่ประทับใจเลยในบุคลิกเช่นแต่งตัวปอนๆผมยาวแต่หลังจากการพูดที่ประกอบด้วยเหตุผลน่าโน้มใจเราเปลี่ยนการรับรู้เกี่ยวกับตัวเขาหรือในทางกลับกันเราอาจจะเคยพบผู้มีบุคลิกดีน่าเชื่อถือแต่หลังจากฟังวาทะของเขาแล้วเราอาจจะเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของเราไปในทางลบก็ได้เราอาจจะตั้งข้อสังเกตไว้ว่าผู้ส่งสารที่โน้มน้าวใจอาจจะไม่สามารถทำให้ผู้รับสารถึงขั้นลงมือปฏิบัติได้แต่ผู้ส่งสารอาจทำให้ผู้รับสารเปลี่ยนความรู้จิตสำนึกความคิดรวบยอดหรือการรับรู้ได้และการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ก็จะเป็นพื้นฐานให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในภายหน้าเมื่อรับสารที่โน้มน้าวใจต่อๆไปการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ความรู้สึกคำว่า Affection หมายถึง อารมณ์ความรู้สึกการเปลี่ยนแปลงอาจแสดงออกได้โดยการหัวเราะร้องไห้ขนหัวลุกตัวสะท้านในการทดลองทางจิตวิทยานักจิตวิทยาจะมีเครื่องมือวัดความเปลี่ยนแปลงด้วยการวัดจังหวะเต้นของหัวใจความดันโลหิตวัดปฏิกิริยาตอบโต้ทางผิวหนังด้วยกระแสไฟฟ้าและการที่เหงื่อออกแต่การวัดการตอบโต้เช่นนี้ภายนอกห้องทดลองย่อมเป็นไปได้ยากผู้ส่งสารจำเป็นต้องฟังจากวาจาหรือสังเกตอากัปกิริยาจากผู้รับสารด้วยตนเองเช่นผู้ฟังอาจตอบสนองว่า “ได้ยินนายกสมาคมกล่าวเกี่ยวกับการตั้งทุนอาหารกลางวันเพื่อเด็กยากจนแล้วสงสารเด็กพวกนั้นจังเลย”

การจัดทำโปสเตอร์เพื่อโน้มน้าวใจให้บริจาคเพื่อเด็กกำพร้าก็อาศัยหลักในการโน้มน้าวใจเช่นกัน (มีข้อสังเกตอยู่ว่าเด็กที่เลือกมาเป็นแบบจะต้องไม่ใช่เด็กที่พิการน่าเกลียดน่ากลัวจนให้ความรู้สึกตอบสนองในทางลบว่าเด็กนี้ควรจะตายจะมีความสุขกว่ามีชีวิตอยู่” หรือจะต้องไม่ใช่เด็กที่น่าตาท่าทางหรือแต่งตัวสวยงามเกินไปจนเกิดความรู้สึกในตัวผู้บริจาคว่า “เด็กคนนี้ดีกว่าลูกฉันตั้งเยอะเรื่องอะไรฉันจะต้องไปบริจาค”)การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมในที่นี้ให้คำจำกัดความว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงการกระทำที่สามารถเห็นได้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้เป็นไปได้ค่อนข้างยากเราอาจจะโน้มน้าวใจให้คนเห็นด้วยกับเราว่าบุหรี่และสุราเป็นสิ่งเสพติดควรหลีกเลี่ยงเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้แต่ในการที่จะให้เขาหยุดเสพทั้งสองสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ยากในการที่จะ

สังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมเราสังเกตได้ทั้งจากวาจาของผู้รับสารและการกระทำของเขาการเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ชนิดดังกล่าวมาแล้วไม่สามารถจะแยกออกได้เป็นชนิดๆอย่างชัดเจนส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นคาบเกี่ยวกันเป็นหน้าที่ของนักสื่อสารที่จะต้องวางแผนการรณรงค์อย่างรอบคอบเพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการ

ตัวอย่างในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจของผู้ฟังธรรมหรือผู้รับสารของพระพุทธเจ้า เช่น พระนันทะ เพิ่งอภิเษกสมรสกับพระนางชนบทกัลยาณีในงานนี้ก็ได้นิมนต์พระพุทธเจ้าไปฉันภัตตาหารด้วยหลังฉันภัตตาหารเสร็จพระองค์ทรงใช้ให้พระนันทะอุ้มบาตรตามส่งเสด็จแม้จะไม่เต็มใจท่านก็จำยอมต้องไปด้วยไม่กล้าขัดพระทัยพระพุทธเจ้าเมื่อไปถึงแล้วแทนที่จะให้กลับพระพุทธเจ้ากลับให้ท่านอุปสมบทหลังอุปสมบทแล้วท่านก็ไม่เป็นอันประพฤติธรรมเพราะคิดถึงพระนางชนบทกัลยาณีพระพุทธเจ้าจึงทรงพาท่านไปเที่ยวชมนางอัปสรสวรรค์บนภพดาวดึงส์เพราะทรงรู้ว่าพระนันทะยังมีพระทัยฝักใฝ่และร้อนรุ่มในกามคุณเมื่อทรงรู้ว่าพระนันทะมีความยินดีในการได้เห็นนางอัปสรจึงทรงใช้กุสโลบายในการสอนเพื่อให้ท่านสนใจประพฤติธรรมโดยทรงให้สัญญาว่าจะให้นางอัปสรแก่ท่านถ้าหากท่านปฏิบัติธรรมพระนันทะจึงยอมประพฤติธรรมในที่สุดท่านก็ได้บรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์นี่ก็เป็นการใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจของพระองค์

2.3.6.2 ทฤษฎีเข็มฉีดยาเพื่อการชักจูงใจ ได้กล่าวถึงเทคนิคการโน้มน้าวใจไม่ใช่สิ่งบันดาลใจ (Incentive) หรือเครื่องล่อใจในตัวของมันเองแต่สิ่งบันดาลใจหรือเครื่องล่อใจเป็นปัจจัยสำหรับให้เกิดการจูงเครื่องล่อใจอาจทำให้เกิดการประพฤติตาม (Positive) ต่อต้านหรือฝ่าฝืน (Negative) ก็ได้ถ้าหากเครื่องล่อใจเป็นไปในทางไม่น่าพอใจไม่ถูกใจหรือขัดต่อความรู้สึกผู้ถูกจูงใจก็จะต่อต้านหรือฝ่าฝืนด้วยเหตุนั้นสิ่งกระตุ้นพฤติกรรมของมนุษย์จึงมีอยู่ 2 ประการ คือ รางวัลกับการลงโทษเพราะคนจะตัดสินใจทำอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นก็เพื่อสิ่งตอบแทนคือรางวัลหรือบำเหน็จความดีความชอบแต่ขณะเดียวกันคนเราก็กระทำตามเพื่อป้องกันมิให้ถูกลงโทษด้วยแรงจูงใจที่มีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของคนนั้นจำแนกออกเป็น2ประเภทใหญ่ๆคือ

1. แรงจูงใจภายใน (Motivation in trinsic) ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่มีอยู่ประจำตัวของคนแต่ละคนและเป็นผลจากสิ่งแวดล้อมหรือแรงจูงใจภายนอกแรงจูงใจภายในของแต่ละคนอาจเป็นความทะเยอทะยาน (Ambition) ความสนใจ (Interesting) ความหวัง (Hope) หรืออุดมคติของแต่ละคน

2. แรงจูงใจภายนอก (Motivation extrinsic) เกิดจากสิ่งเร้าภายนอกหรือสิ่งแวดล้อมมากระตุ้นเช่นบรรยากาศในการทำงานคำชมเชยและการตำหนิการให้รางวัลและการลงโทษการแข่งขันเพื่อนร่วมงานฯลฯอย่างไรก็ตามการสร้างแรงจูงใจหรือการโน้มน้าวใจให้เกิดขึ้นนั้น

จำเป็นต้องพิจารณาถึงความต้องการของบุคคลผู้ที่เราจะจูงใจเป็นสำคัญซึ่งความต้องการของมนุษย์นั้นมี 2 ประเภท คือ

1. ความต้องการขั้นพื้นฐานหรือความต้องการทางร่างกาย (Basic Physiologicalor primary needs)

2. ความต้องการทางสังคมหรือทางจิตใจ (Social or Psychological needs assecondary needs)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งทฤษฎีการเผยแผ่นั้นมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารที่คนเราจำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งประสิทธิภาพการสื่อสารของบุคคลจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้นจะต้องมีองค์ประกอบด้านการสื่อสารจำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านปัจจัยของผู้ส่งสารกล่าวคือ ทักษะการสื่อสารทัศนคติความรู้ระบบสังคม

2. ด้านปัจจัยของสารประกอบด้วยรหัสเนื้อหาการจัดเสนอ

3. ด้านปัจจัยช่องทางการสื่อสารประกอบด้วยการเข้ารหัสและการถอดรหัสสารสิ่งที่นำสาร เช่นคลื่นแสงคลื่นเสียงวิทยุโทรทัศน์หนังสือพิมพ์และพาหนะของสิ่งนำสารเช่นว่าอากาศช่องทางที่จะนำไปสู่ประสาทความรู้สึกหรือการถอดรหัสของผู้รับสารมีการเห็นได้ยินสัมผัสได้กลิ่นการลิ้มรสเป็นต้น

4. ด้านปัจจัยของผู้รับสารประกอบด้วยทักษะการสื่อสารทัศนคติความรู้ระบบสังคมเป็นต้น

2.3.7 แนวคิดความสัมพันธ์ทางสังคม

2.3.7.1 บทบาทความสำคัญและความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคม

บทบาทความสำคัญและความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคมคือ รูปแบบพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม เพื่อสนองความต้องการร่วมกันในด้านต่าง ๆ และเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมโดยส่วนรวม แบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมที่มีความชัดเจนแน่นอนและเป็นไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

สถาบันทางสังคม หมายถึง ยอดรวมของรูปแบบความสัมพันธ์ กระบวนการ และวัสดุอุปกรณ์ที่สร้างขึ้น เพื่อสนองประโยชน์สำคัญๆทางสังคมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกสถาบันจึงมีจารีตประเพณี กฎเกณฑ์ ธรรมเนียมปฏิบัติ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ของตนเอง เช่น อาคารสถานที่ เครื่องจักรกล อุปกรณ์สื่อสาร เป็นต้น สถาบันทางสังคมตามนัยแห่งสังคมวิทยานั้น มิใช่จะปรากฏออกมาในรูปที่เป็นทางการ เช่น การอยู่รวมกันเป็นครอบครัวในบ้านแห่งหนึ่ง (สถาบันครอบครัว) ธนาคาร สำนักงาน ตลาดสด (สถาบันทางเศรษฐกิจ) โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย

(สถาบันการศึกษา) เท่านั้น แต่รวมไปถึงรูปแบบที่ไม่เป็นทางการด้วย ซึ่งในแต่ละสังคม จะมีสถาบันทางสังคมที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้

1) สถาบันครอบครัว (Family Institution) เป็นแบบแผนพฤติกรรมของคนที่ติดต่อเกี่ยวข้องกันในเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว และเครือญาติ สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิตหรือโดยการสมรส เป็นสถาบันที่มีความสูงสุดในสังคม

บทบาทที่สำคัญ คือ การให้กำเนิดสมาชิกใหม่เพื่อทดแทนสมาชิกเก่า การอบรมเลี้ยงดูบุตร การคุ้มครองและบำรุงรักษาทั้งทางร่างกายและคุณภาพของสมาชิก

2) สถาบันการศึกษา (Educational Institution) เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาถ่ายทอดทางวัฒนธรรมความรู้ไปยังสมาชิกในสังคม ลักษณะของความสัมพันธ์ประกอบด้วย ครู อาจารย์ ลูกศิษย์ เป็นต้น

บทบาทที่สำคัญ คือ ปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามและการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกในสังคม ช่วยพัฒนาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดี ปลูกฝังทักษะการใช้ปัญญาเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

3) สถาบันศาสนา (Religious Institution) เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาจิตใจ ปลูกฝังศีลธรรมอันดีงามให้กับสมาชิกในสังคม ลักษณะความสัมพันธ์ประกอบด้วย พระสงฆ์ นักบวช ศาสนิกชน เป็นต้น

บทบาทที่สำคัญ คือ ปลูกฝังคุณธรรมที่ดีให้กับสมาชิกในสังคม ส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนา ช่วยควบคุมสังคมให้เป็นปึกแผ่นและเกิดความสงบสุข แบบแผนพฤติกรรม เช่น การทำบุญตักบาตร การละหมาด

4) สถาบันเศรษฐกิจ (Economic Institution) เป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคบริโภคสินค้าของสมาชิกในสังคม ลักษณะความสัมพันธ์ประกอบด้วย พ่อค้า แม่ค้า กรรมกร ชาวนา เป็นต้น

บทบาทที่สำคัญ ช่วยเร่งพัฒนาเศรษฐกิจให้มีความเจริญเติบโตและก้าวหน้า และจัดหาสิ่งของเพื่อให้สมาชิกในสังคมได้มีการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ สอดส่องดูแลให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง แบบแผนพฤติกรรมที่สำคัญ เช่น การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า

5) สถาบันการเมืองการปกครอง (Political Institution) เป็นสถาบันที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบให้ประชาชนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ลักษณะความสัมพันธ์ประกอบด้วย รัฐบาล ประชาชน เป็นต้น

บทบาทที่สำคัญ จัดการปกครองให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดี ควบคุมให้สมาชิกอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข แบบแผนพฤติกรรมที่สำคัญเช่น การปฏิบัติตามกฎจราจร การปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นต้น

6) สถาบันนันทนาการ (Recreational Institution) เป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อน เมื่อทำกิจกรรมแล้วเกิดความสุขกาย สบายใจ สนุกสนาน และมีความสุข

บทบาทที่สำคัญ คือ ทำให้คนในสังคมใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ ผ่อนคลายความเครียด ตอบสนองความต้องการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ศิลปะ การละเล่น กีฬา ดนตรี แบบแผนพฤติกรรมที่สำคัญ เช่น การแสดงดนตรีกลางแจ้ง การวาดภาพ เป็นต้น

7) สถาบันสื่อสารมวลชน (Media Institution) เป็นสถาบันที่สื่อข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อส่งต่อไปยังผู้รับสาร ซึ่งทำให้สมาชิกในสังคมมีความรู้มากขึ้น กลุ่มสังคมของสถาบันสื่อสารมวลชน ประกอบด้วย สถานีวิทยุโทรทัศน์ สำนักพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง นักหนังสือพิมพ์ นักข่าว นักเขียน เป็นต้น

บทบาทที่สำคัญ คือการถ่ายทอดข่าวสารให้ประชาชนทราบ เพื่อให้มีความรู้ ให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่ประชาชน ตลอดจนให้ความรู้ และความบันเทิงแก่สมาชิกในรูปแบบต่างๆ เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ ภาพยนตร์ เป็นต้น แบบแผนพฤติกรรมที่สำคัญ เช่น การให้ข่าวสารข้อมูลตามข้อเท็จจริง ใช้ภาษาให้ถูกต้อง ตลอดจนเป็นตัวกลางในการเผยแพร่ความคิดเห็น และการทำตามกฎหมายของ คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์หรือยึดมั่นในจรรยาบรรณของนักหนังสือพิมพ์ เป็นต้น สถาบันทางสังคมทุกสถาบันล้วนแต่มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมเป็นสำคัญ รวมทั้งร่วมธำรงให้สังคมอยู่ได้ และมุ่งให้สังคมและสมาชิกในสังคมมีความสมบูรณ์บริบูรณ์มากยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงไม่มีสถาบันทางสังคมใดที่จะสามารถดำรงอยู่ได้เพียงลำพัง อีกทั้งสมาชิกในสังคมยังต้องพึ่งพาอาศัยความเป็นสถาบันของสถาบันทางสังคมแต่ละสถาบันตลอดช่วงชีวิต

2.3.7.2 ความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคม

1. ความสัมพันธ์ทางตรง เป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกันโดยตรง มีการพบปะพูดคุยกัน เช่นสถาบันครอบครัวมีความสัมพันธ์กับสถาบันการศึกษา เมื่อผู้ปกครองส่งบุตรหลานไปโรงเรียนให้อยู่ภายใต้การอบรมสั่งสอนของครู ก็จะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้ปกครองและครู เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียน หรือสถาบันการศึกษามีความสัมพันธ์กับสถาบันเศรษฐกิจ โดยสถาบันการศึกษาจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นต้น

2.ความสัมพันธ์ทางอ้อม เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกันโดยตรง โดยปกติคนเราต้องเกี่ยวพันกับคนอื่นที่ตั้งอยู่ห่างออกไป ในขณะที่คนเมืองใหญ่ที่คนทั้งสังคมเกี่ยวข้องอย่างจำกัด แต่ความสัมพันธ์ทางอ้อม ก็เกิดขึ้นได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น การเป็นคนไทยเช่นเดียวกัน การนับถือ

ศาสนาเดียวกันกับคนอื่นๆในสังคม เป็นต้นปัจจุบันความก้าวหน้าทางการสื่อสารและคมนาคมขนส่งเป็นไปอย่างสะดวกขึ้น ทำให้ระยะห่างทางสังคมแคบลง คนที่ไม่รู้จักกันอาจมีความสัมพันธ์ทางตรงต่อกันโดยผ่านทางเครื่องมือสื่อสาร จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ และการพูดคุยผ่านเครือข่ายอินเตอร์เน็ตได้ จนก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในแง่ต่างๆมากขึ้นดังนั้นสถาบันทางสังคมเป็นองค์ประกอบหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมที่เกี่ยวกับการกำหนดกฎระเบียบ มาตรฐาน และแนวทางความประพฤติของคนในสังคมให้ปฏิบัติตาม

2.3.8 สภาพแวดล้อมองค์การ

2.3.8.1 สภาพแวดล้อมในการทำงาน

Jones (อ้างถึงใน ชุติมา มาลัย, 2538, หน้า 37) ให้ความหมายสภาพแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างรวมทั้งหมดที่อยู่ล้อมรอบปัจเจกบุคคลหรือกลุ่ม ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคมหรือวัฒนธรรม ซึ่งต่างก็มีอิทธิพลและความรู้สึกนึกคิดของบุคคลได้ทั้งสิ้น

สภาพแวดล้อมในการงาน หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวผู้ทำงานในองค์การ เป็นสิ่งสะท้อนถึงความรู้สึกของคนที่มีต่องานและผู้ร่วมงาน ถ้าทุกคนมีความรู้สึกที่ดีต่องาน ทุ่มเทกำลังใจกำลังความคิดและกำลังกายทำงานร่วมกันและช่วยกันแก้ไขปัญหาในการทำงาน การทำงานก็จะมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น แต่ในทางตรงข้าม สภาพแวดล้อมในการทำงานอาจเป็นปัจจัยที่ ส่งผลให้เกิดภาวะกดดัน และส่งผลให้เกิดความเหนื่อยล้า (ศิริอนันต์ จูฑะเตมีย์, 2529, หน้า 53)

สกุลนารี กาแก้ว (2546, หน้า 20) ศึกษาสภาพแวดล้อมในการทำงาน และสรุปความหมายสภาพแวดล้อมในการทำงาน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ล้อมรอบคนทำงาน ในขณะที่ทำงานอาจเป็นคน เช่น หัวหน้าผู้ควบคุมงานหรือเพื่อนร่วมงาน เป็นสิ่งของ เช่น เครื่องจักร เครื่องกล เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นสารเคมี เป็นพลังงาน เช่น อากาศที่หายใจ แสงสว่าง เสียง ความร้อน และเป็นเหตุปัจจัยทางจิตวิทยาสังคม เช่น ชั่วโมงการทำงาน ค่าตอบแทน

สภาพแวดล้อมในการทำงาน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวคนในขณะทำงานอาจเป็นคน เครื่องจักร สารเคมี ฯลฯ (กระทรวงสาธารณสุข, กรมอนามัย, กองอาชีวอนามัย, 2536, หน้า 32)

สภาพแวดล้อมในการทำงาน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวที่เอื้ออำนวยให้คนทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนหนึ่งที่สำคัญ คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน สถานที่ทำงาน แสง เสียง อุณหภูมิ และสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งได้แก่ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา การบังคับบัญชา ค่าตอบแทนสวัสดิการ และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ (เยาวลักษณ์ กุลพานิช, 2533, หน้า 16)

ชลธิชา สว่างเนตร (2542, หน้า 27) สรุปความหมายของสภาพแวดล้อมในการทำงาน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ จะเป็นอะไรก็ได้ทั้งที่มีชีวิต ไม่มีชีวิต มองเห็นได้หรือไม่สามารถมองเห็นได้ที่อยู่รอบตัวคนงานในขณะทำงาน และมีผลต่อการทำงาน รวมทั้ง มีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนงานด้วย

Jone (อ้างถึงใน สกุลนารี กาแก้ว, 2546, หน้า 20) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สภาพแวดล้อมในการทำงาน หมายถึง ปัจจัยและองค์ประกอบที่แวดล้อมผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงาน ซึ่งมีผลกระทบต่อบุคคลในหน่วยงาน ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม แบ่งออกเป็นสภาพแวดล้อมในการทำงานด้านกายภาพ ด้านสังคม และด้านจิตใจ

รัตกัมพล พันธุ์เพ็ง (2547, หน้า 12) สรุปความหมายของสภาพแวดล้อมในการทำงาน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต หรือที่สามารถจับต้องได้และไม่สามารถจับต้องได้ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและที่เป็นนามธรรม สภาพปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดภาวะกดดัน ซึ่งมีผลต่อผู้ปฏิบัติงาน ในขณะที่ทำงาน

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย” มีผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

พระมหาบุญไทย ยโสธโร (ภูมะลา) (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพวงศาจารย์ (คูณ ขนฺติโก) ผลการศึกษาวิจัยพบว่า รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพวงศาจารย์ (คูณ ขนฺติโก) มีความสอดคล้องกับการเผยแผ่พุทธธรรมในปัจจุบันนี้คือท่านเป็นสื่อบุคคลที่มีความชำนาญในการเผยแผ่พุทธธรรมได้ประยุกต์เนื้อหาสาระที่เข้าใจยากและไม่เป็นที่สนใจทำให้มีเนื้อหาสาระที่เข้าใจง่ายและเป็นที่น่าสนใจท่านเป็นพระนักเทศน์แนวประยุกต์ผสมผสานหลักธรรมที่มุ่งเหตุการณ์ปัจจุบันทันสมัยทันโลกลีลาการเทศน์แพรวพราวสามารถสะกดใจผู้ฟังด้วยน้ำเสียงนุ่มลึกไพเราะเกาะกินใจนอกจากนี้ยังมีความโดดเด่นในการเทศน์มหาชาติเพราะท่านได้รับนิมนต์ไปบรรยายธรรมปาฐกถาธรรมและเทศน์จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่างๆ ทั่วประเทศและต่างประเทศท่านจึงเป็นที่รู้จักมักคุ้นของบุคคลทั่วไปในนามว่าเป็นพระเทศน์ดีเทศน์ได้เทศน์เป็นเป็นต้น

สำหรับการสื่อสารทั้ง 4 ด้านได้แก่ (1) ด้านผู้ส่งสาร (Source) ท่านสามารถเป็นสื่อบุคคลที่สะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ในการบริหารการจัดการวัด (2) ด้านสาร (Message)ของท่านซึ่งเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนามีเนื้อหาส่งเสริมให้กำลังใจแก่พุทธบริษัทเช่นพระภิกษุสามเณรเป็นต้น

สามารถประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลักธรรมทั้งมีข้อมูลความรู้ทางโลกและทางธรรม (3) ด้านสื่อ (Channel) ซึ่งเป็นช่องทางที่ท่านใช้สื่อหลักธรรมด้านต่างๆสามารถสร้างความศรัทธาหรือความน่าเชื่อถือรวดเร็วง่ายเหมาะกับสถานการณ์ณขณะนั้นและ(4) ด้านผู้รับสาร (Receiver) บุคคลหรือคณะบุคคลที่รับสารหรือเนื้อหาธรรมจากท่านสามารถเข้าถึงเนื้อหาของสารหรือธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

นายทรงวิทย์ แก้วศรี (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า

ผลแห่งการวิจัยพบว่าหลักการบริหารสมัยใหม่ตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้นสอดคล้องกันกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้วทั้งสิ้นวิธีการของพระองค์เป็นวิธีการปฏิบัติจริงเรียบง่ายกระชับรัดกุมตรงประเด็นสามารถจัดการแก้ปัญหาการบริหารได้ทุกเรื่องอย่างได้ผลมีประสิทธิภาพทั้งนี้เพราะทุกกระบวนความคิดของพระองค์เป็นระบบและสมเหตุสมผล จากสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีข้อเท็จจริง และหลักฐานตามคัมภีร์พระพุทธศาสนายืนยันว่า

1. พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนาด้วยพระปรีชาสามารถและพระกุศโลบายอันแยบยลลึกซึ้งยุทธวิธีของพระองค์นั้นเมื่อเทียบเคียงแล้วแสดงว่าทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตกมาสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าโดยมิมีข้อสงสัยทั้งวิธีการของพระพุทธองค์มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุดด้วย

2. ตามหลักการวิเคราะห์สวอท (SWOT Analysis) ของตะวันตกแยกการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมออกเป็น 2 คือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาสและภยันตรายและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อนพระพุทธเจ้าทรงวิเคราะห์ โดยรวมทุกสภาพแวดล้อมในการวิเคราะห์นั้นผู้วิจัยจำแนกสภาพแวดล้อมต่างๆออกเป็น 3 กลุ่ม คือสภาพแวดล้อมทางศาสนาสภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครองและสภาพแวดล้อมทางสังคมพระพุทธเจ้าทรงทราบจุดแข็ง, จุดอ่อน, ภยันตรายและโอกาสช่องทางได้เป็นอย่างดีจึงทรงสามารถนำพระพุทธศาสนาชำแรกแทรกขึ้นในหมู่ประชาชนชาวชมพูทวีปจนประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้มั่นคงภายในเวลาเพียง 4 ปี

3. ผลของการศึกษาวิจัยพบว่ากระบวนการคิดออกมาเป็นทฤษฎีระหว่างตะวันตกกับพระพุทธเจ้าแตกต่างกันตะวันตกหรือสามัญชนทั่วไปนั้นคิดตั้งทฤษฎีจากปัญญาคือความรู้แค่ 2 ประการได้แก่จินตามยปัญญาและสุตมยปัญญาจึงเป็นการตั้งสมมุติฐานแล้วคิดหาวิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมายโดยคาดคะเนเอาว่าจะต้องเป็นไปตามนั้นซึ่งอาจไม่แน่นอนแต่พระพุทธเจ้าทรงคิดค้น

ทฤษฎีจากภาวนามยปัญญาได้ผ่านการทดลองปฏิบัติการจนเห็นผลมาแล้วจึงทรงนำมาประมวลสรุปเป็นทฤษฎีอาจจะกล่าวได้ว่าตะวันตกคิดทฤษฎีต่างๆได้เพียงแค่ "ทฤษฎี"(Theory) แต่พระพุทธเจ้านั้นทรงคิดได้ถึงขั้นเป็น "ทฤษฎีบท" (Theorem)

4. ยุทธวิธีการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกขั้นตอนสามารถนำหัวข้อธรรมมาใช้เป็นหลักควบคู่กันไปได้อย่างกลมกลืนกล่าวคือการคิดใช้โยนิโสมนสิหาร, การตัดสินใจใช้ปริญญา 3 อธิษฐานธรรม 4 และปัญจธรรม3, การวางแผนใช้โกศล 3 และสัมมัปปธาน 4, การบริหารใช้อิทธิบาท 4 พละ 4 และทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4, ภาวะผู้นำใช้อัตตหิตสมบัติปรหิตปฏิบัติและยุทธการแบบทหารมืออาชีพตามที่ตรัสไว้ในโยธาชีวสูตร

5. ยุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้นสามารถบูรณาการออกมาใช้กับการดำเนินงานทั่วไปในองค์การต่างๆในที่นี้ได้แสดงเป็นรูปแบบไว้ 3 รูปแบบคือ " แบบตรีกรรม", "แบบจตุราริยสัจ", และ "แบบรัตนตรัย" แต่ละแบบแสดงด้วยแผนภูมิให้เห็นวิธีการและขั้นตอนอย่างชัดเจนสุดท้ายได้แสดงตัวอย่างการบูรณาการยุทธวิธีแบบพุทธวิธีใช้กับห้องสมุดและสถาบันวิทยบริการ "แบบรัตนตรัย" เพื่อเป็นแบบอย่างแก่องค์การต่างๆนำไปประยุกต์ใช้ในฐานะเป็น"องค์ความรู้ใหม่" ต่อไป

นายบัญชายุทธ นาคมุจลินท์ (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี

ผลแห่งการวิจัยพบว่า การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์อาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่เกิดขึ้นมากมายสามารถนำมาใช้บริหารองค์กรแล้วประสบผลสำเร็จ เช่น ทฤษฎีองค์การ ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีภาวะผู้นำ และทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ฯลฯ

ปัจจุบันคณะสงฆ์ได้กำหนดโครงสร้างองค์กรการเผยแผ่ขึ้น โดยให้ฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาช่วยเหลืองานกิจการคณะสงฆ์ที่มีมากขึ้น มหาเถรสมาคมกำหนดให้มีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2550 ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติและศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีกรอบนโยบายภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน มีการนำแนวคิดและทฤษฎีการบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้าและทฤษฎีกาบริหารองค์กรสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้

พระมหาปราโมทย์ มหาวีริโย (ปีกรม) (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชรัตนรังษี(วีรยุทธ์ วีรยุทฺโธ) ในฐานะพระธรรมทูตไทยประจำประเทศอินเดีย

ผลแห่งการวิจัยพบว่า บทบาทด้านการปกครองมีการจัดแบ่งงานตามสายปกครองบทบาทด้านการศึกษามีการส่งเสริมการศึกษาแก่นักบวชท้องถิ่นและการส่งเสริมการศึกษาแก่นักบวชจากประเทศไทยและต่างประเทศด้วยการจัดทุนให้ศึกษาต่อบทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์มีการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเรียกว่าโรงเรียนต้นกล้าและการจัดตั้งกองทุนการศึกษาแก่นักศึกษาไทยและอินเดียทั้งที่เป็นภิกษุคฤหัสถ์และเยาวชนชาวอินเดียบทบาทด้านการเผยแผ่มีการผลิตบุคลากรเผยแผ่ในวัดและการผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบทบาทด้านการสาธารณูปการมีการพัฒนาอาคารสถานที่และการดูแลอาคารสถานที่บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์มีการสาธารณสงเคราะห์เพื่อมนุษยธรรมในนามองค์กรชาวพุทธและการสาธารณสงเคราะห์เพื่อพระพุทธศาสนา

หลักการพระธรรมทูตที่เป็นปัจจัยสนับสนุนการทำงานประสบผลสำเร็จได้แก่ หลักการตัดสินใจ 5ประการคือประโยชน์ประหยัดประยุกต์ประเพณีประสิทธิภาพ หลักการปฏิบัติงาน 8 ประการคือรับงานวางแผนเตรียมงานปฏิบัติงานตรวจสอบงาน รายงานส่งงานเก็บงาน ฯลฯ

นางสาววาสนา สุรีย์เดชะกุล (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ต้นแบบการส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของมหาวิทยาลัยราชภัฏขนาดใหญ่ในกลุ่มรัตนโกสินทร์

ผลแห่งการวิจัยพบว่า ต้นแบบการส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของมหาวิทยาลัยราชภัฏขนาดใหญ่ในกลุ่มรัตนโกสินทร์ ประกอบด้วย

1. บริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏขนาดใหญ่ในกลุ่มรัตนโกสินทร์ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพแวดล้อม การกำหนดวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์และนโยบายการบริหาร มีผลต่อการส่งเสริมความสามารถในการแข่งขัน

2. ปัจจัยนำเข้า คือ แผนยุทธศาสตร์ บุคลากร งบประมาณ หลักสูตร สิ่งแวดล้อมและวัสดุครุภัณฑ์ มีผลต่อการส่งเสริมความสามารถในการแข่งขัน

3. กระบวนการบริหาร คือ โครงสร้างองค์การ การกำหนดอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย, การประชาสัมพันธ์, การคัดเลือกนักศึกษา, การส่งเสริมและพัฒนานักศึกษา, การจัดการเรียนการสอน, การวิจัยและการวางแผนกำกับติดตามและประเมินผล มีผลต่อการส่งเสริมความสามารถในการแข่งขัน

จากผลการวิจัได้นำบริบท ปัจจัยนำเข้าและกระบวนการบริหาร ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อผลลัพธ์ คือ การส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของมหาวิทยาลัยราชภัฏขนาดใหญ่ในกลุ่ม

รัตนโกสินทร์มาสังเคราะห์สร้างเป็นต้นแบบที่ส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของมหาวิทยาลัยราชภัฏขนาดใหญ่ในกลุ่มรัตนโกสินทร์ ต้นแบบนี้สามารถนำไปปรับใช้กับองค์กรเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันขององค์กรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท (รุจิเวทย์) (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลแห่งการวิจัยพบว่า

1. พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อยจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่าด้านการจัดบุคลากรเพื่อดาเนินการเผยแผ่วิธีการเผยแผ่ปัญหาและอุปสรรคในวิธีดาเนินการเผยแผ่อยู่ในระดับมากสาหรับด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่และสื่อในการเผยแผ่อยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อยจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลพบว่าคณะสงฆ์ที่มีตำแหน่งอายุพรรษาวุฒิทางการศึกษาสามัญวุฒิการศึกษานักธรรมและวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อยจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกันดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ทุกข้อ

3. ผลการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1) ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดาเนินการเผยแผ่ควรเปิดอบรมถวายความรู้ในการเผยแผ่แก่พระภิกษุเพื่อให้มีคุณภาพเพียงพอในการที่จะไปดาเนินการเผยแผ่

2) ด้านกลุ่ม บุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่คณะสงฆ์ควรเพิ่มการเผยแผ่ให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน รวมถึงกลุ่มผู้นาชุมชนโดยวัดจัดกิจกรรมการเจริญภาวนาหรืออบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรม

3) ด้านวิธีดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคณะสงฆ์ควรมีความพร้อมในทุกๆด้านมีเป้าหมายติดตามผลงานและปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ

4) ด้านสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคณะสงฆ์ควรสร้างสื่อให้มากขึ้นอาราธนาพระภิกษุที่มีความรู้จากสถานที่ต่างๆมาบรรยาย

5) ด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคณะสงฆ์ยังประสบปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่คือไม่มีสถานที่ให้เผยแผ่ขาดงบประมาณการสนับสนุนจากส่วนต่างๆ ของการปกครองและขาดการสนับสนุนจากคณะสงฆ์

นายสุเมธ แสงนิ่มนวล (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ต้นแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย

ผลแห่งการวิจัยพบว่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมของกรณีศึกษา ทั้งจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพและผลการวิจัยเชิงปริมาณ สามารถนำมาสรุปเป็นต้นแบบ (Prototype) การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยได้ 9 ประการ ได้แก่ 1.มีผู้นำองค์กรดี 2.มีการมีส่วนร่วม 3.มีการบริหารจัดการครบถ้วนสมบูรณ์ 4.มีการพัฒนาท้องถิ่น แก้ปัญหา พัฒนาคุณภาพชีวิต 9.มีจิตใจ “ธรรมาภิบาล” 6.มีความสามัคคีปรองดอง 7.มีนวัตกรรม 8.มีมาตรฐาน 9.มีต้นทุนที่ดี ซึ่งต้นแบบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ให้มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

พระครูพิศาลถิรธรรม (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ผลแห่งการวิจัยพบว่า การบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของวัดในอันที่จะพัฒนาให้เป็นระบบสามารถส่งเสริมภิกษุสงฆ์ สามเณร ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี

การบริหารวัดในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบ ระบบ วิธีการ การสร้างระบบให้เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยในวัดนั้นๆ และสังคมโดยรอบ เพื่อให้การบริหารเป็นไปตามความหมายที่ว่า การปกครอง การดูแลรักษาหมู่คณะและการดำเนินงานหรือการจัดการ กิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ ด้วยดี มีประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานครพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.62และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ เจ้าอาวาสบางรูปขาดวิสัยทัศน์ ขาดเป้าหมาย ในการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสบางส่วนไม่มีการประชุม ปรึกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรม

เป็นการบริหารจัดการวัดตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติมา ขาดการประสานงานระหว่าง วัด บ้าน และชุมชน และเจ้าอาวาสบางรูปใช้คนไม่ถูกกับงาน จึงทำให้งานขาดประสิทธิภาพ

แนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ควรมีการประชุมพระภิกษุ สามเณร ภายในวัดเนื่องๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด และเพื่อความสามัคคีภายในวัด ส่งเสริมให้เจ้าอาวาสเปิดรับความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัดมีการนำเอา เทคโนโลยีสมัยใหม่ มาใช้ในการพัฒนาวัดมากขึ้น และควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่างวัดและชุมชน

2.5 กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าว สามารถนำมาสรุปเป็นมิติในการวิจัยเชิงคุณภาพได้ดังนี้

มิติที่ 1 การวางแผน

มิติที่ 2 การจัดการองค์การ

มิติที่ 3 นโยบายการเผยแผ่

มิติที่ 4 พัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่

มิติที่ 5 วิธีการเผยแผ่

มิติที่ 6 เทคโนโลยี

มิติที่ 7 สภาพแวดล้อม

มิติที่ 8 ความสัมพันธ์ทางสังคม

คำนิยามของมิติต่างๆ ซึ่งใช้เป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

มิติที่ 1 การวางแผน คือ เป้าหมายในการเผยแผ่และวิธีการนำไปสู่เป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

มิติที่ 2 การจัดองค์การ คือ การปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

มิติที่ 3 นโยบายการเผยแผ่ คือ การนำนโยบายด้านการเผยแผ่มาปฏิบัติ

มิติที่ 4 พัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่ คือ การพัฒนาความรู้และสร้างเครือข่ายพระบัณฑิต

มิติที่ 5 วิธีการเผยแผ่ คือ มุ่งเน้นให้ความรู้และส่งเสริมกิจกรรมเชิงพุทธ

มิติที่ 6 เทคโนโลยี คือ สื่อมวลชน/สื่อชุมชน

มิติที่ 7 สภาพแวดล้อม คือ ปัจจัยและองค์ประกอบที่แวดล้อมผู้ปฏิบัติงานในศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

มิติที่ 8 ความสัมพันธ์ทางสังคม คือ การสร้างเครือข่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ และในกรอบแนวคิดนี้ จะว่าด้วยเรื่องนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิธีการเผยแผ่ พัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่ การบริหารจัดการองค์การที่ดีมีประสิทธิภาพ การวางแผน องค์การ เทคโนโลยี สภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์ทางสังคมมาเป็นตัวกำหนดในการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาในองค์การต่อไป

1. เพื่อศึกษาลักษณะการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

2. ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

3. เพื่อเสนอต้นแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง "ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย" เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อศึกษาวิธีการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยมุ่งศึกษาลักษณะการบริหารจัดการ ต้นแบบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย โดยผู้วิจัยเน้นให้ความสำคัญกับการศึกษากับศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาดีเด่น ซึ่งประเมินโดยคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อตอบประเด็นการศึกษาด้านการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย โดยมีการดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 รูปแบบของการวิจัย

3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.3 เครื่องมือในการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอ

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์แต่ละข้อ โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยดังนี้

3.1.1 ศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research)

โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ต่างๆ รวมทั้งรายงานการวิจัยและข้อมูลจากอินเตอร์เน็ต รวมถึงการสังเกตุการณ์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ซึ่งเป็นการรวบรวมทั้งข้อมูลระดับปฐมภูมิและระดับทุติยภูมิ แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้ไปทำการศึกษาวิเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อรับความคิดเห็นสำหรับการพัฒนาให้มีความสมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น

3.1.2 ศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

โดยการพัฒนากรอบแนวคิดให้เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพและมีประเด็นคำถามแบบโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพแนวทางดังนี้

1. การสังเกตุการณ์ (Observation) เพื่อค้นหาพฤติกรรมที่แท้จริงในการดำเนินงานของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา โดยใช้เทคนิคการสังเกตุการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Informal Observation) และการสังเกตุการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ร่วมกัน โดยช่วงที่มีการประชุมของกลุ่มงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

2. การสัมภาษณ์รายบุคคล (Interview) การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) โดยสัมภาษณ์เจ้าคณะจังหวัดซึ่งเป็นประธานศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากประธานศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเด็นการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีลักษณะเป็นอย่างไร และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกซึ่งถือเป็นเทคนิคทางการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในทุกแง่มุม และนักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด โดยสัมภาษณ์เป็นลักษณะของการสนทนาระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับผู้ที่ต้องการข้อมูลเป็นการตอบข้อซักถามแบบตรงไปตรงมาและชัดเจน พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการในเรื่องของวิธีการเผยแผ่ เทคนิคการเผยแผ่ เป็นการสัมภาษณ์แบบตรงไปตรงมา มีความยืดหยุ่น เปิดกว้างไม่เป็นทางการเป็นการถามแบบอิสระ และบางครั้งประเด็นคำถามอาจจะปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้ถูกสัมภาษณ์และประเด็นคำถามที่เพิ่มเติมได้ เพื่อให้ได้ข้อมูลจนเป็นที่น่าพอใจ ให้ความอิสระและเป็นส่วนตัวของผู้ที่ตอบแบบสัมภาษณ์

3. การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Discussion) จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ปฏิบัติตามนโยบายการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยใช้การสัมภาษณ์ทีละประเด็นตามโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์และให้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ให้ความเห็นทีละคนจนครบ และผู้วิจัยจะทำการสรุปประเด็นที่สัมภาษณ์เพื่อขอความเห็นจากกลุ่มตัวอย่างเพิ่มเติม และเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดความสมบูรณ์

3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant)

3.2.1 ประชากร

ประชากรที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 4 กลุ่ม เพื่อให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ประกอบด้วย (1) กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลระดับนโยบาย ได้แก่ ผู้อำนวยการกลุ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ประธานศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด (2) กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลของส่วนการบริหารจัดการ ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด (3) กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลระดับปฏิบัติการ ได้แก่ นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ, พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนา (4) กลุ่มนักวิชาการ ได้แก่นักวิชาการที่มีบทบาทด้านการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 23 รูป/คน โดยผู้วิจัยได้ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดด้วยตนเอง (Creswell, 2002, p. 644 ; Patton, 1990, p. 169-183; โยธิน แสวงดี, 2551, น. 13; ชาย โพธิสิตา, 2550, น. 228) สำหรับการสนทนาแบบเจาะจง (Focus Group Discussion) หรือการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (In-Depth Interview) ตามแต่กรณีและความเหมาะสมของสถานการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกสำหรับการวิจัยและสนับสนุนผลการวิจัยให้มีความน่าเชื่อถือเพิ่มมากขึ้น โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลของแต่ละกลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลระดับนโยบาย ได้แก่ ผู้อำนวยการกลุ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และประธานศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นทิศทางของนโยบายและแนวทางสำหรับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้บรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

1.1) เกณฑ์การคัดเลือก

1. เป็นหัวหน้าหน่วยงานหรือผู้ที่หัวหน้าหน่วยงานได้มอบหมายให้มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

2. เป็นผู้มีประสบการณ์และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

3. เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในการกำหนดแนวทางและดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

1.2) ผู้ให้ข้อมูลระดับนโยบาย ประกอบด้วย

1. นายบุญสืบ อินสาร ผู้อำนวยการกลุ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

2. พระเทพโกศล เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ประธานศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่

3. พระราชวิมลโมลี เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ประธานศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา

4. พระราชนันทมุนี เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ประธานศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี

5. พระเทพสิริโสภณ เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ประธานศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

2. กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลของส่วนการบริหารจัดการองค์กร ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ที่รับผิดชอบงานด้านการบริหารจัดการองค์กร มีอำนาจหน้าที่ในการนำนโยบายมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม และสนับสนุนงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกมิติ

2.1 เกณฑ์การคัดเลือก

1. เป็นหัวหน้าหน่วยงานหรือผู้ที่หัวหน้าหน่วยงานได้มอบหมายให้มีหน้าที่ในการบริหารจัดการองค์กร ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

2. เป็นผู้มีประสบการณ์และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

3. เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในการกำหนดแนวทางและดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

2.2 ผู้ให้ข้อมูลระดับผู้บริหาร

1. นายณรงค์ ทรงอารมณ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่

2. ดร.บัญชายุทธ นาคมุจลินท์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา

3. นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี

4. นายคุณัญพงษ์ ทหารไทย ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช

3. กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลระดับปฏิบัติการ ได้แก่ นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ ที่รับผิดชอบงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด และการศึกษาข้อมูลจากพระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ซึ่งเป็นผู้นำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ จะช่วยให้ได้ข้อมูลในประเด็นเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการเผยแผ่

พระพุทธศาสนา เพื่อนำมาสู่การกำหนดแนวทางเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมต่อไป

3.1) เกณฑ์การคัดเลือก

1. เป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ในการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน และมีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด และเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานอื่น

3. เต็มใจให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งนี้

3.2) ผู้ให้ข้อมูลระดับปฏิบัติการ ประกอบด้วย

1. นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ ประกอบด้วย (1) นางสาวเกษสุดา ต.เจริญ นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ (2) นางปรียภรณ์ คูเกาะ นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา (3) นายพิพัฒน์ บุญคุ้มอยู่ นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี (4) นางสาวสุภาพร เกตุสุริยงค์ นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช

2. พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ประกอบด้วย (1) พระครูสิริเจติยานุกูล พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ (2) ดร.พระครูวิริยธรรมานุศาสก์ พุทฺธวิริโย พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา (3) พระมหามณเฑียร วรธมฺโม พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี (4) พระปลัดสุทัศน์ เขมปญฺโญ พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

4. กลุ่มนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ นักวิชาการที่มีบทบาทด้านการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้ความเห็นทางวิชาการด้านการบริหารจัดการที่จะช่วยให้การดำเนินงานตามนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งพิจารณาในมิติการบริหารองค์กร กล่าวคือศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

4.1) เกณฑ์การคัดเลือก

1. เป็นอาจารย์ในระบบมหาวิทยาลัย มีบทบาทด้านการบริหารจัดการองค์กร และมีผลงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2. มีประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3. เต็มใจให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งนี้

4.2) ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย

1. ดร.พระอุดมสิทธินายก กลุ่มงานคณาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2. ดร.พระครูโอภาสธรรมสาร กลุ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาสังกัดกรุงเทพมหานคร

3. ดร.พระครูวินัยธรธฤติ วิโรจโน กลุ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาสังกัดกรุงเทพมหานคร

4. นายเสถียร ประทุมวงศ์ นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ กลุ่มงานเผยแผ่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์

5. นางกมลรัตน์ วังเมือง นักวิชาการศาสนาชำนาญการ กลุ่มงานเผยแผ่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี

6. นางสาวธณัทธ์นันท์ เก้าพรพงศ์ นักวิชาการศาสนาชำนาญการ กลุ่มงานเผยแผ่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์จำนวน 3 ชุด ที่พัฒนาเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามนโยบายการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการพัฒนาต้นแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

2. แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามนโยบายการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการดำเนินงานตามนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาต้นแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

3. แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับเทคนิค วิธีการและรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ เทคนิควิธีการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่ ปัจจัยที่ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบผลสำเร็จ รวมทั้งข้อเสนอแนะ

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่มีความหลากหลาย และเหมาะสมกับบริบท เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง โดยมีวิธีการดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือเชิญร่วมประชุมกลุ่มย่อยและขอสัมภาษณ์ข้อมูลจากมหาวิทยาลัย

2. ผู้วิจัยใช้การศึกษาข้อมูล 2 รูปแบบ คือ

1) ถามตามหัวข้อที่กำหนด (Close-Ended) เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้องที่มีการกำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การวิจัย

2) ถามโดยใช้คำถามปลายเปิด (Open-Ended) ในกรณีที่ข้อคำถามที่เตรียมมาอาจจะไม่เหมาะสมกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้น ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นของตนในประเด็นที่เกี่ยวข้องอย่างเต็มที่

3. กระบวนการการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดไว้ 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 อธิบายวัตถุประสงค์ในการวิจัยแก่ผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งประเด็นคำถามโดยย่อ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจได้ตรงประเด็น

ขั้นตอนที่ 2 ทำการสอบถามตามประเด็นที่กำหนดทีละประเด็น โดยผู้วิจัยจะกล่าวนำถึงความเชื่อมโยงในประเด็นคำถาม เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการวิเคราะห์คำตอบ

ขั้นตอนที่ 3 สรุปประเด็นข้อมูลที่ได้ให้กับกลุ่มตัวอย่างรับฟัง เพื่อให้มั่นใจว่าการตีความและความเข้าใจของผู้วิจัยมีความถูกต้อง และตรงกับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล

4. บันทึกภาพกิจกรรมในการลงพื้นที่ และบันทึกภาพบริบทที่เกี่ยวข้อง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอ

1. นำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกและบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ จากผู้ให้ข้อมูลมาทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล

2. นำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงในรูปแบบของข้อความเพื่อง่ายต่อการแยกประเด็น

3. วิเคราะห์และจัดแยกแต่ละประเด็นเนื้อหาข้อมูลตามกลุ่มของข้อมูลที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัย

4. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

5. ตีความข้อมูลที่ได้โดยเปรียบเทียบกับทฤษฎีหลักที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์

6. สรุปข้อมูลที่ได้ และนำไปเปรียบเทียบทีละประเด็น

7. อภิปรายผลข้อมูลตามทฤษฎีและปรากฏการณ์ เพื่อสร้างข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

บทที่ 4
ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย” ในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมุ่งศึกษาการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย โดยนำเสนอผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 23 รูป/คน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ตามมิติของการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังนี้

มิติที่ 1 การวางแผน

มิติที่ 2 การจัดองค์การ

มิติที่ 3 นโยบายการเผยแผ่

มิติที่ 4 พัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่

มิติที่ 5 วิธีการเผยแผ่

มิติที่ 6 เทคโนโลยี

มิติที่ 7 สภาพแวดล้อม

มิติที่ 8 ความสัมพันธ์ทางสังคม

ทั้ง 8 มิตินำมาเสนอเป็นต้นแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพ มีการนำความรู้ด้านการจัดการควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการ ภายใต้มิติการส่งเสริมและพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนโยบายภาครัฐคือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนสืบต่อไป

โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ ประกอบด้วย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

2. ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

3. เพื่อเสนอต้นแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

โดยวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการนั้น ได้ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการจัดเก็บข้อมูลเพื่อกำหนดต้นแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยกำหนดปัจจัยทั้ง 8 ด้าน และกำหนดการวิเคราะห์ปัจจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการทั้ง 8 มิติ กำหนดขั้นตอนการวิจัยออกเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยการบริหารจัดการจากแนวความคิดของกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดและเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่แสดงถึงปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดต้นแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ

4.1 ผลการศึกษาลักษณะการบริหารจัดการของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์รายบุคคล และการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง จากผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งผลการศึกษาในลักษณะดังกล่าวทำให้ได้มุมมองที่เชื่อมโยงการปฏิบัติทั้งในด้านการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาการบริหารจัดการของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

การศึกษาลักษณะการบริหารจัดการของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย โดยวิเคราะห์ผ่านกรอบการบริหารจัดการตามมิติที่กำหนดไว้ทั้ง 8 มิติ การศึกษากระบวนการการบริหารจัดการของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ที่ใช้เป็นกรณีศึกษามีดังนี้

1) ภาคเหนือ ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่

2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา

3) ภาคกลาง ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี

4) ภาคใต้ ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

4.1.1 การวางแผน

มีการดำเนินการตามกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้

4.1.1.1 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่

มีการวางแผนในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่และกำหนดนโยบายแผนการดำเนินการก่อน ได้จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมในการวางแผน มีการอบรมกระบวนการทำงานแก่บุคลากร กำหนดยุทธศาสตร์ แผนงานและแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจน เช่น แผนงานด้านการบริหารจัดการโครงการ แผนด้านยุทธศาสตร์ เป็นต้น

แผนยุทธศาสตร์ : ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่

วิสัยทัศน์ : เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา แห่งดินแดนล้านนาและอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ให้มีความมั่นคง ยั่งยืน และสังคมมีความสุขด้วยหลักพุทธธรรม

พันธกิจ

1. เสริมสร้างให้สถาบันและกิจการทางพระพุทธศาสนามีความมั่นคงยั่งยืน
2. สนับสนุนส่งเสริมและจัดการการศึกษาสงฆ์ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาให้มีความรู้คู่คุณธรรม
3. จัดการศึกษาสงฆ์เพื่อผลิตและพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมเผยแผ่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม และร่วมสร้างสังคมพุทธธรรมที่มีความเข้มแข็ง

เป้าประสงค์

1.การเสริมสร้างเอกภาพให้กับสถาบันและกิจการทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

2. การส่งเสริมการพัฒนาระบบการศึกษาสงฆ์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบและครบวงจร

3.การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับศาสนทายาท

4. การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ให้เป็นมืออาชีพ

ตัวชี้วัด

1.ระดับความสำเร็จของจัดการกับปัญหาและข้อร้องเรียนเกี่ยวกับพุทธศาสนา

2. ร้อยละของประชาชนที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

3.ร้อยละของระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการ

4.ร้อยละของผู้เรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษาที่จบตามหลักสูตร

แผนภาพที่ 4.1 แสดงแผนยุทธศาสตร์ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่

4.1.1.2 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา

การวางแผนงานและกำหนดนโยบายแผนงานดำเนินการประจำปีงบประมาณ มีการอบรมการทำงานแก่บุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้เป็นไปตามนโยบายและข้อกำหนดตามวัตถุประสงค์และแผนปฏิบัติงานที่ค่อนข้างชัดเจน

แผนงาน โครงการ กิจกรรม ประจำปีงบประมาณของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา โดยยึดแนวทางการดำเนินงานให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์และกลยุทธ์แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แผนยุทธศาสตร์ : ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา

วิสัยทัศน์ : ส่งเสริมสนับสนุน การพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา สนองงานคณะสงฆ์ มุ่งบริการประชาชนให้เกิดความพึงพอใจ ประสานงานเครือข่าย เน้นหลักธรรมนำสังคมสู่ผลสัมฤทธิ์ของงาน

พันธกิจ

1. ส่งเสริมพระสงฆ์ให้มีบทบาทผู้นำด้านจิตใจ
2. ส่งเสริมศาสนศึกษา เน้นความรู้คู่คุณธรรม
3. ทำนุบำรุง ดูแล ศาสนสถานและศาสนสมบัติ
4. ประสานองค์กรเครือข่าย

เป้าประสงค์

1. อุปถัมภ์บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. ส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนางานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคณะสงฆ์
3. ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติ
4. ส่งเสริมสนับสนุน พัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
5. ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของชุมชน

ตัวชี้วัด

1. ระดับความสำเร็จของบุคลากรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. ระดับความสำเร็จในการใช้เทคโนโลยีและระบบสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
3. จำนวนที่เพิ่มขึ้นของบุคลากรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

ค่านิยมองค์กร : การทำงานเป็นทีม

แผนภาพที่ 4.2 แสดงแผนยุทธศาสตร์ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา

4.1.1.3 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี

มีการวางแผนล่วงหน้าและกำหนดนโยบายแผนงานดำเนินการประจำปี การวางแผนการปฏิบัติงาน มีการอบรมแก่บุคลากร มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้อย่างชัดเจน มีการติดตามประเมินผล "สิ่งที่ใช้ในการขับเคลื่อนไม่ได้มีอะไรซับซ้อนมาก ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรีได้ใช้หลัก PDCA เป็นหลักในการขับเคลื่อน วางแผน ปฏิบัติตามแผน ตรวจสอบปัญหาอุปสรรค ปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายและนโยบายในการปฏิบัติงาน (สรุป คือ แผนปฏิบัติการ)" (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 มิถุนายน 2558)

แผนภาพที่ 4.3 แสดงแผนยุทธศาสตร์ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี

4.1.1.4 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

มีการนำแผนไปปฏิบัติเป็นการปฏิบัติงานตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนงานหรือโครงการเพื่อให้งานที่กำหนดไว้ในแผนบรรลุเป้าหมาย การดำเนินการในด้านการเตรียมบุคคล งบประมาณ วิธีการ ก่อนดำเนินการมีการชี้แจงให้บุคลากรผู้รับผิดชอบและผู้ปฏิบัติงานดำเนินการมีการให้คำแนะนำปรึกษาหารือ มีการควบคุมการปฏิบัติงานและการรายงานตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขทุกระยะของการปฏิบัติงาน มีความชัดเจนในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนการกำหนดและมอบหมายภารกิจความรับผิดชอบในโครงสร้างบริหารแผน มีความชัดเจนมีระบบการกำกับตรวจสอบและประเมินผลภายในองค์กร และมีการเสริมแรงผู้ปฏิบัติในเชิงสร้างสรรค์สมรรถนะองค์กรที่นำแผนสู่การปฏิบัติ มีความเข้มแข็งทั้งศักยภาพ ความสามารถและความพร้อมมีการสนับสนุนและมีความผูกพันของฝ่ายตางๆ

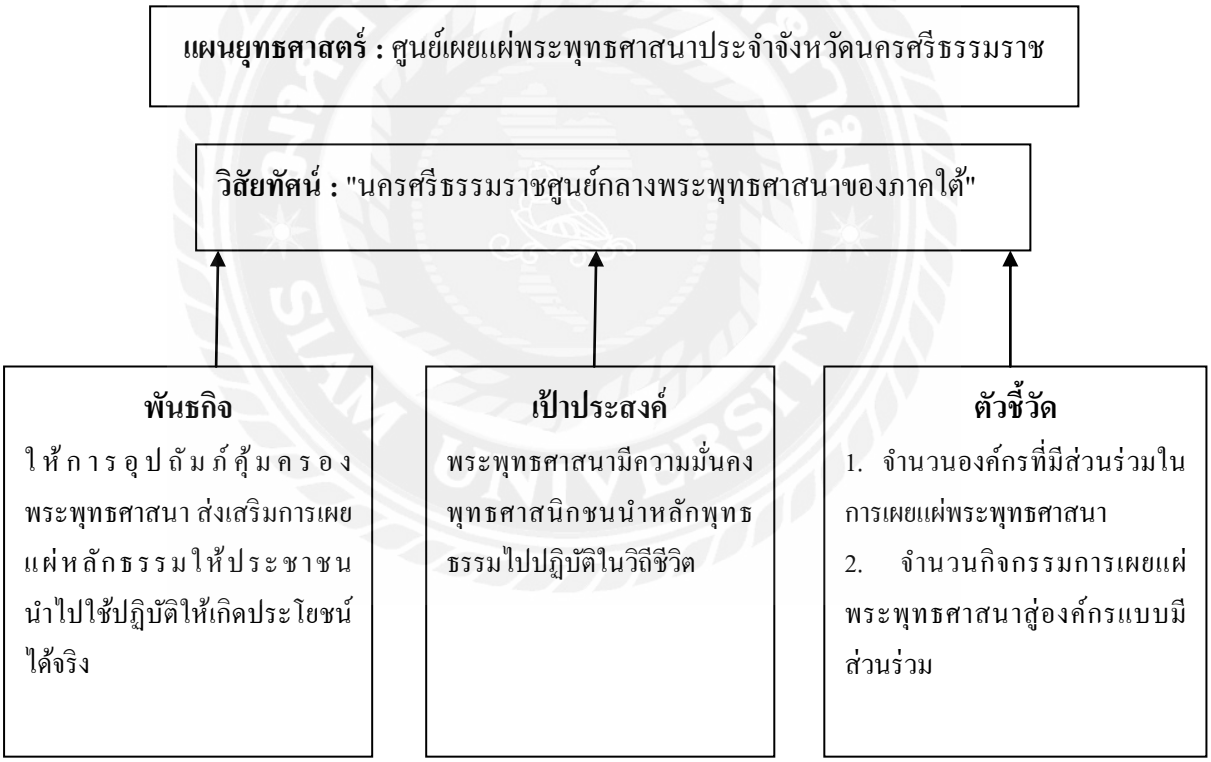

แผนภาพที่ 4.4 แสดงแผนยุทธศาสตร์ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

โดยสรุป ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ได้ดำเนินงานตามแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.2554-2559 การดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประกอบด้วยยุทธศาสตร์ทั้ง 4 ด้าน ด้านอุปถัมภ์ ส่งเสริม

สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเพิ่มและการพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีศักยภาพและขีดความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมการเผยแผ่หลักพุทธธรรมด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย และการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยแต่ละแผนยุทธศาสตร์นั้นได้กำหนดกลยุทธ์ แผนงานและโครงการเพื่อรองรับการดำเนินการตามแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จัดทำขึ้นเพื่อสนองงานคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเป็นงานด้านที่มีความสำคัญในการดำรงคงอยู่ของพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระธรรมคำสอนไปสู่ประชาชน และการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการเผยแผ่และพัฒนาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา

การนำแผนไปปฏิบัติของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง 4 ศูนย์ เป็นกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานหรือกลไกที่สำคัญทั้งหมดให้สามารถบรรลุผลลัพธ์ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ การดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะบังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องผลักดันให้มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด ค่านิยม เป้าหมาย รวมถึงวิธีการปฏิบัติงาน การนำแผนไปสู่การปฏิบัติของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง 4 ศูนย์นั้น จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจให้บุคลากรทุกระดับเพื่อให้เกิดการยอมรับและมีส่วนร่วม พร้อมที่จะนำแผนงาน โครงการต่างๆ ไปดำเนินการตามแนวทางได้อย่างเหมาะสม และสามารถประยุกต์การดำเนินงานให้เหมาะสมกับแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติและสร้างการมีส่วนร่วม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ พันธกิจและประเด็นยุทธศาสตร์ที่วางไว้ จึงได้กำหนดแนวทางการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในแผนปฏิบัติด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในกระบวนการจัดทำแผน เพื่อให้บุคลากรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้รับทราบและเข้าใจในทิศทางการดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ เพื่อให้การขับเคลื่อนแผนการเผยแผ่ให้บรรลุเป้าประสงค์ ตลอดจนเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านการเผยแผ่ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้สึกการมีส่วนร่วมและพร้อมรับผิดชอบในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อสังเกตุจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เกี่ยวกับการวางแผนบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ โดยพระเดชพระคุณเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานศูนย์ได้จัดโครงสร้างมอบหมายภาระกิจหน้าที่ มีการประชุมสัมมนาในเดือนมกราคมหรือเดือนกุมภาพันธ์ทุกปี เพื่อแจ้งให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการได้รับทราบถึงนโยบายการการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้ตระหนักในจุดยืนที่มั่นคงดำรงความเป็นสมณะเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีหน่วยงานที่สนอง

งานด้านการเผยแผ่คือสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด มีศูนย์เผยแผ่ธรรมที่วัดพันต้น มีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตลอดปี

สำหรับแนวทางในการวางแผนของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา ได้กำหนดแผนในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่อย่างเป็นระบบ มีการประชุมรายเดือน ดูแลติดตามโครงการต่างๆ คอยส่งเสริมสนับสนุนการให้ทำงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มีการร่วมมือระหว่างพุทธสมาคมจังหวัด เปรียญธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ได้เข้าร่วมประชุมแนวทางในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ และออกตรวจเยี่ยมคณะสงฆ์ทั้งจังหวัด จัดอบรมพระนักเผยแผ่ 300 รูป 32 อำเภอๆละ 10 รูป ปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จตามเป้าหมายและเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน เช่น โครงการหมู่บ้านศีล 5 ต้องมีการท่องศีล5 แปลศีล5 เรียนรู้ศีลรักษาศีลและปฏิบัติให้ได้ ซึ่งเป็นโครงการหลักๆที่กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ และอีกหนึ่งโครงการ คือ โครงการอบรมธรรมศึกษาแก่เยาวชนในโรงเรียน ให้ความรู้คู่คุณธรรมแก่นักเรียนเป็นต้น

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี มีการวางระบบแผนการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ควบคู่กับการศึกษาธรรมศึกษา ซึ่งถือเป็นภาระหน้าที่ในฝ่ายการศึกษา เจ้าคณะอำเภอเจ้าคณะตำบลต้องนำไปปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ผลที่ได้รับก็ค่อนข้างประสบความสำเร็จ บุคลากรที่สนองงานด้านเผยแผ่ก็ปฏิบัติตาม และยังมีการติดตามผลและประเมินผล สิ่งที่ใช้ในการขับเคลื่อนไม่ได้มีอะไรซับซ้อนมาก สำนักพุทธใช้หลัก PDCA เป็นหลักในการขับเคลื่อน วางแผน ปฏิบัติตามแผน ตรวจสอบปัญหาอุปสรรค ปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย (สรุป คือ แผนปฏิบัติการ)

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้นำแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นแผน 4 ปี และก็มีแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดที่สอดคล้องกับแผนแม่บทของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นำมาเป็นแผนปฏิบัติการประจำศูนย์เผยแผ่ประจำจังหวัด เป็นปีๆไป ถือว่าใช้แผนเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงาน ระดมแนวคิด วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความเป็นจริงในการปฏิบัติงานของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เพื่อให้การดำเนินด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบผลสำเร็จสืบต่อไป

แบบแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

ยุทธศาสตร์ที่ 1 อุปถัมภ์ ส่งเสริม สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

กลยุทธ์ที่ 1 อุปถัมภ์บุคลการผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา

กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนางานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่บุคลากรผู้เผยแผ่ในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อเป็นการส่งเสริมสวัสดิภาพ สวัสดิการ ให้แก่บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา
3. เพื่อสนับสนุนการใช้กลไกระบบคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกระดับในการดำเนินงาน
4. เพื่อส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
5. เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศและด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
6. เพื่อเพิ่มและพัฒนาวัดให้มีความพร้อมในกาดำเนินงานด้านการปฏิบัติธรรม

เป้าหมาย

1. จำนวนบุคลากรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบข้อมูลสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
3. จำนวนที่เพิ่มขึ้นของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดและหน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แผนงาน

1. อุปถัมภ์บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. พัฒนาระบบบริหารงานและเทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

โครงการ

1. จัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. อุดหนุนการดำเนินงานบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา
3. พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
4. การจัดเก็บข้อมูลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แผนภาพที่ 4.5 ยุทธศาสตร์ที่ 1 แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

แบบแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีศักยภาพและขีดความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริม สนับสนุน การศึกษาพระปริยัติธรรม

กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้บุคลากรผู้เผยแผ่มีความรู้แตกฉานในหลักพุทธธรรม
2. เพื่อเพิ่มและพัฒนาประสิทธิภาพบุคลากรนผู้เผยแผ่
3. เพื่อพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่ให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เป้าหมาย

1. จำนวนที่เพิ่มขึ้นของบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. จำนวนบุคลากรผู้เผยแผ่ที่ได้รับการศึกษาพระปริยัติธรรม
3. จำนวนบุคลากรผู้เผยแผ่ที่ได้รับการพัฒนาความรู้ทักษะและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แผนงาน

1. เพิ่มบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. การศึกษาพระปริยัติธรรม
3. การพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา

โครงการ

1. โครงการสัมมนาพระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. โครงการฝึกอบรมพระวิปัสนาจารย์
3. โครงการอบรมพระอุปัชฌาย์ พระคู่สวด
4. โครงการอบรมนักธรรม บาลี ก่อนสอบธรรม บาลีสนามหลวง
5. โครงการอบรมครูสอนพระปริยัติธรรม
6. โครงการตรวจเยี่ยม นิเทศ ติดตามการดำเนินงานสำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษา
7. โครงการส่งเสริมศักยภาพบุคลากรผู้เผยแผ่
8. โครงการส่งเสริมศักยภาพพระวิปัสสนาจารย์ประจำโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ

แผนภาพที่ 4.6 ยุทธศาสตร์ที่ 2 แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

แบบแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

ยุทธศาสตร์ที่ 3 จัดกิจกรรมการเผยแผ่หลักพุทธธรรมด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย

กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของชุมชน

กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมให้วัดมีศักยภาพเป็นศูนย์กการเรียนรู้หลักธรรมและการปฏิบัติกิจกรรมทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริม พัฒนารูปแบบและนวัตกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกมิติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้วัดมีศักยภาพสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
2. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับชุมชน
3. เพื่อให้วัดมีศักยภาพในการเผยแผ่หลักพุทธธรรม
4. เพื่อเพิ่มจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
5. เพื่อให้มีรูปแบบและสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสม
6. เพื่อส่งเสริมการนำนวัตกรรมมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เป้าหมาย

1. จำนวนวัดที่มีศักยภาพในการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน
2. จำนวนที่เพิ่มขึ้นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
3. รูปแบบและนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แผนงาน

1. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน
2. การพัฒนาศักยภาพวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการปฏิบัติกิจกรรมการเผยแผ่
3. พัฒนารูปแบบและนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

โครงการ

1. โครงการพัฒนาศักยภาพหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล
2. โครงการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน
3. โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนและประชาชน
4. โครงการพัฒนาสื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา
5. โครงการจัดตั้งสถานีวิทยุและโทรทัศน์เพื่อพระพุทธศาสนา
6. โครงการจัดทำเว็บไซต์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา7. โครงการวัดร่มเย็นด้วยหลักธรรม

แผนภาพที่ 4.7 ยุทธศาสตร์ที่ 3 แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

แบบแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

ยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
กลยุทธ์ที่ 1 จัดตั้งและพัฒนาศักยภาพองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่องค์กรทุกภาคส่วน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเพิ่มองค์กรเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. เพื่อพัฒนาองค์กรเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพ
3. เพื่อให้องค์กรทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการเผยแผ่
4. เพื่อสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่องค์กร
5. เพื่อระดมสรรพกำลังในการสนับสนุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เป้าหมาย

1. จำนวนที่เพิ่มขึ้นขององค์กรเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (เช่น พุทธสมาคมจังหวัด/อำเภอ, สภาวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ ฯลฯ)
2. จำนวนองค์กรที่มีส่วนร่วมในการเผยแผ่
3. จำนวนกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่องค์กรแบบมีส่วนร่วม

แผนงาน

1. การขยายองค์กรเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. การจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่องค์กรแบบมีส่วนร่วม

โครงการ

1. โครงการส่งเสริมและประสานองค์กรเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา
2. โครงการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายพระพุทธศาสนา อุบาสก อุบาสิกา ผู้ปฏิบัติธรรม ฯลฯ
3. โครงการเชิดชูเกียรติบุคคล/องค์กรหน่วยงานต้นแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
4. โครงการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
5. โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

แผนภาพที่ 4.8 ยุทธศาสตร์ที่ 4 แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

4.1.2 การจัดองค์การ

4.1.2.1 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่

มีการจัดโครงสร้างองค์กรและการแบ่งงานที่ชัดเจน กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่งงานต่างๆ "บริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการ มีหลวงพ่อเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานที่ปรึกษา ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานที่ปรึกษา คณะดำเนินงานก็เรียงตามอำนาจหน้าที่ มีการแบ่งหน้าที่ ตามวาระประชุมที่เกิดขึ้น มีการประชุมปีละ 4 ครั้ง เพื่อให้รับทราบการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง" (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 กุมภาพันธ์ 2558)

มีการติดตามผลการดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่องและเป็นแบบแผน มีการประชุมภายในหน่วยงานโดยเจ้าหน้าที่และพนักงานร่วมประชุมวางแผนดำเนินการ เน้นการบริหารงานแบบพุทธธรรมและธรรมาภิบาล มีการปฏิบัติงานเป็นขั้นตอนและมีโครงสร้างการบริหารงานแบบราชการมีหน่วยงานในการกำกับดูแล พิจารณาแผนงาน งบประมาณ งานต่างๆ ชัดเจน กระจายการปฏิบัติงานและติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นแบบแผน

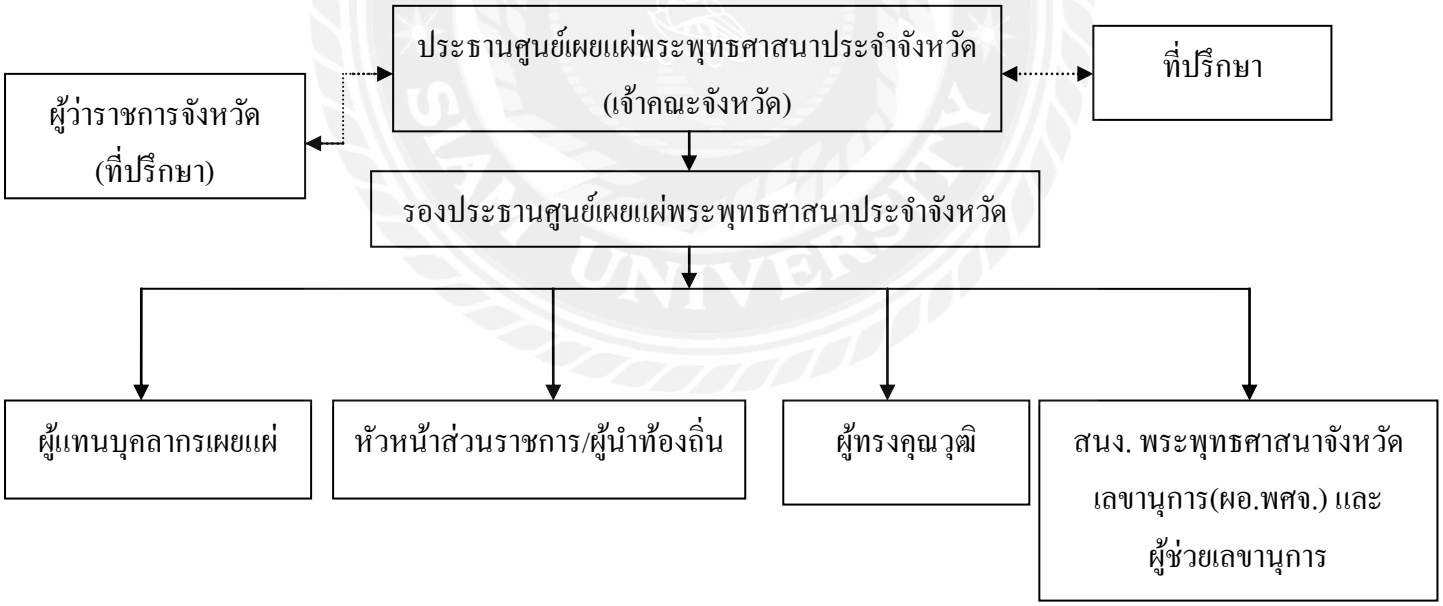

แผนภาพที่ 4.9 แสดงโครงสร้างการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ได้เน้นการประสานงาน การทำงานเป็นทีม โดยผู้บริหารให้ความสำคัญกับเจ้าหน้าที่และบุคลากรภายในองค์กร มีประชุมภายในหน่วยงานโดยเจ้าหน้าที่บุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนาร่วมกันประชุมวางแผนดำเนินการ เน้นการบริหารงาน

แบบธรรมาภิบาลและนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดองค์การอย่างเป็นขั้นตอน มีโครงสร้างการบริหารงานตามอำนาจหน้าที่ที่รับผิดชอบ

4.1.2.2 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา

โครงสร้างองค์กรก็ยึดตามแบบโครงสร้างมหาเถระสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีการแบ่งอำนาจและกระจายอำนาจในการบริหารงาน การมีโครงสร้างในการปฏิบัติงานก็สามารถทำให้องค์กรขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การทำงานสะดวกมีรูปแบบที่ชัดเจน ก็ยึดเอาแบบโครงสร้างดังกล่าว (เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2559)

ส่วนปัญหาอุปสรรคในการจัดองค์การ ตามโครงสร้างที่มีอยู่ก็ไม่เกิดปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ปัญหาที่มีก็อยู่ที่บุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เพราะต่างคนก็ต่างปฏิบัติงานตามความถนัดของแต่ละบุคคล ก่อนออกปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ประธานศูนย์เผยแผ่ก็ได้จัดให้มีการประชุม ปฐมนิเทศ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

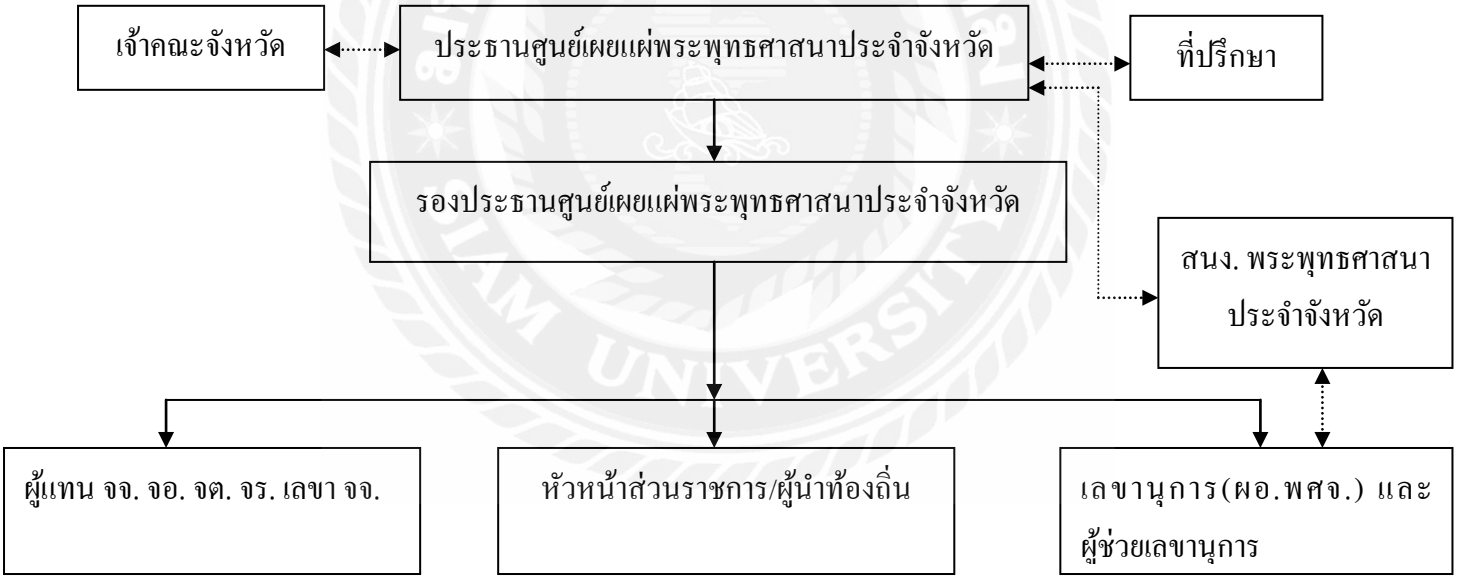

แผนภาพที่ 4.10 แสดงโครงสร้างการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา

จะเห็นได้ว่าศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา มีการจัดโครงสร้างองค์กร การแบ่งงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่งงานชัดเจน กระจายงานด้านการเผยแผ่ให้ตามหน้าที่ของหน่วยงานและบุคลากรที่รับผิดชอบ ติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นแบบแผน เน้นการประสานงานในหมู่คณะ การทำงานร่วมกันเป็นทีม มีแผนผังองค์การรายละเอียดของงานที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน

4.1.2.3 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี

มีการจัดองค์กร รูปแบบกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่งานของบุคคลากรและปัจจัยทางกายภาพต่างๆ ขององค์กร หลักการจัดองค์กรจะเน้นไปที่ระบบราชการ โดยมีหลักการกำหนดหน้าที่การงาน การแบ่งงานสายการบังคับบัญชา อำนาจการบังคับบัญชา ช่องการควบคุม แผนภูมิองค์กร “ถ้าเรามีโครงสร้างทั้งทางพระและฆราวาส วิธีการทำงานจะง่ายขึ้น โดยมีสำงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นฐานในการขับเคลื่อนงาน ปัญหาอุปสรรคคือคนไม่ทำงาน โครงสร้างไม่ใหญ่โตแต่ถ้าเราทำงานตามแผนก็ประสบผลสำเร็จได้” (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 มิถุนายน 2558)

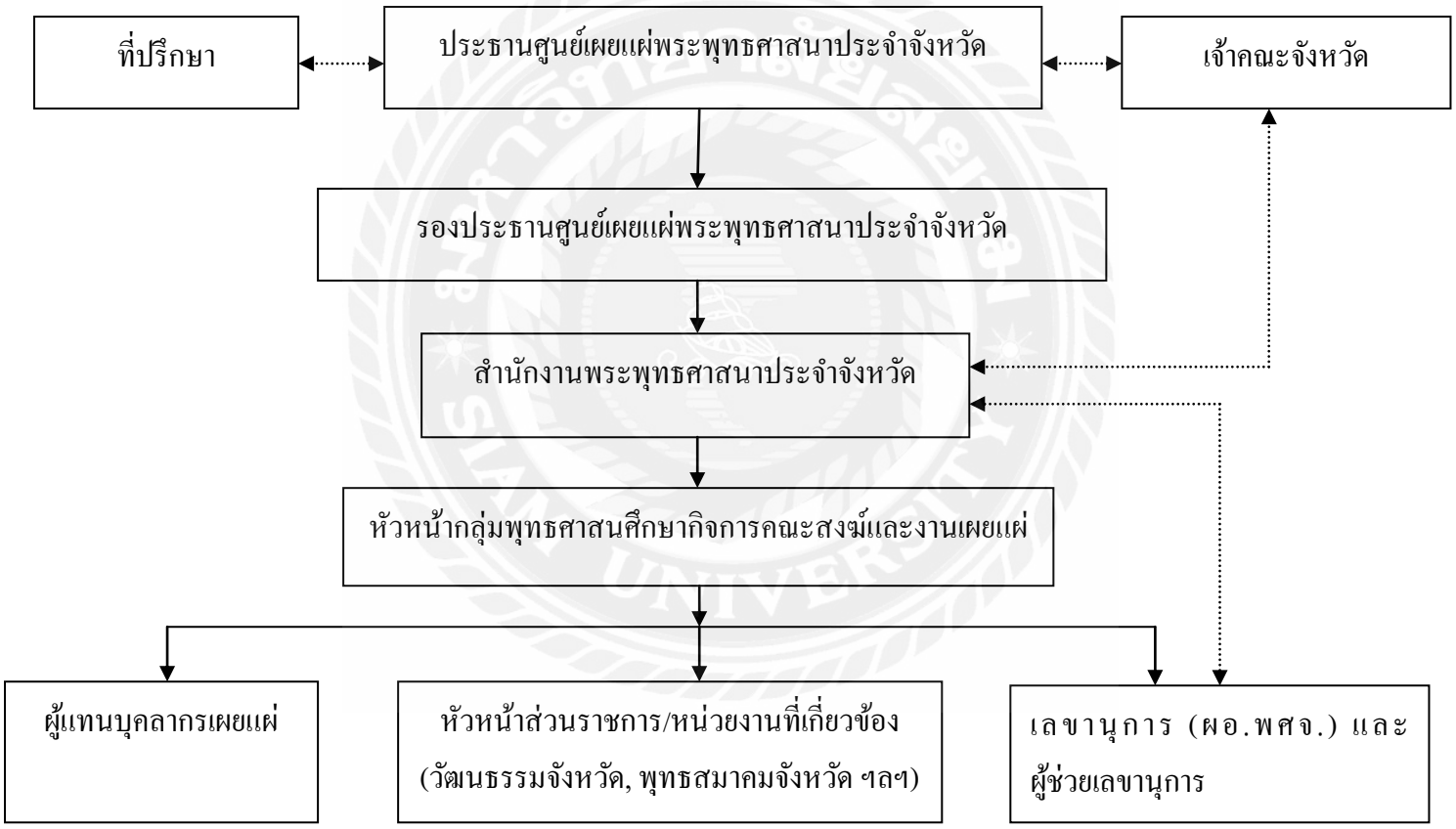

แผนภาพที่ 4.11 แสดงโครงสร้างการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี

การกำหนดโครงสร้างองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี โดยการจัดแบ่งออกเป็นหน่วยงานย่อยต่างๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานไว้ชัดเจน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยเหล่านั้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เอื้อต่อการดำเนินงานด้านการเผยแผ่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ

4.1.2.4 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

"องค์กรเป็นที่รวมของคนและเป็นที่รวมของงานต่างๆ เพื่อให้บุคลากรขององค์การปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่และเต็มสามารถจึงจำเป็นต้องจัดแบ่งหน้าที่การงานกันทำและมอบอำนาจให้รับผิดชอบตามความสามารถและความถนัด" (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 พฤษภาคม 2558)

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการจัดโครงสร้างและการแบ่งงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่งงานต่างๆชัดเจน มีการติดตามผลการดำเนินงาน เน้นการประสานงานของบุคลากร การทำงานเป็นทีม จัดหมวดหมู่ของงานที่เป็นอย่างเดียวกันหรือมีลักษณะใกล้เคียงกันมารวมเข้าด้วยกัน แล้วจัดให้คนที่มีความสามารถในงานนั้นๆ มาปฏิบัติงานรวมกันในกลุ่มนั้นและตั้งหัวหน้าขึ้นรับผิดชอบควบคุม

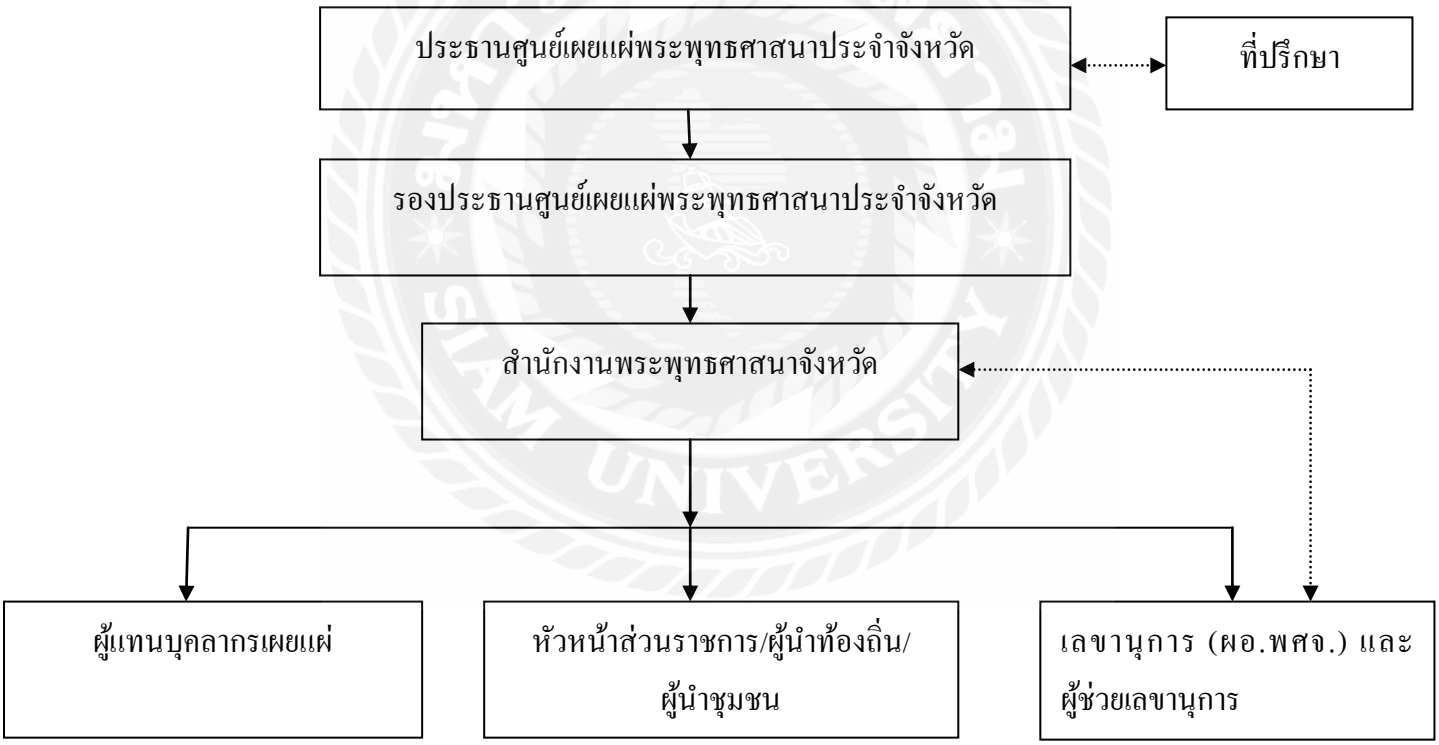

แผนภาพที่ 4.12 แสดงโครงสร้างการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

จะเห็นได้ว่า ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการกำหนดโครงสร้างในการปฏิบัติหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน มีเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานที่ปรึกษา และมีการประสานงานกับผู้นำส่วนราชการ กล่าวคือ วัฒนธรรมจังหวัด และผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ในการนำแผนงานไปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

แสดงแบบโครงสร้างการจัดองค์การ ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

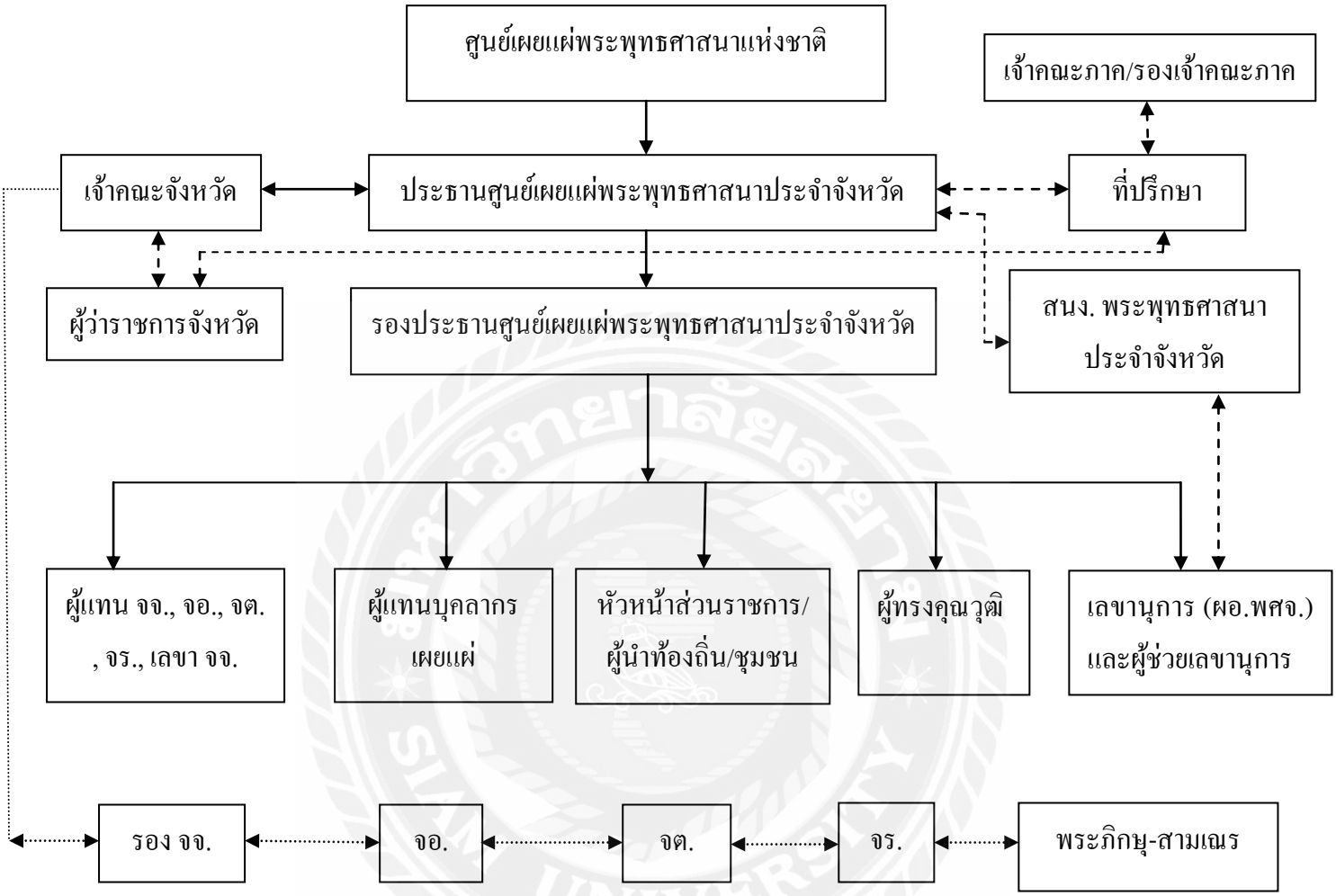

แผนภาพที่ 4.13 แบบจำลองโครงสร้างการจัดองค์การศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

แบบโครงสร้างการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย จะเห็นว่าโครงสร้างการจัดองค์การมีลักษณะเด่นชัด มีผู้บริหาร กรรมการ มีคณะกรรมการทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ อีกทั้งมีส่วนราชการเข้ามาช่วยเหลืออีกฝ่าย ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยสรุปการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

มีเป้าหมาย นโยบาย และแผนงานในการดำเนินงานอย่างชัดเจน เพื่อให้การบริหารองค์กรดำเนินไปด้วยความราบรื่นและมีประสิทธิภาพ จัดให้มีศูนย์กลางในการอำนวยการที่มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบและอำนวยการโดยตรง มีการระบุหน้าที่การงาน ความรับผิดชอบของบุคลากรแต่ละคนได้ชัดเจนมีการแบ่งแยกหน้าที่ตามความเหมาะสม ตรงตามความรู้ความสามารถ มีการ

จัดระบบการทำงานอย่างเหมาะสม มีเทคนิคในการควบคุมงาน และการประสานงานในองค์กร มีระบบการสื่อสารที่ดี มีหลักอำนวยการ การวินิจฉัยสั่งการที่ดี

ข้อสังเกตุจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ มีการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการ มีหลวงพ่อเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานที่ปรึกษา ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานที่ปรึกษา คณะดำเนินงานก็เรียงตามอำนาจหน้าที่ มีการแบ่งหน้าที่ ตามวาระประชุมที่เกิดขึ้น มีการประชุมปีละ 4 ครั้ง เพื่อให้รับทราบการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง ส่วนปัญหาอุปสรรคในการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่ฯ ก็อยู่ที่บุคลากร การทำงานยังขาดความต่อเนื่อง บุคลากรที่จะสนองงานเต็มเวลาเต็มความรู้ความสามารถนั้นยังน้อย มีการหาอาสาสมัครแจ้งไปยังสถานศึกษา หน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่น แจ้งไปยังพระนิสิตนักษา ทั้ง มจร. มมร. วิทยาเขตเชียงใหม่ ที่มีจิตอาสา ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา มีกำหนดมอบหมายภาระหน้าที่ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา มีโครงสร้างองค์กรตามแบบโครงสร้างมหาเถระสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีการแบ่งอำนาจและกระจายอำนาจในการบริหารงาน โครงสร้างในการปฏิบัติงานก็สามารถทำให้องค์กรขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การทำงานสะดวกมีรูปแบบที่ชัดเจน ก็ยึดเอาแบบโครงสร้างดังกล่าว

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี มีโครงสร้างองค์การแบบการกระจายอำนาจการบริหารจัดการองค์การ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในด้านต่างๆ และมีการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ปัญหาอุปสรรคในการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี ก็อยู่ที่บุคลากรที่มีจำนวนไม่จำกัดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และงบประมาณที่ได้รับในการสนับสนุนด้านการเผยแผ่ก็มีจำนวนจำกัด การขับเคลื่อนด้านการเผยแผ่เลยไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร “สิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไข ไม่ใช่จะปรับปรุงที่ตัวบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน แต่ควรจะปรับปรุงมาตั้งแต่ผู้บริหาร เหมือนอย่างหน่วยงานของภาครัฐเวลามีโครงการ รัฐก็มีงบประมาณสนับสนุนให้โครงการเหล่านั้นขับเคลื่อนได้ แต่ในทางคณะสงฆ์ไม่ค่อยมีการสนับสนุนเท่าที่ควร มีแต่การกำหนดนโยบายให้ปฏิบัติตามแต่ไม่มีการสนับสนุน”

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราชมีการจัดโครงสร้างองค์กรรับผิดชอบโดยตรง เพื่อที่จะทำให้ผู้ที่รับผิดชอบต่อภาระกิจของตัวเองสามารถนำเอาผลการปฏิบัติงาน มาพัฒนาตัวเอง เป็นเครื่องมือในการรายงานผล เพื่อพิจารณาความดีความชอบ ตามวงจร

ของการบริหารงานบุคคล โครงสร้างองค์กรในปัจจุบัน สอดคล้องกับความเป็นจริงขององค์กร ปัญหาในเชิงโครงสร้างไม่มี ข้อจำกัดในเรื่องของบุคลากรไม่สามารถเลือกสรรในการปฏิบัติงานได้

หน้าที่ส่วนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

1. สนองงานคณะสงฆ์และรัฐด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2. ส่งเสริมการดำเนินงานของพระธรรมทูตภายในประเทศ พระภิกษุที่ปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่เฉพาะ พระจริยิเทศก์ และพระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3. ส่งเสริมการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์ การดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรมของวัดและการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน

4. จัดฝึกอบรมพระธรรมทูตภายในประเทศ จัดฝึกอบรมพระวิปัสสนาจารย์ และจัดฝึกอบรมพระนักเทศน์ของคณะสงฆ์

5. ทำหน้าที่ประสานงาน/เลขานุการของคณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

6. ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป

7. ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าการประสานงานมีความสำคัญต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สุด โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ที่ข้อมูลข่าวสารมีการเผยแพร่อย่างรวดเร็ว ดังนั้นงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ต้องมีการวางแผนในกาบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดี ให้บุคลากรมีทิศทางในการทำงานในแนวเดียวกัน สามารถทำงานร่วมกันได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ รวมทั้งสามารถบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ถึงแม้ว่าจะมีการวางแผนที่ดี เป็นรูปธรรม สามารถปฏิบัติได้แล้ว ยังต้องมีการสั่งการบังคับบัญชาที่ดีด้วย นั่นคือมหาเถรสมาคมต้องมีการบังคับบัญชาที่รวดเร็วแม่นยำ มีข้อมูลข่าวสารมี่ทันสมัย เพื่อเป็นองค์ประกอบสำหรับหน่วยงานย่อยให้สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ แม้ว่าจะมีการวางแผนที่ดีเพียงใด มีการบังคับบัญชาที่ดีเพียงใด แต่หากขาดการประสานงานที่ดีก็ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของงานได้ การประสานงานเป็นการร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติงานระหว่างบุคคลภายในองค์กรเดียวกันหรือระหว่างหน่วยงานอย่างสอดคล้อง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยการประสานงานดังกล่าวนี้หมายความรวมถึงการประสานงานทั้งภายในและภายนอก อาทิเช่น การประสานงานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชน หรือแม้แต่ประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำเนินการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของกองค์กร

การจัดโครงสร้างของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จ เนื่องจากยิ่งมีการจัดการองค์กรให้มีความซับซ้อนมากขึ้นเพียงใด ความสำเร็จและความรวดเร็วของการปฏิบัติงานก็ยิ่งน้อยลงเท่านั้น เพราะในการสั่งการจะต้องมีขั้นตอนในการดำเนินการมาก มีกระบวนการและผู้มีอำนาจสั่งการหลายคน ซึ่งตามหลักการของฟาโย จะเห็นได้ว่า อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันมิได้ ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบต่องานใดจะต้องได้รับมอบอำนาจให้เพียงพอท่าจะได้งานสำเร็จ ซึ่งหากองค์กรมีความซับซ้อนมาก ก็จะทำให้ผู้ที่มีอำนาจและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่างๆ มากเช่นเดียวกัน ทั้งภาครัฐและองค์กรทางคณะสงฆ์ต้องร่วมมือกันในการปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา

การกำหนดโครงสร้างขององค์กรยังทำให้สามารถจำแนกลักษณะเฉพาะงานให้ชัดเจน และสามารถที่จะมอบหมายงานได้ตรงตามหน่วยงานที่สอดคล้องกับลักษณะของงาน เนื่องจากมีสายบังคับบัญชาอยู่แล้ว เพื่อแสดงความสัมพันธ์เรียงลำดับลดหลั่นกันไปตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรในหน่วยงานอย่างชัดเจนง่ายต่อการเข้าใจ ตลอดจนป้องกันการก้าวก่ายหรือซ้ำซ้อนของแต่ละงาน

4.1.3 นโยบายการเผยแผ่

4.1.3.1 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่

ได้มีการอุปถัมภ์ ส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ซึ่งเป็นระบบการศึกษาดั้งเดิมของคณะสงฆ์ และการศึกษาระบบอื่นๆ การศึกษามหาลัยสงฆ์คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(มจร.) และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย(มมร.) เพื่อให้บุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความรู้ความสามารถในการนำหลักพุทธธรรมไปสอนแก่ประชาชน โดยทำหน้าที่เป็นพระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

จัดให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาต้นแบบตามแนวพระดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้ครบทุกเขตการศึกษาและขยายผลไปยังอำเภอ ทุกอำเภอกลุ่มโรงเรียน โดยให้มีแผนดำเนินการที่ชัดเจน จัดให้มีระบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพ เช่น ปัญหาการขาดแคลนครูสอนและบุคลากร ปัญหาการขาดอุปกรณ์การสอน ปัญหาเรื่องสวัสดิการของครูและบุคลากรทางการศึกษา ปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียน เป็นต้น

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ ยังได้ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัย เพื่อพัฒนากิจการงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่าด้วยเรื่องการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์ทุกประเภท

รวมทั้งสนับสนุนโดยประสานกับมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อให้การศึกษาของคณะสงฆ์มีความหลากหลายในรูปแบบและวิธีการศึกษาทำโดยไม่กระทบการศึกษาดั้งเดิมของคณะสงฆ์

จัดให้มีการประชุมร่วมระหว่างผู้นำพระพุทธศาสนาแต่ละนิกายและหรือผู้นำศาสนาต่างๆ ในระดับท้องถิ่น เพื่อกำหนดบทบาทในการเผยแผ่คำสอนของแต่ละศาสนาให้สอดคล้องกัน บนพื้นฐานความเข้าใจร่วมกัน ส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกัน เพื่อให้ศาสนิกชนแต่ละศาสนาปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนานั้นๆ โดยมีพื้นฐานอยู่บนความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความสมานฉันท์ในชุมชน สังคม ตลอดจนถึงประเทศชาติ (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 กุมภาพันธ์ 2558)

ให้มีการศึกษาหลักธรรมของศาสนาต่างๆ ทุกศาสนาเพื่อให้ศาสนิกชนของแต่ละศาสนามีความรู้และเข้าใจในหลักปฏิบัติของศาสนานั้นๆในรูปแบบต่างๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ เว็บไซต์ ฯลฯ

ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระพุทธศาสนาระบบธรรมศึกษาให้แพร่หลายยิ่งขึ้น ประสานคณะสงฆ์ให้มีระบบและรูปแบบการศึกษาธรรมศึกษาให้มีความหลากหลาย สามารถตอบสนองความต้องการศึกษาธรรมศึกษาของประชาชนทั้งในและต่างประเทศ

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ ยังได้ส่งเสริมและสนับสนุนพระธรรมทูตที่ปฏิบัติศาสนกิจทั้งในประเทศและต่างประเทศ ด้วยวิธีการและรูปแบบต่างๆ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการฝึกอบรมก่อนปฏิบัติงานและระหว่างปฏิบัติงาน รวมทั้งให้มีการประเมินผลเป็นระยะ เพื่อการพัฒนาการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สนับสนุนด้านการฝึกอบรมถวายความรู้พระธรรมทูตและพระสงฆ์ที่ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกประเภท โดยในต่างประเทศจะเน้นให้มีความรู้และทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษหรือภาษาของประเทศที่ไปปฏิบัติศาสนกิจ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังได้ส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติ โดยเน้นการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันจนเป็นนิสัย

ส่งเสริมให้วัดที่มีความพร้อมและสามารถจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมให้มากยิ่งขึ้น อย่างน้อย 1 ตำบลต่อ 1 สำนัก โดยสนับสนุนให้มีการจัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์ให้สามารถนำหลักธรรมไปอบรมประชาชน เน้นการปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ทั้งโดยผู้สอนและผู้ศึกษา

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ได้จัดกิจกรรมภายใต้งบกองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา ภายในงานได้มีการจัดแสดงองค์ความรู้ การสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา การประกวดแข่งขันทักษะของ

เยาวชนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อาทิ การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การแข่งขันวาดภาพ การแข่งขันร้องเพลงไทยลูกทุ่ง การแข่งขันประกวดบรรยายธรรม และการแข่งขันประกวดสวดมนต์หมู่สรรเสริญพระรัตนตรัยทำนองสรภัญญะ การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน จากศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และเครือข่ายทางวัฒนธรรม และการแสดงขับซอ 3 วัย โดยศิลปินขับซอพื้นบ้านจากสมาคมศิลปินขับซอล้านนาอีกด้วย (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 กุมภาพันธ์ 2558)

จากการศึกษานโยบายว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ จะเห็นได้ว่า ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ ได้ส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านการเผยแผ่ โดยให้ความสำคัญกับบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่ สนับสนุนส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ สร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม มีการให้ร่วมมือที่ดีของผู้นำในชุมชนในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

4.1.3.2 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา ได้ถวายการอุปถัมภ์ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ซึ่งเป็นระบบการศึกษาดั้งเดิมของคณะสงฆ์ และการศึกษาระบบอื่นๆ โดยรูปแบบและวิธีการต่างๆ

มีการส่งเสริมการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่สูงกว่าระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ตั้งแต่ ป.ธ.4 ขึ้นไป) ให้มีความหมายในระดับชั้นนั้นๆ จัดให้มีรูปแบบและวิธีการศึกษาที่หลากหลาย โดยให้ผู้ที่ศึกษาประโยค ป.ธ. 4 - 9 จะต้องศึกษาวิชาสามัญที่จำเป็นควบคู่กันไป เน้นการศึกษาตามอัธยาศัยในการศึกษาประโยคบาลี ส่วนวิชาสามัญจะประสานกับมหาวิทยาลัยสงฆ์หรือมหาวิยาลัยต่างๆ ร่วมดำเนินการจัดทำหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนให้มีความหลากหลาย ทั้งนี้จะต้องไม่กระทบต่อระบบการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลีแบบเดิมของคณะสงฆ์

มีการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระพุทธศาสนาระบบธรรมศึกษาให้แพร่หลายยิ่งขึ้น ประสานคณะสงฆ์ให้มีระบบและรูปแบบการศึกษาธรรมศึกษาให้มีความหลากหลาย สามารถตอบสนองความต้องการศึกษาธรรมศึกษาของประชาชนทั้งในและต่างประเทศได้ และยังได้สนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน โดยให้มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนต่างศาสนา เช่น กิจกรรมสาธารณประโยชน์ กิจกรรมอาสาสมัครต่างๆ

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา ได้จัดทำเว็บไซต์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักธรรมคำสอนทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเว็บไซต์ทางพระพุทธศาสนาต่างๆ สนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์รวมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่วัดและชุมชนโดยรอบ ซึ่งรวมทั้งศาสนิกชนของศาสนาต่างๆ เพื่อความ

สมานฉันท์และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เช่น เป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาและวิชาการต่างๆ เป็นศูนย์ฝึกวิชาชีพ เป็นต้น

จัดให้มีเครือข่ายระหว่างองค์กรสาธารณกุศลทางพระพุทธศาสนา กลุ่มอาสาสมัคร ให้มีความเข้มแข็งและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีศูนย์รวมที่วัดของเจ้าคณะจังหวัดหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เพื่อให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแก่วัด ชุมชน หรือประชาชาชนผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ โดยให้มีคลังสิ่งของที่จำเป็นในการยังชีพเบื้องต้นพร้อมปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือ และให้มีการปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือที่รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ รวมทั้งในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง และขยายผลไปสู่อำเภอต่างๆ ที่มีความพร้อม

จากการศึกษานโยบายว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา จะเห็นได้ว่า ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา ได้ส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านการเผยแผ่ โดยให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา สนับสนุนส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ ให้ความคุ้มครองและอุปถัมภ์บุคลากรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

4.1.3.3 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี ได้ถวายการอุปถัมภ์ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ซึ่งเป็นระบบการศึกษาดั้งเดิมของคณะสงฆ์ และการศึกษาระบบอื่นๆ เช่น ทางไปรษณีย์(บทเรียนสำเร็จรูป) ระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ระบบอินเตอร์เน็ต (เช่น E-learning, E-book เป็นต้น) และยังส่งเสริมให้วัดและสถานศึกษาจัดให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้วยวิธีการที่หลากหลาย สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในเข้าสอบธรรมศึกษา รวมทั้งให้มีระบบการยกย่องเชิดชูเกียรติที่เหมาะสม ทั้งแก่ผู้เข้าสอบ สถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น ๆ

สนับสนุนให้มีการศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา ด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ แก่พุทธศาสนิกชนทุกเพศและทุกระดับวัย เน้นการศึกษาเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ให้ระบบการศึกษาเป็นระบบที่มีความหมายต่อการดำเนินชีวิต พร้อมทั้งจัดให้มีระบบ ส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติที่เหมาะสม

ได้สนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน โดยให้มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนต่างศาสนา เช่น กิจกรรมสาธารณประโยชน์ กิจกรรมอาสาสมัครต่างๆ ซ่อมแซม/สร้างถนน ขุดลอกแม่น้ำลำคลอง ศูนย์ฝึกวิชาชีพอาชีพ จัดหาระบบสาธารณูปโภคฯลฯ มีการจัดกิจกรรมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมของแต่ละศาสนา เนื่องในโอกาสวันสำคัญต่างๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันเฉลิมพระชนมพรรษา ฯลฯ

ส่งเสริมให้วัดเป็นสถานที่สะอาด สงบ ร่มรื่นและร่มเย็น เหมาะสำหรับเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเพื่อความสงบสุขของจิต สนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์รวมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่วัดและชุมชนโดยรอบ เช่น เป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาและวิชาการต่างๆ ศูนย์การปฏิบัติศาสนกิจและการปฏิบัติธรรม ศูนย์ฝึกวิชาชีพ ศูนย์กระจายข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน เป็นต้น

ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถานและสถานที่สำคัญของพระพุทธศาสนา โดยจัดให้มีการอุปภัมถ์คุ้มครองและอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม ประสานคณะสงฆ์และผู้นำศาสนาต่างๆ ในการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือให้ครอบคลุมทั่วประเทศ รวมทั้งประสานงานกับคณะสงฆ์ในการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือวัด ชุมชน และประชาชน โดยหลักการให้วัดและชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นต้นแบบและเป็นที่พึ่งของวัดและชุมชนอื่น สนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมหรือสามารถให้จัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น

จากการศึกษานโยบายว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี จะเห็นได้ว่า มีการจัดให้มีเครือข่ายระหว่างองค์กรสาธารณกุศลทางพระพุทธศาสนา กลุ่มอาสาสมัคร ให้มีความเข้มแข็งและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีศูนย์รวมที่วัดของเจ้าคณะจังหวัดหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เพื่อให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแก่วัด ชุมชน หรือประชาชาชนผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ ประสานคณะสงฆ์ในการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือให้ครอบคลุมทั่วทั้งจังหวัด รวมทั้งประสานงานกับคณะสงฆ์ในการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือวัด ชุมชน และประชาชน โดยหลักการให้วัดและชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นต้นแบบและเป็นที่พึ่งของวัดและชุมชนอื่น

4.1.3.4 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ถวายการอุปถัมภ์ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ซึ่งเป็นระบบการศึกษาดั้งเดิมของคณะสงฆ์และการศึกษาระบบอื่นๆ โดยรูปแบบและวิธีการต่างๆ รูปแบบหรือระบบการศึกษาแผนกธรรมและแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การศึกษาระบบมหาวิทยาลัยสงฆ์ การศึกษาพระอภิธรรม การเรียนการสอนในสถานศึกษา ทางไปรษณีย์ ระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ระบบอินเตอร์เน็ต

ให้มีมาตรการในการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกแผนก โดยให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประสานกับสถานศึกษา เพื่อให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปแนะแนวการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกแผนก โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือ นักเรียนระดับประถม

ศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อแนะนำให้นักเรียนเข้ามาสู่ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น

ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานเพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการให้มีวุฒิการศึกษาและทักษะในการบริหารจัดการวัดให้มากยิ่งขึ้นด้วยวิธีการต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น การศึกษาทางไปรษณีย์ (บทเรียนสำเร็จรูป) โดยประสานมหาวิทยาลัยสงฆ์จัดหลักสูตรการเรียนการสอนที่เหมาะสม และโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม

ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระพุทธศาสนาระบบธรรมศึกษาให้แพร่หลายยิ่งขึ้น ประสานคณะสงฆ์ให้มีระบบและรูปแบบการศึกษาธรรมศึกษาให้มีความหลากหลาย สามารถตอบสนองความต้องการศึกษาธรรมศึกษาของประชาชน

ได้จัดให้มีการประชุมร่วมระหว่างผู้นำพระพุทธศาสนาแต่ละนิกายและหรือผู้นำศาสนาต่างๆ ในระดับท้องถิ่น จังหวัด เพื่อกำหนดบทบาทในการเผยแผ่คำสอนของแต่ละศาสนาให้สอดคล้องกัน บนพื้นฐานความเข้าใจร่วมกัน ส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกัน เพื่อให้ศาสนิกชนแต่ละศาสนาปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนานั้นๆ โดยมีพื้นฐานอยู่บนความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความสมานฉันท์ในชุมชน สังคม ตลอดจนถึงประเทศชาติ

มีการส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนที่วัด โดยให้มีการแบ่งแยกเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาสและเขตต่างๆ เช่น เขตอภัยทานภายในวัดให้ชัดเจนเป็นสัดส่วน ตามความเหมาะสมของวัดนั้นๆ ให้มีเสนาสนะที่มั่นคงแข็งแรง สวยงามประหยัดและปรับภูมิทัศน์ให้เหมาะสมปราศจากมลพิษ เป็นสถานที่สะอาด สงบ ร่มรื่น และร่มเย็น เหมาะสำหรับเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์และชาวพุทธทุกเพศ ทุกวัย เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเพื่อความสงบสุขของจิต

ประสานคณะสงฆ์และผู้นำศาสนาต่างๆ ในการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือให้ครอบคลุมทั่วจังหวัด รวมทั้งประสานงานกับคณะสงฆ์ในการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือวัด ชุมชนและประชาชน โดยหลักการให้วัดและชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นต้นแบบและเป็นที่พึ่งของวัดและชุมชนอื่น สนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมหรือสามารถให้จัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น

จากการศึกษานโยบายว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช จะเห็นได้ว่า ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีมาตรการในการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกแผนก โดยให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประสานกับสถานศึกษา เพื่อให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปแนะแนวการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกแผนกมีการจัดให้มีเครือข่ายระหว่างองค์กรสาธารณกุศลทางพระพุทธศาสนา มีการประสานงานคณะสงฆ์และผู้นำศาสนาต่างๆ ในการร่วมทำงาน

ช่วยเหลือสังคม ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกันในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และยังสนับสนุนให้วัดมีความพร้อมในการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัด เช่น โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และค่ายคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น

ข้อสังเกตุจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เกี่ยวกับนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า นโยบายว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง 4 ศูนย์ มีการนำนโยบายมาปฏิบัติอย่างจริงจัง ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และแหล่งภูมิปัญญาของชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้มีศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของจังหวัดด้วย ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและด้านพุทธศาสนศึกษา รวมทั้งดูแลและควบคุมมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดภายในจังหวัด ให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรมและพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมและประสานการดำเนินงานในการปฏิบัติศาสนพิธีและกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย สนับสนุนส่งเสริมและจัดการการศึกษาสงฆ์ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาให้มีความรู้คู่คุณธรรม รวมทั้งยังจัดการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อผลิต และพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมเผยแผ่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม และร่วมสร้างสังคมพุทธธรรมที่มีความเข้มแข็งสืบต่อไป

4.1.4 พัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่

4.1.4.1 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่

มีการจัดโครงการประชุมสัมมนาคณะกรรมการและบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ จัดทำขึ้นเพื่อให้คณะกรรมการและบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่รับทราบถึงนโยบายของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพิ่มแนวทางกลยุทธ์ วิธีการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีศักยภาพและประสิทธิภาพในการกำกับส่งเสริม สนับสนุนการเผยแผ่รวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการเผยแผ่ เป็นศูนย์ประสานงานบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พิธีเปิดการอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา "ชุมชนคนรักษ์ศาสนา" ภายใต้โครงการพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2560 รุ่นที่ 3 (ทั้งหมด 4 รุ่น) ณ วัดพระธาตุศรีจอมทอง วรวิหาร อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

พระเดชพระคุณพระพรหมมงคล ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 7 เจ้าอาวสวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร เป็นประธานพิธีเปิดการอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา “ชุมชนคนรักษ์ศาสนา” ภายใต้โครงการพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2560 รุ่นที่ 3 (ทั้งหมด 4 รุ่น) ณ วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ผู้เข้าร่วมอบรมประกอบด้วยพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา, ผู้นำท้องถิ่น, และผู้นำชุมชน จากอำเภอจอมทอง อำเภอฮอด อำเภอออมก๋อย อำเภอดอยหล่อ อำเภอดอยเต่า และอำเภอแม่แจ่ม จำนวน 257 รูป/คน (ทั้งจังหวัด 1,100 รูป/คน) โดยได้รับงบประมาณ จากงบพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2560 อำนวยโครงการโดย พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ พระเทพสิงหวราจารย์ รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ นำทีมพระวิทยากรจัดอบรมเช่น ท่านเจ้าคุณพระภาวนาธรรมาภิรัช เป็นต้น มีพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ พระเทพปริยัติ เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เป็นประธานดำเนินการ มาร่วมพิธีเปิดและบรรยายพิเศษ ได้รับความเมตตาจากท่านเจ้าคุณพระศรีศิลปาจารย์ นำพระภิกษุสามเณรวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร จัดสถานที่และอำนวยความสะดวก

โครงการกิจกรรมขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ภายใต้กองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1. เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ หน่วยงาน องค์กรเครือข่ายด้านศาสนา ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางโดยนำสู่ชุมชนต่างๆ

2. เพื่อสร้างเครือข่ายองค์กรทางพระพุทธศาสนา กับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

3. เพื่อจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ร่วมกับวัดและชุมชน เกิดการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันของเด็ก เยาวชน ตลอดทั้งประชาชนในพื้นที่

4.1.4.2 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา

การเผยแผ่หลักพระพุทธธรรมหรือการปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรมและประพฤติดีปฏิบัติชอบนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์สาวกของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ปัจจุบันนี้พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่อบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนในฐานะพระนักเผยแผ่ที่มีศิลปะในการถ่ายทอดพระพุทธธรรมอย่างมีประสิทธิภาพนั้น มีค่อนข้างจำกัดและไม่เพียงพอต่อความต้องการของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมาจะต้องเร่งส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีปริมาณและคุณภาพเพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการจัดโครงการประชุมสัมมนา เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน เรียนรู้ประสบการณ์ปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่มีข้อมูลแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและการแก้ไขประเด็นปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับสถานการณ์ด้านพระพุทธสาสนาในปัจจุบัน โดยมีผู้เข้าร่วมโครงการเป็นพระธรรมทูตฝ่ายบริหาร ฝ่ายปฏิบัติการ พระบัณฑิตเผยแผ่ พระเผยแผ่พื้นที่เฉพาะ พระนักเทศก์ พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม ประธานศูนย์ อ.ป.ต. และคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา

โครงการพัฒนาสมรรถนะพระวิทยากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1. เพื่อให้พระภิกษุที่เข้ารับการถวายความรู้ เกิดความเข้าใจและได้รับการเสริมสร้างทักษะในการเป็นพระวิทยากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2. เพื่อให้พระภิกษุที่เข้ารับการถวายความรู้ ได้ทราบยุทธวิธี เทคนิคการนำเสนอ การเป็นพระวิทยากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3. เพื่อให้พระภิกษุที่เข้ารับการถวายความรู้ได้ฝึกปฏิบัติในการจัดกิจกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

4. เพื่อสร้างเครือข่ายพระวิทยากรทั่วประเทศ ในการอบรมคุณธรรมของแต่ละจังหวัด

4.1.4.3 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี

มีการจัดโครงการสัมมนาพระนักเผยแผ่ ฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่ โดยร่วมมือกับวัฒนธรรมจังหวัด เปรียญธรรมจังหวัด และพุทธสมาคมจังหวัด ในการจัดโครงการอบรมครั้งนี้รวมถึงครูพระสอนศีลธรรมพระพุทธศาสนาด้วย วัตถุประสงค์ก็เพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีอุดมการณ์ ความรู้ ความสามารถมีทักษะและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาชีพและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกันระดมความคิดช่วยพัฒนาวิชาการด้านการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงการสนับสนุนศาสนทายาทสืบสานและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1. เพื่อสร้างศาสนทายาท ในการสืบสานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่กลุ่มคนต่างๆ ในสังคมโดยสนับสนุน ทุนการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร

2. เพื่อถวายทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาสงฆ์

3. เพื่อส่งเสริม สนับสนุน พระภิกษุสามเณร ที่ทำคุณประโยชน์ต่องานพระพุทธศาสนาและสังคมได้มีโอกาสเรียนในระดับที่สูงขึ้น

4. เพื่อสร้างความร่มเย็นในสังคมด้วยการมีหลักพุทธธรรมที่ถูกต้องเป็นหลักในการดำรงชีวิตของประชาชน

4.1.4.4 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

การพัฒนาศักยภาพพระวิทยากรนักเผยแผ่ เป็นโครงการที่มุ่งพัฒนาพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ทางพุทธศาสนาในการนำไปประยุกต์ใช้ มีทักษะในการปฏิบัติการเข้าค่ายคุณธรรม การบรรยาย และการเผยแผ่ทั้งผ่านการใช้สื่อสารออนไลน์ การเขียน และสร้างอุดมการณ์ในการเผยแผ่ เน้นกิจกรรมอีกทั้งยังเป็นการการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระวิทยากรทุกภูมิภาค ให้มีความสามัคคี อันจะส่งผลให้เครือข่ายการทำงานของพระวิทยากรมีความเข้มแข็งในการทำงานเผยแผ่พระศาสนาต่อไป

โครงการพัฒนาศักยภาพพระวิทยากร เป็นโครงการอบรมพระภิกษุสามเณรในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 20 รูป เวลาอบรมจำนวน 3 วัน เพื่อเพิ่มทักษะการเข้าค่าย การบรรยาย การจัดกิจกรรม จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเบื้องต้น สร้างอุดมการณ์ความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ การเขียนโครงการและการเขียนเพื่อสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ภาคแรกศึกษาทฤษฎีและฝึกปฏิบัติ ทั้งการอบรม การบรรยาย การสื่อสารรูปแบบต่างๆ และการเขียน จัดขึ้นระหว่างวันที่ 6-18 มิ.ย. 2559

ทั้งนี้การจัดประชุมสัมมนาดังกล่าวคาดหวังว่า ผู้ที่เข้าร่วมประชุมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การปฏิบัติงาน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสรุปผลการปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรอบปี และรับทราบปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติงาน อีกทั้งยังได้รับการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงาน และเรียนรู้เทคนิค วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งรับทราบนโยบายด้านการส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย

โครงการกิจกรรมขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1. เพื่อสร้างเครือข่ายองค์กรทางพระพุทธศาสนา กับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

2. เพื่อให้พระภิกษุที่เข้ารับการถวายความรู้ เกิดความเข้าใจและได้รับการเสริมสร้างทักษะในการเป็นพระวิทยากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3. เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ หน่วยงาน องค์กรเครือข่ายด้านศาสนา ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางโดยนำสู่ชุมชนต่างๆ

ข้อสังเกตุจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เกี่ยวกับพัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การพัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง 4 ศูนย์ มีการจัดโครงการประชุมสัมมนาคณะกรรมการและบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อนำนโยบายของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนามาปฏิบัติ เพิ่ม

แนวทางกลยุทธ์ วิธีการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ กำหนดให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดมีศักยภาพและประสิทธิภาพในการกำกับส่งเสริม สนับสนุนการเผยแผ่ รวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการเผยแผ่ เป็นศูนย์ประสานงานบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด จึงเป็นการทำงานทั้งในแง่พัฒนาศักยภาพพระนักเผยแผ่หลักธรรมในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนและเยาวชนในทั่วทุกพื้นที่โดยอาศัยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (ปี 2560-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 1 ซึ่งเน้นการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทุนมนุษย์ และการพัฒนานั้นมุ่งเน้นการพัฒนาเรื่องคุณธรรม จริยธรรม โดยมีเป้าหมายจากโครงการอบรมบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังนี้

1. ส่งเสริมบุคลากรของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพจนสามารถนำเอาความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการอบรมไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ได้อย่างดีมีประสิทธิภาพ

2. บุคลากรเผยแผ่ที่เข้ารับการอบรมในโครงการ พระนักเทศน์ นักเผยแผ่ และครูพระสอนศีลธรรมมีจำนวนเพิ่มขึ้น

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการอบรมบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1. ได้บุคลากรของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น

2. ผู้เข้ารับการสัมมนาได้ความรู้เกี่ยวกับหลักการและวิธีการเผยแผ่อย่างถูกต้องและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเทศน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ประชาชาชนทั่วไปได้ร่วมกิจกรรมส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

4.1.5 วิธีการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน มีเป้าหมายการเผยแผ่เพื่อมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สำหรับรูปแบบการเผยแผ่นั้นในปัจจุบันเป็นแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ส่วนวิธีการเผยแผ่นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถและเชี่ยวชาญของผู้เผยแผ่ ซึ่งมีวิธีการเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนกรรมฐานและการสอนแบบประยุกต์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระบัณฑิตเผยแผ่ มีเป้าหมาย 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษา เป็นการศึกษาเรื่องไตรสิกขา, ด้านศาสนา คือ การเรียนรู้และเข้าใจในศาสนพิธีต่างๆ ทาง

พระพุทธศาสนา, ด้านวัฒนธรรม คือ การตระหนักถึงคุณค่าทางประเพณีและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

สำหรับรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นต้องเป็นแบบเชิงรุกโดยผู้เผยแผ่ แต่ละท่านต้องประยุกต์ความถนัดของตนให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ตามยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ประกอบด้วย 1. การสร้างเครือข่าย โดยความร่วมมือจากทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง 2. ปลูกฝังศรัทธา โดยพัฒนาแบบการปฏิบัติในการเข้าถึงธรรมอย่างถูกต้อง 3. มุ่งเน้นให้ความรู้ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มพุทธศาสนิกชนอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้เกิดความรู้อย่างถูกต้องและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

4.1.5.1 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่

4.1.5.1.1 การสร้างเครือข่าย

มีการติดต่อประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับสถาบันทางศาสนาในการสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ดีงามของชุมชน ฟื้นฟูค่านิยมที่ดีงามของชุมชนการปฏิบัติตามหลักธรรมและการทำนุบำรุงศาสนา การช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันท์เครือญาติ รวมทั้งการสร้างความเข้าใจและเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชนต่างชาติพันธุ์ รณรงค์สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้คนในชุมชนเป็นพลเมืองดีมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ รักและภาคภูมิใจในบ้านเกิด รวมทั้งส่งเสริมให้เป็นอาสาสมัครชุมชนรักถิ่น

4.1.5.1.2 ปลูกฝังศรัทธา

ได้ให้ความสำคัญต่อการนำทุนของสังคม คือ สถาบันศาสนา ศาสนสถาน โรงเรียน และชุมชนที่มีศักยภาพและความได้เปรียบด้านอัตลักษณ์และคุณค่าของชาติมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับระบบและโครงสร้างต่างๆ ภายในสังคมให้สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น สร้างภูมิคุ้มกันที่ดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นเสมือนเสาเข็ม หลักในการพัฒนาประเทศด้านอื่นๆ โดยการเสริมสร้างทุนทางสังคมที่มุ่งพัฒนาศักยภาพคนในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกายจิตใจและสติปัญญาให้ครอบครัว สังคมมีความอบอุ่นมั่นคงและเข้มแข็ง สามารถรวมพลังเป็นเครือข่ายในการพัฒนาสำหรับการเสริมสร้างทุนอื่นๆ ให้มีเสถียรภาพมีคุณภาพและมีภูมิคุ้มกัน เพื่อกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมให้ชุมชน เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ และเป็นรากฐานการดำรงชีวิตของคนไทยให้มีความสุขอย่างยั่งยืนทุกครอบครัว

4.1.5.1.3 มุ่งเน้นให้ความรู้

การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเข้าสู่โครงสร้างและกลไกของภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ศูนย์เผยแผ่ประจำจังหวัดเชียงใหม่ได้ใช้"ความรอบรู้" ในการพัฒนาด้านต่างๆ อย่างรอบคอบและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพื้นเมือง รวมทั้งการเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน "คุณธรรมและจริยธรรม" ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีให้พร้อมเผชิญความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้อยู่บนหลักธรรมาภิบาลและกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยบูรณาการหลักธรรมทางศาสนาเข้าสู่การบริหารงานในทุกภาคส่วน และขับเคลื่อนให้เกิดความสมดุล เป็นธรรมและยั่งยืน เพิ่มบทบาทในมิติทางศาสนา กระจายอำนาจสู่การดำเนินงานของท้องถิ่นและชุมชน ส่งเสริมภาคเอกชนให้มีบทบาทต่อการนำมิติทางศาสนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อวงการธุรกิจ เพื่อให้ธรรมาภิบาลของประเทศดีขึ้น มีภาพลักษณ์ของความโปร่งใสอยู่ในอันดับที่น่าพอใจ กับทั้งให้มีความเข้มแข็ง ความสุจริต โปร่งใส เป็นธรรม รับผิดชอบต่อสาธารณะอันเป็นการสนับสนุนให้การบริหารจัดการประเทศสู่ดุลภาพทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคง นำไปสู่ "สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน" ภายใต้แนวปฏิบัติตาม "ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง" และหลักธรรมทางศาสนา

4.1.5.2 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา

4.1.5.2.1 การสร้างเครือข่าย

ได้ใช้สถาบันทางศาสนาทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข ด้วยหลักธรรมทางศาสนาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมบนฐานของความมีเหตุผล ดำรงชีวิตอย่างมั่นคงทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน เสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองดี ภายใต้ศีลธรรมอันดีงามของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สร้างความตระหนักถึงคุณค่าและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งของตนเองและผู้อื่น เพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในทุกระดับ ส่งเสริมความเสมอภาคของบทบาทของคนในชุมชน ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

โดยใช้หลักคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องมือ ให้สถาบันทางศาสนาเสริมสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง มีสัมพันธภาพที่ดี เกิดความอบอุ่น รักษาสืบทอดวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดีสู่คนรุ่นต่อไป โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาพ่อแม่ให้มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขและมั่นคงภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวรู้บทบาทหน้าที่ที่ดีตามหลักคำสอนทางศาสนาควบคู่กับการให้ความรู้ตามหลักคำสอนทางศาสนาในการเลี้ยงดูบุตรหลานให้เหมาะสมตามช่วงวัย

รวมทั้งประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับบุตรหลาน ตลอดจนส่งเสริมให้ครอบครัวนำความรู้ทางศาสนาที่เป็นทักษะในการดำรงชีวิตมาอบรมชี้แนะบุตรหลานบนพื้นฐานของศีลธรรมอันดีงามและความพอเหมาะพอควร ประหยัดอดออม มีวินัยในการใช้จ่าย และให้รู้จักรากเหง้าของตนเองและท้องถิ่น โดยทำกิจกรรมทางสังคมและศาสนาร่วมกันอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 วัน ให้เวลาสำหรับการพูดคุยกับบุตรหลานอย่างสม่ำเสมอ เปิดพื้นที่ในศาสนาสถานทุกแห่งให้กับกิจกรรมของครอบครัว

4.1.5.2.2 ปลูกฝังศรัทธา

ได้ปฏิบัติงานตามโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีจิตใจที่ดีงาม อยู่ในกรอบของศีลธรรมและมีจิตสำนึกสาธารณะ โดยผลักดันให้สถาบันศาสนาเป็นแกนหลักในการนำครอบครัว ชุมชนและสถาบันการศึกษาร่วมกันพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม เป็นคนดี ห่างไกลอบายมุขและยาเสพติด มีภาวะผู้นำ มีจิตสำนึกที่จะอุทิศตนเพื่อส่วนรวม โดยมีสถาบันทางศาสนาเป็นแกนนำให้คนทุกวัย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมทำงานในกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อสาธารณประโยชน์ ให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น ตลอดจนพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความพร้อมด้านสติปัญญา อารมณ์และศีลธรรม ภายใต้ระบบการศึกษาทางศาสนาที่มุ่งการเรียนรู้ในทางปฏิบัติ โดยพัฒนารูปแบบและหลักสูตรการอบรมศีลธรรมให้หลากหลายสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง และความต้องการของสังคมเมืองและชุมชน โดยบูรณาการเรื่องศีลธรรมและเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แบบสันติวิธีและเปิดพื้นที่ทั้งสถาบันทางศาสนาและชุมชนให้เป็นสถานที่เรียนรู้ศีลธรรมของคนในชุมชน โดยจัดกิจกรรมในโรงเรียนในมหาวิทยาลัย ขยายหลักสูตรสำหรับคนทั่วไป เพิ่มการใช้ประโยชน์พื้นที่ของสถาบันทางศาสนาเพื่อการเรียนรู้ศีลธรรมให้มากขึ้น

4.1.5.2.3 มุ่งเน้นให้ความรู้

ได้อบรมพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน พัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มอาชีพ ให้สอดคล้องกับความต้องการ พร้อมก้าวสู่โลกของการทำงานอย่างมีคุณภาพ ให้ประชาชนในพื้นที่ได้เรียนรู้ศาสนาอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิตทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ทางศาสนาทั้งที่เป็นวิทยาการประยุกต์และวิชาการทางศาสนาที่เป็นต้นกำเนิด ให้ตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าความสำคัญของการเรียนรู้ทางศาสนาที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตมีความขยันหมั่นเพียรและมีการออมอยู่ในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต และสามารถใช้ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดได้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนาต่อยอดหลักธรรมทางศาสนา ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงลึกอย่างเป็นระบบและนำไปเผยแผ่ต่อชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง

4.1.5.3 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี

4.1.5.3.1 การสร้างเครือข่าย

ได้มีลงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายศาสนสัมพันธ์ชุมชนให้เป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการบริหารงานชุมชน โดยส่งเสริมให้มีกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาและกระบวนการประชาคมให้ชุมชนนำศาสนาเข้าสู่การจัดทำแผนของชุมชนส่วนท้องถิ่นและอำเภอ รวมทั้งพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านที่กระจายอยู่ทุกพื้นที่ ให้มีส่วนร่วมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ชุมชน ตลอดจนมีบทบาทในการถ่ายทอด ระบบคุณค่าที่ดีงามของสังคมไทยโดยเฉพาะในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง จิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันสู่คนรุ่นใหม่ กับทั้งให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนทำให้มีชุมชนจริยธรรมต้นแบบ ที่มีความเข้มแข็งสามารถเป็นแบบอย่างเพื่อเรียนรู้และประยุกต์ใช้ไปทั่วทุกภูมิภาค เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีการรวมตัว รวมกลุ่มและมีการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้สามารถจัดการกับปัญหาที่มากระทบกับชุมชนได้ในระดับหนึ่งมากยิ่งขึ้น

4.1.5.3.2 ปลูกฝังศรัทธา

ได้จัดโครงการอบรมธรรมะเพื่อสร้างสุขภาวะของประชาชนในพื้นที่ ให้มีสุขภาพจิตที่แข็งแรง ให้กลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนาทางจิตใจ ให้มีคุณภาพบนฐานการพึ่งตนเอง เสริมสร้างให้มีความมั่นคงทางจิตใจและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ เต็มไปด้วยความเอื้ออารีต่อกัน มุ่นเน้นการลด ละ เลิกพฤติกรรมที่ไม่ดีงาม โดยฟื้นฟูสภาพจิตใจสร้างสุขภาวะทางจิตใจเชิงป้องกันให้เลิกพฤติกรรมที่ไม่ดี ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างครอบครัวและชุมชนในการสร้างสุขภาพจิตที่ดีและพัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เหมาะสม ที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชนและสังคมไทย และยังช่วยลดปัญหาอาชญากรรมลงอีกด้วย

4.1.5.3.3 มุ่งเน้นให้ความรู้

การให้ความรู้คู่คุณธรรมแก่ประชาชน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัว การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน โดยเสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคงมีสัมพันธภาพที่ดี มีความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว โดยจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ใช้ผู้นำทางศาสนาให้ข้อมูลข่าวสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต รวมถึงการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านบทบาทของผู้นำทางศาสนา จัดกิจกรรมเชื่องโยงบทบาทครอบครัว สถานศึกษาและสถาบันทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

4.1.5.4 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

4.1.5.4.1 การสร้างเครือข่าย

ได้ใช้ศาสนาในการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการใช้สถาบันศาสนาเป็นแกนนำส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ ร่วมคิดร่วมทำและปฏิบัติจริงในรูปแบบที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญทางศาสนาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน ให้ชุมชนเข้มแข็ง คำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกิน ก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก โดยการเปิดพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เผยแผ่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน จัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ทางศาสนา เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้สามารถพัฒนาชีวิต ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในการนำไปสู่การพึ่งตนเอง รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งภายในและภายนอกชุมชน เชื่อมโยงให้เป็นเครือข่าย เป็นรากฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ ฟื้นฟู การใช้ประโยชน์จากศาสนาให้มีจิตใจที่ดีงามนำไปสู่การพัฒนาตนเองให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยค้นหาผู้นำตามธรรมชาติที่ยึดมั่นในศาสนารุ่นใหม่ที่เข้มแข็ง มีคุณธรรมจริยธรรม มีความพากเพียร และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ให้เป็นพลังขับเคลื่อนและขยายผลกิจกรรมการเรียนรู้ทางศาสนาของชุมชนในวงกว้างและต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันยาวนาน

4.1.5.4.2 ปลูกฝังศรัทธา

โครงการอบรมภาคราชการให้มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล เน้นการบริการด้วยจิตสาธารณะและทำงานร่วมกันแบบหุ้นส่วน คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติ การพัฒนาประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในการปฏิบัติภารกิจ ควบคู่ไปกับการปลูกฝังจิตสำนึกในกลุ่มราชการให้เห็นความสำคัญและยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาลอย่างเคร่งครัด โดยใช้สถาบันทางศาสนาพัฒนาระบบราชการและข้าราชการให้ยึดหลักธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน โดยปรับทัศนคติข้าราชการให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมสันติวิธีและธรรมาภิบาลอย่างเข้มแข็ง เรียนรู้และตระหนักถึงประโยชน์และความจำเป็นในการทำงานร่วมกับภาคประชาชน ในการให้ข้าราชการยึดถือหลักคุณธรรมจริยธรรมที่แยกเรื่องส่วนตัวออกจากส่วนรวม กล้าเปิดเผยข้อมูลการทุจริตประพฤติมิชอบ โดยให้ข้าราชการต้องเข้ารับการอบรมทางศีลธรรมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ให้เป็นตัวชี้วัดในคำรับรองการปฏิบัติงาน

4.1.5.4.3 มุ่งเน้นให้ความรู้

ใช้สถาบันทางศาสนาสร้างความเข้มแข็งกับภาคประชาชนให้สามารถเข้าร่วมในการบริหารจัดการชุมชน โดยส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักธรรมทางศาสนาจนเกิดจิตสำนึกที่ถูกต้องพร้อมใจที่

จะรวมตัวและรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็ง และร่วมในกระบวนการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความเป็นธรรมและความโปร่งใสในการพัฒนาชุมชน

ได้ใช้สถาบันทางศาสนาสร้างและพัฒนาธรรมาภิบาลให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตในทุกกลุ่มอาชีพของสังคม เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการประเทศสู่ดุลยภาพและความยั่งยืน โดยใช้สถาบันทางศาสนาที่มีอยู่ในท้องถิ่นสร้างกระบวนการเรียนรู้ ปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และธรรมาภิบาลแก่เยาวชนและประชาชนทุกระดับอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาล ในสังคมทุกระดับเพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม ตลอดจนการวางรากฐานกระบวนการธรรมาภิบาลจากหลักธรรมทางศาสนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

ข้อสังเกตุจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ มีความยึดมั่นและตั้งใจมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการเผยโดยใช้สถาบันทางศาสนาสร้างความเข้มแข็งกับภาคประชาชนให้สามารถเข้าร่วมในการบริหารจัดการชุมชน โดยส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักธรรมทางศาสนาจนเกิดจิตสำนึกที่ถูกต้องพร้อมใจที่จะรวมตัวและรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็ง และร่วมในกระบวนการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความเป็นธรรมและความโปร่งใสในการพัฒนาชุมชนต่อไป

ยังได้ทำหน้าที่ส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัว การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมกันด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน โดยเสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคง มีสัมพันธภาพที่ดี มีความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว โดยจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ใช้ผู้นำชุมชนให้ข้อมูลข่าวสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต รวมถึงการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านบทบาทของผู้นำทางศาสนา จัดกิจกรรมเชื่องโยงบทบาทครอบครัว สถานศึกษาและสถาบันทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

มีจัดองค์ความรู้ทางศาสนา รวบรวมจัดเป็นคลังข้อมูลอิเล็คทรอนิคให้ประชาชนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน ทั้งด้านทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยรักษาองค์ความรู้ทางศาสนาดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาให้คงอยู่และเผยแผ่สู่สากล กับทั้งสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหลักธรรมทางศาสนาจากการปฏิบัติจริงร่วมกับผู้นำทางศาสนาและศาสนทายาทที่มีประสบการณ์ผ่านศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในศาสนสถาน และผลักดันวิชาการทางศาสนา

เช่น หลักสูตรธรรมศึกษา หลักสูตรนักธรรม ให้เป็นวิชาในการเรียนการสอนของสถานบันการศึกษาโดยทั่วไป

โดยสรุปวิธีการเผยแผ่และบทบาทหน้าที่ของพระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาควรมีศีลาจารวัตรงดงาม มีความประพฤติดี สำรวมกาย วาจา ใจ ให้เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธา ในครั้งพุทธกาลนั้นผู้ที่ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาส่วนใหญ่เป็นผู้บรรลุธรรมแล้ว เป็นพระอริยบุคคลหมดกิเลสแล้ว บำเพ็ญประโยชน์ตนได้สำเร็จสมบูรณ์ จึงสามารถทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างเต็มที่ และไม่มีปัญหาอย่างในปัจจุบัน ส่วนในยุคปัจจุบันผู้ที่ทำงานเผยแผ่ จำเป็นต้องฝึกฝนอบรมตนเองไปด้วยสั่งสอนเผยแผ่ธรรมให้แก่ผู้อื่นด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงต้องระมัดระวังความประพฤติของตนให้ดีไม่ให้มีข้อบกพร่องความประพฤติเสียหาย เพราะถ้าเสียหายเพียงนิดเดียว ก็จะส่งผลกระทบต่อองค์กรสงฆ์ทั้งหมด

สิ่งที่ขาดไม่ได้ในตัวบุคคลทางศาสนาที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาก็คือพระสงฆ์เหล่านั้นต้องเป็นพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ผู้เผยแผ่จะต้องมีความรู้ทั้งด้านคันถะธุระและวิปัสสนาธุระ ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญที่พระภิกษุสามเณรจะต้องใส่ใจให้ดี จะต้องรู้หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาอย่างดี มีความรอบรู้ที่กว้างขวาง รู้จักโลก เข้าใจธรรมสามารถแนะนำบุคคลอื่นให้นำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต ใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ดี การมีองค์รู้และนำความรู้มาใช้จึงเป็นสิ่งสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้องค์กรส่งฆ์ต้องกล้าคิดกล้าเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดขององค์กร เพราะวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไป พระสงฆ์ต้องคิดนโยบายใหม่ๆ วิธีการใหม่ๆ ให้ตอบสนองความต้องการด้านศาสนาของคนในปัจจุบันให้ได้ แต่ให้ยึดหลักพระธรรมวินัย ไม่นอกประเด็น

4.1.6 เทคโนโลยี

สังคมเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันปฏิเสธกันไม่ได้ว่าเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้สังคมต้องสัมพันธ์กับเทคโนโลยี ทำให้โลกต้องมีสภาวะที่แปรเปลี่ยนไปสังคมโลกเปลี่ยนจากสังคมเกษตรอุตสาหกรรมมาเป็นสังคมแห่งข้อมูลสารสนเทศ ทำให้คนทั่วโลกติดต่อกันได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น ยุคสมัยนี้เราพูดได้ในแง่หนึ่งว่าเป็นยุคของเทคโนโลยี หรือมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ายุคสารสนเทศ คือ ยุคข่าวสารข้อมูล

เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีการนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือนี้ให้เกิดประโยชน์ในการเผยแผ่พุทธศาสนา เพราะหากจะใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบเดิมอาจเข้าไม่ถึงสังคมยุคใหม่หรือคนรุ่นใหม่ก็เป็นได้ เพราะสังคมสมัยปัจจุบันประชาชนไม่ค่อยมีเวลาไปปฏิบัติธรรมฟังเทศน์หรือ

ศึกษาพระธรรมคำสอนที่วัดเหมือนสมัยอดีตที่ผ่านมา การเผยแผ่พระธรรมคำสอนผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถทำให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและกว้างขวางมากที่สุด ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ผู้ใช้อยู่ที่ไหนเวลาใดก็สามารถที่จะเข้าไปศึกษาพระธรรมคำสอนได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นที่ทำงาน ที่บ้านหรืออยู่ในต่างประเทศก็ตาม "แต่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว ต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก" (ผู้อำนวยการกลุ่มเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 พฤศจิกายน 2558)

4.1.6.1 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ ได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเผยแผ่ผ่านทางเวปไซด์สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่และFacebook เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่ายในการสอบถามข้อสงสัยและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แบ่งปันข้อคิด สาระแห่งธรรมและความรู้ทางพระพุทธศาสนา (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 กุมภาพันธ์ 2558)

4.1.6.1.1 สื่อมวลชน

ได้จัดฝึกอบรมแก่พระสงฆ์ สามเณรและผู้ที่สนใจโดยทั่วไปเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต เพื่อการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสม ถูกต้องตามพระธรรมวินัยสำหรับพระสงฆ์และสามเณร และยังส่งเสริมและสนับสนุนให้วัด สำนักสงฆ์ที่มีความพร้อมเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ไอซีทีชุมชน และเป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาผ่านระบบ E-Learning รวมถึงจัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมด้วย

บุคลากรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ใช้สื่ออินเตอร์เน็ตในการเผยแผ่หลักธรรมผ่านทางFacebook และLine เพื่อให้ผู้สนใจในหลักธรรมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่นแห่งธรรม โดยพระบัณฑิตเผยแผ่ฯ ยังได้แนะนำข้อคิดดีๆในการดำเนินชีวิต โดยการนำเอาหลักธรรมไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้เป็นคนดีของสังคม "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านทางสื่ออินเตอร์เน็ตถือว่าประสบผลสำเร็จพอสมควร แต่ก็ยังมีปัญหาตามมาในเรื่องของความเหมาะสมแห่งสมณะสารูปของพระสงฆ์ในการใช้สื่อต่างๆ บ้างก็ว่าไม่สมควร บ้างก็ว่าไม่เหมาะสม ที่พระสงฆ์จะใช้สื่อเทคโนโลยี" (พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 กุมภาพันธ์ 2558) ในปัจจุบันโลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคสังคมข้อมูลข่าวสารอย่างแท้จริง ทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ส่งผลให้การ

ดำเนินทางธุรกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย เทคโนโลยีเป็นสิ่งที่คู่กับสารสนเทศ ตราบใดที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าก็จะก่อให้เกิดสารสนเทศที่ทันสมัยไปด้วย

4.1.6.1.2 สื่อชุมชน

การสร้างจิตสำนึกในการทำสื่อชุมชน ประธานศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ได้แสดงทัศนะของการนำเสนอข่าวสื่อชุมชนมีเนื้อหาที่แตกต่างจากสื่อมวลชนกระแสหลัก เพราะเนื้อหาจะเป็นเรื่องราวเหตุการณ์ของชุมชนจริงๆ ส่วนใหญ่เป็นข่าวเหตุการณ์ทั่วๆไปภายในชุมชน ส่วนความคิดเห็นในการนำเสนอเนื้อหาของสื่อกระแสหลักนั้นปัจจุบันมีการนำเสนอภาพเหตุการณ์ความรุนแรงทางสื่อหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจเป็นเพราะข่าวอยู่ในความสนใจหรือเป็นข่าวที่สร้างยอดขายหรือคนดูได้มาก ซึ่งภาพบางภาพหรือข้อความข่าวบางข้อความรุนแรงและทารุณ เกินไปไม่ควรนำเสนอทางสื่อ สื่อควรมีมาตรการตรวจสอบกันเองว่ามีความเหมาะสมเพียงใดในการนำเสนอภาพความรุนแรงกับผู้ชมหรือผู้อ่าน อย่างเช่นกรณีข่าวการกระทำผิดของพระสงฆ์ มีการผลิตซ้ำในเนื้อหาเดิมๆ อย่างต่อเนื่องจากสื่อหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ มีการขุดคุ้ยและเจาะลึกเพิ่มเติมในอีกหลายครั้งในสื่อหนังสือพิมพ์ และรายการโทรทัศน์หลายรายการ ซึ่งข่าวเรื่องของพระสงฆ์ เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและอ่อนไหวมากในความรู้สึกของสังคมไทย ดังนั้น จึงเกิดคำถามว่า สื่อกระแสหลัก“ต้องการจะสื่ออะไร และสังคมจะได้อะไรจากการบริโภคข่าวในลักษณะนี้

มีการใช้สื่อวิทยุ ในการเผยแผ่ธรรมะโดยวิธีการบรรยายอธิบายหลักแห่งพุทธธรรม ภายใต้ชื่อโครงการว่า “โครงการธรรมะตามสาย” ให้ผู้ฟังได้ร่วมสนทนาและสอบถามข้อสงสัยต่างในการนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ รวมถึงการใช้ธรรมะในการแก้ปัญหาชีวิต การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิต

ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อวิทยุของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัญหาและอุปสรรคด้านพระสงฆ์และสถาบันสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่ธรรมะขาดแคลน พระสงฆ์ที่มีความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะอย่างแท้จริง ด้านรูปแบบการสื่อสารปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายภาคทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อเนื่องที่เป็นรูปธรรม ทำให้การเผยแผ่ธรรมะไม่เข้าถึงจิตใจของผู้ฟังอย่างแท้จริง ด้านวิธีการหรือกลวิธีในการเผยแผ่ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่ นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้โสตทัศนูปกรณ์มาก่อน รวมทั้งสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่มุ่งใช้แต่สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตจำกัด

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ ได้สนับสนุนคณะสงฆ์ในการใช้สื่อวิทยุเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้มีรูปแบบและโครงสร้างที่ชัดเจน เพื่อที่จะได้นำหลักธรรมให้ถึงประชาชนทุกเพศทุกวัย สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

4.1.6.2 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาด้านการเผยแผ่ แต่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว ต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม ไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ซอฟต์แวร์และเนื้อหาที่มีลิขสิทธิ์ รวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก เทคโนโลยีมีความสำคัญ เป็นเจ้าของบทบาทที่ทำให้โลกมีความเจริญ ควรจะให้ความสนใจเป็นพิเศษ เพราะสื่อเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลซึ่งอาจจะเรียกว่าครอบงำสังคมมนุษย์อยู่ ความเจริญทางวัตถุคืบหน้าไปไกลกว่าความเจริญทางจิตใจมาก (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2559)

4.1.6.2.1 สื่อมวลชน

ได้พัฒนา Course Ware หรือแอพพลิเคชันที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะสำหรับแท็บเล็ตและโทรศัพท์เคลื่อนที่เผยแพร่ในทุกระดับชั้นการศึกษาและประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจ และยังสนับสนุนให้มีการแปลหนังสือธรรมะเป็นภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษแล้วนำขึ้นเผยแพร่ทางเว็บไซต์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมาหรือในรูปแบบE-Book เพื่อให้ผู้ที่สนใจโดยเฉพาะชาวต่างประเทศสามารถเข้ามาศึกษาได้ เมื่อดำเนินการได้ดังนี้แล้วก็เชื่อได้ว่าเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่กับมนุษยชาติสืบต่อไป ผลกระทบจากการใช้สื่ออินเตอร์เน็ตย่อมเกิดผลต่อการรับวัฒนธรรม โดยการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของบุคคลในสังคมย่อมทำให้การแสดงออกทางพฤติกรรมด้านการแต่งกาย ด้านการบริโภคด้วยการมอมเมาเยาวชนในรูปแบบของการเล่นเกมอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งส่งผลกระทบการพัฒนาอารมณ์ด้านจิตใจของเยาวชน ทำให้เกิดการกลืนวัฒนธรรมวิธีเดิมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของสังคมนั้นๆ

แต่อย่างไรก็ดีผู้ที่ใช้สื่ออินเตอร์เน็ตต้องมีสติ สติช่วยให้เราไม่หลงเพลินกับการเสพเทคโนโลยี รู้จักหยุดเมื่อถึงเวลาถ้าไม่มีสติก็จะหลงจนเพลินจนเสียงานเสียการ “บางคนดูละครเกาหลีตั้งแต่หัวค่ำยันสว่างแล้วก็มาบ่นว่าทำอย่างไรดี ติดละครเกาหลีจนไม่มีเวลาทำงานต้องรู้คุณและโทษ ของทุกสิ่งมีทั้งคุณและโทษใช้ให้มันเป็นคุณมากกว่าโทษ แยกแยะระหว่างคุณค่าแท้กับคุณค่าเทียม ใช้หรือบริโภคสิ่งต่างๆ โดยมุ่งคุณค่าแท้มากกว่าคุณค่าเทียม” (พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2559)

4.1.6.2.2 สื่อชุมชน

มีการสร้างบรรยากาศในสถานที่ทำงานเป็นสิ่งที่เอื้อประโยชน์ต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันของคนที่อยู่ในองค์กรเดียวกัน ก่อให้เกิดลักษณะของชุมชนที่ดี เช่นเดียวกันกับชุมชนที่อยู่ตามหมู่บ้าน หรือในชนบทที่ห่างไกล ผู้คนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน หรือมีลักษณะของความเป็นชุมชนที่ดีนั้น มีการสร้างแรงจูงใจในการพูดคุย แลกเปลี่ยนและเรียนรู้ระหว่างกันให้มากขึ้น นั่นคือการสื่อสารเป็นสิ่งที่จะสร้างชุมชนที่ดีที่ก่อให้เกิดการค้นพบนวัตกรรมทางความคิดมากกว่าลักษณะของชุมชนที่ไม่มีปฏิสัมพันธ์ หรือไม่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างปฏิบัติและเรียนรู้ตามความถนัดและความสามารถของตนเอง ย่อมจะไม่เกิดการเชื่อมโยงที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนอย่างแน่นอน “การอาศัยสื่อชุมชนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็ต้องมีความเข้าใจในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน การที่จะนำหลักธรรมไปสู่ผู้ฟังให้สัมฤทธิ์ผลนั้น สื่อชุมชนถือว่าเป็นอีกหนึ่งโครงการที่กำลังดำเนินการ เพื่อความเข้าใจในหลักธรรมและความสมานฉันท์ของคนในชุมชนและหน่วยงานราชการ” (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 เมษายน 2559)

ในยุคปัจจุบันมีสถานีวิทยุชุมชนเกิดขึ้น มีวัดหลายวัดต่างก็ใช้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้สื่อคือวิทยุชุมชนเป็นช่องทางในการเผยแผ่ แต่วิทยุชุมชนมีข้อจำกัดคือไม่สามารถสื่อสารไปในที่ไกลได้เพราะมีข้อจำกัดด้านคลื่น ดังนั้นจึงจำกัดอยู่ในกลุ่มที่ไม่มากนักโดยเฉพาะในกลุ่มที่คลื่นวิทยุชุมชน ส่งไปถึงเท่านั้น ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมาได้สนับสนุนในการจัดรายการธรรมะผ่านคลื่นวิทยุชุมชน เป็นรายการธรรมะฝากเสียงธรรมผ่านเสียงคลื่น เป็นการจัดรายการสดผู้ฟังสามารถโทรเข้ามาพูดคุยสอบถามเกี่ยวกับหลักธรรมนั้นๆได้เมื่อมีข้อสงสัยในการนำไปปฏิบัติ รวมถึงการนำเสนอกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเผยแพร่ศาสนกิจ ผลงาน และกิจกรรมต่างๆ ของคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา วัด สถานศึกษาและองค์กรทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบ การเผยแผ่สาระของพระพุทธศาสนาให้กว้างไกลในยุคปัจจุบันนั้นอาจจะมีวิธีการได้หลายแนวทางเท่าที่คณะสงฆ์ใช้ในปัจจุบัน เช่น การเทศนา การแสดงธรรม การบรรยายธรรมในแต่ละวัด การเผยแผ่ทางสถานีวิทยุ เป็นต้น

4.1.6.3 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี มีแนวทางการเผยแผ่โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการพัฒนาฐานข้อมูลในการเผยแผ่ผ่านทางแวปไซด์สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรีและFacebook รวมทั้งยังให้การสนับสนุนวัดต่างๆในจังหวัดนนทบุรีทำเวปไซด์ของแต่ละวัด เพื่อพัฒนาการเผยแผ่ธรรมะผ่านอินเตอร์เน็ต อาทิเช่น เวปไซด์วัดบัวขวัญ (พระอารามหลวง) วัดป่ามณีกาญจน์ (ธ) รวมทั้งการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ เช่นหนังสือ วารสารที่จัดจำหน่ายหรือ

แจกฟรี ตัวอย่างคือ วัดชลประทานรังสฤษดิ์ เป็นต้น (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 มิถุนายน 2558)

4.1.6.3.1 สื่อมวลชน

ได้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่ธรรมะผ่านทาง Facebook Fanpageของศูนย์และวัด เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับกิจกรรมของศูนย์และยังมีบทความธรรมะออนไลน์ให้ผู้ที่สนใจได้อ่านและได้แสดงความคิดเห็นในเพจของศูนย์และวัด "เพื่อให้บุคคลอื่นเข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติ ปัจจุบันโลกอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าคนส่วนใหญ่ใช้เวลากับอินเตอร์เน็ตมากขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้นหากต้องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายครอบคลุมและรวดเร็ว ก็ไม่พ้นที่จะต้องอาศัยเทคโนโลยี" (พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 สิงหาคม 2558) ในปัจจุบันมีการนำเอาพระไตรปิฎกเผยแผ่ทางอินเตอร์เน็ตเป็นจำนวนมาก มีทั้งฉบับภาษาไทย ภาษาบาลีและภาษาอังกฤษเป็นต้น คนรุ่นใหม่สามารถศึกษาพระพุทธศาสนาผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศได้ทุกโอกาสที่ต้องการโดยผ่านทางเว็บไซต์ต่างๆ "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นสิ่งที่ผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรีให้ความสนใจและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดอบรมพระสังฆาธิการทั่วทั้งจังหวัด ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา" (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 มิถุนายน 2558)

4.1.6.3.2 สื่อชุมชน

สื่อชุมชนหรือสื่อท้องถิ่นจะต้องรายงานข่าวสารความเคลื่อนไหวของท้องถิ่น และเสนอเรื่องราวของท้องถิ่นให้ละเอียดลึกซึ้งกว่า ถึงแม้เรื่องหรือข่าวสารนั้นหนังสือพิมพ์ในระดับชาติจะเสนอก่อนหน้าแล้วก็ตาม ช่วยส่งเสริมทางด้านสวัสดิการและการจัดวางโครงการต่างๆในท้องถิ่น มีการนำเสนอยกย่องคุณงามความดีของคนที่ประกอบกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน จะต้องมีการช่วยปลุกระดมความคิดให้คนในท้องถิ่น ช่วยกันแก้ไขปัญหาและส่งเสริมโครงการต่างๆ ของท้องถิ่น และต้องมีหน้าที่ในการสอน ให้ความรู้ และแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมในชุมชน เป็นแรงผลักดันช่วยเสริมสร้างสามัคคีในชุมชน ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรีได้ส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาสื่อชุมชนหรือสื่อท้องถิ่น ทั้งวิทยุท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมและรักษาจริยธรรม และสร้างแบบอย่างของสื่อท้องถิ่นให้ได้รับการเคารพและยอมรับจากสังคมท้องถิ่นนั้น มีการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมที่จัดขึ้นเกี่ยวกับการเผยแผ่ให้ประชาชนที่สนใจได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆ ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

และยังได้สนับสนุนให้บุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านทางคลื่นวิทยุในรายการธรรมะยามเช้า ช่วงเวลา 06.00 -07.00 น. เป็นการให้ข้อคิดเพื่อการดำเนินชีวิตในเช้าวันใหม่ ทำให้ผู้ฟังเกิดความจรรโลงใจเมื่อได้รับฟังธรรม แต่ก็มีปัญหาตามมาเหมือนกันในการจัดรายการวิทยุของผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ ในเรื่องของจัดรายการวิทยุ เพราะมีพระภิกษุบางรูปได้ใช้ช่องทางของการจัดรายการวิทยุธรรมะพฤติกรรมไม่เหมาะสมแก่เพศสมณะ เช่น ประกาศเรี่ยไรเงินทองและขอรับบริจาคจากผู้ฟัง ประกาศให้เช่าซื้อเครื่องรางของขลัง บริขารเครื่องใช้ของสงฆ์ วัสดุ-ที่ดินก่อสร้างศาสนวัตถุ ขายบัตรทัวร์ไปเที่ยวไหว้พระและทอดผ้าป่า-กฐิน จาบจ้วงบุคคลอื่นศาสนาอื่น เป็นต้น “ซึ่งปัญหาเหล่านี้ยังคงเป็นเรื่องที่ทำให้การจัดรายการวิทยุของพระบัณฑิตเผยแผ่ประจำจังหวัดนนทบุรี ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากผู้ฟังเท่าที่ควร” (พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 สิงหาคม 2558)

4.1.6.4 ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

พุทธศาสนากำลังเผชิญกับการท้าทายสำคัญจากกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นยุคที่เทคโนโลยีได้เชื่อมโยงให้โลกสามารถเชื่อมรวมเป็นหนึ่งเดียวกันได้มนุษยชาติสามารถเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วสำหรับพระพุทธศาสนานั้นเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ส่งผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อพระพุทธศาสนาตัวอย่างของผลกระทบด้านบวกเช่นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้อย่างรวดเร็วกว้างขวางทั่วโลกผู้คนสามารถเข้าถึงพระธรรมคำสอนผ่านทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้โดยสะดวกทุกทีทุกเวลา “คงต้องยอมรับความจริงข้อหนึ่งว่า การเผยแผ่ธรรมะทางผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศนี้ได้ช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา และช่วยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ประชาชนได้ส่วนหนึ่ง ถ้าผู้ฟังมีสติปัญญารู้จักเลือกรับฟัง” (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 พฤษภาคม 2558)

4.1.6.4.1 สื่อมวลชน

ได้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบฐานข้อมูลสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ผ่านเวปไซด์สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช” (ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 พฤษภาคม 2558)

สนับสนุนให้พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการใช้ในขอบเขตที่เหมาะสมให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นจริยธรรมทางด้านศาสนาในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสร้างสรรค์มากกว่าที่จะทำลาย มีการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องทางจริยธรรมด้านศาสนา จึงเป็นสิ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหา

ในความคลาดเคลื่อนแห่งหลักธรรม ซึ่งก็มีผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การมีส่วนร่วมของบุคคลในสังคมลดน้อยลง ในปัจจุบันการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสามารถทำให้เกิดความสะดวก รวดเร็วจากการสื่อสารและจากการทำงานในระบบต่างๆ ที่สำคัญยังมีอีกด้านหนึ่งกับการมีส่วนร่วมของกิจกรรมทางด้านสังคม ย่อมมีการพบปะสังสรรค์กันนั้นโอกาสอาจน้อยลงไปเรื่อยๆ เพราะบุคคลเหล่านั้นย่อมอยู่แต่ในอินเตอร์เน็ตในโทรศัพท์มือถือ Internet in Telephone ใน Facebook และใน Line เป็นต้น

"ถึงเวลาและจำเป็นที่ภิกษุรุ่นใหม่จักได้ศึกษาเทคโนโลยีสารสนเทศให้เข้าใจ ให้เข้าถึงและจนสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติตามมหาปรินิพพานสูตรได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ หากสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยศึกษาพระธรรมจนรู้แจ้ง สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยปฏิบัติตามพระธรรมวินัยจนหมดจด สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยเผยแผ่พระศาสนาจนกว้างไกล และสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยปกป้องพระศาสนาจนเสร็จกิจ ถือว่าได้ประโยชน์จากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ" (พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 พฤษภาคม 2558)

4.1.6.4.2 สื่อชุมชน

มีการพัฒนาสื่อชุมชนเพื่อนำเสนอเนื้อหาในลักษณะของการรายงานข่าวหรือเหตุการณ์ในชุมชน เช่น ข่าวประชาสัมพันธ์งาน กิจกรรมของชุมชน หากมีการเพิ่มสัดส่วนเนื้อหาที่เป็นประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน และให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งน่าจะเป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากสื่อชุมชนมากขึ้น และอาจทำให้คนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของระบบสื่อสารชุมชนที่มีอยู่ การเชื่อมโยงเครือข่าย สร้างความรู้สึกเกิดความรับผิดชอบร่วมกัน ตระหนักว่าสิ่งที่ทำเป็นสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นเลือกเอง มีเป้าหมายร่วมกัน คาดหวังความสำเร็จร่วมกัน มีการจัดกิจกรรมที่แปลกใหม่ เป็นแรงจูงใจคนทำงาน และทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่และประโยชน์ที่จะได้รับ คัดเลือกสื่อที่ท้องถิ่นนิยม เสริมศักยภาพ หาความต้องการ จัดกิจกรรมเสริม นำไปใช้ได้จริง วางแผนผลิตสื่อ เลือกสื่อ กำหนดเวลา วิธีการเผยแผ่ มีการใช้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นทุนทางสังคมคนของชุมชน ประกอบด้วยสื่อหลากหลายประเภททั้งภาพ เสียง สิ่งพิมพ์ และสื่อบุคคล ผลิตในท้องถิ่น จึงสอดรับกับประเด็นปัญหาของพื้นที่

งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้สื่อวิทยุนั้นเป็นงานที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการเผยแผ่ ในขณะเดียวกันก็จะต้องใช้เงินดำเนินการเป็นจำนวนไม่น้อยเหมือนกัน งานเผยแผ่จึงจะดำเนินไปได้ด้วยดี งานเผยแผ่ทางสถานีวิทยุของพระบัณฑิตเผยแผ่หกพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องแต่ก็มีปัญหาอุปสรรคด้านทุนทรัพย์ในการเช่าเวลาของ

สถานี จำเป็นต้องอาศัยศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนเพื่อนำดอกผลมาดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ของคณะสงฆ์จังหวัดนครศรีธรรมราชให้ดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

พระบัณฑิตเผยแผ่ฯ ได้ทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างดีเยี่ยมในด้านการเผยแผ่ทางสถานีวิทยุชุมชน และยังมีการจัดกิจกรรมร่วมกับผู้ฟัง ในชื่อกิจกรรม “คลื่นธรรมทำความดี” มีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ธรรมะ กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ในชุมชนโดยใช้หลักศาสนาเข้ามาช่วย ทำให้งานด้านการเผยแผ่ผ่านทางสถานีวิทยุของพระบัณฑิตเผยแผ่ประจำจังหวัดนครศรีธรรมราชประสบผลสำเร็จพอสมควร

ข้อสังเกตุจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เกี่ยวกับเทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การเผยแผ่ธรรมผ่านสื่อต่างๆของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ เป็นไปเพื่อการนำหลักธรรมให้เข้าถึงประชาชนทุกคนในพื้นที่ การเผยแผ่ผ่านสื่อมวลชน มีการบริหารจัดการด้านสื่อเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตผ่านทางเว็บไซต์โดยวัดองค์กรและสถาบันสงฆ์ได้เปิดเว็บไซต์ในนามของวัดหรือองค์กร นอกจากนั้นยังมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านทางเครือข่ายทางสังคมอื่นๆอีกเป็นจำนวนมาก มีรูปแบบการเผยแผ่เชิงรุกผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์มากขึ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากอดีตถึงปัจจุบันได้รับการพัฒนาให้ทันกับยุคสมัย จากยุคแรกที่ใช้วิธีมุขปาฐะต่อมาใช้วิธีจารึกลงบนผนังถ้ำ จารึกลงใบลาน พิมพ์เป็นหนังสือ เผยแผ่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและทางสถานีโทรทัศน์

การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อมวลชน สื่อวิทยุและสื่อชุมชน ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง 4 ศูนย์ ถือว่าประสบผลสำเร็จในขั้นหนึ่ง สามารถทำให้ธรรมะเป็นเรื่องเข้าใจง่ายและเข้าถึงได้ง่าย จากการสอบถามประชาชนที่ได้รับฟังธรรมะผ่านสื่อวิทยุของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา กล่าวว่า เสียงธรรมะผ่านคลื่นวิทยุที่ได้ฟังทำให้เกิดข้อคิดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในเหตุการณ์ที่พบเจอในปัจจุบันได้ ธรรมะเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ง่ายแต่ก็อยู่ที่ผู้นำเสนอหลักธรรมนั้นๆ

เทคโนโลยีสารสนเทศมีความก้าวหน้าอย่างมาก สามารถให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนได้อย่างรวดเร็ว เปิดโอกาสให้เราเข้าถึงพระพุทธศาสนาอย่างไม่เคยมีมาก่อน แต่ก็ควรใช้อย่างมีมีสติ เทคโนโลยีเมื่อนำมาใช้ในทางที่ดีก็เกิดสิ่งดีเมื่อนำมาใช้ในทางที่ไม่ดีก็เกิดสิ่งเลวร้ายได้เช่นกัน ไม่ควรมองเทคโนโลยีด้วยสายตาที่ไร้เดียงสาจนเกินไปมีหลายคนหลงคิดว่าเทคโนโลยีล้วนเป็นเพียง

เครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อการใช้งาน แต่ถ้ามองให้ลึกซึ้งลงไปก็จะเห็นถึงความสลับซับซ้อนมากกว่านั้น พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นการพัฒนาตนเองพึ่งตนเองฝึกตนเองเทคโนโลยีก็มีแนวโน้มไปอีกด้านหนึ่งคือเอื้ออำนวยความสะดวกในเชิงกายภาพซึ่งอาจทำให้ยึดติดอยู่กับวัตถุขาดวัตถุแล้วเป็นทุกข์ง่ายขึ้นขณะที่ศาสนาเน้นให้มนุษย์กลับไปหารากฐานของตัวเองและพัฒนาจิตใจมากกว่าเรื่องกายภาพหรือการอำนวยความสะดวก เทคโนโลยีในพุทธศาสนาคือ การภาวนาถ้าพุทธบริษัทรู้จักใช้ก็จะขยายไปถึงศีลสมาธิและปัญญา ส่วนความหวังที่จะให้เทคโนโลยีแห่งโลกปัจจุบันอย่างเช่นอินเตอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการสอนศาสนานั้นอาจเป็นการเปิดประตูบานแรกเท่านั้นผลเป็นอย่างไรเป็นที่น่าติดตามเป็นอย่างยิ่ง

4. 2 ผลการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์รายบุคคล และการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง จากผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย จำนวน 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1)กลุ่มผู้ให้ข้อมูลระดับนโยบาย 2)กลุ่มผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด 3)กลุ่มนักวิชาการศาสนา 4)กลุ่มผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ ซึ่งผลการศึกษาในลักษณะดังกล่าวทำให้ได้มุมมองที่เชื่อมโยงการปฏิบัติทั้งในด้านการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และส่งผลต่อการพัฒนาการบริหารจัดการของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ดังนี้

4.2.1 สภาพแวดล้อมองค์กร

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเป็นการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้งในแง่เชิงบวกและเชิงลบ ข้อมูลสภาพแวดล้อมเป็นข้อมูลในการประเมินสภาพของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาว่าเป็นอย่างไรและพัฒนาไปในทิศทางใด สภาพแวดล้อมที่มีบทบาทต่อการดำเนินงานของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดแบ่งได้ 2 ประเภท คือ สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกพิจารณาจาก “โอกาสและอุปสรรค” และข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในพิจารณาจาก “จุดแข็งและจุดอ่อน” ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ดังนี้

4.2.1.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

สภาพแวดล้อมภายนอก เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย โดยผู้วิจัยวิเคราะห์จาก Opportunity (โอกาส) ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานขององค์กร และThreats (อุปสรรค) ที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ดังนี้

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาวะทางสังคมและวัฒนธรรมโดยรวม ซึ่งหมายถึงโครงสร้างทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กร ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมและวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อระบบการบริหารงานของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในการกำหนดนโยบายและประสิทธิภาพในการบริหารงาน และวิเคราะห์สภาพการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีที่จะมีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างองค์กร เทคโนโลยีเมื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารองค์กร จัดว่าเป็นเงื่อนไขประการหนึ่งของระบบการบริหารจัดการและเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยอีกด้วย

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ มีการประสานงานเครือข่ายในการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่มีบทบาททางสังคม สามารถทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไป ลักษณะการบริหารงานของศูนย์เผยแผ่ฯ เป็นการทำงานที่เข้าถึงและเกิดประโยชน์กับประชาชนส่วนใหญ่ และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน/องค์กร และผู้นำชุมชนในสังคม

อุปสรรคที่เกิดขึ้นในการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น การบูรณาการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ทำได้ยากเนื่องจากหน่วยงานมีเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงานและงบประมาณของตนเอง ส่งผลให้การบูรณาการตามนโยบายไม่บรรลุตามเป้าหมาย

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา ได้กำหนดนโยบาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการดำเนินงาน การกระจายอำนาจเพื่อให้ครอบคลุมต่อบริหารจัดการ และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการสนับสนุนงานด้านการเผยแผ่ เป็นการร่วมมือระหว่างส่วนงานเผยแผ่และองค์กรในท้องถิ่น

อุปสรรคในการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ระบบการวางแผน กำกับ ติดตามผลการดำเนินงานและพัฒนาระบบการบริหารยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ส่งผลให้ภาระงานขององค์กรเพิ่มขึ้นและมีความซับซ้อนโดยไม่จำเป็น

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี มีภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งระดับตำบล อำเภอและจังหวัด ทั้งภาครัฐและประชาชน ส่งผลให้เกิดความสำเร็จของการดำเนินงานตามนโยบายได้ครอบคลุมและมีรูปแบบที่หลากหลาย

อุปสรรคที่เกิดขึ้นในการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย การกำหนดโครงสร้างผู้รับผิดชอบงานทุกระดับยังไม่ชัดเจน ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานขาดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กำหนดช่องทางสื่อสารข้อมูลที่หลากหลาย ทำให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงได้ง่าย มีการสนับสนุนงบประมาณในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่

อุปสรรคของการบริหารจัดการศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราชที่เกิดขึ้น การใช้จ่ายงบประมาณไม่เป็นไปตามระเบียบที่วางไว้ ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความสับสนและไม่เข้าใจในลักษณะงาน เจตนารมณ์และบทบาทของหน่วยงาน การปฏิบัติงานเกิดความล่าช้าไม่เป็นไปตามแผน

โดยสรุปการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ที่มีผลต่อการบริหารจัดการศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยทั้ง 4 ศูนย์ เป็นการมองโอกาสในการพัฒนาการบริหารจัดการให้เป็นรูปแบบที่ชัดเจน การประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อการประเมินสมรรถนะขององค์กรถือว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความยั่งยืนในการพัฒนา เนื่องจากจะทำให้ได้รู้สภาพความเป็นจริงว่าองค์การมีสมรรถนะอย่างไร อาจเปรียบได้กับการตรวจร่างกายของคนเพื่อที่จะทราบถึงความแข็งแรงและสมบูรณ์ และค้นหาโรคภัยต่างๆ ในกรณีองค์กรก็เช่นเดียวกัน การค้นพบจุดอ่อนก็เปรียบการค้นพบโรคที่จำเป็นต้องได้รับการเยียวยารักษาให้หายหรือทุเลาลงไป เพื่อพร้อมที่จะดำรงอยู่อย่างมั่นคงและสามารถไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ให้ได้นั่นเอง

ส่วนอุปสรรคที่มีผลการบริหารจัดการศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง 4 ศูนย์ จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย พบว่า ระบบการวางแผน กำกับ ติดตามผลการดำเนินงานและพัฒนาระบบการบริหารยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ส่งผลให้ภาระงานขององค์กรเพิ่มขึ้นและมีความซับซ้อนโดยไม่จำเป็น การบูรณาการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ทำได้ยากเนื่องจากหน่วยงานมีเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงานและงบประมาณของตนเอง ส่งผลให้การบูรณาการตามนโยบายไม่บรรลุตามเป้าหมาย

4.2.1.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ได้วิเคราะห์องค์ประกอบในลักษณะรูปธรรมและนามธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงาน ซึ่งปัจจัยที่เป็นเชิงบวกเรียกว่า “จุดแข็ง” (Strength) และปัจจัยที่เป็นเชิงลบเรียกว่า "จุดอ่อน" (Weakness) สำหรับแนวทางการวิเคราะห์โดยทั่วไปขอบเขตของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในองค์กรจะพิจารณาจากตัวแบบ 7 ปัจจัย (7-S ของ McKinsey) คือ ระบบ (System) โครงสร้าง (Structure) กลยุทธ์ (Strategy) บุคลากร (Staff) ทักษะ (Skill) สไตล์ (Style) และค่านิยมร่วม (Shared valued) ดังต่อไปนี้

4.2.1.2.1 ระบบ

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ เป็นหน่วยงานสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด มีหน้าที่บริหารจัดการกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในส่วนภูมิภาค ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานกลางประจำจังหวัด อำนวยความสะดวก เป็นที่ปรึกษา พัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้การอุปถัมภ์ และปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์ และอื่นๆ ตามที่ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดหรือมอบหมายให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีสำนักงานตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และเป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการฯ จังหวัด

ระบบการปฏิบัติงานของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ ยังยึดถือระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.2550 การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นหรือหน่วยงานภายในยังต้องดำเนินการไปตามขั้นตอน บางครั้งทำให้เกิดความล่าช้าไม่ทันเหตุการณ์ รวมทั้งระบบฐานข้อมูลด้านการบริหารจัดการยังไม่ได้จัดเก็บอย่างเป็นระบบ ส่วนการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดถือว่าได้สนับสนุนอย่างเต็มที่ให้ความช่วยเหลือผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ให้ได้รับความสะดวกในการดำเนินงาน รวมถึงจัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำปีเสนอศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน ให้เจ้าหน้าที่ในสำนักงานได้ปฏิบัติตาม มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้สนับสนุนในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีกระบวนการจัดเก็บข้อมูลและการใช้ข้อมูลอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

ส่วนศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี ก็มีการบริหารจัดการตามอำนาจหน้าที่ในขอบเขตของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด โดยเป็นศูนย์กลางและประสานงานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด อำนวยความสะดวกและเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด จัดทำจัดหางบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ก็ยึดถือระเบียบมหาเถระสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.2550 มากำหนดเป็นกรอบในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดหรือมอบหมาย ส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด จัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำปีเสนอศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

4.2.1.2.2 โครงสร้าง

ตามระเบียบมหาเถระสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.2550 ให้มีคณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ประกอบด้วย 1) เจ้าคณะภาค และรองเจ้าคณะภาคในเขตการปกครองคณะสงฆ์ของจังหวัดนั้นเป็นที่ปรึกษา 2) เจ้าคณะจังหวัดหรือผู้ที่เจ้าคณะจังหวัดมอบหมายเป็นประธาน 3) รองเจ้าคณะจังหวัดเป็นรองประธาน 4) ผู้แทนเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และเลขานุการ จำนวน 5 รูป แต่ไม่เกิน 7 รูป 5) ผู้แทนบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 8 รูป 6) หัวหน้าส่วนราชการ และผู้นำท้องถิ่น จำนวน 5 7) คนผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน 8) ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นกรรมการเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ จำนวน 5 คน

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ มีโครงสร้างการบริหารงานแบบราชการ มีหน่วยงานในการกำกับดูแล พิจารณาแผนงาน งบประมาณ งานต่างๆ ชัดเจน กระจายการปฏิบัติงานและติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นแบบแผน มีการประชุมภายในหน่วยงานโดยเจ้าหน้าที่และพนักงานร่วมประชุมวางแผนดำเนินการ เน้นการบริหารงานแบบพุทธธรรมและธรรมาภิบาล มีการปฏิบัติงานเป็นขั้นตอน

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา มีการจัดโครงสร้างองค์กร การแบ่งงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่งงานชัดเจน กระจายงานด้านการเผยแผ่ให้ตามหน้าที่ของหน่วยงานและบุคลากรที่รับผิดชอบ ติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นแบบ

แผน เน้นการประสานงานในหมู่คณะ การทำงานร่วมกันเป็นทีม มีแผนผังองค์การ รายละเอียดของงานที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน

การกำหนดโครงสร้างองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี โดยการจัดแบ่งออกเป็นหน่วยงานย่อยต่างๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานไว้ชัดเจน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยเหล่านั้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เอื้อต่อการดำเนินงานด้านการเผยแผ่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการกำหนดโครงสร้างในการปฏิบัติหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน มีเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานศูนย์ และมีการประสานงานกับผู้นำส่วนราชการ กล่าวคือ วัฒนธรรมจังหวัด และผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ในการนำแผนงานไปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

4.2.1.2.3 กลยุทธ์

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ มีวิสัยทัศน์เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา แห่งดินแดนล้านนาและอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ให้มีความมั่นคง ยั่งยืนและสังคมมีความสุขด้วยหลักพุทธธรรม ได้ดำเนินงานตามพันธกิจและเป้าประสงค์ขององค์กรที่วางไว้ มีเสริมสร้างให้สถาบันและกิจการทางพระพุทธศาสนามีความมั่นคงยั่งยืน สนับสนุนส่งเสริมและจัดการการศึกษาสงฆ์ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาให้มีความรู้คู่คุณธรรม จัดการศึกษาสงฆ์เพื่อผลิตและพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมเผยแผ่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม และร่วมสร้างสังคมพุทธธรรมที่มีความเข้มแข็ง การเสริมสร้างเอกภาพให้กับสถาบันและกิจการทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ พัฒนาระบบการศึกษาสงฆ์และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบและครบวงจร เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับศาสนทายาท สร้างความเข้มแข็งให้กับข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ให้เป็นมืออาชีพ

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา ได้ดำเนินงานตามวิสัยทัศน์คือ ส่งเสริมสนับสนุน การพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา สนองงานคณะสงฆ์ มุ่งบริการประชาชนให้เกิดความพึงพอใจ ประสานงานเครือข่าย เน้นหลักธรรมนำสังคมสู่ผลสัมฤทธิ์ของงาน จนเป็นองค์กรที่มีผลงานดีเด่นประจำปี พ.ศ.2558 จากการประเมินโดยคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และยังส่งเสริมพระสงฆ์ให้มีบทบาทผู้นำด้านจิตใจเน้นความรู้คู่คุณธรรม ทำนุบำรุง ดูแล ศาสนสถานและศาสนสมบัติ ประสานองค์กรเครือข่าย ให้ความอุปถัมภ์บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา พัฒนางานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคณะสงฆ์ ส่งเสริม

สนับสนุนการศึกษาพระปริยัติพัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของชุมชน

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี มีวิสัยทัศน์คือ เป็นองค์กรหลักในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง พุทธศาสนิกชนมีความเข้มแข็งด้วยหลักพุทธธรรม นำสังคมสู่คุณภาพชีวิตที่ดี มีพันธกิจส่งเสริม ดูแล รักษา และทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา ดูแลรักษาและจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง ทำนุบำรุงพุทธศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม เป้าประสงค์ในการดำเนินงานส่งเสริมให้วัดมีศักยภาพเป็นศูนย์การเรียนรู้หลักธรรม และการปฏิบัติกิจกรรมการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา พัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกมิติ จัดตั้งและพัฒนาศักยภาพองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าประสงค์ในการดำเนินงานของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี มีรูปแบบที่ชัดเจนและนำไปดำเนินการตามนโยบายที่วางไว้

ส่วนศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กำหนดวิสัยทัศน์ คือ นครศรีธรรมราชศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของภาคใต้ มีพันธกิจให้การอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการเผยแผ่หลักธรรมให้ประชาชนนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้จริง เป้าประสงค์ในการดำเนินงาน พระพุทธศาสนามีความมั่นคง พุทธศาสนิกชนนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในวิถีชีวิต แผนกลยุทธ์ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช จึงได้มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ทบทวนวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และแผนกลยุทธ์ของศูนย์ฯ ให้สอดคล้องภาวะปัจจุบัน การจัดทำแผนกลยุทธ์ในครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์การเผยแผ่ฯของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศานาประจำจังหวัด โดยได้นำสภาพแวดล้อมมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์(Vision) พันธกิจ (Mission) เป้าประสงค์ (Goal) และกลยุทธ์ (Strategy) ให้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อกัน โดยกลยุทธ์จะบรรลุเป้าประสงค์ได้ด้วยการดำเนินการตามโครงการภายใต้แต่ละกลยุทธ์ต่อไป

4.2.1.2.4 บุคลากร

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ เห็นได้ว่าบทบาทในการทำงานของบุคลากรที่ผ่านมายังอยู่ในรูปแบบการทำงานในเชิงตั้งรับ การฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากร การบริหารค่าตอบแทน การประเมินผลการปฏิบัติงาน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่ผลสำเร็จขององค์กร ทรัพยากรบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินงานขององค์กร ในขณะที่บุคลากรขององค์กรยังขาดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การใช้เทคโนโลยีการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ รวมตลอดถึงขาดการทำงานเป็นทีม การทำงานเชิงรุก ขาดจิตสำนึกและความมุ่งมั่นในการให้บริการ

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา ได้จัดหากลไกที่จะทำให้บุคลากรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน การวางแผนพัฒนาทรัพยากรบุคคล และการวิเคราะห์ความต้องการทรัพยากรบุคคลในอนาคต แผนกลยุทธ์ต้องบ่งชี้ถึงแนวทางการพัฒนาบุคลากรและการนำเทคโนโลยีมาทดแทนจำนวนบุคลากรที่ขาดหายไป ให้ความสำคัญกับบุคลากรที่ปฏิบัติงานเพราะงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นงานที่บุคลากรทุกคนต้องดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน และต้องร่วมด้วยช่วยกันในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จตามนโยบายและเป้าประสงค์ขององค์กรกล่าวคือศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี ได้ส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม ประชุม สัมมนา และดูงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อพัฒนาทักษะและนำมาใช้ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ ดำเนินการด้านการพัฒนาบุคลากรเพื่อให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารได้เป็นอย่างดี ส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อให้สามารถนำความรู้มาใช้เพื่อพัฒนาบุคลากรและพัฒนางาน พัฒนาบุคลากร รวมทั้งบุคลากรใหม่ให้สามารถปฏิบัติงานแทนกันได้โดยส่งเสริมการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน และถ่ายทอดการทำงานให้เป็นมาตรฐานใกล้เคียงกัน ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรพร้อมกับการปรับปรุงกระบวนงาน

ส่วนศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าการพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดไปสู่วิสัยทัศน์ที่กำหนด โดยมุ่งหมายให้สอดคล้องกับเป้าหมายและแนวทางการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ และมีระบบการบริหารจัดการให้ทันสมัย มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกรูปแบบ รวมทั้งเป็นการเพิ่มทักษะความรู้ให้ทันกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติงานในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.1.2.5 ทักษะ

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ บุคลากรของศูนย์เผยแผ่ฯส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการส่งเสริมงานด้านการเผยแผ่ แต่ยังต้องเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และควรมีทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์แสดงความเป็นกันเองในการให้ความช่วยเหลือเพื่อนร่วมงาน พูดและกระทำการต่างๆด้วยความจริงใจ มีเมตตาธรรม และต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นเบื้องต้น

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา มีการฝึกอบรมทักษะด้านการจัดการเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะด้านการจัดการและบริหารงานให้กับบุคลากรในองค์กร เพื่อให้ผู้ที่เข้าร่วมอบรมได้มีทักษะและความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และยังมีการฝึกอบรม

มุ่งเน้นให้ผู้รับการฝึกอบรมมีการพัฒนาทักษะในด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งการมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี มีการพัฒนาทักษะบุคลากรทางด้านการบริการทำให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจ ความสามารถด้านการบริการถือว่าเป็นส่วนสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นงานที่ต้องบริการประชาชนส่วนรวม การพัฒนาทักษะด้านการบริการเพื่อเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร เป็นการยกระดับมาตรฐานและการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกด้วย

ส่วนศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการฝึกอบรมพัฒนาโดยเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติของบุคลากรให้มีคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงาน เน้นการเสริมสร้างทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงาน เสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆแก่บุคลากรเพื่อให้สามารถนำมาปรับใช้กับการทำงานได้ รวมทั้งเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหน่วยงาน

4.2.1.2.6 รูปแบบการบริหาร

การบริหารจัดการองค์กรของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ มีการดำเนินการเป็นแบบทางการ ตามสายบังคับบัญชาโดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม มีการฝึกอบรมแบ่งภาระหน้าที่ตามงานที่ได้รับมอบหมาย โดยการบริหารจัดการศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนั้นมีการเชื่อมโยงข้อมูลในแต่ละฝ่ายที่รับผิดชอบด้านการเผยแผ่ เพื่อให้งานออกมามีคุณภาพ เน้นการประสานงาน ประสานแผนและการบริหารจัดการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นจริง และยังมีการติดตามประเมินผลในการปฏิบัติงานของบุคลากร ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานเป็นทีม เป็นการบริหารจัดการที่เน้นคุณภาพและมุ่งสัมฤทธิ์ผลเป็นหลัก

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ การบริหารจัดการองค์กรเป็นไปตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีหลวงพ่อเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้ประธานศูนย์เผยแผ่ มีหน้าที่ในการดำเนินงานด้านการปกครองและด้านการศึกษา ส่วนงานด้านการเผยแผ่ งานพระธรรมทูตและศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ งานด้านศาสนวัตถุก็เป็นหน้าที่ของรองเจ้าคณะจังหวัด/รองประธานศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา มีการบริหารจัดการ โดยการดำเนินการตามตำแหน่งพระสังฆาธิการเป็นหลัก ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาส ให้มีการจัดการบริหารบุคลากรในหน่วยงานที่สังกัดและอยู่ภายใต้กรอบ

ของกฎมหาเถระสมาคม การบริหารและพัฒนาบุคลากรในองค์กร ก็จัดให้มีการอบรม ฝึกฝนบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเน้นที่ความชำนาญเฉพาะทางของแต่ละท่าน

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี มีการบริหารจัดการองค์กรโดยการกระจายอำนาจไปตามลักษณะการปกครอง โครงสร้างบุคลากรของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี ก็มีเจ้าคณะภาค1 เป็นที่ปรึกษา รองเจ้าคณะภาคเป็นที่ปรึกษา เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธาน และเจ้าคณะอำเภอทั้ง 6 อำเภอเป็นคณะกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นกรรมการ และก็มีบุคคลอื่นๆ ที่สามารถทำงานได้จริงเข้ามาเป็นกรรมการ การกระจายอำนาจก็เป็นไปตามรูปแบบของการปกครอง จากจังหวัดสู่อำเภอสู่ตำบล

ส่วนศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการบริหารจัดการองค์กรที่ชัดเจน มีการทำงานตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เป็นกลุ่มงานที่รับผิดชอบงานด้านการเผยแผ่โดยตรง คือกลุ่มงานศาสนาศึกษาและการเผยแผ่ มีหน้าที่ขับเคลื่อนและส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช และยังจัดอบรมบุคลากรให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาคนควบคู่กับการพัฒนางาน

4.2.1.2.7 ค่านิยมร่วม

การสร้างค่านิยมร่วมภายในองค์กรให้แก่บุคลากรของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ให้ยึดถือสิ่งที่มีคุณค่าควรยึดถือเป็นแนวทางเดียวกัน คือการยึดแนวทางดำเนินงานตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นค่านิยมร่วมขององค์กร รับสนองงาน ประสานงานและถวายการสนับสนุนกิจการและการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ ดำเนินการตามนโยบายและมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา ส่งเสริม ดูแล รักษา และทำนุ บำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา ดูแล รักษา และจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง ทำนุ บำรุง พุทธศาสนศึกษา ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม และการเผยแพร่ศาสนธรรม เพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีมอบหมายในระดับจังหวัด

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ มีการกำหนดวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการองค์กรให้เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาแห่งดินแดนล้านนาและอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงให้มีความมั่นคง ยั่งยืนและสังคมมีความสุขด้วยหลักธรรม การทำงานด้านการเผยแผ่ของบุคลากรในองค์กรก็เป็นไปในทิศทางเดียวกันตามวัตถุประสงค์ขององค์กรคือเสริมสร้างให้สถาบันและกิจการทางพระพุทธศาสนามีความมั่นคงยั่งยืน

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา มีการปฏิบัติงานตามภารหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการทำงานด้านเผยแผ่ โดยมีค่านิยมองค์กรร่วมกันคือการทำงานเป็นทีม ส่งเสริม

พระสงฆ์ให้มีบทบาทในการเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ ส่งเสริมศาสนศึกษาเน้นความรู้คู่คุณธรรม ทำนุบำรุง ดูแล ศาสนาสถานและศาสนสมบัติ และการประสานองค์กรเครือข่าย และยังตระหนักให้บุคลากรได้ทำหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มความสามารถเพื่อปกป้อง คุ้มครองพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี เป็นองค์กรหลักในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง พุทธศาสนิกชนมีความเข้มแข็งด้วยหลักพุทธธรรม นำสังคมสู่คุณภาพชีวิตที่ดี ถือเป็นค่านิยมร่วมขององค์กรในการทำงานเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนให้บรรลุเป้าหมาย การทำงานของบุคลากรร่วมกับองค์กรเครือข่ายต้องเป็นไปทิศทางเดียวกัน มีเป้าหมายวัตถุประสงค์เดียวกัน ซึ่งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรีได้ให้ความสำคัญกับหลักการสร้างค่านิยมร่วมขององค์กร

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช การสร้างค่านิยมร่วมของคนในองค์กรโดยเน้นให้บุคลากรตระหนักในหน้าที่ที่รับผิดชอบร่วมกัน ดังคำกล่าวที่ว่า "นครศรีธรรมราชศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของภาคใต้" ต้องช่วยกันอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนาและส่งเสริมการเผยแผ่หลักธรรมให้ประชาชนนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้จริง พระพุทธศาสนามีความมั่นคง พุทธศาสนิกชนนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในวิถีชีวิตการรวมถึงพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดประโยชน์ศาสนสมบัติกลาง วัดร้างและวัดมีพระสงฆ์ การพัฒนาองค์กรและกิจการบ้านเมืองที่ดี ถือเป็นหน้าที่ที่ต้องทำร่วมกันให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรและประชาชนส่วนรวม

โดยสรุปสภาพแวดล้อมภายในองค์กรของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง 4 ศูนย์ ถือว่าเป็นจุดแข็งในการบริหารจัดการองค์กรให้มีความพร้อมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ภายใต้ทฤษฎี7-S ของ McKinsey มีระบบ (System) โครงสร้าง (Structure) กลยุทธ์ (Strategy) บุคลากร (Staff) ทักษะ (Skill) สไตล์ (Style) และค่านิยมร่วม (Shared valued) เป็นปัจจัยในการวิเคราะห์จุดแข็งขององค์กรเพื่อให้ทราบถึงข้อปฏิบัติในการบริหารจัดการศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด จุดแข็งในการวิเคราะห์ตามทฤษฎีของ McKinsey ทำให้เห็นรูปแบบโครงสร้างบทบาทภารกิจขององค์กรมีความชัดเจนสามารถตอบสนองผู้รับบริการได้เป็นอย่างดี บุคลากรมีคุณวุฒิ/ประสบการณ์สอดคล้องกับภารกิจและได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง มีแผนงานโครงการ ในการปฏิบัติงานชัดเจน เป็นไปตามนโยบายและภารกิจ ที่ได้รับมอบหมาย มีระบบการสื่อสารภายในองค์กรที่ดี มีกฎระเบียบและคำแนะนำต่างๆสำหรับใช้ในการปฏิบัติงาน มีวัสดุอุปกรณ์เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานของกลุ่มงานและหน่วยส่งเสริมฯ สามารถบริการและตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายได้ บุคคลากรมีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้าง

องค์กรการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานอยู่เสมอสามารถจะพัฒนาเป็นศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดต้นแบบได้ บทบาทของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดช่วยหนุนให้บุคคลากรสามารถปฏิบัติงานได้ดีและได้การยอมรับและความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น บุคคลากรมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองและมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน ระบบงานในปัจจุบันสามารถเอื้ออำนวยต่อผู้มารับบริการเป็นอย่างดี

ส่วนจุดอ่อนที่ผู้วิจัยมองเห็นในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ คือการปรับเปลี่ยนทัศนคติและบทบาทของบุคลากรบางส่วนยังล่าช้า ทำให้การทำงานขาดประสิทธิภาพ การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรขาดการกำกับการติดตามและการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและฐานข้อมูลที่มีอยู่ยังขาดประสิทธิภาพ การจัดเก็บเอกสารไม่เป็นระบบมาตรฐานยากต่อการค้นหา บุคลากรขาดการทำงานเป็นทีมและการทำงานเชิงรุก การปฏิบัติงานบางอย่างไม่เป็นไปตามภารกิจของฝ่ายกลุ่มงานต่างๆและมีขั้นตอนมากเกินไปให้เกิดการสบสนและล่าช้า การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานยังไม่ดีเพียงพอ ขาดการประชาสัมพันธ์งานของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา ขาดคู่มือสำหรับการผลปฏิบัติงานทำให้การปฏิบัติงานบางครั้งล่าช้าและไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน การติดตาม กำกับและการประเมินผลการปฏิบัติงานยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

4.2.2 ความสัมพันธ์ทางสังคม

ความสัมพันธ์ทางสังคมคือ รูปแบบพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม เพื่อสนองความต้องการร่วมกันในด้านต่างๆ และเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมโดยส่วนรวม แบบแผนพฤติกรรมต่างๆ ให้เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมที่มีความชัดเจนแน่นอน และเป็นไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ความสำคัญของสถาบันทางสังคมเป็นกระบวนการที่มนุษย์ในสังคมจัดตั้งขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆ ของสมาชิกในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายสังคมบางครั้งอาจเป็นไปตามทฤษฎีของการแลกเปลี่ยน เพราะบุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังในสังคมหรือตามบรรทัดฐานที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่บนพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ ทั้งในด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ภายในองค์กรที่มีผลต่อการบริหารจัดการองค์กร ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มหน่วยงานเครือข่ายที่มีส่วน

เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ดังนี้

4.2.2.1 ความสัมพันธ์ภายในองค์กร

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์เผยแผ่ฯมีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย ความสัมพันธ์ภายในองค์กรของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เห็นวิสัยทัศน์ร่วมกันของบุคลากรที่ปฏิบัติงานมีกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีเป้าหมายร่วมกัน

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา พบว่าการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ภายในองค์กรเป็นการมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน มีการพึ่งพิงร่วมกัน การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวและการร่วมกันทำงาน มีการร่วมมือทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการปฏิบัติงานในองค์กร

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี พบว่าการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในศูนย์เผยแผ่ฯ เป็นการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงการถ่ายทอดข้อมูลให้ผู้อื่นรับรู้ การจัดหาทรัพยากรในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร มีการประสานงานระหว่างกลุ่มงานที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนและนโยบายที่กำหนดไว้

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าความเชื่อมโยงระหว่างบุคลากร กลุ่มและหน่วยงานภายในศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นรูปธรรม มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันของบุคลากร มีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ความสัมพันธ์ภายในองค์กรจะบ่งถึงพฤติกรรมของบุคลากรในองค์กรว่ามีปฏิบัติตนเหมาะสมหรือไม่และเป็นไปตามข้อกำหนดขององค์กรอย่างไร

4.2.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเครือข่าย

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ มีการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในส่วนของความร่วมมือ มีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด ทำหน้าที่ประสานงานด้านการเผยแผ่ ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลเมือง องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ในการสนับสนุนงบประมาณด้านการเผยแผ่ “โครงการธรรมะสัญจรในระดับอำเภอ มีประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม 2 พันคน ก็ได้การจัดสรรงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ช่วยสนับสนุนให้งานด้านการเผยแผ่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้” มีหน่วยอบรม

ประชาชนประจำตำบล โครงการประชุมสัมมนา แสดงผลการปฏิบัติงานร่วมกันและแนวทางปฏิบัติงานให้สอดคล้องกัน

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา การประสานงานของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาระหว่างจังหวัดใกล้เคียงยังไม่มีการประสานงานให้เป็นรูปธรรม การปฏิบัติงานก็ต่างก็หน้าที่ของตนเองตามนโยบายที่วางไว้ แต่อย่างไรก็ดีการประสานงานในระดับภาคก็ยังมีการประชุมปรึกษาหารือกันอยู่เป็นประจำกับเจ้าคณะภาค ปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้ทราบถึงปัญหาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในองค์รวม เพื่อจะได้ช่วยกันแก้ไขปัญหาให้ตรงจุด และการดำเนินงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนความร่วมมือที่ได้รับจากภาครัฐ ภาคเอกชน ก็ได้รับการสนับสนุนด้านการเผยแผ่จากผู้บริหารส่วนท้องถิ่น มีเทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ได้ให้การสนับสนุน อุปถัมภ์ อย่างต่อเนื่อง จนงานด้านเผยแผ่ดำเนินไปด้วยดี

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี พบว่าโครงข่ายของการประสานงานด้านการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาค ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาแต่ละจังหวัดก็มีการทำงานที่แตกต่างกัน เมื่อมีโครงการที่ต้องทำร่วมกันถึงมีการติดต่อประสานงานขอร่วมมือระหว่างศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาระหว่างจังหวัดให้ทำกิจกรรมด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน ส่วนภาครัฐก็สนับสนุนระดับหนึ่ง เช่น งบประมาณการสอบธรรมศึกษา ส่วนภาคเอกชนก็ไม่ค่อยให้การสนับสนุนในด้านการเผยแผ่เท่าที่ควร เพราะยังขาดการนำเสนอในกิจกรรมที่ต้องทำให้เป็นรูปแบบที่ชัดเจน การประสานงานกับภาคเอกชนก็เป็นไปอย่างล้าช้า ขาดความร่วมมือและการประสานงานที่เป็นรูปธรรม

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าความร่วมมือเรื่องการเผยแผ่ฯ ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก สามารถจัดกิจกรรมในเชิงระดมทุนได้ดี ได้รับการส่งเสริมจากประชาชน ในการจัดประชุม จัดอบรม ในทุกภาคส่วน การประสานงานระหว่างองค์กรเครือข่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นรูปธรรม มีวัฒนธรรมจังหวัด การประถมศึกษาจังหวัด และพุทธสมาคมจังหวัด ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต่างร่วมมือระดมความรู้ความสามารถในการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพและศักยภาพอย่างสูงสุดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การประสานงานระหว่างศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดใกล้เคียงก็มีการดำเนินการโดยการจัดอบรม ประชุม และพัฒนาองค์ความรู้ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนได้

การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการบริหารจัดการองค์กรเครือข่าย ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคลากรและการประสานความสามัคคีของบุคลากรในองค์เครือข่าย ให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการ

ปฏิบัติงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางให้สำเร็จ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยการนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการองค์กรเครือข่ายของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ดังนี้

1. ทาน (โอบอ้อมอารีย์) พบว่า การบริหารจัดการความสัมพันธ์องค์กรเครือข่ายของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยทั้ง 4 ศูนย์ เป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ช่วยทำกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อองค์กร ให้ความรู้ให้การแนะนำ มีการเกื้อกูลอนุเคราะห์กัน ผู้ใหญ่ให้ความช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ ซึ่งก็เป็นผลดีกับองค์กรเครือข่ายที่เกิดจากการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินงานด้วยจิตใจที่มุ่งช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์สูงสุดขององค์กร มีการถ่ายทอดความรู้ด้านการทำงานแก่บุคลากรที่ปฏิบัติงาน อำนวยความสะดวกเรื่องอุปรณ์เครื่องใช้ในสำนักงาน ผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ได้ให้คำแนะนำ ปรึกษาแก่บุคลากร ให้มีความเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก แนะนำสิ่งที่ควรแก้ไขในการทำงานและรับฟังปัญหาของบุคลากร

2. ปิยวาจา (วจีไพเราะ) พบว่าผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ได้เน้นย้ำให้บุคลากรในองค์กรให้มีวาทศิลป์ดึงดูดใจในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย โดยเฉพาะการประสานงานกับองค์กรเครือข่าย การทำงานด้านการเผยแผ่ฯ ต้องพูดให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ไม่กล่าวล่วงเกินหมู่คณะเมื่อปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้ถ้อยคำกริยาอาการสุภาพเป็นกันเองและเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีระหว่างองค์กรเครือข่าย ยังพบว่าผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ เป็นผู้ที่กล่าววาจาด้วยความจริงใจไม่เสแสร้งหรือหลอกให้ทำและยังกล่าวยกย่องชมเชยบุคลกรที่ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย ส่วนบุคลากรที่ไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมาย ผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาก็พูดให้กำลังใจให้ข้อคิดในการปฏิบัติตนเพื่องานส่วนรวม

3. อัตถจริยา (สงเคราะห์หมู่คณะ) พบว่าการสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรเครือข่ายของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ เป็นไปอย่างเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ การปฏิบัติตนในตำแหน่งหน้าที่การงานของบุคลากรองค์กรเครือข่ายเป็นไปอย่างเสมอต้นเสมอปลาย การวางตนเป็นกลางของบุคลากร รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือคำติชมจากผู้อื่นด้วยความจริงใจ และยังพบว่าผู้บริหารของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยทั้ง 4 ศูนย์ ได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ที่ดีของผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งกาย วาจา ใจ วางตนได้เหมาะสมแก่ฐานะแก่บุคลากรตามเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ทำตนเป็นกันเองกับผู้ใต้บังคับบัญชา ไม่ถือตัวกับผู้ใต้บังคับบัญชา มีบริหารงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โดยไม่ใช้หน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ร่วมทุกข์ร่วม

สุขกับผู้ใต้บังคับบัญชาในการปฏิบัติหน้าที่การงานของของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยในการสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรเครือข่าย

4. สมานัตตา (วางตนเหมาะสม) พบว่าศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยทั้ง 4 ศูนย์ ได้สนับสนุนให้บุคลากรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับองค์กรเครือข่ายในการทำงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความเอื้อเฟื้อจริงใจ เพื่อประโยชน์ขององค์กร และยังพบว่าผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ได้ชักนำผู้ใต้บังคับบัญชาให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ไม่นิ่งดูดายต่อประโยชน์อันจะก่อให้เกิดผลดีต่อองค์กร ใหมีน้ำใจต่อผู้ที่ปฏิบัติงานร่วมกัน และยังส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาไปฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญในหน้าที่ของตนเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานร่วมกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง มีการวางแผนการพัฒนาคุณภาพบุคลากรในองค์กรให้มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

โดยสรุปจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ทั้ง 4 ศูนย์ พบว่าในเครือข่ายสังคมจะประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ตามบทบาทหรือหน้าที่ที่แต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ ซึ่งแต่ละคนนั้นมิได้มีเพียงบทบาทเดียว หากแต่มีหลายบทบาทที่จะต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวัน บุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังในสังคมหรือตามบรรทัดฐานที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่บนพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ

อย่างไรก็ตามการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับองค์กรเครือข่ายของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยทั้ง 4 ศูนย์ จะช่วยให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคม อันนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ(Informal Group) องค์กรทางสังคม (Social Organization) และโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว สามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคลากรของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดได้ จะทำให้เข้าใจพฤติกรรมการทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ

4. 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการศึกษาข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ2 นำมาสู่การวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การเสนอต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย M-Link model โดยอาศัยกระบวนการบริหารจัดการองค์กรเชื่อมโยงกับการบริหารจัดการแนวพุทธ นอกจากนั้นต้องอาศัยปัจจัยที่สนับสนุนหรือเอื้อต่อ

การบริหารจัดการให้เกิดการบริหารจัดการขึ้นในศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย มีปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมขององค์กรและความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อทำให้เกิดการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพและการพัฒนาบุคลากรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ฯให้มีความพร้อมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยมีประเด็นดังนี้

4.3.1 กระบวนการบริหารจัดการ (Management)

การวางแผน

การนำแผนไปปฏิบัติเป็นกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานหรือกลไกที่สำคัญทั้งหมดให้สามารถบรรลุผลลัพธ์ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ การดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะบังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องผลักดันให้มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด ค่านิยม เป้าหมาย รวมถึงวิธีการปฏิบัติงาน การนำแผนไปสู่การปฏิบัติของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง 4 ศูนย์นั้น จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจให้บุคลากรทุกระดับเพื่อให้เกิดการยอมรับและมีส่วนร่วม พร้อมที่จะนำแผนงาน โครงการต่างๆ ไปดำเนินการตามแนวทางได้อย่างเหมาะสม และสามารถประยุกต์การดำเนินงานให้เหมาะสมกับแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติและสร้างการมีส่วนร่วม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ พันธกิจและประเด็นยุทธศาสตร์ที่วางไว้

การจัดการองค์กร

การจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยทั้ง 4 ศูนย์ ควรมีโครงสร้างการจัดองค์การที่เด่นชัด มีผู้บริหาร กรรมการ มีคณะกรรมการทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ อีกทั้งมีส่วนราชการเข้ามาช่วยเหลืออีกฝ่าย ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีเป้าหมาย นโยบายและแผนงานในการดำเนินงานอย่างชัดเจน เพื่อให้การบริหารองค์กรดำเนินไปด้วยความราบรื่นและมีประสิทธิภาพ จัดให้มีศูนย์กลางในการอำนวยการที่มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบและอำนวยการโดยตรง มีการระบุหน้าที่การงาน ความรับผิดชอบของบุคลากรแต่ละคนได้ชัดเจนมีการแบ่งแยกหน้าที่ตามความเหมาะสม ตรงตามความรู้ความสามารถ มีการจัดระบบการทำงานอย่างเหมาะสม มีเทคนิคในการควบคุมงาน และการประสานงานในองค์กร มีระบบการสื่อสารที่ดี มีหลักอำนวยการ การวินิจฉัยสั่งการที่ดี เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการองค์กรให้เป็นไปเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ

นโยบาย

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ควรมีการนำนโยบายมาปฏิบัติอย่างจริงจัง ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และแหล่งภูมิปัญญาของชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้มีศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของจังหวัดด้วย ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและด้านพุทธศาสนศึกษา รวมทั้งดูแลและควบคุม

มาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดภายในจังหวัด ให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม และพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมและประสานการดำเนินงานในการปฏิบัติศาสนพิธีและกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย สนับสนุนส่งเสริมและจัดการการศึกษาสงฆ์และเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาให้มีความรู้คู่คุณธรรม รวมทั้งยังจัดการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อผลิตพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมเผยแผ่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม เพื่อร่วมสร้างสังคมพุทธธรรมที่มีความเข้มแข็งสืบต่อไป

เทคโนโลยี

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ควรสนับสนุนให้บุคลากรใช้สื่อเทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งสื่อมวลชนและสื่อชุมชนที่สามารถเข้าถึงผู้ฟังได้ง่าย เพราะถ้าจะให้คนทั่วไปหันมาค้นคว้าศึกษาเองก็คงเป็นไปได้ยาก ควรมีการเข้าหาศรัทธาด้วยวิธีการที่ทันต่อเหตุการณ์ เพราะในยุคปัจจุบันก็มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตผ่านทางเว็บไซต์โดยวัดองค์กรและสถาบันสงฆ์ได้เปิดเว็บไซต์ในนามของวัดหรือองค์กร นอกจากนั้นยังมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านทางเครือข่ายทางสังคมอื่นๆอีกเป็นจำนวนมาก พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ในโลกที่กำลังพัฒนาด้านวัตถุให้เจริญก้าวจนกำลังจะกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า “โลกกว้างแต่จิตใจคนแคบลง” ในอนาคตยังคาดคะเนไม่ได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะเป็นไปในลักษณะใด หรือจะมีรูปแบบการเผยแผ่เชิงรุกผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์มากขึ้น

วิธีการเผยแผ่

บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีความทุ่มเทเสียสละและตั้งมั่นในอุดมการณ์ และเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีความชำนาญในการเผยแผ่พุทธธรรมตามรูปแบบวิธีการ มีบุคลิกภาพที่เป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความจริงใจกับทุกคน เนื้อหาของธรรมะมีความถูกต้องตามหลักธรรม ชัดเจน เข้าใจได้ง่ายและมีความเพลิดเพลินต่อการฟัง สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ความพร้อมในการแสดงธรรมและเนื้อหาธรรมะก็อำนวยประโยชน์แก่ผู้ฟัง จึงทำให้ได้รับความศรัทธาเลื่อมใสจากผู้ฟัง มีความน่าเชื่อถือที่ได้มาจากความรู้ความสามารถ บุคลิกลักษณะและคุณธรรมที่มีเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้คนโดยทั่วไป ได้รับความไว้วางใจจากผู้บริหารให้เป็นผู้ปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ และควรมีรูปแบบวิธีการและแนวทางในการนำเสนอพุทธธรรมที่ทำให้ผู้ฟังมีความเข้าใจแจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า ร่าเริงมากขึ้น มีมุมมองให้แง่คิด สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ และควรมีการให้ความรู้คู่คุณธรรมแก่ประชาชน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ด้วยการ

ส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัว การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน โดยเสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคง มีสัมพันธภาพที่ดี มีความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว โดยจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ใช้ผู้นำทางศาสนาให้ข้อมูลข่าวสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต

การพัฒนาศักยภาพ

การพัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง 4 ศูนย์ มีการจัดโครงการประชุมสัมมนาคณะกรรมการและบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อนำนโยบายของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนามาปฏิบัติ เพิ่มแนวทางกลยุทธ์ วิธีการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ กำหนดให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดมีศักยภาพและประสิทธิภาพในการกำกับส่งเสริม สนับสนุนการเผยแผ่รวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการเผยแผ่ เป็นศูนย์ประสานงานบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลที่ได้จากการพัฒนาศักยภาพบุคลากรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ ได้บุคลากรของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น ผู้เข้ารับการสัมมนาได้ความรู้เกี่ยวกับหลักการและวิธีการเผยแผ่อย่างถูกต้องและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเทศน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประชาชาชนทั่วไปได้ร่วมกิจกรรมส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

4.3.2 การเรียนรู้ (Learning)

ในที่นี้ผู้วิจัยจะได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักสัปปุริสธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในสัปปุริสสูตร อันเป็นแนวทางในการบริหารจัดการแนวพุทธประกอบการพิจารณาว่า หลักการบริหารจัดการแนวพุทธมิได้มุ่งหวังกำไรหรือการแข่งขันเพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกันและรู้เท่าทันโลก โดยมิได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก หลักสัปปุริสธรรม ที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารจัดการ มี 7 ประการ คือ

1. ธัมมัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือรู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผลและรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผล รวมความว่า การบริหารจัดการในองค์กรผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รู้จักการวิเคราะห์ความจริงที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติ อันว่า “สิ่งทั้งหลาย

เกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เป็นธรรมดา” โดยพิจารณาหลักการและเกณฑ์แห่งเหตุผลมาบริหารจัดการองค์กร

2. อัตถัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักผล หรือความมุ่งหมาย คือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก หมายถึง การบริหารงานองค์กรให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และรู้ถึงประโยชน์ของ องค์กรที่นำไปสู่ความมั่นคง และไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อองค์กร ในที่นี้ก็หมายถึงการมีแผนงานที่ดี การวางแผนที่วิเคราะห์ผลกระทบด้านต่างๆ

3. อัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักเราว่าเรานั้น โดยฐานะภาวะเพศ ความรู้ความสามารถ และคุณธรรมเป็นอย่างไรและเท่าใด แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป ในที่นี้หมายถึง รู้จักองค์กรที่เราบริหารเป็นอย่างดีว่ามีจุดด้อย จุดแข็งอย่างไร มีขีดความสามารถอย่างไร และรู้จักการปรับปรุงองค์กรให้ทันต่อเหตุการณ์ที่มีผลกระทบ รวมทั้งการบริหาร ความแตกต่างที่จะทำให้องค์กรเป็นเลิศ มีประสิทธิภาพ และมั่นคงถาวร

4. มัตตัญญุตา ความผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ ในที่นี้หมายถึงการบริหารการเงิน หรือการขยายกิจการต้องพิจารณาให้รู้จักประมาณในความเพียงพอขององค์กร ขีดความสามารถขององค์กร ขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร รวมทั้งการแข่งขันที่รอบคอบและรู้จักประมาณขีดความสามารถขององค์กร

5. กาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลา อันเหมาะสมและระยะเวลาในการประกอบกิจ ในที่นี้หมายถึง การบริหารจัดการจะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่เหมาะสม การสร้างโอกาสขององค์กรจะต้องพิจารณา ถึงสถานการณ์ในเวลานั้นๆ ว่า ควรจะดำเนินการอย่างไร อะไรควรงด อะไรควรกระทำ เวลาใดควรขยายกิจการ หรือช่วงเวลาใดที่จะบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จต่อองค์กรมากที่สุด

6. ปริสัญญุตา ความเป็นผู้รู้จัก ชุมชน คือ รู้กริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ว่าควรจะดำเนินการอย่างไร การบริหารจัดการจำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นพันธมิตร และคู่แข่ง การสร้างสรร หรือการประสานงานกับชุมชนหรือกลุ่มบุคคลที่มีผลต่อองค์กร ก็คือเข้าถึงเข้าใจและพัฒนา เป็นการบริหารจัดการที่สร้างความสัมพันธ์ด้วยเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อชุมชน หรือสาธารณะชน จะเป็นภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร

7. ปุคคลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอัธยาศัยความสามารถและคุณธรรม ตลอดถึงรู้ในความสามารถของบุคคลและใช้มอบงานที่เหมาะสมให้การบริหารจัดการในการรู้บุคคล เปรียบเสมือนการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนาและบริหารบุคคลในองค์กรให้มีความรู้ความสามารถ และภักดีต่อองค์กร มีความสามัคคี

สร้างความเป็นธรรม และเสมอภาคให้แก่ บุคลากรในองค์กร รวมถึงการทำงานเป็นหมู่คณะการติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่างๆ ด้วยความเป็นมิตรไมตรี รวมทั้งมีความจริงใจต่อกัน

จากการวิเคราะห์หลักสัปปุริสธรรมเพื่อการบริหารจัดการองค์กร จะเห็นว่าหลักธรรมพระพุทธศาสนาอธิบายความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการเกี่ยวข้องกับคนและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่า พบได้ในสังคมมนุษย์หรือปัจจัยแห่งสังคมในกระบวนการอาศัย ซึ่งกันและกัน การพิจารณาด้วยเหตุด้วยผล รู้จักโลก รู้จักธรรมชาติ เพราะมนุษย์เท่านั้นที่จะเป็นผู้ที่บริหารจัดการองค์การที่ดีได้ สำหรับในส่วนของ หลักการบริหารสมัยใหม่จะเน้นเทคนิคและวิธีการ โดยแสวงหากำไรและการแข่งขันให้องค์กรบรรลุ สู่เป้าหมาย ตามแบบของทุนนิยม หากผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประทศไทยนำหลักการบริหารจัดการแนวพุทธเข้ามาประกอบหรือบูรณาการให้เข้ากับการบริหารงานในปัจจุบัน ก็ถือว่าเป็นแนวทางใหม่หรือเข้าสู่มิติของการบริหารจัดการ ที่ยั่งยืน มีความมั่นคง และสร้างความเป็นธรรมต่อบุคคลหรือสังคมที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอย่างชาญฉลาด รวมทั้งสร้างประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ต่อการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนและมั่นคง รวมทั้งจะเป็นหลักการของนักบริหารในการบริหารจัดการองค์กรของตนอย่างมีระบบ โดยที่ยังมีคุณธรรมมาประกอบในการพิจารณาบริหารจัดการด้วย

กระบวนการเพื่อสร้างสรรค์ปัญญา

ปัจจุบันศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ พยายามที่ดำเนินโครงการ “การแก้ไขปัญหาของสังคม สร้างชุมชนเข้มแข็ง” อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนติดอาวุธทางปัญญาให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ความรู้ท้องถิ่นในการสร้างความเข้มแข็งให้กับคนท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยให้สมาชิกในชุมชนได้นำปัญหามาวิเคราะห์และหาทางแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม มีการลงมือปฏิบัติเป็นการจัดการเรียนรู้โดยการกระทำการค้นพบ สำรวจ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้ที่เรียนรู้สามารถแก้ไขปัญหาที่กระทบได้ การร่วมมือระหว่างชุมชนเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการสื่อสารระหว่างกัน

ศูนย์เผยแผ่

ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานกลางประจำจังหวัด อำนวยความสะดวก เป็นที่ปรึกษา พัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ และปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์ และอื่น ๆ ตามที่ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดหรือมอบหมาย ให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีสำนักงานตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ระเบียบมหาเถระสมาคมกำหนดให้มีศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลและพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งส่วนกลางและประจำจังหวัดสำหรับเป็นแนวทางขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ให้เป็นไปในเชิงรุกมี

ประสิทธิภาพก่อให้เกิดความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาและอำนวยประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนผู้ได้รับการเผยแผ่

พระสงฆ์

บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเผยแผ่ แท้จริงแล้วบทบาทด้านนี้ พระสงฆ์ทุกรูปได้รับมอบหมายจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง เพราะหน้าที่ของพุทธสาวก คือมีหน้าที่ศึกษาเรียนรู้คำสอนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ แล้วปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนนั้นแล้วต้องสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามด้วย นี่จึงได้ชื่อว่าพระสงฆ์สาวก

การให้การอบรม การสอน การเผยแผ่เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ที่สำคัญ ที่พระสงฆ์ปฏิบัติมาเป็นปกติอยู่แล้ว ทั้งที่เรียกว่าการเทศน์ แสดงธรรม หรือการปาฐกถาก็ตาม ซึ่งประชาชนทั่วไปให้ความเคารพและสนใจที่จะฟังสาระที่พระสงฆ์เป็นผู้ให้อยู่แล้ว และนับเป็นการศึกษาที่เข้าถึงประชาชนชาวบ้านได้อย่างกว้างขวาง ส่วนในเนื้อหาสาระที่พระสงฆ์ให้แก่ประชาชนจะแตกต่างกันตามโอกาสและวาระต่างๆ แต่สิ่งที่เป็นธรรมะหรือคำสอนที่เป็นพระพุทธศาสนาที่นับได้ว่าเป็นสาระในพระพุทธศาสนานั้น เป็นเนื้อหาที่เป็นความจริงที่มีอยู่ที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เพราะแท้ที่จริงแล้วคำว่า "ธรรม"นั้นก็คือ "ธรรมชาติ" นั่นเอง

ชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลง จากวัดที่เคยเป็นศูนย์กลางของชุมชน วัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน พึ่งพาอาศัยกันและทำกิจกรรมร่วมกัน แต่เมื่อมีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีในกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ลัทธิทุนนิยมเข้ามาแทนที่ กระแสสังคมเปลี่ยนไป ชุมชนรอบวัดกลายเป็นห้างสรรพสินค้า โรงแรม และแหล่งบันเทิงต่างๆ ทำให้ชาวบ้านเริ่มห่างวัดมากขึ้น วัดกลายเป็นแหล่งผลประโยชน์เชิงพาณิชย์มากขึ้น การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน คณะสงฆ์จะทำโดยอย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ จะต้องอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายทุกภาคส่วน (Network) ด้วยการเพิ่มบทบาทของฝ่ายบ้านเมืองและภาคประชาชนให้มากขึ้น ไม่ควรยึดในกฎระเบียบเก่าๆ ซึ่งขาดการมีส่วนร่วมและเป็นการปิดกั้นเสรีภาพในการนับถือศาสนา องค์กรคณะสงฆ์และองค์กรภาครัฐควรหันมาให้ความสนใจกับองค์กรภาคประชาชนมากขึ้น ตลอดจนการปรับเปลี่ยนนโยบาย รูปแบบการบริหารงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

4.3.3 นวัตกรรม (Innovation)

สื่อสมัยใหม่

กลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ คือ เข้าใกล้ โดยใช้ธรรมะเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ สร้างกำลังใจในการทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เข้าใจพื้นฐานของการ

เปลี่ยนแปลงของชีวิต ใช้สื่อเฟสบุ๊คส์ กิจกรรมการบรรยายธรรมะ กิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชน เข้าใจ โดยใช้วิธีการนำเสนอแบบอุปมาอุปไมย ใช้สัญลักษณ์สื่อความหมาย ด้วยการทำให้ธรรมะเป็นเรื่องง่าย ไม่ใช้ภาษาบาลี อ้างอิงบุคคลที่กลุ่มเด็กและเยาวชนรู้จักสนใจ เรื่องราวอ้างอิงนิทานชาดกหรือพุทธประวัติ เข้าถึง โดยการเป็นผู้นำเสนอ นำการบรรยายด้วยตนเอง

กลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ คือ เข้าใกล้ โดยปรับเปลี่ยนธรรมะให้ทันสมัย เพื่อให้แนวทางการดำเนินชีวิต การทำงาน การสร้างความสมดุลชีวิต การครองตน ครองคน ครองงาน ใช้สื่อดิจิทัล คือ สื่อเฟสบุ๊คส์ ทวิตเตอร์ ยูทูป และซีดีธรรมะ เข้าใจ โดยนำเสนอธรรมะเป็นหลัก อ้างอิงบุคคลที่เชื่อถือได้ ใช้วิธีการอุปมาอุปไมยและประสบการณ์เสี้ยวหนึ่งของชีวิตบุคคลต่างๆด้วยเนื้อหาที่ชัดเจน เฉียบคม เข้าใจง่ายไม่ใช้ภาษาบาลี อ้างอิงบุคคลสำคัญและพุทธวจนะและเร่งเร้าให้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขแก่ตน เข้าถึง โดยการทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีและอ้างอิงตัวอย่างของบุคคลที่ประสบความสำเร็จ

กลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ คือ เข้าใกล้ โดยปรับเปลี่ยนความคิดว่า นิพพานสามารถทำได้ในชาตินี้ สร้างกำลังใจให้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนได้อย่างลึกซึ้ง ใช้สื่อดิจิทัล คือ สื่อเฟสบุ๊คส์ สื่อเครือข่ายกิจกรรมอบรมภาวนาและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เข้าใจ โดยใช้ธรรมะเป็นหลัก การอ้างอิงบุคคลที่เชื่อถือได้ ใช้อุปมาอุปไมยที่ลึกซึ้ง มีผู้ที่มีชื่อเสียงร่วมและนำการสาธิตด้วยเนื้อหาที่ชัดเจน เฉียบคม อ้างอิงจากพระไตรปิฎก

เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ก่อให้เกิดประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะหากจะใช้วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเดิมอาจเข้าไม่ถึงสังคมยุคใหม่หรือคนรุ่นใหม่ก็เป็นได้ เพราะสังคมสมัยปัจจุบัน ประชาชนไม่ค่อยมีเวลาไปปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์หรือศึกษาพระธรรมคำสอนที่วัดเหมือนอดีตที่ผ่านมา การเผยแผ่พระธรรมคำสอนผ่านสื่ออินเตอร์เน็ต จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะสามารถทำให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและกว้างขวางมากที่สุด ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ผู้ใช้อยู่ที่ไหนเวลาใดก็สามารถที่จะเข้าไปศึกษาพระธรรมคำสอนได้ตลอดเวลา ดังนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางภายใต้บริบทและแนวโน้มของประชากรโลกที่จะใช้ชีวิตโลกออนไลน์ ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พัฒนาสื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดประสบผลสำเร็จ เพราะสื่อเป็นเครื่องถ่ายทอดความรู้ ความคิด เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมและประสบการณ์ให้แก่ผู้ที่สนใจหลักธรรมคำสอน โดยคำนึงถึงสภาพปัญหา ความพร้อม เอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ บทบาทในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ศูนย์เผยแผ่พระพุทศาสนาประจำจังหวัดจะต้องดำเนินการด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.2550 การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น อาจมีขั้นตอนที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมของแต่ละท้องถิ่นที่ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดรับผิดชอบ ซึ่งการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีกระบวนการดังนี้ 1. กำหนดวัตถุประสงค์ทั่วไป 2. ศึกษาและกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะศึกษาพระธรรมคำสอน โดยพิจารณาว่าผู้ที่จะใช้สื่อนั้นคือใคร มีความรู้และประสบการณ์เดิมมาอย่างไร เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดคุณสมบัติส่วนอื่นๆ ของสื่อให้เหมาะสม 3. กำหนดและวิเคราะห์เนื้อหาสาระว่าจะต้องประกอบด้วยเนื้อหาสาระอย่างไรบ้าง ทั้งนี้ควรจะต้องพิจารณากำหนดเนื้อหาสาระให้สัมพันธ์กับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ 4. กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยการตีความและจำแนกแยกย่อยจุดประสงค์ทั่วไปให้ละเอียดไปถึงขั้นที่ทราบได้ว่าเมื่อผู้ที่ศึกษาพระธรรมคำสอนจากสื่อนั้นแล้วสามารถนำไปใช้ประโยชน์อะไรได้มากน้อยแค่ไหน 5. กำหนดรูปแบบและวิธีการประเมินผล 6. กำหนดวิธีการและแนวทางการเสนอเนื้อหา เป็นการวางแผนว่าจะเสนอเนื้อหาสาระในรูปแบบใด มีตัวอย่าง มีการนำเรื่อง สรุปเรื่องหรือทบทวนเรื่องอย่างไร 7. กำหนดแหล่งข้อมูลที่สนับสนุนการจัดทำสื่อการเรียนรู้ เป็นต้น

4.3.4 เครือข่าย (Network)

เครือข่ายพระสงฆ์

บทบาทด้านการเผยแผ่ที่เป็นปกติจนประชาชนมองเป็นวิถีชีวิตหรือเป็นกิจวัตรของพระสงฆ์ก็คือการแสดงธรรมในวันพระในเทศกาลวันสำคัญ พระสงฆ์ได้โอกาสในการแสดงธรรมการเผยแผ่ธรรมอยู่เป็นปกติ และในรูปแบบที่ไม่เป็นรูปแบบ กล่าวคืออาจจะใช้วิธีการพูดคุยสนทนาในโอกาสพบปะ จะเป็นการเผยแผ่โดยไม่เป็นกิจลักษณะ แต่ก็แฝงด้วยให้ข้อคิดทางธรรม หรือในโอกาสที่ประชาชนมาทำบุญวันเกิดแล้วขอพรจากพระสงฆ์ มาถวายสังฆทานแล้วพระสงฆ์ก็ให้พรในช่วงเวลาสั้นๆ เป็นการสอนโดยที่ผู้รับไม่รู้ว่าถูกสอน แต่ได้ซึมซับเอาคำสอน เอาคติธรรม ได้เกิดการเรียนรู้พระธรรมคำสอน หากพระสงฆ์สำนึกตระหนักในบทบาทเหล่านี้อย่างจริงจัง พระสงฆ์จะมีโอกาสในการเผยแผ่ธรรมและได้เข้าถึงประชาชนโดยไม่ยากเลย และไม่ต้องรอเทศกาลสำคัญใดๆ

ทั้งสิ้น ในความเห็นส่วนตัวแล้วรูปแบบโอกาสใดไม่สำคัญ แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้ (Learning) จุดที่ต้องการคือให้ผู้ฟังได้เกิดการเรียนรู้จะให้ใครเป็นศูนย์กลางก็แล้วแต่อยากจะกล่าวด้วยว่าขอให้การเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง (Learning Center) อันเป็นจุดที่ต้องการให้เกิดกับผู้ฟัง ที่จะเป็นจุดเปลี่ยนแห่งพฤติกรรมของคน ว่าจะเปลี่ยนไปในทิศทางใด ให้เขาเรียนรู้ในด้านใด

องค์ความรู้

ควรใช้สถาบันทางศาสนาสร้างความเข้มแข็งกับภาคประชาชนให้สามารถเข้าร่วมในการบริหารจัดการชุมชน โดยส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักธรรมทางศาสนาจนเกิดจิตสำนึกที่ถูกต้อง พร้อมใจที่จะรวมตัวและรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็ง และร่วมในกระบวนการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความเป็นธรรมและความโปร่งใสในการพัฒนาชุมชน อบรมพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน พัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มอาชีพ ให้สอดคล้องกับความต้องการ พร้อมก้าวสู่โลกของการทำงานอย่างมีคุณภาพ ให้ประชาชนในพื้นที่ได้เรียนรู้ศาสนาอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ทางศาสนาทั้งที่เป็นวิทยาการประยุกต์และวิชาการทางศาสนาที่เป็นต้นกำเนิด ให้ตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าความสำคัญของการเรียนรู้ทางศาสนาที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตมีความขยันหมั่นเพียรและมีการออมอยู่ในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต และสามารถใช้ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน โดยเสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคง มีสัมพันธภาพที่ดี มีความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว โดยจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ใช้ผู้นำทางศาสนาให้ข้อมูลข่าวสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต รวมถึงการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านบทบาทของผู้นำทางศาสนา

เครือข่ายชุมชน (วัด บ้าน โรงเรียนและชุมชน)

การศึกษายุทธศาสตร์การบริหารจัดการศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ให้สอดคล้องกับเครือข่ายประชาชน โดยเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นพื้นฐานให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเน้นชุมชนอันเป็นที่ตั้งของวัดและการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการถ่ายทอดธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและมีบทบาทในการเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาและจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวเนื่องกับวิถีชุมชนนั้นๆ เป็นแหล่งกำเนิดศิลปวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตค่านิยม และพระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ใน

ลักษณะของการเป็นแบบอย่าง การสร้างความเคารพ ศรัทธาและยึดมั่น โดยมีเจ้าอาวาสมีความโดดเด่น เป็นผู้นำที่มีคุณธรรม เมตตาธรรม ยุติธรรม ความเสียสละ เอาใจใส่และรับผิดชอบสูง เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีประสบการณ์ และมีภาวะผู้นำสูง มีความสามารถทางการบริหารจัดการ การประสานงาน การสร้างแรงจูงใจ ความร่วมมือร่วมใจของกลุ่มต่างๆและชุมชน ทำงานร่วมกันโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมจึงประสบผลสำเร็จไปด้วยดี วัดเน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีแก่ชุมชน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนและชาวบ้านมีความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูล การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน และมีการจัดกิจกรรมร่วมกันในหลายรูปแบบทั้งทางธรรมและทางโลก

ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ถือเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการองค์กรที่ชัดเจน ซึ่งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์และเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป ดังแผนภาพดังต่อไปนี้

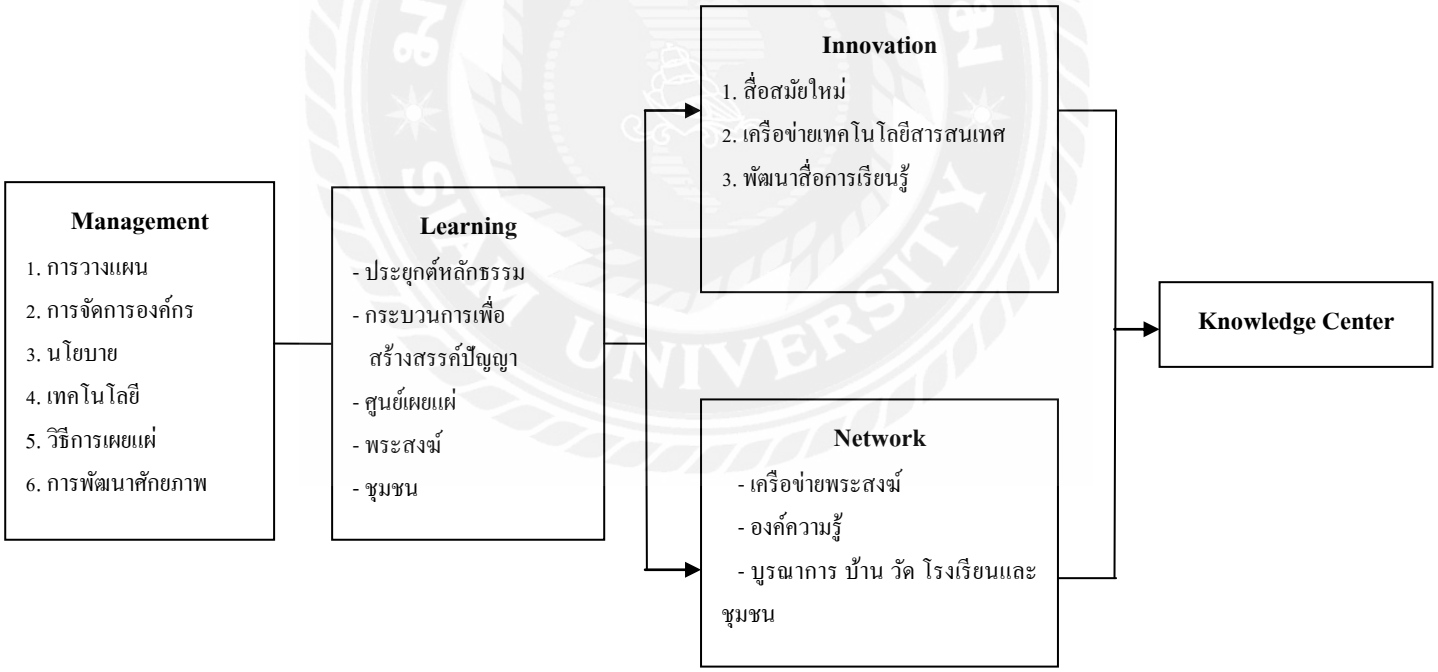

แผนภาพที่ 4.14 M-Link model ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)โดยการศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลจากศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดซึ่งเป็นสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดที่มีการบริหารจัดการที่ดีและมีผลงานดีเด่น ซึ่งประเมินโดยคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยเฉพาะศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ภูมิภาคละ 1 ศูนย์ ได้แก่ ภาคเหนือ ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเชียงใหม่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครราชสีมา ภาคกลาง ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี ภาคใต้ ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจังหวัดนครศรีธรรมราช

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์รายบุคคล การสังเกตการณ์และการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้ง 4 ระดับ อันประกอบไปด้วย 1) ระดับผู้อำนวยการกลุ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 2) ระดับผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด 3) ระดับผู้ปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4) กลุ่มนักวิชาการ ได้แก่นักวิชาการที่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยและนักวิชาการศาสนา รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 23 คนโดยมีปัญหาการวิจัย คือ ต้นแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย มีลักษณะเป็นอย่างไร และมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ เพื่อศึกษาลักษณะการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย เพื่อเสนอต้นแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน รายละเอียดดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 การอภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ แบ่งการนำเสนอได้เป็น 3 ส่วน คือ 1. ผลการศึกษาลักษณะการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย 2. ผลการศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย 3. ผลการวิเคราะห์เพื่อเสนอต้นแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

5.1.1 สรุปผลการศึกษาลักษณะการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

1. การวางแผน

การดำเนินงานตามแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.2554-2559 และแผนยุทธศาสตร์ขององค์กร ทำให้เห็นรูปแบบการปฏิบัติงานตามแผนของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยชัดเจนยิ่งขึ้น มีการนำแผนที่วางไว้มาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมพาองค์กรสู่ความเข้มแข็งทางด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและให้สอดคล้องกับพันธกิจและวัตถุประสงค์ขององค์กร

การกำหนดแผนในการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น แต่ละศูนย์ต้องกำหนดให้สอดคล้องกับแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการนำหลักธรรมไปสู่ผู้ฟัง การติดตามและประเมินผล ก็ควรมีในแผนการปฏิบัติงานเช่นกัน

2. การจัดองค์การ

โครงสร้างการจัดองค์การของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยทั้ง 4 ศูนย์ ควรมีโครงสร้างการจัดองค์การที่เด่นชัด มีผู้บริหาร กรรมการ มีคณะกรรมการทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ อีกทั้งมีส่วนราชการและองค์กรเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีเป้าหมาย นโยบาย และแผนงานในการดำเนินงานให้ชัดเจน เพื่อให้การบริหารองค์กรดำเนินไปด้วยความราบรื่นและมีประสิทธิภาพ และต้องระบุหน้าที่ ความรับผิดชอบของบุคลากรแต่ละคนให้ชัดเจน การประสานงานในองค์กรและการสื่อสารที่ดี จะทำให้ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยมีโครงสร้างองค์กรที่สมบูรณ์แบบและยั่งยืนต่อไป

3. นโยบายการเผยแผ่

เพื่อแสดงความมุ่งมั่นต่อการบริหารจัดการองค์กร ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย ทั้ง 4 ศูนย์ ได้กำหนดนโยบายกำกับดูแลองค์กรประกอบด้วยนโยบายหลักคือ สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาวัดให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีเป็นศูนย์กลางของชุมชน สามารถปลูกฝังให้

ประชาชนเข้าใจและนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข และส่งเสริมการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนโดยการกำหนดเกณฑ์การพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และจัดทำระบบประกันคุณภาพวัดในพระพุทธศาสนาให้เป็นมาตรฐาน

มีการระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนให้เข้ามีบทบาทและส่วนร่วมในการทำนุบำรุงและคุ้มครองพระพุทธศาสนา รวมทั้งการพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมคุณภาพขององค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และส่งเสริมการสร้างเครือข่ายในการบริหารจัดการองค์กรให้เป็นระบบ

4. พัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ได้มีการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีอุดมการณ์ ความรู้ ความสามารถมีทักษะและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาชีพและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกันระดมความคิดช่วยพัฒนาวิชาการด้านการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ประสบการณ์ปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ มีข้อมูลแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและการแก้ไขประเด็นปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับสถานการณ์ด้านพระพุทธสาสนาในปัจจุบัน

มีการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องบนพื้นฐานความเป็นธรรม เสมอภาคและสร้างจิตสำนึกให้ปฏิบัติงานอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม จัดทำแผนพัฒนาบุคลากร โดยการพัฒนาความรู้ความสามารถเสริมทักษะให้แก่บุคลากรทุกระดับ โครงการปฏิบัติธรรมของเจ้าหน้าที่ในองค์กร เพื่อให้บุคลากรมีคุณธรรม จริยธรรมตามหลักศาสนาและนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง

5. วิธีการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน มีเป้าหมายเพื่อมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้และมีความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและนำหลักธรรมคำสอนมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตเผยแผ่ที่ปฏิบัติงานด้านเผยแผ่ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ในปัจจุบันเป็นไปในรูปแบบการเผยแผ่เชิงรุกมากกว่าเชิงรับ เพราะสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันจึงควรประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยด้วยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีในการเผยแผ่ ซึ่งมีวิธีการเผยแผ่หลากหลายวิธีด้วยกันขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละบุคคล สามารถจำแนกวิธีการเผย

แผ่ได้ดังนี้ การเทศนาธรรม การปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนกรรมฐาน การสอนแบบประยุกต์

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้อยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชน มุ่งเน้นให้ตระหนักถึงความเป็นชาวพุทธ สร้างความเชื่อมั่นและสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย มุ่งเน้นประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก เป้าหมายการเผยแผ่เชิงรุกผู้วิจัยได้จำแนกไว้ 3 ประการ คือ 1.) การศึกษา หมายถึงการเรียนรู้การพัฒนา เป้าหมายด้านการศึกษานี้เป็นการมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาถึงหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้รู้แจ้งอย่างแท้จริงโดยเฉพาะเรื่องไตรสิกขา ซึ่งเป็นหลักในการดำรงชีวิต มีสีลสิกขา จิตตสิกขาและปัญญาสิกขา เมื่อพุทธศาสนิกชนได้ศึกษาเรื่องไตรสิกขาอย่างแท้จริงแล้ว จะทำให้วิถีการดำเนินชีวิตสามารถพัฒนาและเป็นไปอย่างสันติสุข 2.) ด้านศาสนา การส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เรียนรู้ศาสนพิธี พิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา รู้จักแบบแผนระเบียบ วิธีการปฏิบัติตนและเพื่อสร้างศาสนทายาทให้เกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา อันจะเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและความยั่งยืนทางพระพุทธศาสนาสืบต่อไป 3.) ด้านวัฒนธรรม เป้าหมายการเผยแผ่เชิงรุกด้านวัฒนธรรม เป็นไปเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักถึงคุณค่าทางประเพณีวัฒนธรรมไทย ซึ่งวัฒนธรรมนั้นมีอิทธิพลต่อความเชื่อ ค่านิยมและพฤติกรรมของคนในสังคม

6. เทคโนโลยี

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการสนองงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ มีการพัฒนาระบบข้อมูลโดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยมาใช้ในการปฏิบัติงาน จัดทำระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ให้ทันสมัยเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย สนับสนุนให้บุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่ได้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งด้านสื่อมวลชน คือ เผยแผ่ผ่านสื่อ Internet และการเผยแผ่ผ่านสื่อชุมชน มีวิทยุชุมชน เสียงตามสายในชุมชน เพื่อให้เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย

5.1.2 สรุปผลการศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

1. สภาพแวดล้อมองค์กร

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ เป็นการตรวจสอบสมรรถนะขององค์กรที่จะช่วยบ่งชี้ถึงจุดแข็งที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ กับจุดอ่อนที่จะต้องแก้ไข ถึงแม้ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกอาจมีโอกาสหรือพบปัญหาอุปสรรคใน

การบริหารจัดการองค์กร แต่ถ้าหากภายในองค์กรขาดความพร้อม การดำเนินงานก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายได้

สรุปปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารจัดการศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ปัจจัยภายในพิจารณาตัวแบบ 7 ปัจจัย ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงบวกที่เป็นจุดแข็งในการบริหารจัดการองค์กร มีระบบ (System) โครงสร้าง (Structure) กลยุทธ์ (Strategy) บุคลากร (Staff) ทักษะ (Skill) สไตล์ (Style) และค่านิยมร่วม (Shared valued) พบว่า ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ มีโครงสร้างองค์กร ปฏิบัติงานตามแผน มีการพัฒนาทักษะบุคลากรให้มีพร้อมในการปฏิบัติงานและการสร้างค่านิยมร่วมภายในองค์กรให้บุคลากรมีความสามัคคีกัน ทำงานเป็นทีมให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

จุดอ่อนที่พบ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและฐานข้อมูลที่มีอยู่ยังขาดประสิทธิภาพ การสร้างทัศนคติของบุคลากรที่มีต่อองค์กรยังไม่ประสบผลสำเร็จ การติดต่อประสานงานภายในองค์กรยังล่าช้า การติดตามประเมินผลยังขาดประสิทธิภาพ ซึ่งยังคงเป็นจุดอ่อนของการบริหารจัดการศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยที่ยังพบอยู่

ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอกเป็นการเพิ่มโอกาสในการประสานงานกับเครือข่ายในการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการเสนอแบบแผนในการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ชัดเจน ส่วนอุปสรรคที่พบถึงแม้ว่ามีระบบการวางแผนที่ดี มีการติดตามผล แต่ความซับซ้อนในการทำงานยังเป็นปัญหาขององค์กร เป้าหมายในการทำงานร่วมกับองค์กรเครือข่ายยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร

2. ความสัมพันธ์ทางสังคม

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ พบว่า การมีปฏิสัมพันธ์ภายในองค์กรระหว่างบุคลากรด้วยกันเป็นไปในรูปแบบเชิงแลกเปลี่ยน พึ่งพาอาศัย เกื้อกูลกัน ทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวในองค์กร

ความสัมพันธ์กับองค์กรเครือข่ายพบว่ามีการประสานงานในด้านการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีวัฒนธรรมจังหวัด เปรียญธรรมจังหวัด และองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมดังกล่าวจนงานด้านเผยแผ่ประสบผลสำเร็จ แต่ก็มีบางศูนย์ที่การประสานงานกับองค์กรเครือข่ายการดำเนินงานยังไม่เป็นรูปธรรม ขาดการสื่อสารที่ดีทำให้การดำเนินงานด้านการเผยแผ่ล่าช้า ความสัมพันธ์กับองค์กรเครือข่ายถือว่าสำคัญต่อศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด การดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จก็ต้องอาศัยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมทำกิจกรรมดังกล่าว

5.1.3 สรุปผลการวิเคราะห์เพื่อเสนอต้นแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย

จากการศึกษาข้อมูลร่วมของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ในด้านลักษณะการบริหารจัดการ และปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารจัดการของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย จึงสามารถนำมาสรุปเป็นต้นแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพดังนี้

1. กระบวนการบริหารจัดการ (Management)

การวางแผน คือ การบริหารจัดการศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยเพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบผลสำเร็จ การวางแผนเป็นอีกกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมาย เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการและการเผยแผ่ ของศูนย์เผยแผ่แต่ละจังหวัด และต้องสอดคล้องกับแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จัดทำขึ้น

การจัดการองค์กร คือ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรให้ชัดเจน มีแบบโครงสร้างองค์กร มีเป้าหมาย นโยบายและแผนการดำเนินงาน

นโยบาย คือ การดำเนินงานตามโครงสร้างองค์กรและแผนที่วางไว้ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร การสนับสนุนส่งเสริมบุคลากรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา การสนับสนุนหน่วยงานในสังกัดก็คือวัดให้มีความพร้อมในการเผยแผ่ฯ

เทคโนโลยี คือ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อมวลชน IT และสื่อชุมชน สถานีวิทยุชุมชน เพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายทุกกลุ่มเป้าหมาย

การพัฒนาศักยภาพ คือ การจัดโครงการอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ความสามารถทั้งทางด้านเทคนิค ทักษะ กลยุทธ์และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วิธีการเผยแผ่ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก การประยุกต์ใช้หลักธรรมให้เข้ายุคสมัยปัจจุบัน การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเผยแผ่ การสร้างเครือข่าย และมุ่งเน้นให้ความรู้แก่ผู้ฟัง

2. การเรียนรู้ (Learning)

หลักสัปปุริสธรรม 7 คือ แนวทางการบริหารจัดการแนวพุทธที่มิได้หวังผลกำไร เป็นการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความเมตตาต่อกันและรู้เท่าทันโลก เป็นการประยุกต์ใช้หลักธรรมให้เข้ากับยุคสมัย

กระบวนการเพื่อสร้างสรรค์ปัญญา คือการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนติดอาวุธทางปัญญาให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ความรู้ท้องถิ่นในการสร้างความเข้มแข็งให้กับคนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เป็นศูนย์ประสานงานกลางประจำจังหวัด อำนวยความสะดวก เป็นที่ปรึกษา พัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ และปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์ และอื่น ๆ ตามที่ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดหรือมอบหมาย

พระสงฆ์และชุมชน พระสงฆ์มีหน้าที่ศึกษาเรียนรู้คำสอนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ แล้วปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนนั้นแล้วต้องสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามด้วยเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนนั้นๆ

3. นวัตกรรม (Innovation)

สื่อสมัยใหม่ โดยใช้ธรรมะเพื่อสร้างแรงบันดาลใจสร้างกำลังใจในการทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เข้าใจพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ใช้สื่อเฟสบุ๊คส์ กิจกรรมการบรรยายธรรมะ กิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชน เข้าใจ โดยใช้วิธีการนำเสนอแบบอุปมาอุปไมยใช้สัญลักษณ์สื่อความหมาย ด้วยการทำให้ธรรมะเป็นเรื่องง่าย

เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงทุกกลุ่มเป้าหมายและให้เกิดประโยชน์อย่างมากที่สุด

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.2550 การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. เครือข่าย (Network)

เครือข่ายพระสงฆ์ คือการประสานงานกันระหว่างพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของผู้ฟังอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ โดยการส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักธรรมทางศาสนาจนเกิดจิตสำนึกที่ถูกต้องพร้อมใจที่จะรวมตัวและรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็ง และร่วมใน

กระบวนการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความเป็นธรรมและความโปร่งใสในการพัฒนาชุมชน อบรมพัฒนาคนให้มีคุณธรรม

การบูรณาการ บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน โดยเน้นชุมชนอันเป็นที่ตั้งของวัดและการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการถ่ายทอดธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและมีบทบาทในการเป็นแหล่งเรียนรู้

5.2 การอภิปรายผลการวิจัย

จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ตามความคิดเห็นของบุคคลและกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้อำนวยการกลุ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ผู้ปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กลุ่มนักวิชาการศาสนา ทั้ง 4 ภูมิภาค ภูมิภาคละ 1ศูนย์ที่เป็นพื้นที่ทำการวิจัย ตลอดจนถึงการสนทนากลุ่มเฉพาะเจาะจงกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย สามารถชี้ให้เห็นถึงต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. กระบวนการบริหารจัดการ

ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ได้จัดทำ*แผนปฏิบัติการ* เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการองค์กรให้สอดคล้องกับนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามพันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ สนองต่อนโยบาย บรรลุผลสำเร็จตามเป้าประสงค์และสามารถวัดผลได้ตามตัวชี้วัด ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Hellriegal, Slocum, & Jackson (2004, p. 7) กล่าวไว้ว่า การบริหารจัดการองค์กร คืองานและกิจกรรม ซึ่งรวมถึงการกำกับองค์กรหรือหน่วยงานขององค์กร โดยใช้กระบวนการทางการจัดการ ประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์การ การชี้นำ และการควบคุม จะเห็นได้ว่าศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ มีกระบวนการนำแผนสู่การปฏิบัติ มีการสื่อสารทิศทางองค์กรทั้งวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ จุดเน้นการพัฒนาและเป้าหมาย ให้บุคลากรทุกระดับรับรู้และเข้าใจตรงกันทั่วถึง วิเคราะห์เปรียบเทียบสภาพปัจจุบันและเป้าหมายนโยบาย เพื่อกำหนดกลยุทธ์และจัดทำแผนปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ ดำเนินกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดนโยบายคำนึงถึงเป้าหมาย ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล เพื่อให้การนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และรายงานผลการปฏิบัติงานให้ผู้บริหารทราบ, *การจัดการองค์กร* ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ มีการจัดโครงสร้างองค์กร กระบวนการทำงานและ

มอบหมายผู้รับผิดชอบงาน ผู้สนับสนุน พร้อมกำหนดบทบาทความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Shermerhorn, (2008, pp. 17-19) กล่าวไว้ว่า การจัดองค์การ เป็นกระบวนการตัดสินใจว่าใครทำงานอะไร และรายงานขึ้นตรงกับใคร เป็นการใช้บุคลากรได้อย่างเหมาะสม หรือเรียกว่ากระบวนการออกแบบงาน การจัดสรรทรัพยากรและการประสานงานกิจกรรมการทำงาน การปฏิบัติงานตามแผนและโครงสร้างขององค์กร นำมาสู่การนำ*นโยบาย*ไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย การดำเนินงานตามโครงสร้างองค์กรและแผนที่วางไว้ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร พบว่าศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ได้นำนโยบายไปปฏิบัติโดยการสนับสนุนส่งเสริมบุคลากรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้รับการศึกษา เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างดีเยี่ยม รวมทั้งส่งเสริมการนำ*เทคโนโลยีสารสนเทศ*มาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อมวลชน IT และสื่อชุมชน สถานีวิทยุชุมชน เพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายทุกกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ สานิตย์ กายาผาด (2542, น. 110) ในปัจจุบันโลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคสังคม ข้อมูลข่าวสารอย่างแท้จริง ทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ส่งผลให้การดำเนินทางธุรกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย เทคโนโลยีเป็นสิ่งที่คู่กับสารสนเทศ ตราบใดที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้า ก็จะก่อให้เกิดสารสนเทศที่ทันสมัยไปด้วย

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่ากระบวนการบริหารจัดการของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ทั้ง 4 ศูนย์ มีการปฏิบัติงานตามแผน มีโครงสร้างองค์กร การนำนโยบายด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนามาปฏิบัติ และเทคโนโลยีสารสนเทศมีเข้ามามีบทบาททางด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชนทุกกลุ่ม ผลการดำเนินงานตามแผน และกระบวนการทำงานของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดส่งผลให้การเผยแผ่ฯ ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและนโยบายที่กำหนดไว้

2. การบริหารจัดการแนวพุทธ

หลักสัปปุริสธรรม 7 นั้น เป็นข้อธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พุทธบริษัทตามโอกาสสถานที่ต่างกัน การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมกับการบริหารจัดการจำเป็นต้องอาศัยวิทยาการด้านการบริหารจัดการเข้ามาสนับสนุนองค์กร หลักปุริสธรรมเป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กร ส่งผลให้การทำงานร่วมกันของบุคลากรมีประสิทธิภาพ ช่วยให้บุคลากรตระหนักในเหตุผลรู้จักวางตัวพอเหมาะพอดีทั้งทางการพัฒนาองค์กร รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการบริหารงาน มีการประยุกต์ใช้ทางบวกกับการปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารจัดการทุกด้าน มี

ด้านการวางแผน ด้านการจัดบุคลากร ด้านการประสานงาน ด้านการรายงานและด้านการงบประมาณ ทำให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลในการปฏิบัติงานขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538. น. 276) ได้ให้ความหมายของสัปปุริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติซึ่งเรียกได้ว่าเป็นคนที่สมบูรณ์ผู้สามารถนำบุคคลและสังคมไปสู่ความสำเร็จได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระยุทธศิลป์ อุปศรี (2555) ได้ศึกษาการบริหารงานโดยการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านค้อ อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม พบปัญหาอุปสรรคต่อการบริหารงานโดยการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ที่เกิดขึ้นในองค์การบริหารส่วนตำบล คือประชาชนมีความผูกพันกับองค์การน้อย ประชาชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมกับการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ประชาชนไม่มีบทบาทส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหาและแสดงความคิดเห็นวิจารณ์การทำงานได้

กล่าวโดยสรุป การบริหารจัดการตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ทั้ง 4 ศูนย์ เป็นการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาองค์กรโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมให้เข้ากับรูปแบบการบริหารจัดการ มีการพัฒนาบุคลากร พัฒนาการประสานงานองค์กรเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาคมเพชร วชิรปญฺโญ (2552, น.118) ได้กล่าวว่า ในการบริหารงานองค์การต่างๆ ถ้าองค์การใดได้บุคลากรที่เป็นสัตบุรุษก็ย่อมสร้างความเจริญสามัคคีให้แก่หน่วยงาน

3. ปัจจัยสนับสนุนการบริหารจัดการ

สภาพแวดล้อมองค์กร สภาพแวดล้อมในการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานของความพึงพอใจซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวเราและเกี่ยวพันกับบุคลากรโดยตรง อีกทั้งการใช้ชีวิตในแต่ละวันอย่างน้อยหนึ่งในสามอยู่กับที่ทำงาน มีความเป็นไปได้ในอนาคตที่ต้องใช้เวลาของชีวิตเกี่ยวข้องกับการทำงานมากขึ้น การจัดให้มีสภาพแวดล้อมองค์กรของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ ย่อมมีผลดีต่อประสิทธิภาพในการทำงาน หากจัดให้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการทำงาน สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับบุคลากร ตรงกันข้ามหากสภาพแวดล้อมในการทำงานไม่เหมาะสม บุคลากรอาจเกิดความไม่พึงพอใจในการปฏิบัติงาน อันเป็นสิ่งที่บั่นทอนทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผลกระทบทางร่างกายหรือจิตใจของบุคลากรจะมีผลต่อการดำรงชีวิตในแต่ละวัน การได้ใช้ชีวิตใช้เวลาภาพใต้สภาพแวดล้อมที่ดี มีความเหมาะสมในการทำงานซึ่งเป็นเวลาหนึ่งในสามของแต่ละวันเพียงพอที่จะทำให้บุคลากรมีความรู้สึกดี มีความสุข ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชีวิตในครอบครัวดีขึ้น นั่นก็

หมายถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมส่งผลต่อองค์กร ครอบครัวและประเทศชาติ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ของ ธีระ เหลืองนทีเทพ และสุทธินันทร์ พรหมสุวรรณ(บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ) การที่จะทำให้บุคลากรมีความรู้สึกดี มีความสุข มีปัจจัยอื่นๆ มาเกี่ยวข้อง นอกจากสภาพแวดล้อมในการทำงานแล้ว ยังมีปัจจัยภายในหรือแรงจูงใจภายในและปัจจัยภายนอก หรือแรงจูงใจภายนอกของแต่ละบุคคลทั้งที่มองเห็นเป็นรูปธรรม และที่เป็นนามธรรม แรงจูงใจภายในเป็นสิ่งที่ผลักดันจากภายในตัวบุคคล ซึ่งอาจจะเป็นที่เจตคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ความตั้งใจ การมองเห็นคุณค่า ความพอใจ ความต้องการ สิ่งต่างๆ ดังกล่าวนี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมค่อนข้างถาวร แรงจูงใจภายนอกเป็นสิ่งที่ผลักดันภายนอกตัวบุคคลที่มากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม อาจจะเป็นการได้รับรางวัล เกียรติยศ ชื่อเสียง คำชม การได้รับการยอมรับยกย่องฯลฯ แรงจูงใจนี้ไม่คงทนถาวรต่อพฤติกรรม

ความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ภายในองค์กรที่มีผลต่อการบริหารจัดการองค์กร ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มหน่วยงานเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ในเครือข่ายสังคมจะประกอบไปด้วยบุคคลหรือตัวแสดงที่มีความสัมพันธ์ (Relation) ซึ่งกันและกันตามบทบาทหรือหน้าที่ที่แต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ ซึ่งแต่ละคนนั้นมิได้มีเพียงบทบาทเดียว หากแต่มีหลายบทบาทที่จะต้องสวมในชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายสังคม บางครั้งอาจเป็นไปตามทฤษฎีของการแลกเปลี่ยน เพราะบุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังในสังคม หรือตามบรรทัดฐานที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่บนพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ ทั้งในด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Encyclopedia of Sociology (Volume 4 : S-Z Index) (1992 : 1887) ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม (Social Network) ว่าหมายถึง ปรากฏการณ์ทางสังคมในรูปแบบหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการจัดเรียงความสัมพันธ์ (Patterned Arrays of Relationship) ระหว่างปัจเจกชน (Individual) ที่ร่วมกระทำการในสังคม และยังสนับสนุนแนวความคิดนี้โดย พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (2547 : 6) ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ มีการ

สร้างเครือข่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร เป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่มีส่วนร่วมและมีบทบาทด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนโดยตรง

4. บุคลากร

การพัฒนาศักยภาพ วิธีการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์ การทำงานของบุคลากรต้องมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากที่สุดเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์แก่ผู้ที่สนในในหลักธรรมคำสอน ด้วยเหตุนี้เรื่องศักยภาพของบุคลากรจึงถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างคน งานและเป้าหมายขององค์กร ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทั้ง 4 ศูนย์สามารถพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อรองรับภาระงานขององค์กรได้เป็นอย่างดี เพียงแต่การพัฒนาต้องเป็นไปตามวิธีการที่ถูกที่ควร ต้องเป็นการพัฒนาที่เกิดให้เกิดเสถียรภาพ(ความยั่งยืน) การพัฒนาศักยภาพก็คือการพัฒนาบุคลากรในเรื่องของความสามารถแต่ในเบื้องต้นของการพัฒนาก็ต้องตรวจสอบขีดความสามารถของบุคลากรก่อนว่ามีมากน้อยเพียงใด มีความเหมาะสมกับภาระงานที่รับผิดชอบหรือไม่ เรื่องความเหมาะสมระหว่างคนกับงานเป็นเรื่องสำคัญ ความสามารถของมนุษย์สามารถพัฒนาได้อย่างไม่มีขีดจำกัดก็จริงอยู่ แต่มนุษย์ทุกคนล้วนแล้วแต่มีความสามารถต่างกัน ทั้งนี้เมื่อผ่านกระบวนการคัดสรรคนเข้าทำงานแล้วก็พัฒนาโดยกระบวนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ความสามารถทั้งทางด้านเทคนิค ทักษะ กลยุทธ์และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิลาวรรณ รพีพิศาล (2550. 158) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาบุคคลจะนำมาใช้บุคลากรระดับบริหารเพื่อส่งเสริมสร้างความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนแนวคิดต่างๆให้บุคลากรในระดับนี้สูงยิ่งขึ้นเพื่อรองรับความเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ตลอดจนการยายตัวขององค์กรและปรับโครงสร้างของระบบงาน ด้วยเหตุผลดังกล่าวองค์การจำเป็นต้องมีผู้บริหารระดับต่างๆ ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายจิตใจ ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่จะปฏิบัติงานในระดับสูงได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และสนับสนุนแนวคิดนี้โดยงานวิจัยของ ว่าที่ร้อยตรีหญิงสุทธญาณ์ โอบอ้อม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยด้านแนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ จะต้องเริ่มจากกระบวนการหรือวิธีการพัฒนาทรัพยากรบุคคลใน 3 ด้าน คือ T (Training) การฝึกอบรม, E (Education) การศึกษา และ D (Development) การพัฒนา นำมาบูรณาการกับหลักพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จะก่อให้เกิดศักยภาพของบุคลากรใน 3 ด้าน คือทางด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านพฤตินิสัยที่พึงประสงค์ ดังนั้นแนวทางการพัฒนานี้สามารถนำ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการเผยแผ่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน มีเป้าหมายในการเผยแผ่แตกต่างจากอดีตมาก เนื่องจากยุคสมัยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โลกมีการพัฒนาและมีความทันสมัยก้าวหน้าไปไกล สื่อเทคโนโลยีต่างๆ ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตของประชาชน ทำให้ประชาชนห่างไกลจากพระพุทธศาสนา ดังนั้นเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน จึงเป็นไปเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจถึงหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปประพฤติปฏิบัติและประยุกต์ใช้หลักธรรมคำสอนในการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่น อีกทั้งเพื่อร่วมกันสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงมั่นคงอยู่คู่กับพุทธศาสนิกชนและประเทศไทยตลอดไป วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของบุคลากรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ทั้ง 4 ศูนย์ ในปัจจุบันเป็นการเผยแผ่เชิงรุกมากกว่าเชิงรับ เพราะถ้าทำการเผยแผ่แบบเชิงรับ จะทำให้หลักธรรมคำสอนนั้นแพร่ขยายออกไปได้ช้าและไม่ทันกับยุคสมัยปัจจุบัน ดังนั้นการเผยแผ่พระพุธศาสนาต้องเป็นแบบเชิงรุกเพื่อให้ทันกับยุคสมัยปัจจุบัน วิธีการเผยแผ่ต้องมีการประยุกต์ระหว่างหลักธรรมคำสอนกับสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาง่ายขึ้น วิธีการเผยแผ่ในปัจจุบันมีทั้งวิธีการเผยแผ่แบบการยกบุคคลเป็นที่ตั้ง ยกบุคคลเป็นใหญ่หรือบรรยายโดยอ้างอิงบุคคลเป็นตัวอย่าง ซึ่งเรียกวิธีนี้ว่าการเผยแผ่แบบบุคลาธิษฐาน และวิธีการเผยแผ่แบบธรรมมาธิษฐาน เป็นวิธีการเผยแผ่แบบแสดงเฉพาะธรรมล้วนๆ อธิบายหัวข้อธรรมที่ยกขึ้นมาแสดงโดยไม่อิงบุคคล ซึ่งวิธีการเผยแผ่ที่กล่าวมานี้เป็นวิธีการเผยแผ่ที่เคยมีมาแล้วแต่ในอดีต แต่ยังสามารถนำมาใช้ในการเผยแผ่กับสมัยปัจจุบันได้ โดยการประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน และในปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทรงวิทย์ แก้วศรี (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า ผลการศึกษาพบว่า หลักการบริหารสมัยใหม่ตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้นสอดคล้องกันกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้วทั้งสิ้นวิธีการของพระองค์เป็นวิธีการปฏิบัติจริงเรียบง่ายกระชับรัดกุมตรงประเด็นสามารถจัดการแก้ปัญหาการบริหารได้ทุกเรื่องอย่างได้ผลมีประสิทธิภาพทั้งนี้เพราะทุกกระบวนความคิดของพระองค์เป็นระบบและสมเหตุสมผล จากสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีข้อเท็จจริง และหลักฐานตามคัมภีร์พระพุทธศาสนายืนยันว่า 1.) พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนาด้วยพระปรีชาสามารถและพระกุศโลบายอันแยบยลลึกซึ้งยุทธวิธีของพระองค์นั้นเมื่อเทียบเคียงแล้วแสดงว่าทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตกมาสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าโดยมิมีข้อสงสัยทั้งวิธีการของพระ

พุทธองค์มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุดด้วย 2.) ตามหลักการวิเคราะห์สวอท (SWOT Analysis) ของตะวันตกแยกการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมออกเป็น 2 คือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาสและภยันตรายและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อนพระพุทธเจ้าทรงวิเคราะห์ โดยรวมทุกสภาพแวดล้อมในการวิเคราะห์นั้นผู้วิจัยจำแนกสภาพแวดล้อมต่างๆออกเป็น 3 กลุ่ม คือสภาพแวดล้อมทางศาสนาสภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครองและสภาพแวดล้อมทางสังคมพระพุทธเจ้าทรงทราบจุดแข็ง, จุดอ่อน, ภยันตรายและโอกาสช่องทางได้เป็นอย่างดีจึงทรงสามารถนำพระพุทธศาสนาชำแรกแทรกขึ้นในหมู่ประชาชนชาวชมพูทวีปจนประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้มั่นคงภายในเวลาเพียง 4 ปี 3.) ผลของการศึกษาวิจัยพบว่ากระบวนการคิดออกมาเป็นทฤษฎีระหว่างตะวันตกกับพระพุทธเจ้าแตกต่างกันตะวันตกหรือสามัญชนทั่วไปนั้นคิดตั้งทฤษฎีจากปัญญาคือความรู้แค่ 2 ประการได้แก่จินตามยปัญญาและสุตมยปัญญาจึงเป็นการตั้งสมมุติฐานแล้วคิดหาวิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมายโดยคาดคะเนเอาว่าจะต้องเป็นไปตามนั้นซึ่งอาจไม่แน่นอนแต่พระพุทธเจ้าทรงคิดค้นทฤษฎีจากภาวนามยปัญญาได้ผ่านการทดลองปฏิบัติการจนเห็นผลมาแล้วจึงทรงนำมาประมวลสรุปเป็นทฤษฎีอาจจะกล่าวได้ว่าตะวันตกคิดทฤษฎีต่างๆได้เพียงแค่ "ทฤษฎี"(Theory) แต่พระพุทธเจ้านั้นทรงคิดได้ถึงขั้นเป็น "ทฤษฎีบท" (Theorem) 4.) ยุทธวิธีการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกขั้นตอนสามารถนำหัวข้อธรรมมาใช้เป็นหลักควบคู่กันไปได้อย่างกลมกลืนกล่าวคือการคิดใช้โยนิโสมนสิการ, การตัดสินใจใช้ปริญญา 3 อธิษฐานธรรม 4 และปัญจธรรม3, การวางแผนใช้โกศล 3 และสัมมัปปธาน 4, การบริหารใช้อิทธิบาท 4 พละ 4 และทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4, ภาวะผู้นำใช้อัตตหิตสมบัติปรหิตปฏิบัติและยุทธการแบบทหารมืออาชีพตามที่ตรัสไว้ในโยธาชีวสูตร 5.) ยุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้นสามารถบูรณาการออกมาใช้กับการดำเนินงานทั่วไปในองค์การต่างๆในที่นี้ได้แสดงเป็นรูปแบบไว้ 3 รูปแบบคือ " แบบตรีกรรม", "แบบจตุราริยสัจ", และ "แบบรัตนตรัย" แต่ละแบบแสดงด้วยแผนภูมิให้เห็นวิธีการและขั้นตอนอย่างชัดเจนสุดท้ายได้แสดงตัวอย่างการบูรณาการยุทธวิธีแบบพุทธวิธีใช้กับห้องสมุดและสถาบันวิทยบริการ "แบบรัตนตรัย" เพื่อเป็นแบบอย่างแก่องค์การต่างๆนำไปประยุกต์ใช้ในฐานะเป็น"องค์ความรู้ใหม่" ต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ต้องมีแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ขององค์กร และนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานหรือกลไกที่สำคัญทั้งหมดให้

สามารถบรรลุผลลัพธ์ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ การดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะบังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องผลักดันให้มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด ค่านิยม เป้าหมาย รวมถึงวิธีการปฏิบัติงาน การนำแผนไปสู่การปฏิบัติของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจให้บุคลากรทุกระดับเพื่อให้เกิดการยอมรับและมีส่วนร่วม พร้อมที่จะนำแผนงาน โครงการต่างๆ ไปดำเนินการตามแนวทางได้อย่างเหมาะสม และสามารถประยุกต์การดำเนินงานให้เหมาะสมกับแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติและสร้างการมีส่วนร่วม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ พันธกิจและประเด็นยุทธศาสตร์ที่วางไว้ จึงได้กำหนดแนวทางการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

2. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ควรมีแนวทางที่ส่งเสริมสนับสนุน ผลักดันให้บุคลากรพัฒนาตนเองและสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องวิสัยทัศน์ขององค์กร ควรมีการส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัย เพื่อพัฒนากิจการงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้สอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่าด้วยเรื่องการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์ทุกประเภท รวมทั้งสนับสนุนโดยประสานกับมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อให้การศึกษาของคณะสงฆ์มีความหลากหลายในรูปแบบและวิธีการศึกษาทำโดยไม่กระทบการศึกษาดั้งเดิมของคณะสงฆ์ และให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระพุทธศาสนาระบบธรรมศึกษาให้แพร่หลายยิ่งขึ้น ประสานคณะสงฆ์ให้มีระบบและรูปแบบการศึกษาธรรมศึกษาให้มีความหลากหลาย สามารถตอบสนองความต้องการศึกษาธรรมศึกษาของประชาชนทั้งในและต่างประเทศ

3. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ต้องเน้นการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับองค์กรเครือข่าย เพื่อให้การดำเนินการบรรลุเป้าหมายที่กำหนด การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในแผนปฏิบัติด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในกระบวนการจัดทำแผน เพื่อให้บุคลากรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้รับทราบและเข้าใจในทิศทางการดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ เพื่อให้การขับเคลื่อนแผนการเผยแผ่ให้บรรลุเป้าประสงค์ ตลอดจนเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านการเผยแผ่ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้สึกการมีส่วนร่วมและพร้อมรับผิดชอบในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

4. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ต้องนำแผนยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่การปฏิบัติ โดยจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อรองรับแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน และควรต้องการกำหนดการรายงานผลและทบทวนแผนยุทธศาสตร์เป็นระยะ ต้องมีการนำแผนไปปฏิบัติเป็นการปฏิบัติงานตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนงานหรือโครงการเพื่อให้งานที่กำหนดไว้ใน

แผนบรรลุเป้าหมาย การดำเนินการในด้านการเตรียมบุคคล งบประมาณ วิธีการ ก่อนดำเนินการมีการชี้แจงให้บุคลากรผู้รับผิดชอบและผู้ปฏิบัติงานดำเนินการมีการให้คำแนะนำปรึกษาหารือ มีการควบคุมการปฏิบัติงานและการรายงานตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขทุกระยะของการปฏิบัติงาน มีความชัดเจนในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนการกำหนดและมอบหมายภารกิจความรับผิดชอบในโครงสร้างบริหารแผน มีความชัดเจนมีระบบการกำกับตรวจสอบและประเมินผลภายในองค์กร และมีการเสริมแรงผู้ปฏิบัติในเชิงสร้างสรรค์สมรรถนะองค์กรที่นำแผนสู่การปฏิบัติมีความเข้มแข็งทั้งศักยภาพ ความสามารถและความพร้อมมีการสนับสนุนและมีความผูกพันของฝ่ายตางๆ

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงการบริหารจัดการ

1. ผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดต้องสื่อสารและชี้แจงทิศทางของศูนย์เผยแผ่ ให้บุคลากรทุกระดับทราบและนำไปสู่การปฏิบัติ การบริหารสมัยใหม่จำเป็นต้องอาศัยวิทยาการด้านการจัดการบริหารเข้ามาสนับสนุนองค์กร เพื่อเสริมพลังการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล พัฒนาทรัพยากรขององค์กรอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ รวมทั้งใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสนับสนุน ด้านฐานข้อมูล การสร้างบุคลากรในองค์กรให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีการตรวจสอบ ประเมินผล การปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารงานสมัยใหม่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายขึ้น โดยให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนการบริหารงานขององค์กร

2. บุคลากรทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วมในการทบทวนกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ประจำปี บุคลากรต้องเข้าร่วมอบรมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ตามกระบวนการที่กำหนดไว้ การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ มีการประสานประโยชน์ สร้างความร่วมมือ การกระจายอำนาจที่เหมาะสม จะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อนำองค์กรคือศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทยเข้าสู่โลกาภิวัตน์ การมีส่วนร่วมของบุคลากรเป็นผลมาจากการเห็นพ้องในเรื่องความต้องการและทิศทางการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องตรงกัน จะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องแรกของการที่มีคนมารวมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่มหรือในนามกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์กร(Organization) ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุความเปลี่ยนแปลงได้

3. ต้องมีการทบทวนแผนยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีการติดตามและสรุปผลการดำเนินงาน การดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประกอบด้วยยุทธศาสตร์ทั้ง 4 ด้าน ด้านอุปถัมภ์ ส่งเสริม สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเพิ่มและการพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีศักยภาพและขีดความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมการเผยแผ่หลักพุทธธรรมด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย และการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยแต่ละแผนยุทธศาสตร์นั้นได้กำหนดกลยุทธ์ แผนงานและโครงการเพื่อรองรับการดำเนินการตามแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จัดทำขึ้นเพื่อสนองงานคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเป็นงานด้านที่มีความสำคัญในการดำรงคงอยู่ของพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระธรรมคำสอนไปสู่ประชาชน และการพัฒนารูปแบบและวิธีการในการเผยแผ่และพัฒนาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่ามีประเด็นสำคัญที่สามารถนำไปดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไปได้ ดังนี้

1. การศึกษาเรื่องต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย คัดเลือกกรณีศึกษาจากสำนักงาน พระพุทธศาสนาจังหวัดที่มีการบริหารจัดการที่ดีและมีผลงานดีเด่น ซึ่งประเมินโดยคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรทำการศึกษาต้นแบบการบริหารจัดการจากกรณีศึกษาสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดที่ได้รับรางวัลด้านอื่นๆ เพื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบหลักการบริหารจัดการว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่

2. ควรมีการศึกษากับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง ควรมีการกำหนดทิศทางการเผยแผ่ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ต้องมีหลักสูตรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือพัฒนาบุคลากรนักเผยแผ่ พัฒนาหลักธรรมคำสอน พัฒนาสื่อการสอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันสมัยต่อโลกปัจจุบัน เพราะงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะพระภิกษุเท่านั้น แต่ยังองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอีกมาก[illegible] ร่วมกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนั้นองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการวางแผนและร่วมมือกันอย่างจริงจัง เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ

บรรณานุกรม

กระทรวงสาธารณสุข. กรมอนามัย. กองอาชีวอนามัย. (2536). *คู่มือปฏิบัติงานอาชีวอนามัยสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข.* กรุงเทพมหานคร.

กานดา ว่องธนากุล. (2549). ปัจจัย*ลักษณะสภาพแวดล้อมในการทำงานที่มีอิทธิพลต่อความเหนื่อยหน่ายในการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหง*. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต(การวิจัยการศึกษา). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

กมลรัฐ อินทรทัศน์. (2550). *เทคโนโลยีสารสนเทศและทฤษฎีการสื่อสาร.* กรุงเทพฯ: ม.ป.ป.

กวี วงศ์พุฒ. (2535). *ภาวะผู้นำ.* กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี.

ชุติมา มาลัย. (2538). *ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ความพึงพอใจในการทำงานและความยึดมั่นผูกพันต่อองค์การกับการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลเครือสมิติเวช.* วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชลธิชา สว่างเนตร. (2542). *การรับรู้สภาพแวดล้อมในการทำงานภายในองค์การและขวัญในการทำงานของพนักงานระดับบังคับบัญชาและวิชาชีพของบริษัทผลิตภัณฑ์และวัตถุก่อสร้างจำกัด.* วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชาย โพธิสิตา. (2550). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ.* กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง.

ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข.(2542). *ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะ: หลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญา และสันติสุข.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2543). *ภาวะผู้นำกับการมีส่วนร่วม.* เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ. หน่วยที่ 11. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา. (2538).*ปรัชญา 201 พุทธศาสตร์*.กรุงเทพมหานคร: โอ เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. (2551). *การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า.* ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธีระ เหลืองนทีเทพและสุทธินันทน์ พรหมสุวรรณ. *การศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและแรงจูงใจภายในและภายนอกที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการทำงานของบุคลากร : กรณีศึกษาโรงเรียนพาณิชยการ.* การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพ บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. ม.ป.ป.

บัญชายุทธ นาคมุจลินทร์. (2555). *วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี.* สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บุญสิริ ชวลิตธำรง. (2529). *ธรรมโอสถ.*กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์.

ปนัดดา นพพนาวัน. (2533). *การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเวศ วะสี. (2540). *ภาวะผู้นำ : ความเป็นไปในสังคมและวิธีแก้ไข.* กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.

ปรีชา นันตาภิวัฒน์. (2544). *พจนานุกรมหลักธรรมพระพุทธศาสนา.*กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว.

ปิยโสภณ.(2546). *ก้าวใหม่แห่งคณะสงฆ์ การศึกษาเผยแผ่นำการปกครอง-การก่อสร้าง.* กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล เจี๊ยฮั้ว.

พระณรงค์ กิตฺติธโร (เด่นประเสริฐ). (2549). *การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสและพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)* .วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตสาขาวิชาปรัชญา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตฺโต). (2550). *อปริหานิยธรรม.*กรุงเทพมหานคร: หจก. ดวงกมลปริ้นติ้ง.

พระเทพวิสุทธิญาณ (อุบลนนฺทโก). (2552). *อธิบายธรรมวิภาค (พิมพ์ครั้งที่8).*กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). (2531).*พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์(พิมพ์ครั้งที่ 4).* กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์(ทองดี สุรเตโช). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด.* กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺจิตโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2537). *วัฒนธรรมไทยสู่ยุคเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้.* กรุงเทพฯ: นีลนาราการพิมพ์.

_____ . (2540). *เล่าเรื่องให้โยมฟัง ชุด 2 พัฒนาปัญญา (พิมพ์ครั้งที่ 10).* กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

_____ . (2541).*พุทธธรรม(พิมพ์ครั้งที่ 7).* (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

_____ .(2541).*ธรรมนูญชีวิต.*กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. *การบริหารธุรกิจแบบพุทธ.* กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, มปป.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2541). *คุณธรรมสำหรับนักบริหาร.* กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีในการบริหาร.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). (2548). *การบริหารวัด.* นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). (2550). *คนสำราญงานสำเร็จ.* กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

พระพยอม กลฺยาโณ. *การบริหารเชิงพุทธในการบริหารธุรกิจแบบพุทธ.*

พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ. (2547). *วิพากษ์แนวคิดพระพุทธศาสนาสำหรับโลกหลังยุคใหม่.* กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุริยัน จนฺทนาโม. (2549*). ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ.* วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2547). *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ.* กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2559). *การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดความสุขของประชาชนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา(พิมพ์ครั้งที่ 2).* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ดีไซน์ ดีไลท์.

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทโร).(2547*). คม ชัด ลึก เล่ม 2.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง.

พิสิฐ เจริญสุข. (2539). *คู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร* : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

_____ .(2543).*การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน.*กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

_____ . (2545).*ธรรมนูญชีวิต :พุทะจริยาเพื่อชีวิตที่ดีงาม.(พิมพ์ครั้งที่ 14)*. กรุงเทพฯ: กองทุนอริยมรรค.

_____.(2546).*พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ(พิมพ์ครั้งที่ 11).* กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์). (2548).*การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*.กรุงเทพมหานคร: มหาเถรสมาคม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *ธรรมนูญชีวิต*.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกษา.

_____ .(2548). *สู่การศึกษาแนวพุทธ (พิมพ์ครั้งที่ 6).* กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

_____ .(2548). *ธรรมนูญชีวิต (พิมพ์ครั้งที่1).* กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

_____ . (2549). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บุ๊คไทม์.

_____ .(2549). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ (พิมพ์ครั้งที่ 11).กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

_____ . (2550). *ภาวะผู้นำ (พิมพ์ครั้งที่ 9).* กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

_____. (2553).*พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่15)*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์พริ้นติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2536). *ธรรมะสำหรับประชาชน*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท คลังวิชา จากัด.

พระมหาสมปอง กองศิลา (มุทิโต). (2547*).* *คัมภีร์อภิธานวรรณนา (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง จำกัด.

พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์. (2554). *ศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ).* วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุภวิชญ์ ปภสฺสโร (วิราม). (2545).*การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องกัลยาณมิตรตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ทัศนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดปากน้ำวิทยาคม และโรงเรียนสุวรรณพลับพลาพิทยาคม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระศรีคัมภีรญาณ (สมจิตต์ วันจันทร์). *พุทธปรัชญา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต). (2521). *สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา.

พระมหาศรัญญู ปญฺญาธโร(นุชมิตร). (2547). *การศึกษาหลักการและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสุธรรมยานเถร(ครูบาอินทจักรรักษา)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูพิศาลถิรธรรม. (2553). *ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดชลอ เตชพโล. (2554). *บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพสุวรรณโมลี (สอิ้ง สิรินนฺโท)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท(รุจิเวทย์). (2555). *ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาคมเพชร วชิรปญฺโญ (เรืองผา). (2552). *การนำหลักสัปปุริสธรรม7 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยสารคาม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2552). *องค์การและการบริหารจัดการ*. นนทบุรี: ธิงค์ บียอนด์บุ๊คส์.

พีรพงศ์ภักคีรี. (2550). *การจัดการความรู้ในศูนย์พัฒนาและฝึกอาชีพคนตาบอด*. วิทยานิพนธ์นิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ฟาโย, อ้างใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2545). *ทฤษฎีองค์การ* : ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร.

ภราดา จินดาวงศ์. (2549). *การจัดการความรู้*. กรุงเทพมหานคร: ซีดับบลิวซีพริ้นติ้ง.(น.103-104)

ภาวัฒน์ พันธุ์แพ. (2547). *ผู้นำกับองค์การแห่งการเรียนรู้*. วารสารมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 24, 3 (กันยายน-ธันวาคม): 51-62.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. (2550). *การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

เยาวลักษณ์ กุลพานิช. (2533). *สภาพแวดล้อมกับประสิทธิภาพของงาน.* ข้าราชการ.

โยธิน แสวงดี. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพ.* กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาและฝึกอบรมการวิจัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2540).*พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่2).*กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (พิมพ์ครั้งที่ 1).* กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊กส์พับลิเคชั่นส์.

_____. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (พิมพ์ครั้งที่ 2).* กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยส*ถาน. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

รัตกัมพล พันธุ์เพ็ง. (2547). *ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความเหนื่อยล้าทางจิตใจและสุขภาพของพนักงานโรงงานผลิตเลนซ์.* วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ลูเธอร์ กูลิค, อ้างใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2545). *ทฤษฎีองค์การ*: ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร.

วศิน อินทสระ. (2521). *สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค.* กรุงเทพฯ:บรรณาคาร.

_____. (2548).*หลักธรรมอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา.*กรุงเทพมหานคร: ธรรมดาการพิมพ์.

วิเชียร วิทยาอุดม. (2547). *พฤติกรรมองค์การ.* กรุงเทพมหานคร: ธีระฟิล์ม และไซด์เท็กซ์.

วิภาดา คุปตานนท์. (2544). *การจัดการและพฤติกรรมองค์การ.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.

วิรัช สงวนวงศ์วาน. (2546). *การจัดการและพฤติกรรมองค์การ. (พิมพ์ครั้งที่ 3).* กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

วิลาวัลย์ มาคุ้ม. (2549). *การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการความรู้ของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ.* วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2549).

วิลาวรรณ รพีพิศาล (2550). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกร.

วิศุทธิ์ ขวัญพฤกษ์. (2539). *การศึกษาหลักธรรมของพุทธศาสนาที่สามารถนำมาปรับใช้กับการบริหารงานบุคคลในองค์กรธุรกิจ.* วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วาสนา สุรีย์เดชะกุล. (2556). *ต้นแบบการส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของมหาวิทยาลัยราชภัฏขนาดใหญ่ในกลุ่มรัตนโกสินทร์.* ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสยาม.

ศิริอนันต์ จูฑะเตมีย์. (2529, กรกฎาคม-กันยายน). *ความเครียดหรือสนุกกับงาน.* พยาบาลสาร.

ศรีไพร ศักดิ์รุ่งพงศากลุ และเจษฎาพร ยุทธนวิบูลย์ชัย. (2549). *ระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีการจัดการความรู้ (พิมพ์ครั้งที่10).* กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2541). *การบริหารเชิงกลยุทธ์.* กรุงเทพฯ: พัฒนศึกษา.

สกุลนารี กาแก้ว. (2546). *ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมในการทำงานกับการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลตำรวจ.* วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สนิท ศรีสำแดง. (2544). *ปรัชญาเถรวาท.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สานิตย์ กายาผาด. (2542). *เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อชีวิต.* กรุงเทพมหานคร: เธิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น.

ส. ศิวรักษ์. (2542). *พุทธตันตระหรือวัชระญาณ.* กรุงเทพฯ: ส่องสยามจำกัด.

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2544). *การบริหารเชิงกลยุทธ์.* กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สมเกียรติ เรืองอนันต์เลิศ.(2539). *การเปิดรับธรรมะในยุคโลกาภิวัตน์.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จพระสังฆราช กรมหลวงวชิรญาณวงศ์. (2542).*ความรู้ในพระพุทธศาสนา.*กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย..

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์.(2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2545). *ภาวะผู้นำ* : ทฤษฎีและปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บุคส์ลิงค์

สุเมธ แสงนิ่มนวล (2556). *ต้นแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย*. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสยาม.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2539). *สารานุกรมพระพุทธศาสนา(พิมพ์ ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมภาร พรหมทา. (2542). *พุทธปรัชญา มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์โดย โครงการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551). *สังคมวิทยาองค์การ(พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2544). *ทฤษฎีองค์กรประสิทธิภาพ*. ใน นิเทศ ตินณะกุล (บ.ก.). รวมบทความสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยามานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2539). *ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่า และการใช้ประโยชน์ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2543). *พุทธสังคมวิทยา(พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

_____. (2546). *สังคมวิทยาในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2545). *สังคมวัฒนธรรมพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2544). *การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2550). *การบริหารจัดการแนวพุทธ(พิมพ์ครั้งที่ 1)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2548). การจัดการความรู้เชิงพุทธ. *โครงการประชุมวิชาการประจำปีของเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคกลางเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *การพัฒนาภาวะผู้นำในระดับอุดมศึกษา (รายงานการวิจัย).* กรุงเทพมหานคร.

สุพาณี สฤษฎ์วานิช. (2546). *การบริหารเชิงกลยุทธ์แนวคิดและทฤษฎี (พิมพ์ครั้งที่ 2).* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุภางค์ จันทวานิช. (2556). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 21).* กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .

เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2540). *พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก.* กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งเรืองการพิมพ์.

เสน่ห์ จุ้ยโต. (2551). *องค์การสมัยใหม่.* นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อุดม ทุมโฆสิต. (2544). *การจัดการ.* กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

Association for Educational Comminations and Tecolog (AECT). Educational Technology: A Glossary of Terms. Washington D.C.: Association for Educational Communications andTechnology,1977.

Bass, B.M. (1985). *Leadership and performance beyond expectation.* New York: The Free Press.

_____. (1997). *Does the transactional-transformational leadership paradigm transcend organizational boundaries?*.American Psychologist, 52 (2).

_____.(1999). *Two Decades of Research and development in Transformation Leadership. European Journal of World and Organization Psychology* 8, 1(January 1999).

Bass,B.M.&Avolio, B.J.(1994).*Improving organization effectiveness though transformational leadership.* Newbery Park, CA: Sage.

Bass, B.M,& Bass Stogdill's.(1990). *Handbook of Leadership : Theory, Research, and Managerial Applications.* New York: Free Press.

Benis, W. &Nanus, B. (1985).*Leadership for Taking Change.* New York: The Force Press.

Berlo, David K. *The Process of Communication.* New York : The Free Press, 1960.

Borgatta, Edgar F. ; and Borgatta, Marie. (1992). Encyclopedia of Sociology. (Volume 4 : S-Z Index). New York : Macmillan Publishing Company.

Cooke, R.A. & Lafferty, J.L. (1989).*Understanding Organization Culture: A Key to Management and Decision Making*. Journal of Nursing Administration.18 (November).

Creswell, J. W. (2002). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative approaches to research.* Upper Saddle River, NJ: Merrill/Pearson Education.

Franklin, C.(1999).*The Four Roles Leadership.* USA: Franklin Covey Co., Ltd.

Daft, R. L. (1992). *Organization Theory and Design.* Singapore: Info Access.

_____. (2008). *The Leadership experience (4th e.d.)*Mason, OH:Thomson South-Western.

Davenport, Thomas H. &Prusak Laurence. (1998). *Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know*. Boston. MA: Harvard Business School Press.

Davenport, T &Prusak, L. (1998).*Working Knowledge.*Boston: Harvard Business School Press.

_____. (1999). *Management Challenge for the 21st Century.* New York: Harper Business.

Fremont E. Kast&Janmes E. Rosenzwig.(1994). *Management Information Systems Organization and Technology. (5nd ed).* New York: Mcmillan Publish Company.

Fullan, M. (2001).*Educational Learning*. San Francisco: Jossey-Bass Inc.

Glickman, Carl D. Stephen P. Gordon &Jovita M. Ross-Gordon.(2010).*Super Vision and Instructional leadership.(8th e.d.)*. Boston: Pearson Education Inc.

Haynor, P.M. (1994). *The coaching, Perception and Monitoring roles of the leader within an organization setting.*Holistic Nursing Practice 9, 1(1994).

Hellriegel, Don, Jackson, Susan E., & Slocum, John W. (2004). Management A Competency-Based Approach. Ohio: Thomson South-Western.

Approach. Ohio: Thomson South-Western.

Kotter, J.P. (1996). *Lcading Change.* Boston: Harvard Business School Press.

Laudon, K.C &Laudon, J.P. (2004).*Management information systems (6th ed.).* NJ. Prentice Hall, Inc.

Lund, D.B. (2003). *Organization Culture and job satisfaction.Journal of Business & Industrial Marketing*, 18.(3), 219-236.

Marquis, B.L.,& Huston, C.J. (2006).*Leadership roles and Management functions in nursing : Theory and Application (5th ed.)*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Marquardt, M.J. &Raynolds, A. (1994).*The Global Learning Organization.* New York: Irwin.

Maslow, H.A. (1970). *Motivation and personality,2nd ed.* New York: Harper &Row Publishers.

McNurlin, B.C. & Sprague, R.H. (2006).*Information Systems Management in Practice.* 7th ed. New Jersey: Pearson Education International.

Patrick J. Below, George L. Morrisey& Betty L. Acomb. (1987). *The Executive Guide to Strategic Planning*. San Francisco: Jossey-Bass.

Quinn, R.E., & Hall, R.H. (1983).Environments, organization, and policy makers: Towards an integrative framework. In R.H. Hall and R.E. Quinn (Eds.), *Organization theory and public policy: Contributions and limitations.*Beverly Hills, CA: Sage.

Robbins, S.P. (2001). *Fundamentals of Management : Essential Concepts and Applications (10th ed.).* N.T.: Prentice Hall

Robbins, Stephen, P. (1997). *Essentials of Organization Behavior (5th e.d).* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Rogers, E. M., & Svenning, L. *Modernization among peasants : The impact of communication.* New York : Holt, Rinehart & Winston, 1969.

Rue, L.W.,&Byars, L.L. (2007). *Supervision, Key link to productivity (9th e.d.).*Boston: McGraw-Hill.

Schein, E.H. (2004). *Organization Culture and Leadership(3rd).*San Francisco: Jossey-Bass.

Schermerhorn, J.R, Hunt, J.G, & Osborn, R, N. (2008). *Organizational Behavior* (9th ed.) New York : John Wiley & Sons, Inc.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ตัวอย่างหนังสือขอความอนุเคราะห์โดยการสัมภาษณ์ข้อมูล

ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ข้อมูล

ภาคผนวก ค ภาพการสัมภาษณ์เชิงลึก

ภาคผนวก ง ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2550

มหาวิทยาลัยสยาม SIAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก ตัวอย่างหนังสือขอความอนุเคราะห์โดยการสัมภาษณ์ข้อมูล

ที่ สน ๐๒๑๐.๗/๒๐

บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการจัดการ
มหาวิทยาลัยสยาม
๓๘ ถนนเพชรเกษม แขวงบางหว้า
เขตภาษีเจริญ กทม. ๑๐๑๖๐

๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเอกสารข้อมูลเพื่อประกอบงานวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ด้วย พระณปวร โทวาท เลขทะเบียน ๕๓๑๙๒๐๒๐๐๑ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสยาม ได้รับอนุมัติให้จัดทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนาต้นแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย" (Buddhism Dissemination Prototype Development of the Provincial Buddhism Dissemination Centers in Thailand) โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์ เป็นที่ปรึกษาหลัก และอาจารย์ ดร. พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น) เป็นที่ปรึกษาร่วม

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องเที่ยงตรง บัณฑิตวิทยาลัยฯ จึงมีความประสงค์จะขอความอนุเคราะห์เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดดีเด่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการจัดทำดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าวฯ ให้มีประสิทธิภาพต่อไป ทั้งนี้สามารถติดต่อได้ที่ พระณปวร โทวาท เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๔-๙๑๗-๙๓๖๙ อีเมล์ noppavorn_44@hotmail.com

จึงเรียนมาเพื่อโปรดขอความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยด้านการจัดการและรัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการจัดการ
โทรศัพท์ ๐๒-๘๖๘-๖๐๐๐ ต่อ ๕๓๑๑, ๕๓๒๑
โทรสาร ๐๒-๘๖๘-๖๖๖๑ , ๐๒-๘๖๘-๕๐๒๒
E-mail: phd_m1@siam.edu

ชินสิทธิ์
(นายชินสิทธิ์ นิลชาติ)
๑๓.๔๗.น.
๐๒-๔๔๑๕๕๘๐

ที่ สน ๐๒๑๐.๗/๔๗

บัณฑิตวิทยาลัย
ด้านการจัดการและรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยสยาม ๓๘ ถนนเพชรเกษม
แขวงบางหว้า เขตภาษีเจริญ กทม. ๑๐๑๖๐

๒๖ มีนาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน คุณบัญชายุทธ นาคมุจลินท์
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา

ด้วย พระณปวร โทวาท เลขทะเบียน ๕๓๑๙๒๐๒๐๐๑ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสยาม ได้รับอนุมัติให้จัดทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนาต้นแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย" (Buddhism Dissemination Prototype Development of the Provincial Buddhism Dissemination Centers in Thailand) โดยมีรศ.ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์ เป็นที่ปรึกษาหลัก และดร.พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น) เป็นที่ปรึกษาร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องเที่ยงตรง จึงมีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เพื่อประกอบการจัดทำดุษฎีนิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์มายังท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้พระณปวร โทวาท เข้าพบเพื่อขอสัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัยฯ พร้อมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) ตามวันและเวลาที่ท่านนัดหมาย ที่เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๔-๙๑๗-๙๓๖๙ อีเมล์ noppavorn_44@hotmail.com เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าวฯ ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดขอความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยด้านการจัดการและรัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการจัดการ
โทรศัพท์ ๐๒-๘๖๘-๖๐๐๐ ต่อ ๕๓๑๑, ๕๓๒๑
โทรสาร ๐๒-๘๖๘-๖๖๖๑ , ๐๒-๘๖๘-๕๐๒๒
E-mail: phd_m1@siam.edu

ที่ สน ๐๒๑๐.๗/๔๗

บัณฑิตวิทยาลัย
ด้านการจัดการและรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยสยาม ๓๘ ถนนเพชรเกษม
แขวงบางหว้า เขตภาษีเจริญ กทม. ๑๐๑๖๐

๒๖ มีนาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน คุณปรียภรณ์ คูเกาะ
นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ

ด้วย พระณปวร โทวาท เลขทะเบียน ๕๓๑๙๒๐๒๐๐๑ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสยาม ได้รับอนุมัติให้จัดทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนาต้นแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย" (Buddhism Dissemination Prototype Development of the Provincial Buddhism Dissemination Centers in Thailand) โดยมีรศ.ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์ เป็นที่ปรึกษาหลัก และดร.พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น) เป็นที่ปรึกษาร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องเที่ยงตรง จึงมีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เพื่อประกอบการจัดทำดุษฎีนิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์มายังท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้พระณปวร โทวาท เข้าพบเพื่อขอสัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัยฯ พร้อมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) ตามวันและเวลาที่ท่านนัดหมาย ที่เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๔-๙๑๗-๙๓๖๙ อีเมล์ noppavorn_44@hotmail.com เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าวฯ ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดขอความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยด้านการจัดการและรัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการจัดการ
โทรศัพท์ ๐๒-๘๖๘-๖๐๐๐ ต่อ ๕๓๑๑, ๕๓๒๑
โทรสาร ๐๒-๘๖๘-๖๖๖๑ , ๐๒-๘๖๘-๕๐๒๒
E-mail: phd_m1@siam.edu

ที่ สน ๐๒๑๐.๗/๑๘

บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการจัดการ
มหาวิทยาลัยสยาม
๓๘ ถนนเพชรเกษม แขวงบางหว้า
เขตภาษีเจริญ กทม. ๑๐๑๖๐

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

นมัสการ พระมหามณเฑียร วรธมฺโม
พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนนทบุรี

สิ่งที่แนบ คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ ที่ ๒๖๖/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๖

ด้วย พระณปวร โทวาท เลขทะเบียน ๕๓๑๙๒๐๒๐๐๑ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสยาม ได้รับอนุมัติให้จัดทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนาต้นแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย" (Buddhism Dissemination Prototype Development of the Provincial Buddhism Dissemination Centers in Thailand) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องเที่ยงตรง จึงมีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เพื่อประกอบการจัดทำดุษฎีนิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์มายังท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้พระณปวร โทวาท เข้าพบเพื่อขอสัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัยฯ พร้อมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) ตามวันและเวลาที่ท่านนัดหมาย ที่เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๔-๙๑๗-๙๓๖๙ อีเมล์ noppavorn_44@hotmail.com เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าวฯ ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดขอความอนุเคราะห์ และขอกราบขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ทราบและยินดีปฏิบัติ

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(พระมหามณเฑียร วรธมฺโม)
อาจารย์ใหญ่ ศพอ.วัดละหาร
...../...../.....

(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.กระมล ทองธรรมชาติ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการจัดการ

บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการจัดการ
โทรศัพท์ ๐๒-๘๖๘-๖๐๐๐ ต่อ ๕๓๑๑, ๕๓๒๑
โทรสาร ๐๒-๘๖๘-๖๖๖๑ , ๐๒-๘๖๘-๕๐๒๒
E-mail: phd_m1@siam.edu

ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์

I แบบสัมภาษณ์ระดับผู้อำนวยการกลุ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

1. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านมีแนวทางในการพัฒนาด้านการเผยแผ่ และมีโครงการเด่นด้านใดบ้าง
2. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านมีการกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย เป้าหมายการดำเนินงานไว้อย่างไร และภารกิจหน่วยงานของท่านมีอะไรบ้าง
3. ผู้บริหารของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนามีหลักการอย่างไร ในการทำภารกิจให้บรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ
4. ผู้บริหารของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนามีการใช้อำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการอย่างไร มีการแบ่งหน้าที่และทำงานตามหน้าที่ที่กำหนดหรือไม่
5. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านมีแนวทางในการวางแผนงานอย่างเป็นระบบในการดำเนินการหรือไม่
6. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านมีการจัดโครงสร้างองค์กรอย่างไร ช่วยให้การทำงานสะดวกขึ้นหรือไม่ และโครงสร้างที่มีอยู่ มีอุปสรรคหรือควรปรับปรุงอย่างไร
7. ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านมีการบริหารจัดการบุคลากรในองค์กรอย่างไร มีแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรหรือไม่ อย่างไรบ้าง
8. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านมีรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร มีเทคนิคหรือข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง
9. ผู้บริหารของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนามีแนวทางในการประสานงานอย่างไร มีการร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนหรือไม่ มีประสิทธิภาพหรือไม่
10. ท่านคิดว่าคุณลักษณะที่สำคัญของผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดีต้องเป็นเช่นไร

II แบบสัมภาษณ์ระดับประธานหรือรองประธานกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำ

1. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านมีแนวทางในการพัฒนาด้านการเผยแผ่ และมีโครงการเด่นด้านใดบ้าง
2. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดของท่านมีการกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย เป้าหมายการดำเนินงานไว้อย่างไร และภารกิจหน่วยงานของท่านมีอะไรบ้าง
3. ผู้บริหารของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีหลักการอย่างไร ในการทำภารกิจให้บรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ
4. ผู้บริหารของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีการใช้อำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการอย่างไร มีการแบ่งหน้าที่และทำงานตามหน้าที่ที่กำหนดหรือไม่
5. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดของท่านมีแนวทางในการวางแผนงานอย่างเป็นระบบในการดำเนินการหรือไม่
6. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดของท่านมีการจัดโครงสร้างองค์กรอย่างไร ช่วยให้การทำงานสะดวกขึ้นหรือไม่ และโครงสร้างที่มีอยู่ มีอุปสรรคหรือควรปรับปรุงอย่างไร
7. ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดของท่านมีการบริหารจัดการบุคลากรในองค์กรอย่างไร มีแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรหรือไม่ อย่างไรบ้าง
8. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านมีรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร มีเทคนิคหรือข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง
9. ผู้บริหารของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนามีแนวทางในการประสานงานอย่างไร มีการร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนหรือไม่ รวมถึงการประสานงานระหว่างศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดด้วยกันหรือไม่ มีประสิทธิภาพหรือไม่
10. ท่านคิดว่าคุณลักษณะที่สำคัญของผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดที่ดีต้องเป็นเช่นไร

III แบบสัมภาษณ์ระดับผู้นำนโยบายไปปฏิบัติและระดับบุคลากร

1. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านมีแนวทางในการพัฒนาด้านการเผยแผ่ และมีโครงการเด่นด้านใดบ้าง
2. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดของท่านมีการกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย เป้าหมายการดำเนินงานไว้อย่างไร และภารกิจหน่วยงานของท่านมีอะไรบ้าง
3. ผู้บริหารของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีหลักการอย่างไร ในการทำภารกิจให้บรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ
4. ผู้บริหารของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีการใช้อำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการอย่างไร มีการแบ่งหน้าที่และทำงานตามหน้าที่ที่กำหนดหรือไม่
5. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดของท่านมีแนวทางในการวางแผนงานอย่างเป็นระบบในการดำเนินการหรือไม่
6. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดของท่านมีการจัดโครงสร้างองค์กรอย่างไร ช่วยให้การทำงานสะดวกขึ้นหรือไม่ และโครงสร้างที่มีอยู่ มีอุปสรรคหรือควรปรับปรุงอย่างไร
7. ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดของท่านมีการบริหารจัดการบุคลากรในองค์กรอย่างไร มีแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรหรือไม่ อย่างไรบ้าง
8. ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านมีรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร มีเทคนิคหรือข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง
9. ผู้บริหารของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนามีแนวทางในการประสานงานอย่างไร มีการร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนหรือไม่ รวมถึงการประสานงานระหว่างศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดด้วยกันหรือไม่ มีประสิทธิภาพหรือไม่
10. ท่านคิดว่าคุณลักษณะที่สำคัญของผู้บริหารศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดที่ดีต้องเป็นเช่นไร

ภาคผนวก ค ภาพการสัมภาษณ์เชิงลึก

ภาพการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ภาพที่ 1 การสัมภาษณ์ผู้อำนวยการกลุ่มงานเผยแผ่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ภาพที่ 2 สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี

ภาพที่ 3 สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 4 สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 5 สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 6 สัมภาษณ์เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 7 สัมภาษณ์ตัวแทนเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี

ภาพที่ 8 สัมภาษณ์ตัวแทนเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 9 สัมภาษณ์นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 10 สัมภาษณ์พระบัณฑิตเผยแผ่ฯ ประจำจังหวัดเชียงใหม่

ภาคผนวก ง

ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พ.ศ. 2550

ระเบียบมหาเถรสมาคม

ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พ.ศ. ๒๕๕๐

****

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๓๕ มหาเถรสมาคมวางระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบมหาเถรสมาคมนี้เรียกว่า "ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พุทธศักราช ๒๕๕๐"

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ตั้งแต่วันใช้ระเบียบนี้ให้ยกเลิกบรรดาระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งอื่นใดของมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในส่วนที่ระเบียบนี้กำหนดไว้แล้ว หรือขัดแย้งกับระเบียบนี้

หมวด ๑

บททั่วไป

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

๔.๑ ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ หมายถึง สำนักงานกลางที่ทำหน้าที่บริหารจัดการกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการฯ

๔.๒ ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดหมายถึง สำนักงานที่ทำหน้าที่บริหารจัดการกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำกรุงเทพมหานครและจังหวัดในส่วนภูมิภาคและเป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการฯ จังหวัด

๔.๓ บุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น เลขานุการเจ้าคณะจังหวัด เลขาเจ้าคณะอำเภอ พระธรรมทูต พระนักเทศน์ พระวิปัสสนาจารย์ พระ

จริยานิเทศก์ พระปริยัตินิเทศ ครูสอนพระปรยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี ครูสอนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาและครูพระสอนศีลธรรม ในสถานศึกษา

๔.๔ คณะกรรมการ หมายถึง คณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติและคณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

ข้อ ๕ ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดนโยบายและแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้มีอุดมการณ์ ความรู้ ความสามารถ ทักษะและวิธีการในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนประชาชน ให้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาชีพและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติมีสำนักงานกลางตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ข้อ ๖ ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานกลางประจำจังหวัด อำนวยความสะดวกเป็นที่ปรึกษา พัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้การอุปถัมภ์ และปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์ และอื่น ๆ ตามที่ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดหรือมอบหมายให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีสำนักงานตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

ข้อ ๗ ให้มีคณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประกอบด้วย

๗.๑ กรรมการมหาเถรสมาคม ๓ รูป

๗.๒ แม่กองงานพระธรรมทูต

๗.๓ เจ้าคณะภาค ๕ รูป จาก ๕ หน

๗.๔ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗.๕ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๗.๖ ปลัดกระทรวงมหาดไทย

๗.๗ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

๗.๘ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

๗.๙ ปลัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

๗.๑๐ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ

๗.๑๑ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์

๗.๑๒ ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ (ทรท)

๗.๑๓ อธิบดีกรมการศาสนา

๗.๑๔ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ รูป/คน

๗.๑๕ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นกรรมการเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ จำนวน ๕ คน

ข้อ ๘ ให้มีคณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ประกอบด้วย

๘.๑ เจ้าคณะภาค และรองเจ้าคณะภาคในเขตการปกครองคณะสงฆ์ของจังหวัดนั้นเป็นที่ปรึกษา

๘.๒ เจ้าคณะจังหวัดหรือผู้ที่เจ้าคณะจังหวัดมอบหมายเป็นประธาน

๘.๓ รองเจ้าคณะจังหวัดเป็นรองประธาน

๘.๔ ผู้แทนเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และเลขานุการ จำนวน ๕ รูป แต่ไม่เกิน ๗ รูป

๘.๕ ผู้แทนบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๘ รูป

๘.๖ หัวหน้าส่วนราชการ และผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๕ คน

๘.๗ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ รูป/คน

๘.๘ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นกรรมการเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ จำนวน ๕ คน

ข้อ ๙ กรรมการที่ปรึกษา ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ กรรมการและเลขานุการผู้ช่วยเลขานุการ แต่งตั้งโดยมหาเถรสมาคม และให้อยู่ในตำแหน่งได้คราวละ ๔ ปี เมื่อพ้นจากตำแหน่งให้รักษาการไปจนกว่าจะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกก็ได้

หมวด ๒

อำนาจหน้าที่

ข้อ ๑๐ คณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑๐.๑ บริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๑๐.๒ กำหนดนโยบายและแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑๐.๓ กำกับดูแลและสนับสนุนส่งเสริมให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ได้ดำเนินกิจกรรมการตามนโยบายและแผนแม่บท

๑๐.๔ สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑๐.๕ ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่แก่บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑๐.๖ พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนงานและงบประมาณการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑๐.๗ ออกประกาศ มติ คำสั่ง ระเบียบ หรือ และอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการ

ข้อ ๑๑ ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้

๑๑.๑ เป็นสำนักงานกลางและศูนย์ประสานงานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑๑.๒ จัดทำนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ โครงการ เป้าหมาย การวางแผนงาน แผนปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามที่คณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด

๑๑.๓ สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑๑.๔ จัดทำงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

๑๑.๕ จัดทำรายงานผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำปีเสนอมหาเถรสมาคม

๑๑.๖ ดำเนินการเกี่ยวกับการเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูล สารสนเทศ

๑๑.๗ ดำเนินการให้มีการผลิตสื่อการเรียนการสอน ตำราวิชาการ โสตทัศนศึกษา

๑๑.๘ ส่งเสริมการจัดตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑๑.๙ สนับสนุนส่งเสริมตลอดจนดำเนินการศึกษาจัดประชุมสัมมนาด้านพระพุทธศาสนา

๑๑.๑๐ จัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑๑.๑๑ เสนอของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

๑๑.๑๒ เรื่องอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากมหาเถรสมาคม

ข้อ ๑๒ คณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีอำนาจและหน้าที่ภายในพื้นที่ของจังหวัดดังนี้

๑๒.๑ บริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

๑๒.๒ ปฏิบัติตามนโยบาย และแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑๒.๓ กำกับบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดให้ดำเนินกิจกรรมอย่างมีเอกภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๑๒.๔ ดำเนินการพัฒนาบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัด

๑๒.๕ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่แก่บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด

๑๒.๖ พิจารณาโครงการและเสนอแนะให้ความเห็นชอบงบประมาณต่าง ๆ เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในจังหวัดและเสนอขออนุมัติจากคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๑๒.๗ พิจารณาให้ความเห็นชอบการจัดทำแผนปฏิบัติงาและงบประมาณประจำปีของจังหวัด

๑๒.๘ เสนอของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

๑๒.๙ กำกับจริยา จรรยาบรรณบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ข้อ ๑๓ ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้

๑๓.๑ เป็นศูนย์กลาง และ ประสานงานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด

๑๓.๒ ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่น ๆ ตามที่ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดหรือมอบหมาย

๑๓.๓ จัดทำ รวบรวมบัญชีรายชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ บุคลากร การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่ประจำศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๑๓.๔ อำนวยความสะดวกและเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑๓.๕ ส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด

๑๓.๖ ติดตามประเมินผลบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด

๑๓.๗ จัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำปีเสนอศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๑๓.๘ จัดทำจัดหางบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หมวด ๓
การพ้นจากตำแหน่ง

ข้อ ๑๔ การพ้นจากตำแหน่งคณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติและจังหวัด

๑๔.๑ มรณภาพ ลาสิกขา หรือตาย

๑๔.๒ ลาออก

๑๔.๓ หมดวาระการดำรงตำแหน่งตามระเบียบที่กำหนด

๑๔.๔ ให้ออกโดยผู้มีอำนาจแต่งตั้ง

หมวด ๔

การประชุม

ข้อ ๑๕ การประชุมคณะกรรมการ มี ๒ กรณี

๑๕.๑ การประชุมสามัญ ให้ประชุม ๒ เดือน ต่อครั้ง

๑๕.๒ การประชุมวิสามัญได้แก่การประชุมนอกจากการประชุมสามัญเพื่อพิจารณาดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามอำนาจหน้าที่

๑๕.๓ การประชุมทุกครั้งให้กรรมการเลขานุการศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาส่งระเบียบวาระให้คณะกรรมการทราบก่อนการประชุม อย่างน้อย ๓ วัน

๑๕.๔ การประชุมคณะกรรมการ ต้องมีคณะกรรมการมาประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งหนึ่งของคณะกรรมการทั้งหมดจึงจะครบองค์ประชุม ถ้าประธานไม่มาหรือไม่อยู่ในที่ประชุมให้รองประธานเป็นประธานที่ประชุม ถ้าประธาน รองประธานไม่มาหรือไม่อยู่ให้ที่ประชุมเลือกคณะกรรมการผู้หนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม การประชุมวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมากในการลงคะแนนเสียง ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเสียงเป็นเสียงชี้ขาด

หมวด ๕

กองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ข้อ ๑๖ ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มศักยภาพและการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ข้อ ๑๗ ให้คณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ออกกฎ ระเบียบ ว่าด้วยการบริหารและจัดการเงินกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ข้อ ๑๘ ให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเป็นที่ตั้งกองทุน เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

หมวด ๖

บทเบ็ดเตล็ด

ข้อ ๑๙ ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติและศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด รับเงินบริจาคอุดหนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน และผู้มีจิตศรัทธาบริจาค เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๔ เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๐

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)
ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช
ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

บันทึกหลักการและเหตุผล
ประกอบระเบียบมหาเถรสมาคม
ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
พ.ศ. ๒๕๕๐

หลักการ

ให้มีระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เหตุผล

เพื่อให้มีศูนย์กลางรวบรวมเทคโนโลยีสารสนเทศ บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ เป็นสถาบันพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งส่วนกลางและประจำจังหวัด จึงจำเป็นต้องวางระเบียบมหาเถรสมาคมนี้

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล พระณปวร โทวาท (โฆสิตธมฺโม)

วัน/เดือน/ปี เกิด 14 พฤษภาคม 2527

ที่อยู่ปัจจุบัน 9 หมู่ 5 วัดโตนดมหาสวัสดิ์ ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี 11130

ประวัติการศึกษา

ปีการศึกษา 2542 นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดศรีสะเกษ

ปีการศึกษา 2552 ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิชาเอกการเมืองการปกครอง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2553 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

2547 – ปัจจุบัน เลขานุการเจ้าอาวาสวัดโตนดมหาสวัสดิ์

2550 - ปัจจุบัน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ผลงานวิชาการ/บทความวิจัย

พระณปวร โทวาท การพัฒนาต้นแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย.ใน**การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 8** 31 มีนาคม -1 เมษายน 2559 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

พระณปวร โทวาท. ต้นแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี** ปีที่ 7 ฉบับพิเศษ (ธันวาคม 2559)